

Značaj neformalnog obrazovanja za osobni, socijalni i profesionalni rast i razvoj mladih - Iskustvene priče

---

Dejanović Jozić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:595330>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Matea Dejanović Jozić

ZNAČAJ NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA OSOBNI, SOCIJALNI I
PROFESIONALNI RAST I RAZVOJ MLADIH - ISKUSTVENE PRIČE

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2019. godina

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Matea Dejanović Jozić

ZNAČAJ NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA OSOBNI, SOCIJALNI I
PROFESIONALNI RAST I RAZVOJ MLADIH - ISKUSTVENE PRIČE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Bojana Čulum Ilić

Rijeka, 2019. godina

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Matea Dejanović Jozić

THE IMPORTANCE OF NON-FORMAL EDUCATION FOR PERSONAL, SOCIAL AND
PROFESSIONAL GROWTH AND DEVELOPMENT OF YOUTH – EXPERIENTIAL
STORIES

MASTER THESIS

Mentor: Associate Professor Bojana Čulum Ilić, PhD

Rijeka, 2019.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad pod naslovom: *'Značaj neformalnog obrazovanja za osobni, socijalni i profesionalni rast i razvoj mladih - iskustvene priče'* te da sam njegov autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Matea Dejanović Jozić

Datum: 4.9.2019.

Vlastoručni potpis: _____

Sažetak

Neformalno obrazovanje, kao jedan od oblika provođenja slobodnog vremena, predstavlja važan čimbenik u današnjem promjenjivom svijetu, posebice kod mlađe populacije kojima je ono nužno radi njihovog rasta i razvoja. U ovom radu se upravo bavilo fenomenom značaja neformalnog obrazovanja i njegovog doprinosa različitim aspektima razvoja kod mladih. Cilj ovog rada bio je prikazati iskustva mladih koji su sudjelovali u programu neformalnog obrazovanja, odnosno način na koji su ta iskustva pridonijela njihovom osobnom, socijalnom i profesionalnom rastu i razvoju te zatim dobivene spoznaje pokušati povezati s teorijskim prikazom u uvodnom dijelu rada. Cilj je realiziran pomoću proučavanja i analiziranja dostupne literature na hrvatskom i engleskom jeziku o neformalnom obrazovanju, mladima i slobodnom vremenu te provedbom istraživanja, kojim su se pokušala razumjeti iskustva mladih koji su stalni polaznici neformalnog programa obrazovanja koji predstavlja organizirani oblik provođenja njihovog slobodnog vremena. Analizom rezultata može se zaključiti kako bi se u pedagoškoj teoriji i praksi trebala poticati daljnja istraživanja tematika slobodnog vremena i neformalnog obrazovanja koja su prvenstveno bitna zbog njihove samoaktualizacije.

Ključne riječi: neformalno obrazovanje, mladi, slobodno vrijeme, osobni razvoj, socijalni razvoj, profesionalni razvoj.

Summary

Nonformal education, as one of the forms of free time, is an important factor in today's changing world, especially in the younger population, which is necessary for their growth and development. This study deals with the phenomenon of the importance of nonformal education and its contribution to different aspects of youth development. The aim of this study was to present the experiences of young people who participated in the nonformal education program, and the way in which these experiences contributed to their personal, social and professional growth and development, and to try to connect acquired knowledge with the theoretical knowledge in the introductory part. The aim was realized by studying and analyzing the available literature in Croatian and English language on nonformal education, youth and free time and by conducting research, trying to understand the experiences of young people who are permanent participants of the nonformal education program which represents an organized form of their free time. By analyzing the results it can be concluded that pedagogical theory and practice should stimulate further research of free time and nonformal education topics that are primarily relevant to their self-actualization.

Keywords: nonformal education, youth, free time, personal development, social development, professional development.

Sadržaj

Contents

1. Uvod.....	1
2. Razrada teorijskog dijela.....	2
2.1. Mladi	2
2.2. Slobodno vrijeme	7
2.3. Neformalno obrazovanje	12
2.3.1. Obrazovanje.....	12
2.3.2. Neformalno obrazovanje	13
2.3.3. Karakteristike neformalnog obrazovanja	16
2.3.4. Cilj i zadaće neformalnog obrazovanja	17
2.3.5. Oblici i mjesta neformalnog obrazovanja.....	18
2.3.6. Važnost, značaj i korisnost neformalnog obrazovanja u razvoju kompetencija.....	19
2.3.7. Odnos formalnog i neformalnog obrazovanja.....	23
2.3.8. Formalno priznavanje neformalnog obrazovanja.....	25
2.3.9. Uloga škole – izvanškolske aktivnosti i neformalno obrazovanje	27
2.3.10. Volontiranje i neformalno obrazovanje.....	30
2.4. Prikaz recentnih istraživanja	34
2.4.1. Mladi i slobodno vrijeme	34
2.4.2. Neformalno obrazovanje	37
2.4.3. Volontiranje.....	41
2.4.4. Preporuke na temelju istraživanja	42
3. Prikaz metodologije istraživanja	44
3.1. Svrha, cilj i istraživačko pitanje	44
3.1.1. Predmet istraživanja	44
3.1.2. Svrha istraživanja	44
3.1.3. Opći cilj.....	44
3.1.4. Specifični ciljevi.....	44
3.1.5. Temeljno istraživačko pitanje.....	45
3.2. Metoda.....	46
3.2.1. Provedba istraživanja	46
3.2.2. Postupci i metode prikupljanja podataka.....	47
3.2.3. Postupci i metode obrade podataka	48

3.2.4. Uzorak	49
3.2.5. Etički aspekti istraživanja.....	50
3.2.6. Iskustva i izazovi u provođenju kvalitativnih istraživanja	51
4. Prikaz rezultata istraživanja i interpretacija	53
4.1. Prikaz i interpretacija rezultata po područjima.....	54
4.1.1. Uključivanje u program.....	54
4.1.2. Sudjelovanje u programu.....	56
4.1.3. Načela rada u programu	57
4.1.4. Razvoj, doprinos i kompetencije	60
4.1.5. Značaj mentorstva	68
4.1.6. Sadašnja i buduća uloga u odnosu na program	70
4.1.7. Formalno i neformalno obrazovanje	72
4.1.8. Prednosti i korisnost sudjelovanja u programu	75
5. Zaključak	78
6. Popis literature i izvora.....	85
7. Popis priloga.....	91
Prilog 1 (Pitanja za polustrukturirani intervju).....	91
Prilog 2 (Transkripti intervjuja).....	93
Prilog 3 (Kodno stablo)	153
Prilog 4 (Postupak kodiranja).....	155
Prilog 5 (Sažeci)	190
Prilog 6 (Informirani pristanak).....	206

1. Uvod

U okviru ovog rada nastojat će se istražiti područje kvalitetnog provođenja slobodnog vremena mladih kroz organizirane oblike, točnije program neformalnog obrazovanja. Slobodno vrijeme čini bitnu odrednicu, pogotovo za mlade ljude, budući da ono mladima pruža različite mogućnosti samoaktualizacije te drugih oblika rasta i razvoja (Farkaš, 2014. prema Lipnjak, 2017.) Mladi, kao dio populacije, predstavljaju specifičnu skupinu vrijednu opažanja zbog činjenice da oni ukazuju na društveni kontekst, točnije njegove probleme te izazove i potrebe, u određenom prostoru (Ilišin i Radin, 2008). Jedan od oblika organiziranog slobodnog vremena predstavljaju upravo obrazovne aktivnosti, točnije neformalno obrazovanje kroz koje mladi ljudi mogu postići određeni stupanj samoaktualizacije (Spetič, 2016). Zbog navedene činjenice u ovom radu će se orijentirati na konkretan program neformalnog obrazovanja te će ovo istraživanje biti orijentirano na specifičnosti neformalnog obrazovanja kao organiziranog slobodnog vremena mladih kroz kvalitativni pristup. Kao opći cilj ovog istraživanja ističe se razumijevanje iskustva mladih koji su stalni polaznici neformalnog programa obrazovanja koji predstavlja organizirani oblik provođenja njihovog slobodnog vremena na području određene lokalne zajednice. Predmet istraživanja predstavljaju iskustva mladih koji sudjeluju u organiziranom obliku provođenja slobodnog vremena, odnosno iskustva mladih koji sudjeluju u neformalnom programu i aktivnostima obrazovanja koji doprinose različitim vidovima razvoja.

2. Razrada teorijskog dijela

2.1. Mladi

Najčešće se pojam mladih definira kroz dobnu granicu, iako među istraživačima nema suglasja oko definicije dobne granice mladih, uglavnom se ističe dob od 15. do 29. godine odnosno 30. godine, a rijetko kad dobna granica uključuje 34. godinu, odnosno 35. godinu (Spajić Vrkaš i Ilišin, 2015. prema Lipnjak, 2017). Podizanje dobne granice mladih je uvjetovano produljenjem životnog vijeka ljudi, duljim ostajanjem u obrazovnom sustavu, odnosno kasnijim ulaskom u svijet rada (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Uz generacijske karakteristike koje mlade izdvajaju kao istaknutu skupinu društva, javljaju se i unutargeneracijske razlike koje se povezuju s različitim obilježjima poput: stupnja individualne i socijalne zrelosti, socijalnog porijekla, vrste socijalizacije, subkulturalnih obilježja, itd (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Sukladno tome, javljaju se zajednički i pojedinačni interesi, problemi, potrebe i potencijali unutar pojedine generacije mladih, odnosno mladi su povezani zajedničkim iskustvom i obilježjima, ali se opet razlikuju u odnosu na razlike koje postoje u određenom društvu (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Nadalje, u kontekstu područja mladih se javljaju različiti izazovi i prepreke. Autori Morić i Puhovski (2012) se također osvrću na izazove mladih u suvremenom hrvatskom društvu: mladima je potrebno usmjeravanje; mladi kao budući nositelji društva, odnosno potrebno je veće ulaganje u mlade; priprema mladih za tržište rada; jasno definiranje smjera u kojem se mladi trebaju kretati te poticanje na zajedničku intervenciju u tom smislu. Nadalje se osvrću na prepreke u radu s mladima: nedostatak resursa, nedovoljna podrška javnih institucija, nedostatak motivacije kod mladih, problemi edukacije osoba koje rade s mladima, nedostatak prostora za provedbu aktivnosti (Morić i Puhovski, 2012).

Mladi, kao skupina, predstavljaju izazov za društvo općenito pa tako i ono hrvatsko. Sukladno tome, mladi se promatraju kroz dvije osnovne teorijske perspektive: prva gleda na mlade kao na resurs i potencijal, dok druga gleda na mlade kao na potencijalni izvor problema (Ilišin i Radin, 2004. prema Ilišin i Radin, 2008).

- *Pristup mladima kao resursu podrazumijeva da se mlade promatra kao predstavnike poželjne budućnosti, nositelje dominantnih društvenih vrijednosti koje se prenose s generacije na generaciju, ali i potencijalni izvor inovacija. Mladi su otuda vitalno društveno bogatstvo zbog čega im se trebaju osigurati optimalni društveni razvojni*

uvjeti. Drugim riječima, društvena važnost mladih proizlazi iz njihovih potencijala koji trebaju biti aktivirani dok su mladi, bez odlaganja za buduća vremena. (Ilišin i Spajić Vrkaš 2015, str. 5).

- *Drugi pristup polazi od mladih kao problema (odnosno, izvora problema i/ili skupine koja je u problemima), što znači da ih promatra kao populaciju u osjetljivom stadiju razvoja i prijemljivu za razne oblike devijantnog ponašanja, a koja još nije zadovoljavajuće integrirana u dano društvo i koju to isto društvo treba štiti. S takvim gledištem često je povezana negativna javna slika o mladima i nepovjerenje društva spram mlade generacije. (Ilišin i Spajić Vrkaš 2015, str. 5).*

Danas se pojavljuju oba pristupa, a koji će u datom trenu prevladati ne ovisi toliko o mladima, koliko o dinamici društvenih zbivanja i promjena (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Ipak, nebitno o kojem pristupu se radi, zajednički cilj suvremenih društava bi trebao biti jednak, a to je adekvatna društvena integracija mladih pri čemu treba osigurati odgovarajuće i pravodobne društvene uvjete (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Povezano s perspektivama mladih, Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine ističe malo drugačiji pristup: umjesto da se na mlade gleda kao na izvore problema, potrebno je rješavati probleme s kojima se oni suočavaju te koje prepoznaju kao stvarne i konkretne probleme društva; dok s druge strane, umjesto da se mlade smatra resursom društva, treba na njih gledati kao na aktivne sudionike u društvenom i političkom životu (NPDM, 2014). Mladi predstavljaju bitan pokazatelj stanja u društvu te su značajan potencijal za razvoj tog društva, stoga je važno staviti naglasak na provođenje istraživanja s mladima (Kovačić i Čulum, 2015). Također tu činjenicu podržavaju i drugi autori koji ističu da su mladi jedan od najboljih indikatora društvenih problema, te je stoga potrebno nadalje raditi na prepoznavanju i rješavanju njihovih teškoća kako bi cjelokupno društvo napredovalo (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2018).

Nadalje se ističe kako suvremene spoznaje o mladima do kojih se došlo putem različitih istraživanja ukazuju na sljedeće značajne odrednice mladih. Najprije se ističe marginalan položaj mladih kao polazna osnova u mnogim istraživanjima na području Hrvatske (Kovačić i Čulum, 2015). Nadalje autori Kovačić i Čulum (2015) ističu već spomenutu perspektivu pogleda na mlade: 'mladi kao problem' pri čemu je potrebno usmjeriti brigu prema mladima jer su ranjivi i podložni devijantnom ponašanju; 'mladi kao resurs' budući da ih se smatra nositeljima inovativnog i kreativnog potencijala. Također se ističe da su mladi sposobni pokrenuti inovacije koje su nužne za napredak te je zbog toga nužno poticati integraciju i kreativnosti mladih (Kovačić i Čulum, 2015). Naime danas se često u literaturi mogu istaknuti

i pojedini problemi s kojima se mladi suočavaju u Hrvatskoj. Spajić-Vrkaš i Ilišin (2015. prema Lipnjak, 2017) ističu da mladi u Hrvatskoj odrastaju u otežanim okolnostima, posebice kada je riječ o gospodarskoj krizi koja otežava individualni razvoj i rast mladih. Drugi autor, Dragun (2012. prema Lipnjak, 2017) ističe da socijalna i ekonomska nesigurnost u Hrvatskoj dovodi do toga da se mladi povlače u privatnost te se okreću ka vlastitom profesionalnom napretku i slobodnom vremenu. Dosadašnja istraživanja pokazuju da mladi realno percipiraju probleme u društvu te da se njihova percepcija podudara s percepcijom odraslih, pa tako istraživanje kojeg su proveli Ilišin i Spajić Vrkaš (2015. prema Kovačić i Čulum, 2015) ukazuje na probleme u hrvatskom društvu, koje su mladi istaknuli kao najznačajnije: nezaposlenost, mito i korupcija, gospodarski problemi, nerad, nedisciplina i neodgovornost, kriminal u pretvorbi i privatizaciji. Autori Ilišin i Radin (2008) ističu sljedeće probleme mladih koji su pretežito socioekonomske prirode: nizak životni standard, nedostatak životne perspektive, nezaposlenost; što je povezano s fenomenom produžene mladosti. Naime, fenomen produžene mladosti sve više dolazi do izražaja u sadašnjem neizvjesnom razdoblju. On predstavlja usporeno preuzimanje društvenih uloga od strane mladih (Ilišin i Radin, 2008). Tu se također može istaknuti i pojam 'bumerang generacije'. Naime, „bumerang generacije“ mladih karakterizira *vraćanje u roditeljski dom nakon neuspješnog pokušaja osamostaljenja i formiranje višegeneracijskih obitelji* (Ilišin i Spajić Vrkaš 2018, str. 92). Osim fenomena produžene mladosti, uz mlade se također veže i rizik od siromaštva i isključenosti, nedostatak interkulturalnih kompetencija te kritičkog i analitičkog razumijevanja kao i nezainteresiranost i pasivnost posebice u pogledu društvene i političke participacije (Kovačić i Čulum, 2015). Drugi autori također ističu probleme s kojima se mladi suočavaju kao i moguća rješenja. Kao najveće probleme mladi navode sljedeće: nezaposlenost, važnost „veza“ nasuprot sposobnosti i stručnosti te nedostatak životne perspektive; dok kao potencijalna rješenja problema vide u: jednakim šansama za obrazovanje i zapošljavanje, prilagodbi obrazovanja i većem sudjelovanju mladih u procesima odlučivanja (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2018). Naime, upravo takva iskustva i prilike u kojima odrastaju mladi, su dovela do sljedećeg. Mladi su izloženi povećanoj odgovornosti, često sami organiziraju svoje slobodno vrijeme (najčešće uz televiziju ili internet), više vremena provode s vršnjacima te stječu više znanja u ranijoj dobi nego njihovi roditelji (Car, 2013). Zbog utjecaja novih tehnologija, omogućio im se širi pristup idejama, informacijama i mogućnostima (Car, 2013). Također su usvojili određene karakteristike i stilove života s obzirom na iskustva i prilike u kojima žive što predstavlja pedagoški izazov za nastavnike i roditelje (Car, 2013). Karakterizira ih produženo trajanje obrazovanja i ekonomska ovisnost, ali s duge strane neovisnost u pogledu seksualnosti,

slobodnog vremena i konzumerizma (Car, 2013). I na kraju nedostaje im iskustvo i vještine nošenja s izazovima i problemima kako bi donijeli odluke s pozitivnim rezultatima i smanjili stres te povećali šanse na tržištu rada (Car, 2013).

Kada je riječ o odrednicama mladih u suvremenom društvu, Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine ističe sljedeće. Mladi su: najosjetljiviji pokazatelji društvenih kretanja i promjena; odrastaju u tranzicijskom društvu na teritoriju zahvaćenim ratom koje je ostavilo traga na materijalne, društvene i političke aspekte koji se i nakon dvadeset godina i dalje osjećaju; utjecaj ekonomske krize na aspekte svakodnevice i života pri čemu današnje generacije odrastaju u puno drugačijim društvenim okolnostima nego što su generacije prije odrastale; najizloženiji utjecajima socijalizacije; njihovi stavovi, obrasci ponašanja podložni su promjenama te se moraju prilagoditi ubrzanoj dinamici društvenih promjena; nameću im se preveliki zahtjevi pri čemu se ističe društvena stabilnost i preuzimanje uloga nasuprot inovaciji i kreativnosti; primorani su preuzeti trajne društvene uloge što onemogućava iskazivanje kreativnih i inovativnih potencijala, a stvara pogodno tlo za razvoj problema; unutar svake generacije mladih pojavljuju se zajednički i partikularni interesi, problemi, potrebe i potencijali; sve veću važnost preuzimaju obiteljski resursi (NPDM, 2014). Usporedno s činjenicom preuzimanja uloga i inovacija, u društvu se javljaju ambivalentna očekivanja od mladih budući da s jedne strane mladi moraju preuzeti nametnute društvene uloge i zadaće kako bi se održala stabilnost društva, dok s druge strane, se od mladih zahtijeva kreativni i inovativni doprinos zbog činjenice da se sve ubrzano mijenja odnosno posljedično ubrzanim i dinamičnim društvenim promjenama (NPDM, 2014). Također se javljaju i različiti rizici kojima su mladi izloženi: širenje siromaštva i produbljivanje socijalnih razlika, a s druge strane smanjivanje državnih i društvenih potpora; povećava se konkurencija na tržištu rada, ali se povećava i nezaposlenost mladih; povećava se socijalna nesigurnost, kao i stopa kriminala te drugih oblika asocijalnog ponašanja; smanjuje se dostupnost zdravstvene zaštite dok se s druge strane povećava izloženost različitim oblicima rizičnog ponašanja; raste kompeticija te pritisak za stjecanjem viših razina obrazovanja, dok se s druge strane smanjuju obrazovne šanse mladih, posebice onih iz depriviranih skupina; polako nestaju nekadašnje društvene vrijednosti, dok se nove vrijednosti usvajaju znatno sporije, što posljedično dovodi do toga da su mladi primorani na individualnu potragu za identitetom i integritetom, kao i na individualni izbor životnih ciljeva (NPDM, 2014). Ono što se ističe kao značajan problem je upravo pasivnost mladih. Pasivizacija mladih predstavlja „*virtualizaciju*“ *druženja; provođenje slobodnog vremena u komercijalnim*

prostorima; okupiranost sadržajima koji ne zahtijevaju nikakav intelektualni i fizički angažman; „odlijepljenost“ od društvenog i političkog života u lokalnoj zajednici i na nacionalnoj razini; itd (NPDM 2014, str. 52). Upravo ta pasivnost mladih u društvenom aspektu je velikim dijelom rezultat nepoticajnog okruženja i nedostatka materijalnih uvjeta nužnih za osmišljavanje i provedbu aktivnosti (NPDM, 2014). Poticajno okruženje bi se trebalo razvijati kroz rad udruga mladih i za mlade, ali i kroz neformalne inicijative mladih (NPDM, 2014). Specifičnost udruga mladih i za mlade je visoka fluktuacija ljudi koji provode programe i projekte pri čemu udruge služe za poboljšanje kvalitete korisnika udruga, ali i voditelja udruga te onih koji razvijaju programe (NPDM, 2014). Sukladno svemu navedenom, potrebno je osigurati svim mladima na svim područjima jednake šanse i uvjete za uspjeh te kvalitetnije napredovanje kako bi se poboljšala društvena integracija, zadovoljile potrebe i kvaliteta života (NPDM, 2014).

2.2. Slobodno vrijeme

"Slobodno vrijeme je prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, dakle prostor samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti" (Previšić, 2000. prema Ivančić i Sabo 2012, str. 2). Kada je riječ o slobodnom vremenu kao fenomenu, zbog današnjeg sve užurbanijeg načina života i zahtjeva koje donosi posao i škola, slobodno vrijeme se sve više počinje cijeniti te zbog toga predstavlja značajno područje na kojem se treba raditi, posebice kada je riječ o mladima (Hanžek i sur., 2013). Slobodno vrijeme predstavlja ono vrijeme kojega ljudi oblikuju prema vlastitim interesima i stavovima (Loewen, 2011). Odnosno, ono vrijeme kojega ljudi oblikuju prema vlastitim željama, bez pretjerane obveze (Hanžek i sur., 2013). To je vrijeme vlastite slobode kojeg su ljudi dužni samo sebi i provode ga isključivo za zadovoljenje osobnih potreba te je veoma bitno da ga svi imaju (Hanžek i sur., 2013). Ako je slobodno vrijeme povezano sa slobodom pojedinca, onda je bitno osposobiti mladu osobu za preuzimanje odgovornosti nad osobnim razvojem (Ivančić i Sabo, 2012). U suvremenim okolnostima je poprilično teško odvojiti svoje slobodno vrijeme za nešto što pospješuje razvoj potencijala, budući da postoji mnogo različitih sadržaja koji oduzimaju područje slobode (Ivančić i Sabo, 2012). Dosadašnja istraživanja pokazuju da je „slobodno vrijeme ono područje svakodnevnog života u kojem se mladi najranije osamostaljuju i u kojoj je njihova autonomija najveća“ (Ilišin i sur., 2001. prema Ivančić i Sabo 2012, str. 7).

Postoje dakako različiti utjecaji koji oblikuju slobodno vrijeme, a tu se može dakako govoriti o kulturnim i društvenim trendovima kao i rodno specifičnim ograničenjima i preferencijama (Loewen, 2011). *Slobodno vrijeme se definira kao ono vrijeme koje mladoj osobi preostaje nakon škole* (Hanžek i sur. 2013, str. 57). Glavaš (2010. prema Hanžek i sur. 2013, str. 57.) definira slobodno vrijeme kao *vrijeme kada je osoba oslobođena ne samo školskih, već i eventualnih obiteljskih zaduženja*. Za slobodno vrijeme postoje određeni bitni elementi poput: slobode, dobrovoljnosti i neobveznosti (Hanžek i sur., 2013). Funkcije koje se vežu uz slobodno vrijeme su odmor, razonoda i osobni razvoj (Ivančić i Sabo, 2012). Autorica Lipnjak (2017) u kontekstu definiranja slobodnog vremena, ističe kako se koncept slobodnog vremena često u literaturi poistovjećuje s dokolicom. Isto tako Hanžek i sur. (2013) ističu kako se uz pojam slobodnog vremena često vezuje pojam dokolice i besposlice. Naime, oba navedena pojma spadaju pod pojam slobodnog vremena, no nemaju isto značenje (Hanžek i sur., 2013). Besposlicu možemo shvatiti kao *sudjelovanje u aktivnostima kroz koje se odmaramo od posla kojeg radimo te obiteljskih i školskih obaveza, rada u kući i sličnog*

(Hanžek i sur. 2013, str. 57). S druge strane, *dokolica je vrijeme naše potpune slobode i smisao je da svatko sam spozna što je za njega dokolica, pri čemu će netko slikati, plesati, gledati televiziju ili čak ne raditi ništa* (Hanžek i sur. 2013, str. 57). Sukladno tome, autori Anić i Tončić (2014. prema Lipnjak, 2017) prenose dva moguća pristupa definiranju dokolice: aktivnosti izvan obaveza tj. rada; aktivnosti u slobodno vrijeme koje karakteriziraju dobrovoljnost, intrinzična motiviranost, vlastita inicijativa, regulacija i organizacija. Također autorice Anić i Tončić (2014. prema Lipnjak, 2017) između ostalog prenose i sljedeću podjelu: aktivnosti orijentirane na postignuća (sport, hobi, umjetnost); društvene aktivnosti i „time-out“ aktivnosti (aktivnosti u kojima je osoba sama, poput: slušanja glazbe, gledanja televizije i slično). Autorica Lipnjak (2017) također ističe da aktivnosti u slobodnom vremenu mogu biti kreativne, stvaralačke (aktivne) i pasivne (konzumiranje).

U okviru isticanja važnosti slobodnog vremena, autori Anić i Tončić (2014. prema Lipnjak, 2017) ističu utjecaj slobodnog vremena na razvoj mladih kroz jačanje utjecaja vršnjaka i smanjivanje utjecaja roditelja. Slobodno vrijeme omogućuje velike mogućnosti za kulturni i stvaralački razvoj osobe što ističu autorice Ivančić i Sabo (2012). Nadalje povezano s tim, Farkaš (2014. prema Lipnjak, 2017) ističe različite prednosti u aktivnostima slobodnog vremena na način da one mogu pozitivno utjecati na duhovni, misaoni i tjelesni razvoj te voditi ka emancipaciji i samoostvarenju, ali jedino u slučajevima kada te aktivnosti nisu orijentirane na pasivnost. Također se može govoriti i o podjeli aktivnosti u slobodnom vremenu na organizirane i neorganizirane te je za mlade osobe veoma bitno da sudjeluju i u jednom i drugom aspektu provođenja slobodnog vremena. Odnosno, važno je da se mladi bave nečim, a opet da imaju mogućnost ne raditi ništa (Hanžek i sur., 2013). Razlika između neorganiziranog i organiziranog slobodnog vremena je u tome da *neorganizirano vrijeme svaka osoba kreira i provodi po svojim potrebama i željama bez ikakvih formalnih aktivnosti, dok organizirano slobodno vrijeme nudi pojedincima planirane organizirane aktivnosti koje su u skladu s njihovim interesima* (Hanžek i sur. 2013, str. 57). Organizirani dio slobodnog vremena nudi sportske, kreativne i obrazovne aktivnosti, ali uz to kod mladih osoba razvija njihove potencijale i interese te utječe na jačanje samopouzdanja, smanjuje stres, proširuje vidike, poboljšava socijalizaciju te omogućava druženje s vršnjacima, proširuje krug prijatelja, razvija toleranciju i timski rad (Hanžek i sur., 2013). Isto tako, neorganizirano slobodno vrijeme doprinosi rastu i razvoju mladih osoba (Hanžek i sur., 2013). Druženje s vršnjacima kao jedan od oblika neorganiziranog slobodnog vremena vrlo je bitno, jer kada se druže, mlade osobe vježbaju komunikacijske vještine, stvaraju odnose s drugima, zabavljaju

se, razvijaju mišljenje i formiraju stavove (Hanžek i sur., 2013). Kroz takvo druženje dolazi se do novih informacija i spoznaja te se zato ne smije umanjivati vrijednost neorganiziranog slobodnog vremena (Hanžek i sur., 2013). Nebitno o kojem se tipu slobodnog vremena radi, bilo da je riječ o organiziranom ili neorganiziranom, mlade osobe, koje se još razvijaju i formiraju, kroz slobodno vrijeme mogu zadovoljiti osobne potrebe (potreba za druženjem, afirmacijom, pripadanjem...) te razviti različite kompetencije (međuljudske, komunikacijske, motivacijske...) (Hanžek i sur., 2013). Drugi oblik podjele slobodnog vremena koji je veoma sličan je onaj autora Rosić (2005. prema Čunović, 2016) koji govori da se slobodno vrijeme ostvaruje kao funkcionalno i intencionalno.

- *Funkcionalno proistječe iz života u obitelji, odnosno sredini u kojoj se pojedinac nalazi pri čemu kao takvo svoje neorganizirano slobodno vrijeme pojedinac provodi po individualnom programu, spontano sam za sebe, prema osobnim željama bez nekog posebno formaliziranog programa (Čunović 2016, str. 15).*
- *Intencionalno slobodno vrijeme proistječe iz programiranja raznih vrednota kojima se otvaraju mnoge mogućnosti za odgoj u raznovrsnim interesnim grupacijama u kojima se rad razvija u skladu s interesima mladih, odnosno taj organizirani dio slobodnog vremena postavljen je kao otvoreni sistem s određenim brojem mogućih elemenata organiziranog djelovanja, a sudionici aktivnosti odlučuju o sadržajima, vrstama i oblicima svojih aktivnosti u slobodnom vremenu (Čunović 2016, str. 15).*

Baveći se nekom vrstom aktivnosti u slobodnom vremenu razvija se prisan odnos osobe i te aktivnosti (Ivančić i Sabo, 2012). Međutim, djecu i mlade se usmjerava da dio slobodnoga vremena barem povremeno iskoriste za bavljenje korisnim i zanimljivim aktivnostima iz područja glazbenih, scenskih, likovnih i drugih aktivnosti te hobijima (Ivančić i Sabo, 2012). Uz stručne kompetencije, aktivnosti slobodnog vremena omogućuju razvijanje kompetencija i znanja kao što su: koncentracija, socijalne vještine, poštivanje pravila, organizacijske sposobnosti, izdržljivost, samoorganizacija učenja (Loewen, 2011). Da bi se sve to steklo, važno je poticati interes, pobuditi znatiželju, identificirati i pružiti podršku darovitim učenicima te učenicima koji pokazuju određeni interes za pojedino područje ili više takvih područja (Ivančić i Sabo, 2012). Naime, ako se na slobodno vrijeme gleda kao na prostor samoaktualizacije i razvoja osobnosti, ističe se znatna uloga pedagoga u razumijevanju, istraživanju i unapređivanju područja slobodnog vremena kao odgojnog djelovanja (Ivančić i Sabo, 2012). Sukladno tome treba uzeti u obzir da je slobodno vrijeme

uvelike određeno položajem mladih, individualnim potrebama, njihovim životnim iskustvima te navikama, kao i mogućnostima koje se nalaze u datoj sredini (Čunović, 2016).

Kada je riječ o aktivnostima u slobodno vrijeme, aktivnosti kojima se učenici i mladi bave u slobodno vrijeme mogu se podijeliti u tri osnovne skupine: aktivnosti za odmor, rekreaciju i razvoj ličnosti (Rosić, 2005. prema Ivančić i Sabo 2012, str. 5):

- *Prve aktivnosti služe odmaranju, bez posebnoga i napornijeg fizičkog ili psihičkog angažmana u domu, na javnom mjestu ili u prirodi, a uglavnom su individualnoga karaktera.*
- *Drugu skupinu aktivnosti čine različiti oblici rekreacije u najširem smislu te riječi, sa zadatkom aktivnoga odmora, zdrave razonode ili zabave (šetnja, izleti, društvene igre...).*
- *Treću skupinu čine aktivnosti koje su namijenjene razvoju ličnosti putem različitih područja ljudske djelatnosti (obrazovne, kulturne, društvene...).*

Također Rosić (2005. prema Čunović, 2016) navodi i tri oblika pedagoškog iskorištavanja slobodnog vremena:

- formativni – utjecaj na razvoj ličnosti putem bogatih i raznovrsnih sadržaja.
- preventivni – uklanjanje negativnih utjecaja i rizičnih oblika ponašanja uz mogućnost izbora u slobodnom vremenu.
- kurativni – u svrhu preodgoja u ustanovama za rekreaciju i resocijalizaciju.

Naime, Opić i Đuranović (2014. prema Čunović, 2016) ističu kako slobodno vrijeme ima dvostruku ulogu. Ono s jedne strane može biti prostor za oslobađanje od svakodnevnog stresa, za samoostvarivanje i kreativno djelovanje, dok s druge strane predstavlja prostor pogodan za razvoj i manifestaciju rizičnih oblika ponašanja (Čunović, 2016).

Kada se osvrne na slobodno vrijeme i mlade jako je bitno već od djetinjstva djeci omogućiti da već dio svog slobodnog vremena provedu u igri, kako sami ili s roditeljima, tako i sa svojim vršnjacima, šetnji prirodom, bavljenju nekim sportom ili aktivnostima prema kojima iskazuju interes i slično (Čunović, 2016). Kada je riječ o hobijima, oni se danas često vezuju uz računalo, a rjeđe uz kulturne aktivnosti (Rosić, 2005. prema Čunović, 2016). Slobodno vrijeme mladih se sve više orijentira na tzv. disko – kulturu (Čunović, 2016). U njima su mladi opušteni kao kod kuće, a istodobno im se pruža prilika za iznenađenje, novi susret, novi doživljaj (Rosić, 2005. prema Čunović, 2016). Naime, potrebno je povećati svijest o važnosti

načina provođenja i ponude sadržaja mladima u slobodnom vremenu jer ono uvelike utječe na kvalitetu života mladih, kao i na mogućnost ostvarivanja njihovih vlastitih potencijala i doprinosa što u konačnici opet pridonosi razvoju društva (Buković i sur., 2010). Mladi uz umirovljenike, kao populacija imaju najviše slobodnog vremena (Buković i sur., 2010). Budući da država u većoj mjeri ne utječe na kreiranje slobodnog vremena, ono kao takvo poprima oblik prostora pogodnog za razvoj kreativnih potencijala i socijalnih inovacija (Buković i sur., 2010). Stoga je iznimno važno mladima omogućiti dovoljnu količinu slobodnog vremena te mogućnost izbora da ga provode na njima prihvatljiv, to jest privlačan način, onako kako ih najviše interesira i zadovoljava (Buković i sur., 2010).

Pomoću slobodnog vremena treba razviti smisao za njegovo pozitivno iskorištavanje, tako da ljudi postanu kulturni korisnici slobodnog vremena koje se danas u obliku „dobre i loše robe“ sve to više nudi na tržištu svakodnevnog života (Čunović 2016, str. 15).

2.3. Neformalno obrazovanje

2.3.1. Obrazovanje

Obrazovanje predstavlja proces stjecanja znanja i razvijanja spoznaja, no ponekad nisu vidljivi oblici, iz kojih se obrazuje i uče nova znanja, no kao takvi pomažu u povećanju i razvijanju novih vještina te u upravljanju svakodnevnim situacijama (Batelić, 2014). Stoga, ključni aspekt u današnjem obrazovanju više nije količina stečenog znanja, nego sposobnost pojedinca da koristi to znanje i da zna kako ga koristiti u određenim situacijama te da uskladi to znanje s potrebama društva (Plavšić i Diković, 2015). Naime, obrazovanje kao proces doprinosi trima ciljnim dimenzijama: ličnost, sudjelovanje u društvu i sposobnost obavljanja nekog zanimanja (Loewen, 2011). Ljudi zapravo putem obrazovanja stječu kompetencije koje su neophodne i primjenjive za nepoznate i složene situacije kao i različite životne kontekste pri čemu se pokazuju kao dobra osnova za cjeloživotno učenje (Loewen, 2011). Kada se definira obrazovanje u suvremenom kontekstu, može se reći da je ono *aktivnost kojoj je svrha proizvodnja 'dobrog' djelatnika u specifičnim uvjetima raspodjele rada u kapitalističkom sustavu* (Lukić i sur. 2011, str. 70). Odrednice obrazovanja kao takvog su sljedeće: učitelj je facilitator određenih činjenica; motivacija učenika je ekstrinzična zbog čega se javlja lakše odustajanje, površno učenje te nezainteresiranost; razvijaju se specifične vještine vezane uz tržište rada koje ne doprinose razvoju pojedinca; na osobu se gleda kao na tabulu rasu (Lukić i sur., 2011). Uvjetno tome, kritičari pedagogije smatraju da se na osobu ne bi trebalo gledati kao na 'tabulu rasu' već osoba posjeduje elemente koji su nužni za razvoj (Lukić i sur., 2011). Također je potrebna suradnja s tim elementima kako bi se proizvele vještine i znanja (Lukić i sur., 2011). Kritičari pedagogije nadalje ističu da bi se trebali formirati drugačiji oblici obrazovanja unutar formalnog sustava te sukladno tome kritiziraju suvremene škole, metode i način rada koji ukazuju na diskriminirajuću praksu (Lukić i sur., 2011). Također autori Lukić i sur. (2011) ističu elemente koji trebaju biti zadovoljeni u poučavanju kako bi obrazovanje pridonosilo razvoju pojedinca prvenstveno:

- Pristup usmjeren na učenika (potrebe, načini učenja i interesi učenika): povećava motivaciju, potiče aktivniju komunikaciju, umanjuje pojavu devijantnih ponašanja, poboljšava odnos učenik-učitelj, potiče aktivno učenje te kod učenika razvija samoodgovornost u procesu učenja.

- Veća aktivnost učenika (odnos učenik – učitelj): omogućuje vlastitu aktivnost, doživljaj i iskustvo; zadovoljavaju se potrebe, interesi i potencijali učenika; poboljšava se odnos učenik – učitelj.
- Uvođenje informacijskih tehnologija u razrede: povećana motivacija i pozornost; dinamičnija i kvalitetnija nastava.

2.3.2. *Neformalno obrazovanje*

Neformalno obrazovanje postalo je dio međunarodnog diskursa u obrazovnoj politici krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća (Smith, 2001). Najčešće se povezivalo te se i danas povezuje s pojmom cjeloživotnog učenja. Tight (1996. prema Smith, 2001) ističe da dok se drugi koncepti odnose na proširenje obrazovanja i učenja tijekom cijelog života, neformalno obrazovanje se odnosi na „*priznavanje važnosti obrazovanja, učenja i osposobljavanja koje se odvija izvan priznatih obrazovnih institucija*“. Fordham (1993. prema Smith, 2001) ističe da su se sedamdesetih godina prošlog stoljeća pojavile četiri temeljne značajke neformalnog obrazovanja koje su se danas proširile na mnogo više značajki:

- Relevantnost za potrebe skupina u nepovoljnom položaju.
- Briga o specifičnim kategorijama ljudi.
- Usredotočenost na jasno definirane svrhe.
- Fleksibilnost u organizaciji i metodama.

Fordham (1993. prema Smith, 2001) ističe da se, tijekom 1967. na međunarodnoj konferenciji u Williamsburgu SAD, raspravljalo o zabrinutosti za obrazovanje, što zapravo predstavlja začetak obrazovne krize o kojoj govori Coombs 1968. godine. Naime, javila se zabrinutost zbog neprikladnih kurikuluma; spoznaje da razvoj obrazovanja i gospodarski razvoj ne prate nužno jedan drugoga, te da se ljudi ne zapošljavaju nakon obrazovanja (Smith, 2001). Većini zemalja je bilo teško (politički ili ekonomski) izdvojiti resurse za širenje formalnog oblika obrazovanja (Smith, 2001). Zaključilo se da su se formalni oblici obrazovanja presporo prilagođavali društveno-ekonomskim promjenama u njihovom okruženju te da je razvoj formalnih oblika kočio vlastiti konzervativizam te nezainteresiranost i lijenost tadašnjeg društva (Fordham, 1993. prema Smith, 2001). Stoga kako bi se obrazovne politike prilagodile nametnutim društvenim trendovima, promjene trebaju proizaći iz šireg društva i drugih sektora unutar tog društva, a ne samo iz formalnog sustava obrazovanja (Fordham, 1993. prema Smith, 2001). Upravo su s te pozicije krenuli kreatori i ekonomisti u Svjetskoj banci te

se od tada počelo razlikovati neformalno, informalno i formalno obrazovanje (Fordham, 1993. prema Smith, 2001).

Nadalje, kada je riječ o obrazovanju, može se govoriti i o slobodnom vremenu. Ova dva pojma su međusobno povezana kada je riječ o organiziranom obliku provođenja slobodnog vremena u kojeg dakako spadaju obrazovne aktivnosti. U kontekstu organiziranog slobodnog vremena mladih, posebice spomenutih obrazovnih aktivnosti, može se govoriti i o programima neformalnog obrazovanja kao specifičnim oblicima organiziranog slobodnog vremena. Naime postoji mnogo različitih definicija autora kada je riječ o konceptu neformalnog obrazovanja. No najprije se treba poći od razumijevanja podjele samog obrazovanja. Pa tako, u okviru obrazovanja, se razlikuju 3 osnovne vrste: formalno, neformalno i informalno (Spetič, 2016). Oni se kao takvi ne sagledavaju odvojeno nego kao međusobna nadopuna u kontekstu forme cjeloživotnog učenja (Loewen, 2011). U ovom radu se orijentira prvenstveno na ono neformalno koje predstavlja izvaninstitucionalno i dobrovoljno sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima, za razliku od formalnog koje predstavlja institucionalno obrazovanje ili informalnog koje predstavlja samoinicijativno obrazovanje kroz spontane oblike (Spetič, 2016). U dokumentu Europske komisije tri vrste obrazovanja se definiraju na sljedeći način (Europska komisija, 2001. prema Plavšić i Diković 2016, str. 92):

- *Formalno obrazovanje: učenje koje uglavnom pruža obrazovna ili stručna institucija, strukturirano je (u kontekstu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju) i vodi do svjedodžbe te je namjerno iz učenikove perspektive.*
- *Neformalno obrazovanje: obrazovanje koje se ne daje u obrazovnoj ili stručnoj ustanovi i obično ne dovodi do svjedodžbe; međutim je strukturirano (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju) te je namjerno iz učenikove perspektive.*
- *Informalno učenje: učenje koje proizlazi iz svakodnevnih životnih aktivnosti vezanih uz rad, obitelj i slobodno vrijeme; nije strukturirano (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju) i obično ne dovodi do svjedodžbe te može biti namjerno, ali u većini slučajeva je nenamjerno (ili „slučajno”).*

Također se navedene vrste obrazovanja definiraju i u nacionalnom kontekstu u okviru Zakona o obrazovanju odraslih (2007).¹

---

¹ Zakon o obrazovanju odraslih (2007); opće odredbe, članak 3: <https://www.zakon.hr/z/384/Zakon-o-obrazovanju-odraslih>

Niz rezultata istraživanja pokazuju da 75% obrazovanja kojeg osoba stekne tijekom života pripada informalnom učenju te se sve više raspravlja o vezi između navedena tri oblika obrazovanja (Jurić, 2007. prema Plavšić i Diković, 2015). Ako se formalno i neformalno obrazovanje te informalno učenje uspoređuju, biva očito da u formalnom obrazovanju prevladavaju deklarativna znanja i vještine reprodukcije, dok u neformalnom obrazovanju i informalnom učenju prevladavaju operativno znanje, integracija operativnih znanja i vještina te njihova primjena u neočekivanim situacijama (Petnuhova, 2012. prema Plavšić i Diković, 2015).

Nadalje, u definiranju neformalnog obrazovanja, Jelenc (1985. prema Pongrac, 1990. prema Simel 2011, str. 47) ističe da se neformalno obrazovanje određuje kao *namjerno i organizirano obrazovanje, učenje i osposobljavanje za rad, društvenu aktivnost i privatni život, koje je po načinu izvođenja pokretljivo i nije ograničeno zahtjevima za standardizacijom odgojno-obrazovnog procesa i zakonski propisanim postupcima verifikacije odgojnoobrazovnih efekata*. Namjernost neformalnog obrazovanja se ponajprije odnosi na činjenicu da je učenik svjestan učenja, tj. uči s određenim ciljem (Loewen, 2011). Drugi autor ističe postojanje dviju grupa obrazovanja, a to su formalno (obvezno) obrazovanje i neformalno (neobvezno, dobrovoljno) obrazovanje (Kuka, 2012). On neformalno obrazovanje definira kao *tip obrazovnog procesa koji podrazumijeva izvaninstitucijske obrazovne aktivnosti kojima se stječu određena znanja i vještine, a sudjelovanje je u takvim aktivnostima dobrovoljno* (Kuka 2012, str. 198). Prema Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja (2000. prema Pastuović 2008, str. 257) neformalno je obrazovanje *sustavna organizirana obrazovna aktivnost koja se može provoditi u školama i neškolskim organizacijama i uključuje osobe svih dobnih skupina, od djece do osoba treće životne dobi pri čemu završetak nekog oblika neformalnog obrazovanja može rezultirati potvrdom o uspješno završenom obliku neformalnog obrazovanja, ali se njome ne stječe određeni stupanj stručne spreme*. Također se mogu pronaći još neke slične definicije neformalnog obrazovanja. Pa tako Mikulić (2015) definira neformalno obrazovanje kao slobodno obrazovanje koje je utemeljeno na osobnoj potrebi, želji i izboru; vrlo je strukturirano i pomno planirano te razrađeno; podrazumijeva ugodno okruženje za učenje kao i rad bez prisile. Zatim, *neformalno obrazovanje predstavlja svaki oblik obrazovanja koji ne dovodi do stjecanja novih kvalifikacija, odnosno novih diploma ili napredovanja na kvalifikacijskoj ljestvici, a označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj* (Pojmovnik, 2019). Slična definicija se

nalazi i u Zakonu o obrazovanju odraslih koji definira neformalno obrazovanje odraslih kao *organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj* (Zakon o obrazovanju odraslih, 2007).

No uz pojam neformalnog obrazovanja treba istaknuti i pojam neformalnog učenja. Pa tako neformalno učenje predstavlja *učenje uklopljeno u planirane opće ili strukovne aktivnosti koje nisu eksplicitno određene kao učenje (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju); obuhvaća i neformalno obrazovanje i neformalno osposobljavanje te je intencionalno iz točke gledišta onog koji uči* (Pojmovnik, 2019). Neformalno učenje predstavlja *organizirane aktivnosti učenja u svrhu razvijanja znanja, vještina i kompetencija, pri čemu se ne izdaje certifikat* (Pojmovnik, 2019). Također neformalno učenje je povezano s onim što se može naučiti tijekom svakodnevnih životnih aktivnosti (posao, obitelj, slobodno vrijeme, itd.) te se smatra učenjem kroz rad (Smith, 2001). A isto tako se može istaknuti i pojam cjeloživotnog učenja. Cjeloživotno učenje se određuje kao *sveukupna aktivnost učenja tijekom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja; obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno), pri čemu se učenje shvaća kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca u određenom životnom razdoblju uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenima u mlađoj životnoj dobi* (Pojmovnik, 2019).

2.3.3. Karakteristike neformalnog obrazovanja

Karakteristike neformalnog obrazovanja su sljedeće (Marković, 2005. prema Spetič, 2016): sadrži obrazovne aktivnosti koje se organiziraju i planiraju; poboljšava individualno i društveno učenje; omogućuje stjecanje različitih znanja i vještina te razvoj stavova i vrijednosti; odvija se izvan formalnog sustava obrazovanja; nadopuna je formalnom obrazovanju; dobrovoljno je; kreiraju ga kompetentni i stručni edukatori. One kao takve predstavljaju bit samog neformalnog obrazovanja (Kuka, 2012). Kada je riječ o esencijalnim odrednicama neformalnog obrazovanja koje ga čine specifičnim, a koje su formirane na temelju istraživanja iskusnih trenera i predavača, su sljedeće (Marković, 2005. prema Kuka 2012, str. 200): 1. *dobrovoljno sudjelovanje*; 2. *osobni i profesionalni razvoj*; 3. *učenje s grupom, u grupi i od grupe*; 4. *program baziran na potrebama društva i sudionika*; 5. *proces učenja veoma je važan*; 6. *obučeni i kvalificirani edukatori*; 7. *fleksibilna struktura (planovi, program...)*; 8. *utemeljenost na demokratskim vrijednostima (ljudska prava, participacija...)*;

9. *podijeljenost odgovornosti za rezultate učenja između voditelja i grupe; 10. osnaživanje sudionika.* Nadalje, drugi autori ističu još neke slične odrednice neformalnog obrazovanja. Pa tako Pešić (2017. prema Profil-Klett, 2019) može istaknuti sljedeće: 1. *strukturirano učenje; 2. proces se odvija izvan formalnoga obrazovnog kurikula; 3. dobrovoljno sudjelovanje; 4. osobni i profesionalni razvoj; 5. timski rad (interaktivno suradničko učenje); 6. program sukladan potrebama društva i sudionika; 7. proces učenja: praktično znanje/doživljeno znanje; 8. obučeni i kvalificirani edukatori; 9. fleksibilna struktura (planovi, program, sadržaji i mjesta učenja su fleksibilni); 10. utemeljenost na demokratskim vrijednostima i načelima (ljudska prava, demokracija, međukulturalnost); 11. podijeljenost odgovornosti za rezultate učenja između voditelja i sudionika; 12. participativno učenje (aktivni sudionici u planiranju i provođenju aktivnosti); 13. razvoj kompetencija, podrške i samopouzdanja te kritičkoga mišljenja, vještina rješavanja problema; 14. ishodi ili postignuća se rijetko dokumentiraju ili vrednuju na konvencionalno vidljive načine.* Naime među bitnim odrednicama neformalnog obrazovanja ističu se upravo izvaninstitucionalnost i dobrovoljnost (Marinović, 2015). Naime, nitko osobu ne može prisiliti da sudjeluje u neformalnom obrazovanju niti postoje određene obvezujuće institucionalne zakonitosti što dakako predstavlja bitnu razliku u odnosu na formalno obrazovanje (Marinović, 2015).

2.3.4. *Cilj i zadaće neformalnog obrazovanja*

Cilj neformalnog obrazovanja je razvijanje potreba odraslih ljudi i mladih ljudi, tj. integracija pojedinaca u društvo, stvaralaštvo, organizaciju svakodnevnog života (Kuka, 2012). Jedan od bitnih ciljeva neformalnog obrazovanja je upravo pripremanje pojedinaca za tržište rada, budući da je prag u selekciji najboljih kandidata na radnim mjestima sve niži (Kuka, 2012). Naime glavni izlaz iz siromaštva se vidi u dinamičnom razvoju uz korištenje različitih modela i oblika obrazovanja koji će obrazovati pojedinca tijekom čitavog života na svim razinama (Kuka, 2012). Stoga se navodi nekoliko temeljnih zadataka neformalnog obrazovanja, a oni su sljedeći (Kulić i Despotović, 2005. prema Kuka 2012, str. 118): 1. *omogućiti obrazovanje onima za koje školovanje nije realistična alternativa; 2. osigurati nove vještine i stavove podesne za siromašno ruralno stanovništvo; 3. izbjeći kulturne prepreke u iskorištavanju školske učinkovitosti; 4. iskoristiti oskudne obrazovne resurse; 5. modificirati postojeći školski sustav.*

2.3.5 Oblici i mjesta neformalnog obrazovanja

Različite organizacije provode neformalno obrazovanje poput poduzeća, društvenih i profesionalnih organizacija, ali isto tako privatnih i neprofitnih organizacija (Jurić, 2007. prema Marinović, 2015). Nadalje ističe se da se neformalno obrazovanje najčešće odvija na radnom mjestu ili u okviru određenih aktivnosti organizacija ili udruga civilnog društva (Loewen, 2011). Upravo su akteri provođenja neformalnih oblika obrazovanja u Hrvatskoj najčešće organizacije civilnoga društva, no javlja se slučaj da sve više odgojno – obrazovnih ustanova sudjeluje u pripremi, analizi i provođenju različitih programa obrazovanja, koji se često svrstavaju pod pojam cjeloživotnog učenja (Mikulić, 2015). Naime, Ministarstvo znanosti i obrazovanja prima zahtjeve, vrši procjenu važnosti i verificira programe koji se mogu pronaći putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, različitih škola s pravom javnosti, pučkih i privatnih učilišta, itd. (Mikulić, 2015). Neformalno obrazovanje tako pruža širinu znanja i izbora što se rijetko kada može vidjeti u formalnim oblicima obrazovanja među kojima se ističu različiti seminari, konferencije, treninzi, tečajevi, radionice, razmjene, volontiranja i slično u kojima se uči kroz rad, promatranjem i putem različitih metoda (Marinović, 2015). Nadalje Kuka (2012) ističe još neke opće oblike neformalnog obrazovanja: seminari, treninzi, tečajevi, radionice; kampovi i razmjene; izviđački programi; dugoročne razmjene volontera; rad na projektima; ples; pisanje; konferencije; predavanja, itd. Isto tako ističe i specifične oblike: obuka na poslu, obrazovni trening, program naukovanja, online obrazovanje, itd. (Kuka, 2012). Ova raznolikost pristupa u neformalnom obrazovanju osigurava sudionicima stjecanje kognitivnih, emocionalnih i specifičnih kompetencija te vještina; pomaže identificirati te razvijati povjerenje u vlastite instinkte kao i razvijati povjerenje u vlastiti jedinstveni proces učenja (Batelić, 2014). Također, jedan od oblika neformalnog programa, posebice za mlade, je i sudjelovanje u Erasmus + programu koji nudi različite mogućnosti razvoja osobnih kompetencija, upoznavanje drugačijih ljudi i kultura te razvoj specifičnih kompetencija kroz interakciju s različitim ljudima (Mikulić, 2015). Budući da se neformalno obrazovanje odvija u određenim organizacijama ili grupama, uvjeti, strukture, tempo učenja i oblik nastave se prilagođavaju potrebama i sposobnostima određene skupine, a na taj način se mogu uspostaviti životni i iskustveni kontekst (Loewen, 2011). Postoje različiti konteksti u kojima se stječe neformalno obrazovanje: obitelj, posao te slobodno vrijeme kultura i sport, nove informacijske tehnologije, vršnjaci, socijalno pedagoški programi, participacijski angažman ili angažman u civilnom društvu, neformalne ponude obrazovanja (Loewen, 2011). Unutar takvih konteksta se razlikuju dvije skupine

obrazovnih aktivnosti. Pa tako Kuka (2012) ističe da se različite obrazovne aktivnosti mogu podijeliti u dvije šire kategorije neformalnog obrazovanja, odnosno na programe obrazovanja (u svrhu stjecanja znanja i vještina) te na programe odgoja (u svrhu učenja pravilnom ponašanju i pozitivnim društvenim vrijednostima). Kada je riječ o kontekstima, posebno se mogu istaknuti neformalne ponude obrazovanja koje se orijentiraju prema potrebama određenih skupina koji u njima sudjeluju, a odvijaju se pri neformalnim mjestima obrazovanja (Loewen, 2011). One kao takve mogu obrađivati teme koje su bliske formalnom obrazovanju kao što su primjerice opismenjavanje ili učenje stranih jezika, ali također mogu obrađivati teme poput: muzičko-umjetničkih, iz sfere politike, ali prije svega kao priprema za određeno zanimanje ili pak stručno – specifične teme (Loewen, 2011). Specifičnost neformalnih ponuda obrazovanja je ta da iako su dosta slični formalnim situacijama učenja, u ovom obliku se odvija puno više informalnih procesa učenja, poput suočavanja s ljudima, sadržajem i metodama (Loewen, 2011). Karakteristike neformalnih ponuda obrazovanja su sljedeće: fleksibilnost; omogućavanje višestrukih obrazovnih šansi te suočavanje sa stvarnošću što ukazuje na pluralnost životnih situacija; sadržaj se doživljava kao neophodan; direktno se uključuje u okruženje ili neku problemsku situaciju; stječu se kompetencije za samoregulaciju stjecanja znanja i informacija što je usmjereno na problem; osobni razvoj; emancipacija; izgradnja identiteta; motiviranje na cjeloživotno učenje (Loewen, 2011). Kompetencije se kao takve mogu stjecati za osobni, socijalni i profesionalni razvoj. Neformalne ponude obrazovanja se tako trebaju smatrati *kao pretpostavka formalnom obrazovanju, kao dopuna te kao alternativa ljudima koji nisu sudjelovali u formalnom obliku obrazovanja* (Loewen 2011, str. 53).

2.3.6. *Važnost, značaj i korisnost neformalnog obrazovanja u razvoju kompetencija*

Formalno obrazovanje u jednom periodu završava, no proces učenja se nastavlja kroz druge oblike, odnosno neformalno i informalno obrazovanje na različitim mjestima (posao, kuća, organizacije), što bi u suštini trebalo doprinijeti shvaćanju sve veće važnosti takvih oblika obrazovanja (Balković, 2016). Danas, ovo obrazovanje dobiva sve više na značaju jer su njegove prednosti prepoznate i priznate u cijelom svijetu (Batelić, 2014). Naime kada je riječ o neformalnom obrazovanju, najčešće se govori o potrebama odraslih izvan formalnog sustava, no s vremenom je počeo dobivati značajniju ulogu u sferi postobaveznog obrazovanja kao i slobodnog vremena (Marinović, 2015). Pa se tako s vremenom počelo odnositi ne samo na specijalizaciju ili stažiranje već i na osobni razvoj te hobije osobe (Marinović, 2015). Zbog toga poprima sve veći značaj, posebice za mlade ljude. Jedan zanimljiv podatak ističe da se

oko 50% obrazovanja odvija izvan škole, a vrijednosti, stavovi i navike se tijekom djetinjstva uče pretežito odgojem, a u odraslosti iskustveno (informalno) (Dohmen, 1996. prema Pastuović 2006, str. 424). S obzirom na opisano stanje u Hrvatskoj kada je riječ o gospodarskoj krizi, Pastuović (2006) ističe kako je izlaz iz obrazovne krize uzaludno tražiti u povećanju obaveznog, odnosno formalnog obrazovanja već da se ključ nalazi u cjeloživotnom učenju, točnije poticanju neformalnog i informalnog obrazovanja. Sve brže promjene u društvu dovode do toga da znanje što brže zastarijeva i formalno obrazovanje ne može pratiti takve promjene (Pastuović, 2006). Takav kontekst promjena stavlja pojedinca u situaciju poticanja kontinuiranog učenja i stjecanja znanja, vještina te kompetencija (Balković, 2016). Stoga je značaj neformalnog obrazovanja u razvoju različitih kompetencija danas sve veći, budući da kao takvo ima bitnu ulogu u današnjoj svakodnevici prožetoj stalnim i brzim promjena (Kuka, 2012). Naime u kontekstu sve užurbanijeg modernog svijeta, gdje se javlja velika nezaposlenost mladih posebice kada je riječ o Hrvatskoj, dodatne vještine, znanja i iskustva doprinose pozitivnijoj slici, ali opet s druge strane utječu na njihove cjelokupne kompetencije i bolje konkuriranje na tržištu rada (Mikulić, 2015). Nadalje, neformalno obrazovanje može osnažiti mlade u važnim aspektima kao što su socijalna uključenost, tolerancija i aktivno građanstvo, te doprinijeti njihovom osobnom razvoju (Smith, 2001). Stoga se neformalno obrazovanje nameće kao bitan čimbenik koji bi mladim ljudima u Hrvatskoj trebao biti sve dostupniji te kao takav bi trebao ponuditi različita znanja i vještine koji su potrebni za osobni i profesionalni razvoj, kao i za izgradnju samopouzdanja, temeljitije i jasnije planiranje i postavljanje životnih ciljeva kao i razvoj osjećaja osobne vrijednosti (Mikulić, 2015).

Kada je riječ o kompetencijama koje su iznimno važne za tržište rada i daljnje obrazovanje, može se istaknuti kako su svi oblici stjecanja kompetencija iznimno važni kako bi se uspostavilo društvo znanja i socijalna uključenost (Marinović, 2015). Naime, formalno obrazovanje je jedini sustav koji predstavlja najobuhvatniji pristup osnovnim i dugotrajnim kompetencijama (Marinović, 2015). Sukladno tome, u svijetu znanja, koje se sve više nastoji njegovati, smatra se kako je obrazovanje koje omogućuje stjecanje kompetencija najvidljivije u formalnom obliku obrazovanja te će se kao takvo i vrednovati (Mikulić, 2015). No kada se pojavi potreba za dodatnim kompetencijama iz različitih područja koje doprinose osobnom i profesionalnom razvoju, uvidjet će se da se ta potreba neće moći zadovoljiti u programima formalnog obrazovanja (Mikulić, 2015). Isto tako, postavlja se pitanja što je s osobama koje su napustile školovanje, osobama treće životne dobi ili pak nezaposlenim osobama koje

zapravo predstavljaju marginalne skupine društva kojima zapravo neformalno obrazovanje predstavlja najznačajniji oblik obrazovanja (Marinović, 2015). U tom kontekstu, posebno važnu činjenicu ističe vijeće EU-a, a to je da neformalno i informalno obrazovanje predstavljaju važne segmente u rješavanju problema marginalnih skupina društva, nezaposlenih i osoba koje posjeduju slabije vještine kao i mladih s manje mogućnosti te je zbog toga bitno njegovo priznavanje (Vijeće EU-a, 2012. prema Marinović, 2015). Naime sukladno toj činjenici, novi pristupi i neformalni oblici obrazovanja mogu kvalitetnije odgovoriti na potrebe ljudi (posebice mladih) i tržište rada (Kusturin, 2011). Aktivnosti učenja u neformalnom obliku obrazovanja se temelje na razmjeni iskustva i povjerenju, a kreirane su kako bi zadovoljile potrebe, aspiracije i interese mladih, odvijajući se na dobrovoljnoj osnovi te pritom bivaju usmjerene na učenike (Smith, 2001). U skladu s time, neformalni oblici omogućuju sljedeće kompetencije: kreativnost i inovativnost, toleranciju, komunikacijske vještine, društvenu odgovornost te svijest o potrebi za cjeloživotnim učenjem (Kusturin, 2011). Neophodne su i kompetencije koje se vezuju uz produktivnost pojedinca u kontekstu pluralnosti i promjena (Loewen, 2011). Loewen (2011) također ističe još neke kompetencije koje se razvijaju putem neformalnog obrazovanja: osobna (stavovi, motivi, vrijednosti, ideali); stručna i metodološka (svladavanje profesionalnih zadataka uz pomoć stručnih sposobnosti i vještina); socijalno – komunikativna (uspostavljanje kontakta te komunikacija i suradnja s drugim ljudima); akcijska/implementacijska (uspješna implementacija i korištenje svih dostupnih znanja i vještina te rezultata socijalnih komunikacija, osobnih stavova i vrijednosti).

Relevantnost kompetencija uvijek iznova predstavlja izazov koji je naravno promjenjiv s obzirom na društvene i tehnološke promjene u svakodnevici (Marinović, 2015). Kada se osvrne na specifične kompetencije poput prilagodljivosti, inicijacije i kritičkog mišljenja, one kao takve se teško mogu razviti u sustavu formalnog obrazovanja (Marinović, 2015). Isto tako, Mikulić (2015) ističe kako je društvo nedovoljno svjesno da kvalifikacije, koje su se stekle putem formalnog obrazovanja, nisu dovoljne za neovisno, odgovorno, ugodno i kvalitetno življenje zbog različitih dimenzija ovog društva: tržišna konkurencija, nemilosrdno kvalificiranje, nedovoljan poslovni humanizam, vladavina birokracije te materijalističkih pogleda na uspjeh u životu. Stoga se ističe važnost spajanja svih triju oblika obrazovanja, formalnog, neformalnog i informalnog koji čine osnovu cjeloživotnog učenja, kako bi se što uspješnije upotpunilo učenje iz različitih izvora te kako bi se pripremilo pojedince kroz stjecanje relevantnih kompetencija za svijet rada i društvenu odgovornost (Marinović, 2015).

Mikulić (2015) s druge strane ističe važnost ponude programa neformalnog obrazovanja mladima koji će im omogućiti stjecanje značajnih iskustva, osobno shvaćanje tih iskustava, analiziranje njihove važnosti, te implementaciju stečenih znanja, iskustava i kompetencija kroz život. Kada se osvrne na te činjenice, ljudski potencijal kao resurs predstavlja bitan čimbenik za ekonomski razvoj te je zbog toga iznimno važno ulagati u ljudski resurs, a posebice u mlade ljude (Mikulić, 2015). Na taj način se najlakše može doskočiti različitim promjenama kojima su ljudi svakodnevno okruženi.

Također kada je riječ o neformalnom obrazovanju, može se istaknuti kako je za njega specifično da može odgovoriti na stvarne probleme i izazove tako da iskoristi neiskorišteni ljudski kapital te se na taj način stječe praktično iskustvo koje može pomoći u svakodnevnom životu i radu (Marinović, 2015). Nadalje, autor Loewen (2011) u kontekstu neformalnog obrazovanja ističe dvije temeljne prednosti neformalnog obrazovanja: budući da se odvija u kontekstu stvarnog života ljudi imaju pristup iskustvenom učenju kao i razvoju različitih kompetencija; fleksibilnost i individualnost situacija učenja omogućuju sagledavanja stvarnosti različitih ljudi kao i shvaćanje različitih oblika učenja. Nadalje, govoreći o neformalnom obrazovanju, ono je namijenjeno najrazličitijim skupinama društva, od mladih do odraslih, a sve je više traženo i cijenjeno u današnjem modernom svijetu te biva značajan čimbenik u postizanju uspjeha i konkurentnosti na tržištu rada (Kuka, 2012). Isto tako Loewen (2011) ističe kako je u današnjem svijetu potrebno posjedovati otprije navedene kompetencije koje će omogućiti lakše snalaženje u neočekivanim situacijama punih novih i aktualnih informacija pri čemu obrazovanje postaje sve veća odgovornost pojedinca zbog sve veće individualizacije društva. Naime u današnje vrijeme se sve više brišu granice između različitih formalnih i neformalnih oblika obrazovanja (Jurić, 2007). Konkurencija je velika kada je riječ o različitim novim oblicima stjecanja znanja poput izvanškolskih i samoorganizirajućih oblika, što dakako ukazuje na sve pozitivnije ishode u razvoju osoba koje se obrazuju putem raznolikih alternativnih oblika (Jurić, 2007). Nove generacije mladih obrazuju se u interakciji s internetom, i to na način da praktički samoodređuju učenje, što se zapravo u nekim slučajevima odražava na određene modele obrazovanja i učenja u različitim drugim okolnostima (Jurić, 2007). Stoga se ističe potreba za uvođenjem metoda neformalnog obrazovanja u formalno obrazovanje koje će pridonijeti poboljšanju formalnog sustava i razvoju otprije navedenih kompetencija (Kusturin, 2011). S tim se slaže i Jurić (2007) navodeći kako se škola našla pred novim izazovima, koji se mogu definirati kao potreba za fleksibilnijim odnosom prema izvanškolskim aktivnostima, ali i preuzimanjem dobrih i

poticajnih karakteristika neformalnog i informalnog obrazovanja, integrirajući u obrazovni sustav one oblike koji povezuju formalno, neformalno i informalno obrazovanje. Iz svega navedenog se može vidjeti nužnost razvijanja sustava neformalnog obrazovanja koji će biti pristupačan svima, bilo da je riječ o mladima bilo da je riječ o odraslima i starijima. Isto tako s obzirom na navedene korisnosti neformalnog obrazovanja, treba uzeti u obzir i činjenicu koju ističe Pastuović (2006): korisnost obrazovanja se ne može sagledavati samo kroz identificiranje mjera u kojoj su učenici svladali određeni program, već treba uzeti u obzir koliko ti programi osposobljavaju za realne potrebe rada i života te jesu li obrazovani ljudi, odnosno njihov potencijal, maksimalno iskorišteni.

Isto tako je neizostavno napomenuti i osobe koje rade s mladima. Naime, osobama koje rade s mladima neformalni oblik obrazovanja omogućuje susret s mladima koji su spremni na suradnju i koji nude inovacije, dok mladima s druge strane neformalni oblik obrazovanja pomaže u učenju novih spoznaja, pritom razvijajući povjerenje u vlastite sposobnosti, vrijednosti i mogućnosti (Batelić, 2014). U današnje vrijeme je teško pronaći i doprijeti do mladih koji su zainteresirani za dodatno obrazovanje jer se već nalaze u formalnom sustavu (škole i fakulteti) (Batelić, 2014). Za njih je formalno obrazovanje dovoljno, a sve ostalo je vrlo dosadno, no s neformalnim obrazovanjem sve se mijenja i postaje izazovno, uzbudljivo i zabavno što u suštini privlači mlade ljude odnosno mladim ljudima to nudi zabavu, aktivno sudjelovanje i korist (Batelić, 2014).

2.3.7. Odnos formalnog i neformalnog obrazovanja

Svaki pristup stjecanju znanja (formalno, neformalno i informalno) ima vlastite posebnosti, ulogu i vrijednost (Balković, 2016). Kada je riječ o formalnom obrazovanju, kroz njega se stječu temeljne kompetencije, koje u suštini nisu baš podložne promjenama, odnosno sporo se mijenjaju (Balković, 2016). Što se tiče neformalnog i informalnog obrazovanja, ovdje se javlja drugačija situacija, budući da se radi o kompetencijama koje su podložne promjenama te se brzo mijenjaju što je povezano s razvojem visoke tehnologije i promjenama u svijetu rada (Balković, 2016). Simkins također (1976. Prema Smith, 2001) ističe temeljne razlike formalnog i neformalnog obrazovanja:

- Formalno: svrha je dugoročna i opća; vremenski dugo traje te je prisutan pripremnici oblik; sadržaj je standardiziran te je orijentiran akademski; pojedincu nametnuti zahtjevi ulaska u obrazovanje; kontrola učenja je vanjska te postoji hijerarhija;

institucionalno, izolirano od okruženja, rigorozno strukturirano; učitelj je centar, a resursi su intenzivirani.

- Neformalno: svrha je kratkoročna i specifična; vremenski kraće traje te je oblik periodičan; sadržaj je individualiziran te je orijentiran praktički; pojedinac određuje zahtjeve pri ulasku u obrazovanje; pojedinac sam kontrolira proces učenja te postoji suradnja i demokracija; orijentirano na okruženje i zajednicu te je fleksibilno; učenik je u centru te se resursi nastoje sačuvati.

Naime, kada se osvrne na odnos formalnog i neformalnog obrazovanja u sadašnjem društvu, može se uočiti kako sve veći broj ljudi sudjeluje u formalnom obrazovanju, a opet s druge strane javlja se sve veće nezadovoljstvo tim istim formalnim obrazovanjem zbog činjenice da ne zadovoljava njihove potrebe i mogućnosti (Simel, 2011). Budući da formalno obrazovanje nije dovoljno, kao rješenje se javlja neformalno obrazovanje i njegovi oblici koji razvijaju kritičko razmišljanje što olakšava rješavanje problema u današnjem promjenjivom svijetu, upravo iz razloga što je usmjerenije na osposobljavanje za rad, socijalizaciju i osobni razvoj (Lukić i sur., 2011). Na temelju toga, neformalno obrazovanje služi kao nadopuna formalnom obrazovanju te mladima i odraslima pruža pristup onim sadržajima i aktivnostima koji su u formalnom obrazovanju nepristupačni ili potpuno netaknuti (Simel, 2011). Sukladno tome, neformalno obrazovanje proširuje spoznajne mogućnosti, omogućava nadograđivanje već postojećih znanja i vještina stečenih formalnim obrazovanjem te omogućava usvajanje znanja, vještina i sposobnosti kojima se nije moglo pristupiti u kontekstu formalnog obrazovanja (Kuka, 2012). Zbog nedostatka fleksibilnog modela formalnog obrazovanja, neformalno obrazovanje često ima ulogu smanjenja jaza između postojećeg i potrebnog obrazovanja (Simel, 2011).

Kada je riječ o prednostima neformalnog obrazovanja u odnosu na formalno, Pešić (2017) ističe kako neformalno obrazovanje nudi raznovrsnije metode i veću fleksibilnost kao i mogućnost pristupa životnim i iskustvenim kontekstima te praktičnu primjenu stečenih kompetencija. Također ističe da takva vrsta obrazovanja omogućava suradničko, istraživačko i iskustveno učenje te interakciju između polaznika pri čemu smatra da se mnogo bolje, kvalitetnije i trajnije uči u sklopu neformalnog obrazovanja (Pešić, 2017). Nadalje, neformalno obrazovanje čini podlogu za razvijanje potencijala, kompetencija i vrijednosti koji ponajprije pridonose razvoju pojedinca te ga uspješno pripremaju za konkurentnost na tržištu rada (Pešić, 2017). Neke od dobiti različitih programa neformalnog obrazovanja su sljedeće: *razvoj ključnih kompetencija kod učenika; stjecanje vještina kritičkoga mišljenja i*

rješavanja problema; veći osjećaj za inicijativu i poduzetništvo; veća osnaženost i samopouzdanje; komunikacijske vještine i timski rad; suradničko učenje i zajedničko donošenje odluka; inovativnost, kreativnost i integriranost; održivi razvoj; socijalna uključenost (uvažavanje različitosti, demokracije, ljudskih prava); suvremeni oblici rada, poglavito e-učenja (poticanje IKT kompetencija uz uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije); zanimljiviji i atraktivniji programi za učenike, istraživačko učenje (Pešić, 2017. Prema Profil-Klett, 2019).

Keeley (2009. Prema Marinović, 2015) ističe razloge zbog kojih mladi ljudi nastavljaju s obrazovanjem ili kao studenti nadograđuju svoje učenje izvan formalnog sustava obrazovanja. Prvi razlog je zbog dovršavanja svog stručnog obrazovanja; u tom kontekstu mladi ljudi imaju više slobodnog vremena, manje obaveza i nemaju vlastitu obitelj u većini slučajeva, što predstavlja glavnu prepreku u nastavku obrazovanja (Marinović, 2015). Drugi bitan čimbenik je da oni koji su više obrazovani imaju veće šanse da nastave obrazovanje (Marinović, 2015). U mladosti se stječu kompetencije koje se u odrasloj dobi nadograđuju a osobe se obrazuju kako bi išle u korak s promjenama i trendovima u njihovom okruženju (Marinović, 2015). Treći razlog predstavlja čisto zadovoljstvo te višak vremena budući da se životni vijek produžio (Keeley, 2009. Prema Marinović, 2015).

2.3.8. Formalno priznavanje neformalnog obrazovanja

Glavni problem kod ovakvog oblika učenja je upravo njegova validacija, odnosno priznavanje neformalnog obrazovanja pri čemu se unutar europskog kvalifikacijskog okvira ističe da je glavni cilj upravo rad na priznavanju neformalnih i informalnih oblika učenja te da se takva praksa što više povećava (Loewen, 2011). Nadalje, prema definiciji neformalnog obrazovanja koja se može pronaći i u dokumentu Europske komisije može se uočiti da se za neformalno obrazovanje ne dobiva certifikat, pa tako definicija ističe da je *neformalno obrazovanje ono obrazovanje koje se ne odvija u obrazovnim ustanovama ili srednjim strukovnim školama i za koje se obično ne dobija certifikat* (Europska komisija 2001. prema Loewen 2011, str. 6). Naime, upravo kada je riječ o vrednovanju kompetencija stečenih neformalnim i informalnim obrazovanjem, značajan izazov predstavlja upravo tradicija vjerovanja, tj. povjerenje u određeni certifikat neke ustanove kao predstavnika formalnog obrazovnog sustava (Marinović, 2015). No, budući da se neformalnim oblicima obrazovanja stječu određene kompetencije, nužno je da se takav oblik prizna i vrednuje kako bi takav oblik obrazovanja bio vidljiv i priznat te kako bi kompetencije stečene takvim obrazovanjem bile priznate i

vidljive (Marinović, 2015). Isto tako, već je istaknuta uloga neformalnog i informalnog obrazovanja u povećanju konkurentnosti pojedinaca i država kada je riječ o trendovima vezanima uz razvoj tehnologije, obrazovni razvoj te razvoj konkurentnosti gospodarstva (Balković, 2016). Naime iznimno je bitno uočiti, kada je riječ o vrijednosti kompetencija koje su stečene neformalnim ili informalnim pristupom, da za pojedinca ta vrijednost u suštini ne ovisi o tome jesu li kompetencije formalno potvrđene nekim certifikatom (Balković, 2016). No, postoje različite situacije kada priznavanje takvih kompetencija ima za pojedinca određenu korist i smisao, stoga je potrebno raditi na sustavu formaliziranja kompetencija stečenih neformalnim i informalnim pristupom (Balković, 2016). Zbog toga se i stavlja upravo naglasak na razvoj sustava priznavanja i vrednovanja takvih oblika obrazovanja, kako bi u suštini stečene kompetencije takvim putem mogle postati „uočljive“ te kako bi poslužile u svrhu razvoja formalnih i priznatih kvalifikacija kao i karijere osoba koje se putem njih obrazuju (Balković, 2016).

Nadalje, navedene su brojne prednosti neformalnog obrazovanja, koje se prepoznaju te se zbog toga intenzivno radi na utvrđivanju i priznavanju kompetencija stečenih neformalnim oblicima obrazovanja te su kao takve već implementirane u različite sustave obrazovanja i profesionalnog razvoja u pojedinim zemljama (Rogić, 2017). Naime, mjerljivost tako stečenih kompetencija je nerijetko otežana zbog elementa kao što su: slučajnost, nesvjesnost i nenamjernost (Rogić, 2017). Sukladno tome, što prije prepoznavanje i osvještavanje neformalno stečenih kompetencija bude uspješnije, to će njihovo vrednovanje biti kvalitetnije (Rogić, 2017). Kao primjer usustavljanja neformalnih oblika obrazovanja, navodi se u dokumentu Vijeća Europe u kojem se ističe cilj poticanja uvrštavanja preporuka za priznavanjem neformalnih oblika obrazovanja u Europski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (iz 2008. godine), a kojeg su zemlje dvije godine kasnije trebale uskladiti s vlastitim Nacionalnim kvalifikacijskim okvirom (Rogić, 2017).

Kada je riječ o priznavanju, Republika Hrvatska nije razvila sustav prepoznavanja i vrednovanja na nacionalnoj razini, kako neformalnog tako i informalnog obrazovanja (Marinović, 2015). No postoje određeni pomaci prema smjeru priznavanja, ali na tome još treba poraditi. Naravno, temeljni zakon od kojeg se polazi u kontekstu sustava prepoznavanja i vrednovanja neformalnog i informalnog obrazovanja na nacionalnoj razini je Zakon o HKO (Marinović, 2015). Budući da se u ovom zakonu ističu standardi zanimanja i standardi kvalifikacija kao i ishodi učenja, oni kao takvi čine preduvjete za razvoj sustava prepoznavanja i vrednovanja neformalnih i informalnih oblika obrazovanja i učenja

(Marinović, 2015). Isto tako, HKO ističe koncept ishoda učenja, pri čemu se vrednuje rezultat, a ne i postupak kojim se došlo do tog rezultata (Marinović, 2015).

Priznavanje neformalnih oblika obrazovanja u različitim kontekstima učenja ima važne koristi za pojedinca, ali i za društvo: (Balković, 2016):

- Porast motivacije za nastavkom učenja i usavršavanjem vlastitih sposobnosti zbog utjecaja na poboljšanje profesionalnog i osobnog razvoja.
- Poboljšanje usklađivanja potrebnih vještina, znanja i iskustava osobe s potrebama tržišta rada.
- Osnaživanje marginalnih i depriviranih skupina društva (npr. osoba bez kvalifikacija ili osoba s niskim kvalifikacijama,...).
- Omogućavanje efikasnog obrazovanja i porast mogućnosti u svrhu razvoja karijere.
- Razvijanje kompetencija samoprocjene, kritičkog mišljenja i samopoštovanja pojedinca.
- Smanjivanje troškova potrebnih za prekvalifikaciju kadra te razvijanje ljudskih resursa unutar same organizacije.
- Iskorištavanje kompetencija ljudskog resursa radi poboljšanja funkcioniranja tržišta rada i razvoja gospodarstva.

Na kraju se može istaknuti kako je neophodno reformirati školske kurikulume i institucije visokog obrazovanja kako bi se mladim učenicima omogućilo da postanu cjeloživotni učenici (Yang & Valdés-Cotera, 2011. prema Plavšić i Diković, 2015). Međutim, treba biti oprezan i ne koristiti priznavanje ishoda neformalnog obrazovanja kao neoliberalnog alata koji služi samo ciljevima gospodarskog rasta, već korist priznavanja treba ići u smjeru omogućavanja pojedincima da budu manje kategorizirani s obzirom na njihov socioekonomski status te da dobiju više mogućnosti u svrhu vlastitog individualnog razvoja (Kelava, 2012. prema Plavšić i Diković, 2015).

2.3.9. Uloga škole – izvanškolske aktivnosti i neformalno obrazovanje

U određenom kontekstu se izvanškolske aktivnosti mogu povezati s neformalnim programima obrazovanja. Kada se osvrne na školu i obrazovanje u školi, može se reći kako je ona preopterećena sadržajima, zadacima, provjeravanjem i ocjenjivanjem, pa se postavlja pitanje koliko učenici mogu udovoljiti svim zahtjevima te pritom obavljati različite školske obveze, a da s druge strane zadovolje svoje potrebe, poput: potreba za igrom, odmorom i raznodom

(Ivančić i Sabo, 2012). Na školu se ponajprije treba gledati kao na socijalnu jedinicu, kao mjesto učenja ali i druženja učenika, uz prihvaćanje razvojnih osobitosti i potreba, a ona kao takva se može realizirati tek u suradničkom djelovanju s okruženjem (Ivančić i Sabo, 2012). Škola se u današnjem tranzicijskom razdoblju počinje odmicati od svoje tradicionalne uloge jer se u obrazovanje uvode nove mogućnosti i pristupi, čak i izvan same škole i nastave (Ivančić i Sabo, 2012). Neke od takvih mogućnosti su upravo izvannastavne i izvanškolske aktivnosti koje u Hrvatskoj imaju dugu tradiciju i uspješnu praksu (Ivančić i Sabo, 2012). *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti čine temelj kontinuuma škole te potiču individualni razvoj stvaralačkih sposobnosti i interesa* (Ivančić i Sabo 2012, str. 7). One kao takve omogućuju ostvarivanje ciljeva putem realizacije općih i specifičnih programa za učenike natprosječnih sposobnosti, ali i za sve ostale učenike prosječnih sposobnosti (Ivančić i Sabo, 2012). Povezano sa slobodnim vremenom, kontinuirano sudjelovanje u izvannastavnim ili izvanškolskim aktivnostima u okviru slobodnog vremena, kod učenika potiče cjeloviti razvoj njegove ličnosti (Ivančić i Sabo, 2012). Naime, u sklopu izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti bitno je pozitivno usmjerenje, odnosno osmišljavanje i ponuda raznovrsnih i bogatih aktivnosti koje će omogućiti zadovoljavanje individualnih potreba mlade osobe (Ivančić i Sabo, 2012). Škola stoga ima značajnu ulogu, budući da treba pronaći način na koji će učenicima ponuditi organizirane aktivnosti slobodnog vremena, a koje će biti utemeljene na njihovom slobodnom izboru u kontekstu sudjelovanja i sadržaja, a da se pritom poštuje uloga škole kao odgojno – obrazovne ustanove kao i financijske osobitosti škole (Čunović, 2016).

U nastavku će se usmjeriti na izvanškolske aktivnosti budući da se one mogu povezati s programima neformalnog obrazovanja, odnosno sudjelovanje u izvanškolskoj aktivnosti tijekom formalnog školovanja može biti oblik sudjelovanja u neformalnom programu obrazovanja ovisno o kojoj vrsti aktivnosti je riječ. Autorica Valjan Vukić (2016) posebno ističe značaj izvanškolskih aktivnosti pri čemu niti jednu izvanškolsku aktivnost ne treba identificirati s aktivnostima u slobodnom vremenu (Valjan Vukić, 2016). Izvanškolske aktivnosti imaju slična načela kao i izvannastavne aktivnosti (Valjan Vukić, 2016). „*Izvanškolske aktivnosti čine različiti organizacijski i programski oblici okupljanja učenika u društvima, klubovima i drugim institucijama izvan škole*“ (Cindrić, 1992. prema Valjan Vukić 2016, str. 35). Naime, među najvažnijim odrednicama izvanškolskih aktivnosti kada je riječ o neformalnim oblicima obrazovanja i učenja, ističe se njena organizacija i izvođenje u drugim ustanovama, poput udruga ili klubova (Valjan Vukić, 2016). No također se može organizirati i

kao samostalna djelatnost ili u partnerstvu sa školom (Valjan Vukić, 2016). Izvanškolske aktivnosti čine poveznicu između škole i društvene zajednice, a aktivnost učenika u njima djeluje na njihovo prepoznavanje i priznavanje, jer se kao takva priznaje kao da se ostvaruje u školi (Valjan Vukić, 2016). Kroz izvanškolske aktivnosti učenici sudjeluju u određenim programima te se na taj način ostvaruje pedagoški utjecaj na djecu i mlade upravo kroz zadovoljavanje njihovih potreba i interesa (Valjan Vukić, 2016). Iako se ne poistovjećuju pojmovi slobodnog vremena i izvanškolskih aktivnosti, veliki broj djece i mladih vlastito slobodno vrijeme provodi u različitim izvanškolskim aktivnostima (Valjan Vukić, 2016). Neke od takvih aktivnosti su: *umjetničke škole (glazbene ili baletne), škole stranih jezika, razni sportski klubovi, kulturno-umjetnička društva, predmetno-znanstvena društva, klubovi mladih tehničara, radionice i slično* (Valjan Vukić 2016, str. 37). Prema mišljenju Puževskog (2002. prema Valjan Vukić 2016, str. 37) izvanškolske aktivnosti obuhvaćaju sljedeće:

- *odgojno-obrazovno djelovanje škole u izvanškolsko vrijeme s učenicima ali i drugima zainteresiranima (mladima i narodom) iz okoline (biblioteke, glazba, šport, tečajevi jezika, informatika, ekologija);*
- *odgojno-obrazovno djelovanje s učenicima u organizaciji drugih društvenih zajednica i organizacija (amaterstvo različitih vrsta), zajedničko (suradničko) organiziranje škole i drugih organizatora društvenog života mladih (i drugih iz okoline) u slobodno vrijeme.*

Ponuda izvannastavnih aktivnosti kao i atraktivnost tih aktivnosti koje bi trebale biti usklađene s preferencijama, interesima i željama učenika, utječe na njihovu odluku da sudjeluje u organiziranim oblicima provođenja slobodnog vremena unutar škole (Valjan Vukić, 2016). Naime, budući da u školama zbog različitih razloga organiziranje i provođenje izvannastavnih aktivnosti nije uvijek uspješno, učenici vlastitu potrebu za organiziranim oblicima slobodnog vremena nadomještaju svojom aktivnošću u određenim izvanškolskim aktivnostima pod organizacijom različitih klubova i društava u vlastitoj lokalnoj zajednici (Valjan Vukić, 2016). Programi izvannastavnih, ali i izvanškolskih aktivnosti omogućavaju učenicima kvalitetno provođenje slobodnog vremena, samoaktualizaciju i samoostvarenje ličnosti (Valjan Vukić, 2016). Nadalje omogućuju uspostavljanje kvalitetnih socijalnih odnosa i suradnje između učitelja i učenika, balansiraju vezu između učenika i škole, te preventivno djeluju na pojavu različitih nepoželjnih oblika ponašanja te poremećaja u ponašanju (Valjan Vukić, 2016). *Drugim riječima, sudjelovanjem u izvannastavnim i/ili izvanškolskim aktivnostima učenici sadržajno koriste slobodno vrijeme, uspostavljaju kvalitetne socijalne*

odnose s vršnjacima i učiteljima, te učvršćuju vezu sa školom što reducira vjerojatnost pojave poremećaja u ponašanju (Valjan Vukić 2016, str. 55).

2.3.10. Volontiranje i neformalno obrazovanje

Volonterstvo predstavlja jedan od najvažnijih elemenata koji pridonose razvoju pojedinca, ali i društva (Ćulum, 2008. prema Morić i sur. 2011, str. 84). U Hrvatskoj ne postoji jasna strategija poticanja volontiranja, već se takva aktivnost s mladima svodi na samoinicijativu i samostalne organizacijske oblike kroz različite nevladine organizacije i neformalne udruge (Miliša, 2009). Budući da se putem volontiranja razvijaju prosocijalne vještine, ono predstavlja osnovu za osmišljavanje slobodnog vremena koje će pridonijeti razvoju odgojnih vrijednosti usmjerenih ka svijetu rada (Miliša, 2009). Volontiranje je djelovanje ljudi koji na osnovi svoje slobodne odluke daruju svoje vrijeme kako bi u živote drugih unijeli nove sadržaje i vrijednosti, pri čemu ne očekuju materijalnu korist odnosno nisu plaćeni (Pološki Vokić i sur. 2013, str. 226). Naime, glavna pitanja koja se vezuju uz volontiranje su ona vezana uz motivaciju za počinjanje, uz ustrajnost u volonterskom radu, uz motivaciju s obzirom da je riječ o dobrovoljnom neplaćenom radu (Pološki Vokić i sur., 2013). Uzevši u obzir da volontiranje predstavlja jednu od temeljnih karakteristika razvijenog civilnog društva, neophodno je mlade ljude poticati da se uključe u volontiranje još od rane dobi (Pološki Vokić i sur., 2013).

Definicija volontiranja ističe da je to neprofitna i neplaćena aktivnost kojom pojedinci doprinose dobiti zajednice ili cijeloga društva (Miliša, 2009, str. 95). Definicija volonterstva iz Opće deklaracije o volonterstvu (2002) volonterstvo opisuje kao jedan od kamena temeljaca civilnoga društva jer oživljava najplemenitija stremljenja čovječanstva poput zauzimanja za mir, slobodu, mogućnost izbora, sigurnost i pravičnost za sve ljude (Kovač 2017, str. 58). U Hrvatskoj, prema Zakonu o volonterstvu (2013), volontiranjem se smatra dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za zajedničku dobit. Prema Etičkom kodeksu volontera, koji je izdao Nacionalni odbor za razvoj volonterstva 2008. godine, volontiranje je osnova za uključivanje građana u društvene procese jer se njime osnažuju pojedinci, izgrađuje se osjećaj solidarnosti, građane se potiče na sudjelovanje, te se štite ranjive skupine od ekonomske, društvene i političke marginalizacije (Kovač 2017, str. 58). Prema istom Kodeksu definirana su načela koje trebaju volonteri i organizatori volontiranja poštivati (Kovač 2017, str. 59): načelo sudjelovanja u društvenim procesima, načelo

dobrovoljnosti i slobode izbora, načelo zabrane diskriminacije, načelo solidarnosti, promocije i zaštite ljudskih prava, načelo razvoja osobnih potencijala, načelo interkulturalnog učenja i razmjene i načelo zaštite okoliša i brige za održivi razvoj.

Prema tzv. alternativnom, suvremenom ili 'avangardnom' pristupu, volontiranje se 'istriglo' iz institucija sustava u tzv. civilni sektor, kojemu pripada primat u razvoju svih ili većine prosocijalnih aktivnosti (Begović, 2006. prema Miliša, 2009, str. 95). Pa tako organizacije civilnog društva potiču mlade da dobrovoljno ulože svoje vrijeme, trud, znanja i vještine (Morić i sur., 2011). Volontiranje najčešće nije uvjetovano ekstrinzičnim motivima kao npr: primanje plaće, stjecanje prestiža ili društvenog statusa ili primanje nagrada za rad; već isključivo intrinzičnim motivima (Begović, 2006. prema Miliša, 2009). Volontiranje je povezano s različitim pozitivnim ishodima u području psihološke dobrobiti i zdravlja (Miljković i Jurčec 2015, str. 117). Naime, postoje različite dobrobiti volontiranja, posebice za mlade, a neke od njih su (Morić i sur., 2011):

- Razvoj mladih u svim aspektima, posebice razvoj vrijednosti o pružanju pomoći drugima te razvoj osjećaja razumijevanja za druge (empatije).
- Stvaraju se mreže prijateljstava i poznanstva.
- Doprinosi razvoju zajednice, demokratskim promjenama te ekonomskom razvoju zemlje.
- Doprinosi osobnom i profesionalnom razvoju te stjecanju specifičnih vještina i znanja kao i povećanju mogućnosti učenja.
- Doprinosi stjecanju vještina i sposobnosti potrebnih za zapošljavanje.
- Doprinosi povećanju samopoštovanja te zadovoljstva vlastitim životom.

No s druge strane postoje i izazovi s kojima se volonteri susreću. Neki od njih su sljedeći (Morić i sur., 2011):

- Nepodudarnost između potreba volonterskih organizacija i težnji novih naraštaja volontera.
- Zahtjevni zadaci za koje su potrebna specifična znanja i vještine.
- Napetost između sve veće profesionalizacije i zahtjeva koji se stavljaju pred volontere.
- Napetost između sposobnosti volontera da ispune zahtjeve i nastave biti voljni ispunjavati ih bez naknade.

- Izostanak priznanja rada volontera, postojanje stereotipa, nedostatak jasne strategije na nacionalnoj razini.

Volontiranje je aktivnost koja je vjerojatno najviše vezana uz smislen život, donekle uz angažiran život a najmanje uz hedonizam ili ugodan život (Miljković i Jurčec 2015, str. 117). Kada je riječ o definiciji, angažiran život predstavlja aktivnosti koje u potpunosti zaokupljaju osobu te u koje su ljudi potpuno uključeni; moglo bi se reći da su to aktivnosti koje izazivaju zanesenost kod osobe, poput čitanja knjige, sviranja instrumenta, poučavanja djeteta ili rješavanja problema (Miljković i Jurčec, 2015). Kao takve, aktivnosti zahtijevaju potpunu koncentraciju, usmjerenost na aktivnost i uporabu različitih kompetencija iz čega proizlaze osjećaji sreće i zadovoljstva (Miljković i Jurčec, 2015). Smislen život, s druge strane, predstavlja uporabu vlastitih kompetencija u druge svrhe koje su veće od samog pojedinca, primjerice u korist obitelji, zajednice, općeg dobra, znanja, pravde, itd (Miljković i Jurčec, 2015). Peterson, Park i Seligman (2005. prema Miljković i Jurčec, 2015) su proveli istraživanje u kojem se utvrdilo da su angažiran i smislen život najbolji preduvjeti zadovoljstva životom.

Premda postoji više teorija o motivaciji volontera, ovdje se usmjerilo na funkcionalnu teoriju motivacije koja se odnosi na sljedeće elemente: 1) ljudi se usmjeravaju prema cilju – osobe volontiraju radi ispunjavanja osobnih, njima važnih, ciljeva; 2) različiti razlozi stoje iza istih aktivnosti različitih ljudi – osobe koje volontiraju u istim aktivnostima za istu organizaciju ili udruhu mogu imati različite razloge; 3) motivacija osobe može proizaći iz više različitih ciljeva – osobe koje volontiraju ponekad nastoje zadovoljiti više ciljeva kroz istu aktivnost; 4) ishodi volontiranja uvelike ovise o usklađenosti potreba i ciljeva pojedinca s mogućnostima u okruženju – uspješna regrutacija, zadovoljstvo i zadržavanje osobe koja volontira, ovisi o sposobnosti i mogućnosti volontera za ispunjavanje osobnih motiva i ciljeva za volontiranjem (Clary i sur., 1998. prema Juzbašić i Vukasović Hlupić, 2015).

Na temelju navedene teorije, Clary i suradnici (1998. prema Miljković i Jurčec, 2015) su naveli šest funkcija volontiranja koje istovremeno upućuju i na različite motive za volontiranjem:

- Vrijednosna funkcija podrazumijeva brigu i pomoć drugima te doprinos zajednici. Osoba volontira zbog vlastitih vrijednosti koje se vezuju uz humanitarni rad, tj. jer osoba ima razvijenu empatiju i ima želju pomoći drugima kojima je to potrebno (Pološki Vokić i sur., 2013).

- Funkcija učenja i (boljeg) razumijevanja podrazumijeva učenje te praktičnu primjenu stečenih kompetencija. Osoba ima namjeru naučiti što više o stvarnom okruženju te vježbati vještine s kojima se ne susreće često (Pološki Vokić i sur., 2013).
- Funkcija razvoja karijere podrazumijeva povećanje šanse za zapošljavanje u kontekstu stjecanja radnog iskustva i umrežavanja s drugim važnim ljudima. Osoba putem volontiranja razvija i prikuplja iskustva koja su nužna za razvoj vlastite karijere (Pološki Vokić i sur., 2013).
- Društvena funkcija podrazumijeva prilagodbu vlastitom okruženju u kojem osoba živi, odnosno drugim ljudima. Osoba putem volontiranja osnažuje vlastite društvene odnose (Pološki Vokić i sur., 2013).
- Protektivna ili samozaštitna funkcija podrazumijeva suzbijanje osjećaja krivnje jer u vlastitom životu imaju više sreće ili bježanje od vlastitih problema. Osoba putem volontiranja smanjuje negativne osjećaje ili se lakše suočava s osobnim problemima (Pološki Vokić i sur., 2013).
- Funkcija samorazvoja ili osobnog razvoja podrazumijeva povećanje samopoštovanja i samopouzdanja. Osoba putem volontiranja doživljava psihološki rast i razvoj (Pološki Vokić i sur., 2013).

2.4. Prikaz recentnih istraživanja

2.4.1. Mladi i slobodno vrijeme

Različita istraživanja pokazuju da mladi svoje slobodno vrijeme najčešće provode u razonodi i dokoličarenju, ponajviše u kafićima što navodi autor Miliša (2009). Tome u prilog ide i prikaz različitih istraživanja koja su pokazala da suvremeni oblici dokoličarenja i korištenja medija koče kreativno izražavanje mladih u aktivnostima slobodnog vremena (Miliša, 2009). Naime, u istraživanju Miliše i sur. (2004) kod mladih (učenici i studenti) u Zadru, došlo se do rezultata da su kao oblike provođenja slobodnog vremena najčešće istaknuli: glazba, mediji, druženje s prijateljima, dokoličarenje; dok su najmanje učestali oblici vezani uz kulturno – umjetničke sadržaje (Miliša, 2009). Takve aktivnosti dokoličarenja su povezane uz delinkventno te ovisničko ponašanje, kao i uz psihološke (depresivnost, anksioznost...) te socijalizacijske probleme (neprilagođenost, izoliranost, alijenacija...) (Miliša, 2009). Autor sukladno rezultatima zaključuje da *slobodni izbor, umjesto da je okrenut osobnosti svakoga pojedinca, njegovim navikama, interesima..., često se u izvanškolskim aktivnostima mladih sputava ili se stihijski događa, tj. neselektivno odabire voljom drugih* (Miliša 2009, str. 108).

Isti autor ističe povezanost rada, volontiranja i slobodnog vremena u kontekstu stavova, pri čemu ističe da odnos prema radu proizlazi iz odnosa prema volontiranju te da bi se promijenili stavovi prema volontiranju, potrebno je promijeniti stavove prema radu (Miliša, 2009). Autor Miliša (2009) iznosi rezultate različitih istraživanja o slobodnom vremenu mladih, a oni pokazuju sljedeće:

- Potrebno je ponuditi organizirane aktivnosti slobodnog vremena mladima zbog izražene potrebe mladih za izvanškolskim aktivnostima.
- Stariji mladi preferiraju odlaske u kafiće što predstavlja naviknuti model ponašanja pri čemu nema zanimljivih sadržaja. Time mladi ukazuju na potrebu za društvenim životom i upoznavanjem.
- Javlja se potreba mladih za odlaženjem na koncerte pri čemu je upitna materijalna mogućnost za odlazak izvan mjesta stanovanja kao i nedostatak slobodnog vremena.
- Također se javlja potreba za izletima, boravcima u prirodi, hobijima i odlasku u kino.
- Najčešće aktivnosti koje mladi preferiraju su sljedeće: izlasci u kafiće, gledanje televizije, slušanje radija, čitanje novina. Sve te aktivnosti utječu na kreiranje slobodnog vremena mladih.

Također to ističe i Nacionalni program djelovanja za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine, pri čemu ističe sljedeće rezultate o aktivnostima u slobodnom vremenu (NPDM, 2014):

- 4-8% mladih u slobodno vrijeme posjećuje kazalište, izložbe i koncerte klasične glazbe, te isto tako minimalno sudjeluju u volonterskom, humanitarnom i političkom radu.
- Mladi vole aktivnosti u sferi zabave i razonode.
- Ipak je uočen blagi porast potrebe mladih za aktivnijim i kreativnijim sadržajima u slobodnom vremenu.

Buković i sur. (2010) ističu sljedeće rezultate vezane uz slobodno vrijeme mladih:

- Mladi svoje slobodno vrijeme najviše provode u društvu vršnjaka i prijatelja, zatim gledaju televiziju, slušaju glazbu, surfaju na internetu te izvršavaju kućne poslove.
- Nezadovoljstvo mladih se očituje u sljedećem: nedostatak željenih sadržaja i mjesta za provođenje slobodnog vremena, nedostatak novca i vremena. Više od četvrtine ispitanika/ica smatraju da kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme.
- Kada ne bi bilo nedostatka novca i vremena, najveći broj ispitanika bi svoje slobodno vrijeme provodio u društvu prijatelja u kafićima, gledajući televiziju i video, baveći se hobiem te surfao internetom.
- Najviše ispitanika, kada je riječ o aktivnom iskorištavanju slobodnog vremena, navode sljedeće aktivnosti: biciklizam, nogomet, odbojka, badminton, lov i ribolov te plivanje. Ako bi imali mogućnosti bavili bi se sljedećim aktivnostima: automobilizam, skijanje, ekstremni sportovi i klizanje.

Nadalje, rezultati istraživanja o potrebama mladih u kontekstu slobodnog vremena ukazuju na sljedeće (Hanžek i sur., 2013):

- Pojavljuju se različiti načini korištenja slobodnog vremena među mladima.
- Mladi imaju više od 2 sata dnevno na raspolaganju za slobodno vrijeme.
- Mladi se rijetko uključuju u aktivnosti organizirane od strane udruga.
- Mladi su loše informirani o postojanju i ulozi organizacija za mlade u lokalnim zajednicama.
- Mladi se informiraju putem interneta o ponudi aktivnosti slobodnog vremena.
- Mladi su izrazito nezadovoljni načinom provođenja slobodnog vremena.

- Mala grupa mladih (4%) je u riziku od nastanka problema u ponašanju jer se uopće ne druži s vršnjacima.
- $\frac{3}{4}$ mladih se bavi humanitarnim ili volonterskim radom.
- Mladi ističu da osobe koje rade s mladima bi trebale imati sljedeće vještine: važnost posjedovanja komunikacijskih vještina, vještina slušanja i motiviranja mladih.

U drugom istraživanju, o slobodnom vremenu i interesima mladih, rezultati ukazuju na sljedeće (Ilišin i Radin, 2008):

- Područja zabave i razonode se specifično sagledavaju kao područja za mlade.
- Stariju populaciju u velikoj mjeri zanimaju tradicionalne vrijednosti.
- Djevojke, obrazovaniji te oni koji dolaze iz grada kvalitetnije provode svoje slobodno vrijeme.
- Provođenje slobodnog vremena ovisi o socijalizacijskim i situacijskim uvjetima.

Istraživanje o povezanosti između osjećaja sreće i provođenja slobodnog vremena ukazuje na sljedeće (Brkljačić i sur., 2012):

- Količina slobodnog vremena je nisko, pozitivno i značajno povezana s osjećajem sreće pri čemu studenti koji imaju više slobodnog vremena su nešto sretniji od onih koji imaju manje slobodnog vremena u tjednu.
- Veća količina slobodnog vremena omogućuje bolju kontrolu nad slobodnim vremenom.
- Najpopularnije aktivnosti u slobodno vrijeme su: gledanje televizije, proučavanje zanimljivosti i igranje na računalu, informiranje, komuniciranje na internetu te izležavanje i ljenčarenje.
- Najmanje popularne aktivnosti u slobodno vrijeme su: bavljenje humanitarnim radom i političke aktivnosti.
- Kada bi imali više slobodnog vremena, studenti bi se više družili s prijateljima i posvetili se nekoj strukturiranoj aktivnosti (učenje novih sadržaja, bavljenje umjetnošću ili humanitarnim radom te sportom i čitanjem).
- Aktivnosti kao što su gledanje televizije, proučavanje zanimljivosti na računalu, igranje na računalu, komuniciranje na internetu nalaze se nisko na listi prioriteta u slučaju kada bi imali više slobodnog vremena.

Naime u kontekstu mladih još se može govoriti i o vrijednostima kao specifičnog problema istraživanja budući da se može dobiti uvid u (dis)kontinuitet vrijednosti kod novih generacija,

a sukladno tome i suvremenog društva (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Pa tako istraživanje o vrijednostima mladih ističe sljedeće (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015):

- Najveća orijentacija: privatnost, samosvojnost, materijalni položaj, profesionalni uspjeh, dokoličarenje; a najmanja: vjera, društveni položaj, vlast, nacionalnost, medijski uspjeh, političko potvrđivanje.
- Mladi se izrazito razlikuju kada je riječ o vrijednostima, osim kada je riječ o obiteljskoj vrijednosti.
- Preferiranje vrijednosti mladih ovisi o obrazovnim postignućima i socioprofesionalnom statusu.

Osvrćući se na društvene probleme i potencijale mladih, rezultati istraživanja ukazuju na sljedeće (Ilišin i Radin, 2008):

- Mladi se sve više povlače u privatnost.
- Smanjen interes za društveni i politički angažman među mladima.
- Individualizacija i pasivizacija mladih se projicira na sve aspekte njihovog svakodnevnog života.
- Dolazi do pojave retradicionalizacije hrvatskog društva.

2.4.2. *Neformalno obrazovanje*

Kada je riječ o neformalnom obrazovanju, rezultati istraživanja o utjecaju programa neformalnog obrazovanja na promjene kod mladih ukazuju na sljedeće (Spetić, 2016):

- Uočen je značajan utjecaj neformalnog obrazovanja na mlade.
- Značajne promjene su vidljive u porastu znanja i vještina.
- Porast osviještenosti o važnosti transverzalnih vještina, motiviranosti te informiranosti sudionika.
- Promjene u području multikulturalnosti (najviše), tolerancije i samoaktualizacije.
- *'Ostvareno je okruženje u kojemu su sudionici imali priliku spoznati, razumjeti i prihvatiti određene principe* (Spetić 2016, str. 535)'.
- Zastupljenost određenog modula u učenju ne znači nužno promjenu. Modul transverzalnih vještina je bio dvostruko manje zastupljen s obzirom na interkulturalni modul, pri čemu je kod transverzalnog modula došlo do značajnijih promjena.
- Ovakva slika promjena služi politikama validacije različitih oblika neformalnog i informalnog obrazovanja.

- Također u pitanje dovodi instrument nadilaženja klasične podjele na formalno i neformalno obrazovanje kao i problem validacije.
- Ističe se potreba za kvalitativnim pristupom u daljnjim nastojanjima ovog i sličnih istraživanja.

Kada je riječ o motivaciji s obzirom na članstvo u određenoj udruzi koja nudi neformalne oblike obrazovanja, najviše mladih je odgovorilo kako ih je motiviralo sljedeće (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015):

- Osjećaj da u suradnji s drugima mogu stvari mijenjati na bolje.
- Potreba da radi nešto što je korisno.
- Stjecanje novih znanja i vještina na neformalan način.
- Želja za druženjem i upoznavanjem novih ljudi.

Zatim u okviru Erasmus+ programa proveden je projekt 'My homeland, my people, my tradition' čiji je cilj bio razviti i unaprijediti ključne kompetencije učenika kroz neformalne oblike učenja, u prvom redu digitalne kompetencije, jezične kompetencije, inovativnost i poduzetnost kroz suradničko učenje u međunarodnom i međukulturnom okruženju (Čudić, 2017). Rezultati su bili sljedeći (Čudić, 2017):

- Učenici su poboljšali svoje jezične kompetencije budući da se komunikacija između učenika odvijala na engleskom jeziku.
- Izradom digitalnog kviza poboljšali su svoje digitalne kompetencije.
- Razvijene su socijalne i građanske kompetencije putem sudjelovanja u multikulturalnom okruženju i zbog poticanja suradnje s lokalnom zajednicom i roditeljima.
- U svim fazama projekta razvijene su sljedeće kompetencije: učiti kako učiti, inicijativnost i poduzetnost.
- Razvijala se samostalnost, samopouzdanje, kritičko mišljenje, kreativnost, istraživačko i iskustveno učenje tijekom svih faza projekta.
- Unaprijeđene sljedeće životne vještine i sposobnosti: stjecanje pozitivnog životnog iskustva, usvajanje novih metodologija učenja, osvještavanje i primjena naučenoga kroz metode neformalnog učenja, samovrjednovanje i Youthpass, te razvijanje potrebe važnosti za ovakvim oblicima učenja u daljnjem školovanju i životu.
- Istaknuta potreba za formalnim priznavanjem neformalnog obrazovanja.

Nadalje, istraživanje o programima neformalnog obrazovanja na području grada Rijeke i grada Osijeka ukazalo je na sljedeće (Simel, 2011):

- Polovina građana Osijeka i Rijeke je upoznata s ponudom neformalnih programa u raznim ustanovama/udrugama pri čemu je istaknuta dominantnost Rijeke.
- Više se građana Rijeke uključuje u neformalne programe. Najviše se uključuju iz osobnog interesa.
- Građani Rijeke se uključuju većinom kako bi zadovoljili osobne potrebe i interese, te su usmjereniji na osobni razvoj.
- Građani Osijeka su većinom usmjereni na održavanje vlastite egzistencije, te su pritisnuti strahom od postajanja viškom radne snage.
- Građani Osijeka općenito su zadovoljniji neformalnim programima.
- Razlozi neuključivanja: nedostatak slobodnog vremena, neinformiranost, nezainteresiranost, financijsko stanje.
- Većina spomenutih tema/područja podudarna je s najčešćom ponudom neformalnih programa različitih ustanova (informatička i IT, poslovna edukacija, strani jezici).
- Građani Rijeke su već počeli razmišljati kao građani Europe, koji sustave za vrednovanje neformalnoga i informalnoga učenja već imaju u praksi, za razliku od građana Osijeka.

Može se uvidjeti, da se u Hrvatskoj ne provodi dovoljno istraživanja koja se vezuju uz motivaciju studenata te njihovo zadovoljstvo učenjem (Reić Ercegovac i Jukić, 2008. prema Plavšić i Diković, 2016). Pojedina istraživanja ukazuju na to da studenti koji bolje razumiju proces učenja i sagledavaju prirodu učenja, su u suštini otvoreniji za učenje te imaju visoka očekivanja od dobrobiti učenja (Kara, 2010. prema Plavšić i Diković, 2016). Sukladno tome, istraživanje kojeg su proveli Plavšić i Diković (2016) se orijentiralo na ispitivanjem stavova studenata i studentica prema trima vrstama obrazovanja i učenja: formalnom, neformalnom i informalnom. Rezultati su ukazali na sljedeće (Plavšić i Diković, 2016):

- Pozitivni stavovi studenata i studentica odgojno-obrazovnih i humanističkih znanosti te onih koji imaju više znanja o neformalnom, formalnom i informalnom obrazovanju.
- Pozitivni stavovi na završnim godinama studija.
- Pozitivni stavovi onih iz obitelji s višim socioekonomskim statusom, odnosno bolja kognitivna i afektivna komponenta stava prema svim trima vrstama obrazovanja.

Usprkos postojanju pozitivnih stavova prema svim trima vrstama obrazovanja, studenti iskazuju skromne planove u korist daljnjeg učenja i obrazovanja u ovom istraživanju (Plavšić i Diković, 2016). U kontekstu korisnosti i potrebe za cjeloživotnim učenjem, posebice neformalnim obrazovanjem, ističu se sljedeće implikacije: 1) potrebno je podignuti svijest o potrebi za cjeloživotnim učenjem, posebice neformalnim obrazovanjem; i 2) potrebno je mladima omogućiti veću ponudu vidljivih, korisnih i pristupačnih mogućnosti cjeloživotnoga učenja, posebice neformalnog obrazovanja (Plavšić i Diković, 2016).

Istraživanje autorica Plavšić i Diković (2015) se bavilo ispitivanjem znanja i iskustva studenata u trim oblicima obrazovanja (formalno, neformalno i informalno) kako bi se bolje razumio sam koncept podjele na formalno, neformalno i informalno obrazovanje. Rezultati su pokazali sljedeće (Plavšić i Diković, 2015):

- Studenti humanističkih znanosti imaju najvišu razinu znanja o svim trima oblicima obrazovanja te češće sudjeluju u neformalnom i informalnom obrazovanju.
- Kako studenti napreduju tijekom studiranja, njihovo znanje o svim trima oblicima obrazovanja raste.
- Studenti s višim razinama znanja o svim trima oblicima obrazovanja imaju i više iskustva u neformalnim i informalnim oblicima obrazovanja.

U kontekstu navedenih rezultata se postavlja jedno značajno pitanje: Zašto studenti svih studijskih skupina ne bi bili informirani o svim trima oblicima obrazovanja te zašto ne bi bili ohrabreni za sudjelovanje u njima, jer oni mogu imati itekako koristi od toga (Plavšić i Diković, 2015)? U slučaju nezaposlenosti sve skupine mogu imati koristi od znanja o različitim oblicima obrazovanja jer sudjelovanjem u neformalnom i informalnom obrazovanju stječu kompetencije koje mogu povećati njihove vjerojatnosti na tržištu rada (Plavšić i Diković, 2015). Budući da rezultati pokazuju da studenti s višim razinama znanja o formalnom i neformalnom obrazovanju te informalnom učenju imaju i više iskustva sa sudjelovanjem u neformalnim oblicima obrazovanja, smatra se da je korisno poduprijeti ideju o širenju informacija o različitim oblicima obrazovanja i učenja (Plavšić i Diković, 2015). Vrlo je vjerojatno da će učenici s više znanja vidjeti i više koristi od toga te će biti spremniji na sudjelovanje (Plavšić i Diković, 2015). Ističe se također potreba za kvalitativnim pristupom u daljnjim istraživačkim nastojanjima (Plavšić i Diković, 2015).

U istraživanju, kojeg je provela Rogić (2017), autorica se bavila ispitivanjem suodnosa različitih oblika cjeloživotnog učenja kod nastavnika: formalno, neformalno, informalno, samoupravljanje i refleksivno učenje. Rezultati su bili sljedeći (Rogić, 2017):

- Kod ispitanika uglavnom prevladava neformalno i formalno učenje, dok se informalno učenje uglavnom dovodi u korelaciju s refleksivnim učenjem i samoupravljanjem.
- Informalni oblici, refleksivno učenje te samoupravljanje kao i ostali oblici cjeloživotnog učenja trebaju nadopuniti formalno i neformalno obrazovanje.

Spoznaje u ovom istraživanju mogu poslužiti u svrhu učinkovitijeg odabira i korištenja metoda prilikom obrazovanja nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja (Rogić, 2017).

2.4.3. Volontiranje

U okviru slobodnog vremena se može govoriti i o volontiranju. U jednom takvom istraživanju prikazani su rezultati o volontiranju na području triju županija (OBŽ, PGŽ, SDŽ) i Grada Zagreba. Rezultati ukazuju na niz razlika u stavovima ispitanika s obzirom na različite kategorije (Ledić, 2007):

- Žene imaju pozitivnije stavove o volontiranju od muškaraca.
- Mlađi ispitanici imaju negativnije stavove o volontiranju od starijih ispitanika.
- Obrazovanije stanovništvo ima pozitivnije stavove o volontiranju od manje obrazovanoga.
- Socioekonomski status ispitanika najslabije je povezan sa stavovima o volontiranju.
- Članstvo u udrugama povezano je s pozitivnijim stavovima o volontiranju.
- Ispitanici iz 2006. godine imaju pozitivnije stavove o volontiranju od onih iz 2001. godine.
- Stariji ispitanici (do 20 godina) češće volontiraju, kao i oni s visokom stručnom spremom, kao i članovi udruga.

Istraživanje Morić i sur. (2011) bavilo se pregledom različitih istraživanja o volontiranju u proteklih nekoliko godina. Naime, rezultati tih istraživanja su ukazali na sljedeće (Morić i sur., 2011):

- Razina mladih koji redovito volontiraju je relativno niska (5%-7%) (Ćulum, 2008).
- Mladima je važan ekonomski aspekt (Morić, 2011).
- Negativniji stav mladih prema volontiranju od odraslih (Forčić, 2007).

- Veliki broj ljudi, posebice studenata, volontira, ali rijetko (oko 45%) u PGŽ-u, i to najčešće u organizacijama civilnog društva (Zrinščak, 2006).
- Najčešće volontiraju studenti društvenih i humanističkih znanosti (Zrinščak, 2006).
- Različiti motivi za uključivanje u volontiranje: pružanje pomoći drugima; doprinos određenoj svrsi koja je bitna za nekoga; upoznavanje vlastitog djelovanja i vlastitog okruženja te razvijanje novih prijateljstava; stvaranje budućih poslovnih veza za napredak u obrazovanju i karijeri (Zrinščak, 2006).

U istraživanju kojeg su proveli Miljković i Jurčec (2015) ispitivala se povezanost pristupa sreći, motiva za volontiranje i subjektivne dobrobiti volontera. Rezultati su ukazali na sljedeće (Miljković i Jurčec, 2015):

- Postoje dva glavna faktora motivacije: intrinzični motivi (vrijednosti, učenje i samorazvoj) i ekstrinzični motivi (razvoj karijere i prilagodba društvu).
- Intrinzični motivi su izraženiji i bolje zadovoljeni od ekstrinzičnih.
- Najzadovoljniji volontiranjem su volonteri koji su usmjereni na smislen život, te kao takvi najviše uspijevaju zadovoljiti svoje intrinzične i ekstrinzične motive za volontiranjem.

2.4.4. Preporuke na temelju istraživanja

Iz određenih istraživanja mogu proizaći određene preporuke. Vrijednost ovih istraživanja proizlazi iz mogućnosti usporedbe s prethodno provedenim istraživanjima mladih u Hrvatskoj, čime se daje uvid u trendove, poboljšanja ili pogoršanja tijekom određenog perioda (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2018). Posebno se to ogleda u stvaranju kvalitetnijih politika za mlade. Budući da dobiveni podaci nisu omogućili dublje ulaženje u interpretacije, autori ističu potrebu za daljnjim istraživanjima i usmjeravanjem na određene teme koje zahtijevaju najviše pažnje (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2018). Najprije se javlja potreba za većom količinom slobodnog vremena te kvalitetnijim i sadržajnijim aktivnostima u slobodnom vremenu ponajprije radi osobnog razvoja te ispunjenja potrebe za autonomijom, kompetentnosti i povezanosti. Naravno navedena potreba proizlazi iz činjenice da postoje konstantni izazovi u takvim oblicima aktivnosti. To se može povezati i s odabirom sudjelovanja u programu neformalnog obrazovanja kao specifičnog oblika provođenja slobodnog vremena pri čemu su uočene različite promjene i dobrobiti s obzirom na različite aspekte koji su se istraživali. Nadalje, javlja se i potreba za boljom informiranošću mladih o ponudi aktivnosti u slobodnom

vremenu u različitim udrugama i organizacijama koje nude neformalne oblike obrazovanja. Zatim se može govoriti i o potrebi za daljnjim istraživanjem slobodnog vremena mladih te dubinskim i kvalitativnim pristupom u istraživanju različitih programa neformalnog obrazovanja koje mogu doprinijeti boljem razumijevanju ovakve vrste obrazovanja i njegovog doprinosa na razvoj pojedinca. I na kraju se može istaknuti potreba za pridavanjem pozornosti mladima kako bi se što bolje ostvarili u društvu te kako bi iskoristili vlastite potencijale za osobni i društveni napredak, a ne da ih se isključivo gleda kao osobe koje trebaju odrasti i preuzeti predviđenu društvenu ulogu (Kovačić i Čulum, 2015).

3. Prikaz metodologije istraživanja

3.1. Svrha, cilj i istraživačko pitanje

U okviru tematike mladih, slobodnog vremena i neformalnog obrazovanja, ovim istraživanjem se orijentiralo na kvalitativni pristup, prilikom čega se nastojao razumjeti kontekst mladih koji sudjeluju u neformalnom obrazovanju kao organiziranom obliku provođenja njihovog slobodnog vremena. Stoga će u ovom poglavlju biti prikazan predmet, svrha, cilj, specifični ciljevi te temeljno istraživačko pitanje sukladno navedenom fenomenu koji se istražuje.

3.1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja predstavljaju iskustva mladih koji sudjeluju u organiziranom obliku provođenja slobodnog vremena, odnosno iskustva mladih koji sudjeluju u određenom neformalnom programu i aktivnostima obrazovanja koji doprinose različitim vidovima njihovog razvoja.

3.1.2. Svrha istraživanja

Svrha se očituje u razumijevanju konteksta neformalnog obrazovanja kao organiziranog slobodnog vremena mladih kako bi se potaknulo daljnje istraživanje područja slobodnog vremena, potreba, interesa i izazova s kojima se suočavaju mladi na lokalnim razinama, a koje je prvenstveno bitno zbog njihove samoaktualizacije.

3.1.3. Opći cilj

Sukladno svrsi i predmetu istraživanja, opći cilj se ogleda u razumijevanju iskustva mladih koji su stalni polaznici neformalnog programa obrazovanja koji predstavlja organizirani oblik provođenja njihovog slobodnog vremena na području određene lokalne zajednice.

3.1.4. Specifični ciljevi

Sukladno općem cilju, ističu se sljedeći specifični ciljevi:

- Dobiti uvid u proces i razloge uključivanja te tijek i važnost kontinuiranog sudjelovanja mladih u programu neformalnog obrazovanja.
- Dobiti uvid u aspekte rada i organizaciju programa neformalnog obrazovanja za mlade.

- Analizirati iskustva mladih u programu neformalnog obrazovanja.
- Analizirati doprinos programa neformalnog obrazovanja osobnom (samoaktualizaciji), socijalnom i profesionalnom razvoju te kompetencijama mladih.
- Utvrditi kakav značaj/ulogu konkretan program neformalnog obrazovanja ima za mlade u prošlom, sadašnjem i budućem kontekstu njihovog života.
- Utvrditi kakav značaj mladi pridaju neformalnom obrazovanju u odnosu na formalno obrazovanje.
- Utvrditi prednosti i korisnosti programa neformalnog obrazovanja za mlade.

3.1.5. Temeljno istraživačko pitanje

Na temelju pretraživanja i iščitavanja literature, osmislila su se pitanja u svrhu provedbe polustrukturiranog intervjua, za koja se smatralo da će omogućiti razumijevanje fenomena iskustva sudjelovanja mladih u neformalnom programu obrazovanja, odnosno različite doprinose programa neformalnog obrazovanja njihovom razvoju. Pitanja su navedena u protokolu istraživanja koji se nalazi u prilogima na kraju rada (*Prilog 1*). Na temelju postavljenog općeg cilja i specifičnih ciljeva, može se formirati sljedeće istraživačko pitanje:

- Koji značaj iskustvu u neformalnom obrazovanju za osobni, socijalni i profesionalni razvoj pridaju mladi koji su u njemu sudjelovali?

3.2. Metoda

Za potrebe ovog istraživanja, točnije za realizaciju svrhe, cilja, specifičnih ciljeva te dobivanja odgovora na temeljno istraživačko pitanje, korišten je kvalitativni istraživački pristup u prikupljanju i analizi podataka. Govoreći o kvalitativnoj metodologiji i istraživanju, njihova temeljna svrha se očituje u dubinskom razumijevanju fenomena i konteksta u kojem se taj fenomen javlja (Gray, 2009). Budući da se radi o iskustvima mladih koji sudjeluju u neformalnom programu obrazovanja, smatralo se da će kvalitativna metoda dati detaljniji uvid i opsežnije razumijevanje navedenog fenomena za razliku od kvantitativne metode. Kvalitativna metodologija uključuje interpretativni pristup u predmetu proučavanja, što podrazumijeva da kvalitativna metodologija uvijek proučava sudionike u njihovom povijesnom i socijalnom kontekstu nastojeći razumjeti i interpretirati smisao ili značenje njihovih radnji, doživljaja i svakodnevnog iskustva (Halmi, 2013). Osnovni cilj kvalitativnih istraživanja se zbog toga očituje u razumijevanju fenomena iz perspektive sudionika istraživanja. Stoga se u kvalitativnim istraživanjima upravo ispituju različite perspektive ljudi, koji sudjeluju u istim događajima ili u kontekstu istog fenomena, a koji mogu imati različite interpretacije tih istih događaja ili fenomena. Naime, često se u kvalitativnim istraživanjima ističe pojam subjektivnosti u postupku istraživanja, a koji najviše dolazi do izražaja u interpretaciji rezultata, budući da istraživač u kvalitativnim istraživanjima ima dvostruku ulogu: ulogu mjernog instrumenta u fazi prikupljanja podataka, te ulogu interpretatora rezultata u fazi obrade podataka (Ajduković, 2015).

Istraživanje se provodilo u dvije faze: *desk research/secondary research* fazu koja se odnosi na fazu istraživanja i iščitavanja literature o fenomenu i istraživanjima koja su provedena o tom fenomenu; *primary research* fazu koja se odnosi na provedbu i prikupljanje podataka na terenu te koja se u ovom slučaju odvijala nakon *secondary research* faze (Travis, 2016).

3.2.1. Provedba istraživanja

Za potrebe istraživanja kontaktirala se udruga CTK Rijeka koja provodi programe i edukacije neformalnog obrazovanja pretežito iz područja informatike. U sklopu te udruge djeluje i program Budi ++, čije je sudjelovanje potpuno besplatno, a riječ je o radionicama programiranja, robotike i 3D modeliranja koje se održavaju tijekom cijele godine jednom na tjedan, točnije subotom u jutarnjim satima. Namijenjen je osobama, pretežito djeci i mladima, koje žele usavršiti svoje znanje iz navedenih područja neovisno o njihovom predznanju. Prema opisu jednog od sudionika: '*Budi ++ je program koji mi dosta često radimo s*

darovitom djecom koji mogu držat koncentraciju relativno dugo vremena i mogu nas pratit. I mi možemo pratit njihov tempo pa onda nema potrebe za prekidanjem radionica, za nekim velikim pauzama, za neke one icebreakere, wormere, kako se već zovu, igre na početku upoznavanja.' Što znači da je ponajprije namijenjen darovitim učenicima u području programiranja.

Budući da se kontaktirala udruga CTK za potrebe pronalaska sudionika, također se kontaktirala za potrebe omogućavanja prostora radi provedbe intervjua. Sva četiri intervjua su se provela u prostorijama CTK koje su za to vrijeme bile slobodne. Prvi intervju se proveo u ponedjeljak u popodnevnom satima, drugi intervju se proveo u četvrtak u jutarnjim satima, treći intervju se proveo u petak u jutarnjim satima, četvrti intervju se proveo u subotu u popodnevnom satima. Intervjui su se snimali pomoću mobitela, te su se u nekoliko navrata vodile bilješke kojima su se nastojali produbiti pojedini odgovori sudionika. Kako bi se održalo aktivno slušanje, bilješke su se vodile povremeno. Prosječno trajanje intervjua je 40 minuta. Prije provedbe intervjua, autorica diplomskog rada nije poznavala sudionike. Sudionike se prije provedbe intervjua upoznalo s temom, ciljem i svrhom istraživanja, te se zatražila njihova pismena suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju nakon što su je oni dobro pročitali. Nakon provedbe intervjua uslijedilo je transkribiranje podataka, odnosno doslovno prepisivanje intervjua, a intervjuiranje i transkribiranje je provela autorica diplomskog rada, dok je postupak izrade kodnog stabla, postupak kodiranja te analiziranje i interpretaciju podataka provela autorica diplomskog rada zajedno s mentoricom.

3.2.2. Postupci i metode prikupljanja podataka

Prilikom prikupljanja podataka krenulo se od fenomenološkog očišta. Fenomenologija proučava određene fenomene, točnije promatra pojave, u ovom slučaju iskustva pojedinaca te kontekst, posljedice i mehanizme tih iskustava u svakodnevnim aktivnostima (Halmi, 2013). Korištenje fenomenološkog očišta omogućuje razumijevanje biti/esencije same problematike (Ledić i Brajdić Vuković, 2017). U ovom konkretnom primjeru znači razumijevanje biti/esencije doprinosa i značaja neformalnog obrazovanja u odnosu na profesionalni, socijalni i osobni razvoj. U kontekstu toga polazilo se od bitne odrednice fenomenologije, a to je subjektivnost. Subjektivnost se u fenomenologiji odnosi na davanje osobnih značenja fenomenima i vjerovanje da svaka osoba ima vlastiti pogled na stvarnost i određenu pojavu koja je uokvirena vlastitim iskustvom (Ledić i Brajdić Vuković, 2017). Tako se i u okviru ovog rada pošlo od subjektivnosti, odnosno davanja osobnih značenja sudjelovanju u

neformalnom programu obrazovanja. Tehnika koja se koristila u svrhu prikupljanja podataka je fenomenološki polustrukturirani intervju. To znači da su tematika i problematika prethodno određeni, dok forma i redoslijed pitanja podliježu slobodi istraživača (Gray, 2009) Polustrukturirani intervju je intervju koji je prethodno dogovoren te istraživač koristi listu pitanja tijekom provedbe intervjuja pri čemu ovakav tip intervjuja istraživaču uz definirana pitanja ostavlja prostor, tj. mogućnost postavljanja dodatnih potpitanja i 'skretanje' s teme ako je to potrebno (Gray, 2009).

Na temelju pretraživanja i iščitavanja postojeće literature, te za potrebe dobivanja odgovora na temeljno istraživačko pitanje i ostvarivanja općeg i specifičnih ciljeva, definirana su pitanja koja su formirana u tri cjeline: uvodna pitanja, središnja pitanja (doprinos razvoju), završna pitanja. Redoslijed pitanja je bio formiran na način da je omogućio uspostavu prisnijeg odnosa sa sudionikom. To se zove tzv. psihološka strategija koja zahtjeva redoslijed pitanja koja će, kako bude tekao intervju: potaknuti veći interes sudionika, omogućiti lakši prelazak na teža pitanja, omogućiti izbjegavanje blokade sudionika, ponuditi objašnjenje prije postavljanja pitanja te onemogućiti nagli prijelaz s jedne skupine pitanja na drugu (Mejovšek, 2008. prema Dejanović Jozić 2017, str. 35). Tako se uvodnim pitanjima nastojalo sudionike uvesti u samu tematiku, potaknuti interes i opustiti te dobiti odgovore na općenita pitanja vezana uz njihovo uključivanje i sudjelovanje u programu neformalnog obrazovanja. Pitanjima iz područja 'doprinos razvoju' nastojalo se potaknuti sudionike na razmišljanje i opširnije odgovaranje te dobiti odgovore na njihovo viđenje doprinosa sudjelovanja različitim aspektima razvoja i razvoju kompetencija, te na još neke druge aspekte sudjelovanja u programu, poput značaja mentorstva i načela rada u programu. Pitanja u središnjem dijelu su bila više otvorenog tipa. Završnim pitanjima se nastojalo potaknuti sudionike na analizu te dobiti odgovore na konkretne prednosti sudjelovanja u programu, usporedbu formalnog i neformalnog obrazovanja te na sadašnju i buduću ulogu s obzirom na prednosti programa. Pitanja u završnom dijelu su također bila otvorenog tipa. Pitanja su bila formirana od strane autorice diplomskog rada, a njena mentorica ih je pregledala i odobrila. Budući da je bila riječ o polustrukturiranom intervjuu, tijekom provedbe, na temelju odgovora sudionika, bilo je omogućeno postavljanje potpitanja, kojima su se nastojali produbiti odgovori sudionika.

3.2.3. Postupci i metode obrade podataka

Podaci su se obrađivali kvalitativnom analizom obrade podataka. Kada je riječ o fenomenologiji, može se govoriti o paradigmatskom načinu analize. Kada se ona primjenjuje,

nastoje se otkriti zajedničke teme ili konstrukti u podacima iz izjava sudionika kako bi se organizirali u nekoliko kategorija (Ledić i Brajdić Vuković, 2017). Cilj ovog procesa je otkriti bitni/esenciju iskustva koja je opisana glavnim kategorijama (Ledić i Brajdić Vuković, 2017). Naime, prema metodi utemeljene teorije kao specifičnoj metodi analize podataka, najprije se transkribiraju doslovne izjave sudionika istraživanja (Henwood i Pidgeon, 1994. prema Jeđud, 2007). Zatim se ti podaci organiziraju u smislene skupine nakon čega se čitaju i vode bilješke (Jeđud, 2007). Nadalje se započinje s postupkom otvorenog kodiranja kako bi se izdvojile, odnosno generirale glavne ideje/opisi iskustva s obzirom na određene kodove (Jeđud, 2007). Zatim se konsenzualnim kodiranjem, odnosno usporedbom kodova, određuje koji kodovi ulaze u kodno stablo (Jeđud, 2007). Nakon toga nastupa aksijalno kodiranje kako bi se pronašli kodovi koji su međusobno povezani s obzirom na kontekst iskustva (Jeđud, 2007). Na kraju slijedi selektivno kodiranje kojim se nastoji pronaći zajednički kod za veću grupu kodova kako bi se opisala srž iskustva, što pridonosi izgradnji ključnih tema koje mogu poslužiti kao teze u radu (Jeđud, 2007).

Također postupak obrade podataka putem kodiranja opisuju i drugi autori. Pa tako Mejovšek (2008) ističe da obrada podataka započinje s transkriptom koji predstavlja prijepis snimljenog razgovora, od riječi do riječi. Zatim Gray (2009) ističe da nakon iščitavanja transkripta, vođenja bilješki, skraćivanja pojedinih odgovora te određivanja ključnih riječi, se određuju dimenzije. Na temelju utvrđenih dimenzija se određuju kategorije (Gray, 2009). A na kraju se određuju tematska područja koja objedinjuju kategorije, dimenzije i primjere za svaku pojedinu kategoriju, tj. primjeri predstavljaju konkretne odgovore sudionika istraživanja (Gray, 2009). Sve navedeno je prikazano u obliku tablica (*Prilog 3; Prilog 4*). Postupak kodiranja je poslužio u svrhu daljnje analize i lakše interpretacije podataka.

3.2.4. Uzorak

Uzorak je namjeran i prigodan što znači da su odabrani specifični sudionici sukladno postavljenoj svrsi, cilju i specifičnim ciljevima istraživanja (Mejovšek, 2008). Uzorak su činila četiri sudionika koji su kontinuirano polazili program neformalnog obrazovanja u sklopu određene organizacije ili udruge. Bilo je bitno stupiti u kontakt upravo s tim sudionicima zbog njihovog kontinuiranog sudjelovanja u neformalnom programu obrazovanja kao i dobivenoj informaciji od strane udruge o njihovom uspjehu tijekom sudjelovanja u programu, posebice onom stručnom ili profesionalnom. Sudionici su kontinuirano polazili program dulje vrijeme, što znači da imaju bogato iskustvo u tom programu neformalnog

obrazovanja što je pridonijelo razumijevanju samog fenomena sudjelovanja u neformalnom obrazovanju i njegovog doprinosa različitim aspektima razvoja. Sudionici su sada već studenti, u dobi između 19 i 23 godina, koji su krenuli od svoje 12. ili 13. godine kao polaznici pa sve do polaska na fakultet, a od polaska na fakultet pa sve do sada su neki od njih uključeni kao volonteri/mentori te drže predavanja mlađim generacijama. Svi sudionici žive u Rijeci. Radi se o tri muška i jednoj ženskoj sudionici. Prvi sudionik ima 19 godina, studira u Rijeci na Tehničkom fakultetu, muškog je spola te trenutno ne sudjeluje u programu 'Budi ++' kao voditelj/mentor, ali se planira uključiti kasnije. Drugi sudionik ima 23 godine, studira u Rijeci na Tehničkom fakultetu, muškog je spola te trenutno sudjeluje kao voditelj/mentor u programu 'Budi ++'. Treća sudionica ima 23 godine, studira u Rijeci na Tehničkom fakultetu, ženskog je spola te trenutno sudjeluje kao voditelj/mentor u programu 'Budi ++'. Četvrti sudionik ima 23 godine, studira u Zagrebu na Fakultetu elektrotehnike i računalstva, muškog je spola te trenutno sudjeluje kao voditelj/mentor u programu 'Budi ++', ali povremeno budući da studira u Zagrebu. Svi sudionici su u međusobnom kontaktu te se povremeno družu kada za to imaju vremena.

Naime, pretpostavilo se da je sudjelovanje u programu zapravo njihov izbor, tj. odluka o načinu iskorištavanja vlastitog slobodnog vremena. Također se pretpostavilo da je sudjelovanje u tom programu doprinijelo različitim vidovima razvoja, točnije osobnom, socijalnom i profesionalnom razvoju.

3.2.5. Etički aspekti istraživanja

Etički aspekti istraživanja su bili zadovoljeni. Prije provedbe istraživanja, sudionicima se objasnila glavna svrha i cilj istraživanja te su bili upoznati s temom i procesom istraživanja. Također su im se objasnili mogući rizici i dobici, kao i pravo na odbijanje i odustajanje u bilo kojem trenutku intervjua. Zajamčila im se povjerljivost podataka i korištenje šifre umjesto njihovog imena. Zatražila se pisana suglasnost, točnije njihov potpis, kojom se utvrdilo da će se sve informacije dobivene u istraživanju koristiti u svrhu pisanja diplomskog rada (*Prilog 6*). Vodeći se etičkim principima, nastojalo se zaštititi identitet sudionika istraživanja na način da se u interpretaciji koristila šifra za svakog pojedinog sudionika. Veća vjerodostojnost je omogućena sudjelovanjem mentorice u određivanju tematskih područja teoretskog dijela, analizi i interpretaciji dobivenih podataka te u izvođenju temeljnih zaključaka, što ističe i autorica Ajduković (2015) o potrebi sudjelovanja više osoba u samom procesu istraživanja zbog omogućavanja veće vjerodostojnosti.

3.2.6. Iskustva i izazovi u provođenju kvalitativnih istraživanja

Naime, budući da autorica diplomskog rada već ima iskustva u provođenju intervjua tijekom svog visokoškolskog obrazovanja, posjeduje određene vještine za vođenje intervjua kao i za analizu te prikaz i interpretaciju rezultata kvalitativnog istraživanja. Izazov je predstavljala količina podataka, odnosno proces kodiranja, koji je bio zahtjevan budući da je bilo puno podataka, koji su se trebali sažeti, što je zahtijevalo razvijenu vještinu sistematizacije.

Tijekom cjelokupnog procesa istraživanja nije bilo prevelikih izazova. Izazovi su se javljali isključivo tijekom provedbe intervjua. Najveći izazov je predstavljalo nalaženje prostora za provedbu intervjua. Taj izazov se riješio na način da se kontaktira udruga CTK, te ih se zamolilo za omogućavanje prostora. Udruga CTK je odmah ustupila prostorije koje su bile potrebne u točno određeno vrijeme. Također, još jedan od izazova je predstavljalo nalaženje sa sudionikom koji studira u Zagrebu, budući da je rijetko dolazio u Rijeku. Uspio se riješiti taj izazov, no bilo je veoma presudno jer je sudionik morao ići u Ameriku krajem petog mjeseca. Također se razmišljalo o opciji provedbe intervjua preko aplikacije 'Skype' ako bude bilo potrebno i ako sudionik ne bude u mogućnosti doći i odraditi intervju 'face to face'.

Prije provedbe intervjua, autorica diplomskog rada je nastojala opustiti sudionike na način da im objasni svrhu i cilj istraživanja te ih je pitala osobne informacije i dala vlastite osobne informacije kako bi se malo bolje upoznali i opustili. Također je istaknula kako se radi o propitivanju njihovog vlastitog mišljenja i viđenja te da nema točnih i netočnih odgovora. Tijekom provedbe intervjua autorica diplomskog rada je nastojala poticati svakog sudionika na otvorene i opširne odgovore dodatnim pojašnjavanjem te je propitkiivala pojedine odgovore sudionika kako bi se produbili odgovori i dobilo što više informacija. Također je dopuštala pauze, kako bi sudionici mogli promisliti te je nastojala što manje prekidati sudionike kada je mislila da su gotovi. Autorica je koristila neverbalnu komunikaciju u svrhu poticanja sudionika pa se tako često osmjehivala kao znak podrške sudionicima budući da se po njihovoj neverbalnoj komunikaciji moglo uočiti kako nisu sigurni pričaju li ispravno, te je također u nekoliko navrata koristila izraze kao: 'aha' ili kimanje glavom kako bi potaknula sudionike na daljnje promišljanje i odgovaranje. Također se moglo primijetiti da su sudionici bili veoma zainteresirani o onome što pričaju te su na početku bili malo nervozni, a kako je intervju prolazio su se vremenom opustili te je i sama atmosfera bila opuštenija. Autorica je također tijekom prvog intervjua bila pomalo nervozna, a bila je opuštenija tijekom vođenja intervjua sa sudionicom. Tijekom procesa transkribiranja su se mogle uočiti pojedine greške

koje je autorica radila tijekom provedbe intervjua, a neke od njih su: utjecaj prethodnih sudionika i njihovih odgovora na postavljanje pitanja idućim sudionicima; davanje vlastitog mišljenja ili slaganja; nesvjesno postavljanje potpitanja koji su prelazili samu tematiku u svrhu opuštanja sudionika ili zbog vlastitog interesa autorice rada.

4. Prikaz rezultata istraživanja i interpretacija

Za potrebe istraživanja u kontekstu diplomskog rada analizirani su odgovori sudionika na temeljno istraživačko pitanje: Koji značaj iskustvu u neformalnom obrazovanju za osobni, socijalni i profesionalni razvoj pridaju mladi koji su u njemu sudjelovali? Kao što je navedeno u metodologiji istraživanja, protokol istraživanja čine tri skupine pitanja: prva skupina pitanja se odnosi na općenita pitanja vezana uz uključivanje i sudjelovanje u programu neformalnog obrazovanja; druga skupina pitanja se odnosi na viđenje doprinosa sudjelovanja različitim aspektima razvoja i razvoju kompetencija, te na još neke druge aspekte sudjelovanja u programu, poput značaja mentorstva i načela rada u programu; dok se treća skupina pitanja odnosi na konkretne prednosti sudjelovanja u programu, usporedbu formalnog i neformalnog obrazovanja te na sadašnju i buduću ulogu s obzirom na prednosti programa. Za potrebe diplomskog rada, kontaktirala se udruga CTK Rijeka koja provodi programe i edukacije neformalnog obrazovanja pretežito iz područja informatike. U sklopu te udruge djeluje i program Budi ++. Specifičnost udruge mladih i za mlade je visoka fluktuacija ljudi koji provode programe i projekte pri čemu udruge služe za poboljšanje kvalitete korisnika udruge, ali i voditelja udruge te onih koji razvijaju programe (NPDM, 2014). Naime, povezano s udrugama, pasivnost mladih predstavlja značajan problem, posebice ona u društvenom aspektu, koja je velikim dijelom rezultat nepoticajnog okruženja i nedostatka materijalnih uvjeta nužnih za osmišljavanje i provedbu aktivnosti (NPDM, 2014). Stoga se u tom kontekstu ističe bitna uloga udruge mladih jer bi se poticajno okruženje svakako trebalo razvijati ponajprije kroz rad udruge mladih i za mlade, ali i kroz neformalne inicijative mladih (NPDM, 2014). Sudionici intervjua su mlade osobe, koje su sada već studenti, u dobi između 19 i 23 godina, koji su krenuli od svoje 12. ili 13. godine kao polaznici pa sve do polaska na fakultet, a od polaska na fakultet pa sve do sada su neki od njih uključeni kao volonteri/mentori te drže predavanja mlađim generacijama. Upravo jedno istraživanje navodi kako je članstvo u udrugama povezano s pozitivnijim stavovima o volontiranju te da općenito stariji mlađi ispitanici (do 20 godina) češće volontiraju, kao i oni s visokom stručnom spremom, kao i članovi udruge (Miliša, 2009). Što se tiče temeljnih pretpostavki u ovom radu, sudjelovanje u neformalnom programu obrazovanja (Budi ++) je bio zapravo njihov izbor, tj. odluka o načinu iskorištavanja vlastitog slobodnog vremena. Farkaš (2014. prema Lipnjak, 2017) ističe različite prednosti u aktivnostima slobodnog vremena na način da one mogu pozitivno utjecati na duhovni, misaoni i tjelesni razvoj te voditi ka emancipaciji i samoostvarenju, ali jedino u slučajevima kada te aktivnosti nisu orijentirane na pasivnost. Tu

se također može govoriti i o aktivnostima u okviru organiziranog slobodnog vremena koje kao takvo nudi sportske, kreativne i obrazovne aktivnosti, ali uz to kod mladih osoba razvija njihove potencijale i interese i doprinosi različitim vidovima razvoja (Hanžek i sur., 2013). Stoga je sudjelovanje u neformalnom programu obrazovanja, kao organiziranom obliku provođenja slobodnog vremena, doprinijelo različitim vidovima razvoja, točnije osobnom, socijalnom i profesionalnom razvoju, što slijedi u nastavku. U nastavku su prikazani rezultati i interpretacija s obzirom na pojedina područja koja su konstruirana postupkom izrade kodnog stabla i postupkom kodiranja (*Prilog 3; Prilog 4*).

4.1. Prikaz i interpretacija rezultata po područjima

4.1.1. Uključivanje u program

Kada je riječ o uključivanju u program 'Budi++', sudionici ističu da su se uključili vrlo rano, točnije u šestom ili sedmom razredu osnovne škole (*'A kao polaznik sam krenuo u šestom razredu osnovne škole.'* – 4; *'Znači 7. razred osnovne. Možda sa 13 godina tako nekako.'* – 2). Autori Ilišin i Spajić Vrkaš (2015, str. 5) upravo ističu da društvena važnost mladih proizlazi iz njihovih potencijala koji trebaju biti aktivirani dok su mladi, bez odlaganja za buduća vremena.

U skladu s time, pojedini sudionici ističu važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja posebice zbog lakšeg napredovanja i učenja tijekom daljnjeg obrazovanja, kao i razvoja karijere i zapošljavanja (*'intervjui za velike firme kao dio svog procesa obično postavljaju pitanja zahtijevaju poznavanje područja koja se uče upravo ono od najmlađih dana'* – 2; *'Tako da preporučila bih svakome koga zanima u konačnici takva karijera da se definitivno počne baviti sa rješavanjem zadataka i da možda kao mali ako ga zanima krene ovako na radionice. Jer sam zapravo bez neke muke naučila stvari koje ljudi jako stresno uče za te prijave za posao.'* – 3; *'Ali ono već sada može steći' neke dobre temelje i naučiti nešto što će mu kasnije olakšati daljnje učenje jednom kad odraste.'* – 4). Kada se ta činjenica usporedi sa slobodnim vremenom mladih, jako je bitno već od djetinjstva djeci omogućiti da veći dio svog slobodnog vremena provedu u igri, kako sami ili s roditeljima, tako i sa svojim vršnjacima, šetnji prirodom, bavljenjem nekim sportom ili aktivnostima prema kojima iskazuju interes i slično (Čunović, 2016). Na taj način mladi mogu bolje razvijati svoje interese i potencijale.

Nadalje, neformalni programi obrazovanja upravo trebaju slijediti potrebe društva i sudionika (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017). Sukladno toj činjenici, intrinzična motivacija za uključivanjem u program kod sudionika ovog istraživanja se ticala njihovih vlastitih interesa i potreba, ponajprije želje za znanjem iz područja informatike i programiranja (*'Jer me zanimalo programiranje'* – 1), posebice želje za dodatnim i naprednim znanjima koja nisu bila dostupna školi (*'Jer ono na nastavi smo imali informatiku koliko smo imali, ali ništa pretjerano napredno.'* – 4; *'Više nego u školi, kao još dodatno.'* – 3), ali i želje za dodatnim druženjem s prijateljima (*'da se onda još družim ovoga s njima, malo više, subotama.'* – 2). Naime, ovakve navode potvrđuju i pojedini autori koji ističu da se javlja pojava da sve veći broj ljudi sudjeluje u formalnom obrazovanju, a opet s druge strane javlja se sve veće nezadovoljstvo tim istim formalnim obrazovanjem zbog činjenice da ne zadovoljava njihove potrebe i mogućnosti (Simel, 2011). Stoga sve veći broj ljudi traži dodatna znanja u okviru neformalnih programa obrazovanja.

No s druge strane, postojala je i ekstrinzična motivacija kod sudionika pri čemu su najviše utjecaja na sudionike i njihovo uključivanje imali bližnji, poput roditelja i prijatelja (*'i onda me je tata samo jedno ljeto prijavio i rekao mi je: moraš ić'* – 1; *'Prijatelj (osoba 4) me pozvao inače koji je godinu prije mene bio'* – 2), ali i profesori informatike u školi (*'Ona mi je bila rekla za postojanje tog programa i za te radionice subotom.'* – 4) te su također preko bližnjih i profesora iz informatike saznali za postojanje programa. Budući da su vidljivi utjecaji profesora u ekstrinzičnoj motivaciji, škola je imala na neki način utjecaja na uključivanje sudionika u program (*'Ali preko škole sam čuo za kamp informatičara ljetni na koji sam išao i tamo sam se onda s (osobom 4) upoznao koji me onda zvao na Budi ++'* – 2; *'Pa da jer me zapravo uputila profesorica u osnovnoj školi'* – 3).

Naime, upravo kroz aktivnosti izvan djelovanja škole, učenici sudjeluju u određenim programima te se na taj način ostvaruje pedagoški utjecaj na djecu i mlade upravo kroz zadovoljavanje njihovih potreba i interesa izvan škole (Valjan Vukić, 2016). Samim time na školu se ponajprije treba gledati kao na socijalnu jedinicu, kao mjesto učenja ali i druženja učenika, uz prihvaćanje razvojnih osobitosti i potreba, a ona kao takva se može realizirati tek u suradničkom djelovanju s okruženjem (Ivančić i Sabo, 2012). Stoga je bitno poticati suradnju škole i njenog okruženja u kojem se mladi mogu dodatno razvijati, pri čemu škola ima značajnu ulogu u informiranju i poticanju na uključivanje u različite programe neformalnog obrazovanja.

4.1.2. Sudjelovanje u programu

Kada je riječ o motivaciji s obzirom na članstvo u određenoj udruzi koja nudi neformalne programe obrazovanja, najviše mladih je odgovorilo kako ih je motiviralo sljedeće (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015): osjećaj da u suradnji s drugima mogu stvari mijenjati na bolje; potreba da radi nešto što je korisno; stjecanje novih znanja i vještina na neformalan način; želja za druženjem i upoznavanjem novih ljudi.

Slični odgovori se mogu naći i kod sudionika ovog istraživanja, pa tako kada je riječ o sudjelovanju u programu, sudionici ističu da su glavni razlozi njihovog nastavka bili rast zainteresiranosti i napredovanje (*'Mislim jednom kad sam krenuo mi se ful svidjelo to što smo radili. Bio sam totalno zainteresiran.'* – 4; *'i postajao sam sve bolji, pa mi je bilo sve veće zadovoljstvo nastavljat s tim i tako.'* – 1), korisno znanje i druženje s ljudima sličnih interesa (*'vidio sam da mogu naučit neke stvari, korisno znanje pokupit i... da se još mogu onda ovako s ljudima sličnih interesa družiti'* – 2), te osjećaj da nisi sam u tome što dodatno motivira (*'meni je to kao djetetu bilo dosta bitno da nisam baš sama u tome nego ima još netko tko sa mnom to vježba, vidim da se netko trudi da mi objasni i to je bilo dosta motivirajuće.'* – 3).

Naime, u kontekstu važnosti kontinuiranog pohađanja radionica, sudionici ističu da je ono bitno zbog lakšeg učenja i napredovanja (*'Znači, stao bi i onda bi zaboravio par stvari vjerojatno pa bi mi onda bilo teže se vratiti na staro i tako.'* – 1; *'A bitno je radi kontinuiranog učenja jer teško je nadoknadit.'* – 4) te zbog razvoja vještine programiranja (*'kroz kontinuirani rad se može ovako jedna disciplina naučit'* – 2; *'To je vještina koja se gradi, iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu.'* – 3). To potvrđuju i neki autori pri čemu ističu kako kontinuirano sudjelovanje u izvannastavnim ili izvanškolskim aktivnostima u okviru slobodnog vremena, kod učenika potiče cjeloviti razvoj njegove ličnosti (Ivančić i Sabo, 2012). Stoga kao ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja sudionici ističu redovito pohađanje radionica i rad kod kuće (*'redovito pohađanje, znači kontinuirano pohađanje radionica, rad na radionicama, rad kući.'* – 2), upornost te odgovornost i želju za vlastitim napretkom i razvojem (*'Neka upornost i zapravo želja da se nauči i da se napreduje jer nitko ne može biti natjeran da sam'* – 3; *'Ali ono ako želim nešto postić' treba se sam potruditi.'* – 4). Povezano s odgovornošću, Loewen (2011) upravo ističe kako obrazovanje postaje sve veća odgovornost pojedinca zbog sve veće individualizacije društva.

Što se tiče utjecaja na odabir školovanja, neki sudionici ističu da su već otprije znali da će se baviti programiranjem u životu (*'Pa nije utjecalo, zato jer sam ja otprije već znao da to želim*

raditi' – 1; 'a i puno prije kad sam dobio prvi kompjuter, ne znam koliko sam imao 4 5 godina, odmah sam već znao da bi se time volio baviti' – 2), dok drugi sudionici ističu da je program imao utjecaja na daljnji odabir u kontekstu školovanja ('pa usmjerilo me da zapravo izaberem možda ovaj fakultet.' – 3; Jer evo ono u osnovnoj sam već vidio da se želim baviti time, pa ono koja srednja će mi biti u skladu s time. – 4).

Što se tiče izazova tijekom sudjelovanja u programu, svi sudionici ističu da su to uglavnom bili izazovi profesionalnog tipa te rada na projektima (*'Tako nekih, uglavnom u tim projektima je bilo izazova.'* – 1; *'pa nema nekih pretjeranih izazova osim teških zadataka. Izazovi na samom rješavanju...'* – 3). Naime, zahtjevni zadaci za koje su potrebna specifična znanja i vještine predstavljaju jedan od izazova s kojima se suočavaju ljudi u bilo kojem radu (Morić i sur., 2011). Drugi pak ističu osobne izazove i motivaciju (*'Kako sa samim sobom se dogovoriti da ja sad moram vježbat da će to meni dobro donest u budućnosti.'* – 2), te izazove u ulozi mentora poput izazova: u radu s hiperaktivnom ili povučenom djecom (*'ali nekad zna biti naporno jer oni su dosta hiperaktivni i tako je to. I svatko bi htio pažnju za sebe.'* – 2; *'pa ponekad je bilo teško doprijeti do neke djece koja su možda manje komunikativna, da shvatim jer oni šute'* – 3); u objašnjavanju gradiva (*'i onda je potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušat objasniti na način kako će razumjeti ta osoba.'* – 3) i izazova vezanih uz nemogućnost redovitog dolaska na radionice (*'Pa najveća problematika je što sam ja u Zagrebu, a oni ovdje. Tako da ono ne mogu biti ovdje svaki vikend jer ne bi stigao...'* – 4).

4.1.3. Načela rada u programu

Što se tiče načela rada u programu, sudionici ističu da su znanja stjecali preko mentora na radionicama (*'Preko radionica. Ali većinom smo mi bili skupa kao neka grupa koja zajedno uči i nama su bili različiti mentori ovdje.'* – 3) i vježbanja zadataka u svrhu pripreme za natjecanja (*'To je sve bilo u sklopu priprema nekih za natjecanja koja su nam dolazila tamo prvi drugi treći mjesec godina obično kad ide.'* – 2). Upravo mentori, kao obučeni i kvalificirani edukatori predstavljaju bitnu karakteristiku neformalnog obrazovanja (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017).

U opisu samog rada na radionicama iz perspektive sudionika kao polaznika izgledalo je ovako: objasnili bi se temeljni koncepti pa bi se vježbali zadaci sukladno obrađenoj teoriji (*'I onda bi nam mentor objasnio neke nove koncepte ili bi vježbali i rješavali neke zadatke.'* – 2; *'Tad je bilo svake subote i mi bi onda imali radionice o novim sadržajima. I onda bi na tome rješavali zadatke...'* – 4), što ističu i pojedini autori, odnosno, da proces učenja u neformalnom

programu iziskuje praktično znanje, odnosno doživljeno znanje (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017); poticala se samostalnost u razmišljanju i rješavanju zadataka (*Ne bi mi dao rješenje nego bi prolazio sa mnom kako ja taj zadatak rješavam sam sebi u glavi.*' – 1), pri čemu pojedini autori također ističu kako učenje u neformalnom programu potiče kritičko mišljenje i razvoj vještine rješavanja problema (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017); zajednički bi se promišljalo i diskutiralo o zadatku prije rješavanja (*Razmisliti najprije o strategiji rješavanja onda popričamo o tom, prodiskutiramo i idemo to svi iskodirat da radi na kompjuteru*' – 3), odnosno kako bi neki autori istaknuli kao participativno učenje (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017) i zajedničko donošenje odluka (Pešić, 2017), što također predstavlja bitnu karakteristiku i dobrobit neformalnog obrazovanja; mentori su pomagali u rješavanju zadataka ili bi si polaznici međusobno pomagali (*Jasno ako s nečim zapnemo uvijek možemo pitat. To je ono super jer uvijek ima tko nam može pojasnit.*' – 4; *Ako bi imali neki problem pitali bi njega. Ili bi ono međusobno si pomagali, međusobno rješavali znači te zadatke.* – 2), pri čemu se može istaknuti vrijednost još jedne karakteristike neformalnog programa obrazovanja, a to je suradničko učenje (Pešić, 2017).

Što se tiče rada iz perspektive mentora, najprije se treba istaknuti kako se radi o radu s darovitom djecom koja mogu pratiti tempo rada u programu (*Posebno kod darovite djece koji mogu držat koncentraciju relativno dugo vremena i mogu nas pratit.*' – 2; *Što je možda puno bolje riješeno ovako kroz udruge koje imaju posebno za to radionice... oni koje to više zanima i koji su napredniji u tome.*' – 4). To ističe i Loewen (2011) navodeći kako se neformalno obrazovanje odvija u određenim organizacijama ili grupama, uvjeti, strukture, tempo učenja i oblik nastave se prilagođavaju potrebama i sposobnostima određene skupine, a na taj način se mogu uspostaviti životni i iskustveni kontekst (Loewen, 2011). Neki sudionici su pritom koristili različite metode u svom mentorskom radu, pa tako ističu da su s obrazovnog aspekta objašnjavali i zadavali zadatke s obzirom na slabosti u znanju učenika/polaznika (*ako ima neki koncept kojeg treba objasniti, to se objasni. Svatko dobije svoj zadatak u nekom konceptu za kojeg ja smatram da im je slabiji ili da oni moraju to navježbati.*' – 2), dok su s odgojnog aspekta nastojali usaditi vrijednosti koje su njima njihovi mentori usađivali poput pomaganja drugima i doprinosa zajednici (*da toj djeci usadimo u glavu da budu dosta dobri što se toga tiče i da možda i oni vraćaju nazad to zajednici za koju godinu.*' – 2). Isto tako Kuka (2012) ističe da se različite obrazovne aktivnosti mogu podijeliti u dvije šire kategorije neformalnog obrazovanja, odnosno na programe obrazovanja (u svrhu stjecanja znanja i vještina) te na

programe odgoja (u svrhu učenja pravilnom ponašanju i pozitivnim društvenim vrijednostima). U ovom primjeru se mogu upravo istaknuti oba pristupa.

Nadalje, mentorski rad zna biti dosta izazovan u situacijama objašnjavanja zadataka (*'To je dosta izazovno i teško je ispraviti neke programe jer oni rade na svoj način, a ja na svoj i onda je potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušat objasniti na način kako će razumjeti ta osoba.'* – 3), ali i poticajan u odnosu na učenike pri čemu se nastoji poticati razmišljanje i uvažiti svačije mišljenje (*'I pogotovo kad rade tako neke projekte timske, je cilj da svatko iznese neku svoju ideju, uopće šta će raditi, i onda kako će to ostvariti, i pa se onda usklađuje pa se vidi što se uopće može ostvariti, što je sad prenadobudno...'* – 4), ali i dati savjet usmjeren ka poboljšanju rada učenika/polaznika (*'super je biti im mentor i ono moći, doći, pomoći i reći kako bi se nešto moglo bolje, kako se nešto može popraviti'* – 3), što zapravo predstavlja i jednu od karakteristika neformalnog obrazovanja, a to je upravo osnaživanje sudionika (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017).

Nadalje, utemeljenost na demokratskim vrijednostima također predstavlja bitnu odrednicu i dobrobit neformalnog obrazovanja (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017), točnije uvažavanje različitosti, demokracije, ljudskih prava (Pešić, 2017). Povezano s tim, njegovala su se i poštivala dobra načela rada u skupini, pri čemu svi sudionici ističu kako su nastojali uvažiti svačije mišljenje neovisno o položaju i znanju osobe (*'uvijek bi imao neki prijedlog, ali bi uvijek svi prihvatili neki drugi prijedlog pa bi svi to ono. Baš je bilo lijepo za raditi sa svima. Nije bilo ne znam, mentor (osoba 4) je bio najbolji u programiranju, nije bilo da bi on rekao to ćemo raditi tako i to je to. Ako je netko imao bolju ideju uvijek bi je neko spomenuo i odlučilo bi se koja je bolja.'* – 1), kako je atmosfera bila veoma opuštena u kojoj su svi mogli učiti jedni od drugih (*'Znači isto mislim da je vrlo opuštena atmosfera i atmosfera u kojoj mi možemo puno naučiti i ako znamo već neke stvari možemo puno naučiti od drugih, i mlađi od nas i mi od njih.'* – 2), te kako se poticalo vršnjačko pomaganje (*'i ustvari si pomožemo ako neko zapne tako da je dosta to prednost kad se rješava ovako na radionici nego kad netko doma zapne i ne zna sad više što će i nema mu tko pomoć tako da je ovo bilo super.'* – 3). Učenje s grupom, u grupi i od grupe također predstavlja bitnu odrednicu neformalnog obrazovanja (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017). Upravo suradničko, istraživačko i iskustveno učenje te interakcija između polaznika utječu na to da se mnogo bolje, kvalitetnije i trajnije uči u sklopu neformalnog obrazovanja (Pešić, 2017). Također se poticalo stvaranje dobre povezanosti polaznika i mentora u kojoj su učenici mogli postavljati bezbrižno pitanja (*'Ovdje je dosta drukčija povezanost mentora i polaznika u odnosu na*

učenike i nastavnike u školi. Puno više se osjeti ta distanca u školi nego ovdje... puno su bliži učenicima mentoru, puno će lakše pitati, puno će češće pitati.' – 4).

Sumirajući ovaj dio, opisano radno okruženje i karakteristike, navedeno se može usporediti s onim koje opisuju autori Lukić i sur. (2011) pri čemu ističu elemente koji trebaju biti zadovoljeni u poučavanju kako bi obrazovanje pridonosilo razvoju pojedinca prvenstveno. Pa je tako i u ovom opisu ovoga istraživanja vidljiv pristup usmjeren na učenika, odnosno njegove potrebe, načine učenja i interese što uvjetuje sljedeće: povećava motivaciju, potiče aktivniju komunikaciju, umanjuje pojavu devijantnih ponašanja, poboljšava odnos učenik-učitelj, potiče aktivno učenje te kod učenika razvija samo-odgovornost u procesu učenja (Lukić i sur., 2011). Zatim veća je aktivnost učenika, odnosno bolji odnos učenik – učitelj što: omogućuje vlastitu aktivnost, doživljaj i iskustvo; zadovoljavaju se potrebe, interesi i potencijali učenika; poboljšava se odnos učenik – učitelj. Te se uvode informacijske tehnologije u razred budući da je riječ o programu računalstva pa je samim time: povećana motivacija i pozornost; dinamičnija i kvalitetnija nastava (Lukić i sur., 2011).

4.1.4. Razvoj, doprinos i kompetencije

Što se tiče samog programa, prema podjeli autora Rosić (2005. prema Ivančić i Sabo, 2012) postoje tri osnovne skupine aktivnosti slobodnog vremena kojima se mladi bave: za odmor, rekreaciju i razvoj ličnosti. Ovdje se može istaknuti upravo treća skupina aktivnosti, koja doprinosi razvoju ličnosti putem različitih područja ljudskog djelovanja, a to su obrazovne, kulturne, društvene, itd. (Rosić, 2005. prema Ivančić i Sabo, 2012). U ovom se segmentu upravo bavi s obrazovnim aktivnostima. Naime neke od dobrobiti neformalnog obrazovanja, kada je riječ o razvoju ličnosti, su upravo razvoj različitih kompetencija kod učenika (Pešić, 2017), a one će biti detaljnije razrađene u nastavku.

Pa tako u kontekstu razvoja sudionika, odnosno doprinosa sudjelovanja njihovom razvoju i kompetencijama, sudionici ističu da su zadovoljili različite potrebe i interese, a posebice one vezane uz znanje programiranja (*'potrebe i interesi su bili vezani uz učenje programiranja i nova znanja koja sam ostvario.'* – 2), odnosno one koje nisu bile dostupne u formalnom obrazovanju (*'u školi je bilo brojevni sustavi i tako neke gluposti, ali to je sve ono, najosnovniji zadaci. A tu je bilo sve već napredno.'* – 1; *'Pa primarno više vježbati jer u satnici u školi nema dovoljno sati, koliko god se profesor potrudi, dobro je dopunit s nekim dodatnim programom'* – 3), zatim uz druženje s ljudima sličnih interesa (*'Da sa sličnim interesima, tako da ustvari u školi nije bilo toliko puno djece koliko sam još upoznala ovdje*

kroz radionice, a koji su se bavili sličnim stvarima.' – 3). Upravo to potvrđuje i Mikulić (2015) ističući da kada se pojavi potreba za dodatnim kompetencijama iz različitih područja koje doprinose osobnom i profesionalnom razvoju, uvidjet će se da se ta potreba neće moći zadovoljiti u programima formalnog obrazovanja. Također pojedini sudionici ističu postojanje višeg cilja kao što je primjerice primjena znanja i rad za značajne informatičke firme (*'Mislim to sve vodi nekom većem cilju. Možemo se baviti nekim stvarnim projektima, i onda na kraju to dovodi do ovih najvećih firmi gdje...evo imamo tu sreću i odrađivat, moji kolege, sreću odrađivat praksu. Ne sreću, nego primijenili su to znanje, koje smo upravo ovdje na Budi ++ dobili.'* – 2).

Naime, kada je riječ općenito o obrazovanju kao procesu, ono doprinosi trima ciljnim dimenzijama: ličnost, sudjelovanje u društvu i sposobnost obavljanja nekog zanimanja (Loewen, 2011). Pojedini autori upravo ističu bitnu karakteristiku neformalnog obrazovanja, a to je doprinos osobnom razvoju (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017). Loewen (2011) također ističe pojedine kompetencije koje se razvijaju putem neformalnog obrazovanja, a prva od njih, koja je povezana s osobnim razvojem je osobna kompetencija (stavovi, motivi, vrijednosti, ideali). Kada je riječ o doprinosu osobnom razvoju sudionika, sudionici ističu kako je sudjelovanje u programu najvećim dijelom utjecalo na njihov rast samopouzdanja, posebice u držanju javnog govora (*'vjerojatno nisam bila toliko samopouzdana da nekom držim predavanje ili da održim neku prezentaciju ili bilo šta slično.'* – 3), u vlastitu sposobnost i znanje (*'mi moramo već imati neko znanje, samouvjerenost da smo dovoljno dobri i mislim da se to kroz ovakve radionice i uspije pohvatati.'* – 2), ali i kroz vlastiti i tuđi uspjeh (*'Jer ono em tako neko ostvarenje uspjeha da l' mene da l' učenika doprinosi nekom rastu pouzdanja, samopouzdanja.'* – 4). Naime, Pešić (2017) upravo ističe kako sudjelovanje u neformalnom obrazovanju uvelike doprinosi razvoju različitih kompetencija, posebice veće osnaženosti i samopouzdanja. Isto tako, općenito mladima neformalni oblik obrazovanja pomaže u učenju novih spoznaja, pritom razvijajući povjerenje u vlastite sposobnosti, vrijednosti i mogućnosti (Batelić, 2014). Također i Mikulić (2015) ističe kako dodatne vještine, znanja i iskustva doprinose pozitivnijoj slici osoba.

Nadalje u kontekstu osobnog razvoja, pojedini sudionici ističu i koncept kreativnosti koji se također pojavljuje u programu, u vidu poticanja kreativnosti u mlađoj dobi kod sudionika (*'Aha, pa radila sam doma svašta kad sam bila manja sam smišljala neke svoje igrice za mobitel ili sam radila nešto s Arduinom, pokušavala isprogramirati neke svoje robotske dizajne'* – 3) te u vidu načela rada u rješavanju zadataka (*'da bi mu se objasnilo da on nauči*

razmišljati tako da ustvari kreativno stvara novo rješenje za nešto. – 3). Inovativnost, kreativnost i integriranost predstavljaju upravo bitne dobrobiti neformalnog obrazovanja (Pešić, 2017). Isto tako, neki autori upravo ističu kako su mladi sposobni pokrenuti inovacije koje su nužne za napredak te je zbog toga nužno poticati integraciju i kreativnosti mladih kroz različite oblike (Kovačić i Čulum, 2015).

Kada je riječ o doprinosu samoaktualizaciji, rezultati jednog istraživanja o utjecaju programa neformalnog obrazovanja na promjene kod mladih upravo ukazuju na značajne promjene u području multikulturalnosti (najviše), tolerancije i samoaktualizacije (Spetič, 2016). Naime sudionici također potvrđuju doprinos samoaktualizaciji, pri čemu samoaktualizaciju povezuju s osobnim zadovoljstvom, te ističu kako osjećaju ispunjenje radom u području programiranja (*'Ali zanimljivo mi je to ispunjava me i volim to raditi'* – 1; *'Mislim ovisi od čovjeka do čovjeka, što čovjeka ispunjava, mene recimo struka jako ispunjava...'* – 2) te zadovoljstvo radom u struci i s ljudima te na veliki projektima (*'jer radim u području koje me interesira, koje volim, s ljudima koji su obično izuzetno inteligentni i pametni. I ono u firmama i na projektima koji su jako veliki.'* – 2). Dok drugi sudionici povezuju samoaktualizaciju općenito s mentorstvom i volontiranjem te njihovom ulogom u prenošenju znanja zajednici (*'ovo volontiranje i mentorstvo je stvarno jako veliko zadovoljstvo u životu jer ustvari vidim da sam mogla vratiti uslugu koju sam ja dobila. Utječe mi na to da sam zapravo sretna što to radim. Sretna sam da mogu prenositi znanje i to je to.'* – 3), kao i s vlastitim uspjehom te uspjehom svojih polaznika (*'Mislim veliko je zadovoljstvo tek kad se postigne osobno neki uspjeh. Plasman na natjecanju ili tako šta. Ali također jako je veliko zadovoljstvo kad netko od mojih učenika velik uspjeh.'* – 4). Također se kod pojedinih sudionika samoaktualizacija odnosi i na viši cilj, odnosno zaposlenje u značajnoj firmi (*'i to još od osnovne škole kad sam krenuo na te radionice i to je jedan kontinuirani niz, znači od učenja, cijelo vrijeme učenja do nekog ispunjenja viših ciljeva poput evo zaposlenja u firmi u kojoj bi svi u struci htjeli raditi ili tako nekog ovoga dijela.'* – 2).

Loewen (2011) nadalje ističe socijalno – komunikativnu kompetenciju (uspostavljanje kontakta te komunikacija i suradnja s drugim ljudima) koja se razvija u okviru neformalnog obrazovanja. Također i Pešić (2017) ističe kako neformalno obrazovanje pogoduje razvoju komunikacijskih vještina i timskog rada. Kada je riječ o socijalnim kompetencijama i odgovorima sudionika, sudionici ističu da su stekli vještine timskog rada (*'Pa vjerojatno timski rad mi je dosta bolji jer smo radili, a nekoliko puta smo radili u timovima.'* – 1; *'Morali smo se sami podijeliti tko će šta raditi, sami usklađivati i ono paziti kol'ko tko šta može napraviti*

i slično da bi to napredovalo kako spada.' – 4; *'Tako da smo imali neku ploču na kojoj je napisano koji su zadaci, pa smo zadatke dodjeljivali jedni drugima, pričali što još treba dodati, kako ćemo dalje i tako.'* – 3) i rješavanja problema u timu (*'uvijek se moraju rješavati neki konflikti ili raditi na tome da ti međuljudski odnosi budu u redu u timskom radu i da su svi zadovoljni.'* – 2). Zatim su stekli komunikacijske vještine u radu i razgovoru s ljudima te otvorenost u radu s ljudima (*'Vjerojatno i komunikacija općenito. Mislim da me malo i otvorilo. Inače sam dosta zatvoren,'* – 1; *'Komunikacijske vještine također i kroz ovaj mentorski dio smo morali razvijati i da bi mogli s djecom raditi.'* – 2; *'kad sam došao na posao preko ljeta mi je bilo najnormalnije pričati s ljudima bez obzira jesu li mi oni nadređeni, nenadređeni. Komunicirati ono, ako sam negdje zapeo pitati pomoć.'* – 4) te prezentacijske vještine u kontekstu objašnjavanja i govora u javnosti (*'Onda nekakvo govorenje u javnosti jer ustvari kad sam počela voditi radionice, nisam imala toliko prezenterskog iskustva da ja nekome nešto objašnjavam'* – 3; *'Pogotovo ono kad treba pričati pred velikim grupama ljudi. Ali ono mislim da bi bez ovako nečega imao puno većih problema sa javnim govorom nego trenutno.'* – 4).

Loewen (2011) nadalje ističe sljedeću kompetenciju koje se razvija putem neformalnog obrazovanja, a to je stručna i metodološka kompetencija (svladavanje profesionalnih zadataka uz pomoć stručnih sposobnosti i vještina). Što se tiče razvoja i doprinosa stručnim/profesionalnim kompetencijama, koje su im potrebne za buduće zanimanje, sudionici ističu ponajprije stručno znanje vezano uz područje programiranja (*'sve što znam iz programiranja, u biti znam otuda.'* – 1; *'i naravno ove programerske vještine. Stručno znanje programiranja, korištenja algoritama i takve stvari.'* – 3), posebice ono na višoj razini (*'Pa mislim da smo kroz, mislim ja sam bar kroz formalno obrazovanje uspio dobiti neke osnove informatike, neke osnove tog programiranja, koje su onda ovdje produbljene i na puno veću razinu dovedene.'* – 2). To potvrđuje i literatura, pri čemu neformalno obrazovanje proširuje spoznajne mogućnosti, omogućava nadograđivanje već postojećih znanja i vještina stečenih formalnim obrazovanjem (Kuka, 2012). Isto tako to potvrđuju i rezultati jednog istraživanja o utjecaju programa neformalnog obrazovanja na promjene kod mladih, a koji ukazuju na značajne promjene koje su vidljive u porastu znanja i vještina (Spetič, 2016). Razvoj mentalnog sklopa koji je pogodan za kasnije rješavanje zadataka je također jedan od stručnih kompetencija kojeg su pojedini sudionici razvili (*'Mislim tu se na programiranju se recimo dobije taj neki mentalni sklop ako se zove tako. Znači taj način razmišljanja se razvije kako rješavati te zadatke koji se dobiju.'* – 1) što se može povezati s činjenicom da neformalno

obrazovanje potiče kritičko mišljenje i razvoj vještine rješavanja problema (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017).

Nadalje sudionici ističu neke stručne kompetencije koje se poklapaju sa socijalnim kompetencijama, pa tako ističu vještinu prezentiranja sebe ili proizvoda (*'Prezentacijske vještine i ono vještine mogućnosti recimo prodaje nekog proizvoda kojeg smo napravili ili prezentacijske vještine proizvoda ili prezentacijske vještine sebe.'* – 2) te vježbanje međuljudskih odnosa ili rada u timu (*'Pa smo kroz njih (projekte) ono vježbali međuljudske odnose.'* – 2). Nadalje ističu prezentacijske vještine u kontekstu držanja govora u javnosti (*'Tokom mentorstva sam ovdje ipak stekao toliko predavačkog iskustva koje ipak može bit korisno kasnije ako ništa tokom izlaganja nekog seminara ili prezentacija, držanja javnog govora.'* – 4; *'To bi mi bilo dosta stresno, a sad mi je...netko mi dođe ujutro i kaže da imam radionicu iz čega god a da ja to znam raditi, onda mi nije problem.'* – 3) te ističu komunikacijske vještine u kontekstu objašnjavanja postupka i rješenja zadataka, a ne samo zadavanja zadatka i prezentiranja gotovog rješenja (*'I onda treba na ploči to riješit i objasniti kako biste riješili, što biste radili. Jer tu je problem što je puno ljudi koji znaju zadavati zadatke, ali nikad nisu drugima objašnjavali zadatke.'* – 4) kao i sposobnost prilagođavanja komunikacije i objašnjavanja zadataka s obzirom na specifičan način razmišljanja osobe (*'nekakva komunikacijska vještina za objašnjavanje svog vlastitog mišljenja.. sposobnost prilagodbe na tuđi način mišljenja. Da mu se objasni kako shvatit. Sposobnost objašnjavanja da netko shvati na njegov način.'* – 3) i s obzirom na osobe različitih uzrasta i njihove potrebe (*'Znači ne može se isto objašnjavati odraslome od 30 godina i djetetu koji ide drugi razred... Različite dobne skupine stvarno imaju različite stilove razgovora i potrebe da.'* – 3). Neki sudionici ističu i organiziranost u kontekstu slobodnog vremena i radnih navika (*'organiziranost, s obzirom da moramo biti organizirani u svemu, od svojeg vremena slobodnog'* – 2; *'radne navike sigurno glede ovih radova na projektu, da sam shvatila kako se to radi, kako se može nešto isplanirati da bude gotovo na vrijeme'* – 3).

Loewen (2011) nadalje ističe sljedeću kompetenciju koja se razvija putem neformalnog obrazovanja, a to je akcijska/implementacijska kompetencija (uspješna implementacija i korištenje svih dostupnih znanja i vještina te rezultata socijalnih komunikacija, osobnih stavova i vrijednosti). Što se tiče praktičnih kompetencija koje su stekli, pojedini sudionici ističu kako mogu napraviti nešto praktično kroz prenošenje rezultata na kompjuter (*'Nisam naučio puno praktičnih stvari ali sam naučio kako bi mogao napraviti nešto praktično da me se pita... da shvatim na koji način ja dođem do tog nekog rezultata koji je u zadatku i onda to*

pokušam prenijeti na kompjuter.' – 1), kako mogu automatizirati određeni posao bez računanja na ruke (*'Ali ja sam se više bavio programerskim radom koji onda možda ono u automatiziranim stvarima može pomoć.'* – 2; *'Ali pomoglo je u automatizaciji posla općenito da si napišem za nešto što bi netko računao na ruke,'* – 3), kako mogu popraviti računalo (*'ili sam općenito naučila kako popraviti internet, kako razumjeti kako sve radi ono kad nekome nešto ne radi ja mu mogu popraviti.'* – 3), kako mogu prilagoditi laptop svojim potrebama (*'Moj laptop je totalno iskonfiguriran kako meni paše.'* – 4).

Pešić (2017) upravo ističe kako neformalno obrazovanje nudi raznovrsnije metode i veću fleksibilnost kao i mogućnost pristupa životnim i iskustvenim kontekstima te praktičnu primjenu stečenih kompetencija. Pa tako, kada je riječ o praktičnoj primjeni stečenih kompetencija, odnosno o pojedinim primjerima primjene stečenih kompetencija, svi sudionici ističu kako su im stečene kompetencije pomogle u pojedinim svakodnevnim situacijama (*'S tim sam si napravio da tata ne mora svaku večer palit grijanje i odabirat koliko grijača palit u ovisnosti o tome kol'ko je stvarno hladno i kol'ko nije.'* – 1; *'Drugi ljudi bi radili ručno nešto a ja sam mogla recimo izrezati komade slika pomoću Python skripte. Tako da nisam morala sjeckati slike ručno.'* – 3; *'Ili ne znam, kako sam u Zagrebu u domu, a zna bit problema s internetom. Što sam ja jednostavno riješio preko VPN-a gdje sam se spajao preko druge IP adrese i mogao normalno pristupit fejsu jer nisam na istoj IP adresi kao i ostali.'* – 4) ili pak u situacijama natjecanja (*'I rekli su nam da su bodovi bili jako jako blizu, ali da je prezentacija našeg softverskog rješenja prevagnula znači u tome da mi se popnemo na drugo mjesto.'* – 2), ili pak u izradi aplikacija (*'Recimo dobili smo priliku raditi na Poriluk digital edition... Znači mi smo dobili, to nam je uglavnom bila i prva mobilna aplikacija koju smo napravili, nismo nikad tako nešto radili.'* – 2; *'Mislim evo nedavno sam prijateljici pomogao napraviti aplikaciju za konferenciju.'* – 4). Povezano s odgovorima sudionika, u literaturi se ističe kako je za neformalno obrazovanje specifično da može odgovoriti na stvarne probleme i izazove tako da iskoristi neiskorišteni ljudski kapital te se na taj način stječe praktično iskustvo koje može pomoći u svakodnevnom životu i radu (Marinović, 2015).

Ljudi putem neformalnog obrazovanja stječu kompetencije koje su neophodne i primjenjive za nepoznate i složene situacije kao i različite životne kontekste pri čemu se pokazuju kao dobra osnova za cjeloživotno učenje (Loewen, 2011). Povezano s tom činjenicom i razvojem različitih kompetencija, osposobljenost za rad, posao i budući život se može uočiti kao bitna stavka koja se razvijala tijekom sudjelovanja u programu, a slično navodi i Jelenc (1985. prema Pongrac, 1990. prema Simel 2011, str. 47) pri čemu ističe da se neformalno

obrazovanje određuje kao namjerno i organizirano obrazovanje, učenje i osposobljavanje ponajprije za rad, društvenu aktivnost i privatni život. Naime, upravo je jedan od bitnih ciljeva neformalnog obrazovanja pripremanje pojedinaca za tržište rada budući da je prag u selekciji najboljih kandidata na radnim mjestima sve niži (Kuka, 2012).

Pa su tako pojedini sudionici, u kontekstu osposobljenosti, istaknuli kako još nisu osposobljeni za posao, već da se osposobljenost stječe na poslu, a da im je sudjelovanje u programu više pomoglo u osposobljavanju (*'Pa mislim da me ništa nije osposobilo trenutno, ali mislim da mi je sve od toga jako pomoglo u osposobljavanju. Iz faksa ću izać' da neću moć' raditi niti jedan konkretan posao u toj grani, nego da ću tek doć' na posao pa onda napredovati u tome.'* – 1) i u izradi jednostavnih aplikacija (*'Opet ako moram napraviti ne znam novi Facebook, nisam ni blizu...ako ja sad idem raditi neku svoju aplikaciju, može biti dosta jednostavna za isprogramirati,'* – 1). Zatim neki ističu stručno/praktično znanje iz programiranja kojeg ispituju poslodavci u velikim firmama i koje je značajno za posao (*'Mislim da je tu najbitnije ovoga programerske vještine, znači algoritamski koncepti, programiranje i takve stvari s obzirom da se to na intervjuima dosta često traži, kod velikih firmi.'* – 2; *'Ok znanje koje sam stekao svakako jer je to znanje koje mi baš treba konkretno za posao kojim se bavim.'* – 4; *'znači da praktično sam naučila programirati bolje nego što sam znala prije i da mi je to zapravo korisno i bit će mi i dalje korisno i za dobivanje posla i za rad u budućnosti.'* – 3) te umijeće prezentiranja i prodaje svojeg znanje i rada (*'I mislim da ako osoba nije baš, nije u mogućnosti prodat sebe i prodat svoje znanje, onda je recimo dosta teško dobiti takav posao.'* – 2; *'prezentirati svoje rješenje drugima'* – 3), kao i dobru pripremljenost u kontekstu socijalnih i tehničkih vještina potrebnih za posao (*'Ali mislim da sam pripremljen dovoljno dobro i kroz ove programe što se tiče tih socijalnih vještina i kroz tehničke vještine.'* – 2). Nadalje se ističe i korisnost rada u timu/grupi (*'Pa sve koje sam navela zapravo jer se u realnom okruženju na poslu radi u grupi, radi se na velikim projektima u programiranju'* – 3; *'S obzirom da kroz te intervjuje se ne gleda samo tehničko znanje nego kol'ko je osoba spremna raditi u timu, kol'ko je osoba dobra za neki kolektiv.'* – 2; *Tako da ono to je iskustvo koje pomogne ono za kasnije, za timski rad. Jer ono nije dovoljno bit samo super u području ako se ne možeš snać' s ostalim ljudima.'* – 4) te korisnost komunikacijskih i prezentacijskih vještina u sklopu razgovora za posao i na poslu (*'Ali i ovo, komunikacija s ljudima i objašnjavanje nešto na ploči i slično je jako korisno jer u našoj struci većina razgovora za posao je na principu ili ste jedan na jedan s osobom koja vas intervjuira ili budu dvije osobe koje vas intervjuiraju ili tako nešto. Tako da to je dosta korisno, to što sam*

godinama objašnjavao ljudima takve stvari tako da sad i na razgovoru za posao opet radim nešto što mi je već kol'ko tol'ko poznato.' – 4). Iz odgovora je vidljivo ono što ističe Balković (2016), a to je da neformalno obrazovanje poboljšava usklađivanje potrebnih vještina, znanja i iskustava osobe s potrebama tržišta rada (Balković, 2016).

U tom se kontekstu nadalje ističe još jedna karakteristika neformalnog obrazovanja, a to je profesionalni razvoj (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017). Stoga, što se tiče sudjelovanja u programu i profesionalnog razvoja sudionika, pojedini sudionici ističu da se još školuju, ali da im je sudjelovanje pomoglo u kontekstu rješavanja zadataka, odnosno omogućilo svladavanje lakših zadataka (*'Da mi je pomoglo u ovisnosti o tome kakav je zadatak. Ako je neki relativno lagan zadatak mi je pomoglo da ću ga moći riješiti. Ako je neki složeniji možda ću ga moći razumjeti ali ga neću moći riješiti. A ako je neki ono stvarno težak onda mi nije pomoglo.'* – 1). Pojedini sudionici imaju profesionalnog iskustva, poput činjenice da su steknute kompetencije mogli predstaviti poslodavcu (*'I onda da bi uopće došli na tu razinu da se mi možemo toj firmi predstaviti kao potencijalni zaposlenik, mi moramo već imati neko znanje,'* – 2) te da im je iskustvo sudjelovanja i znanje steknuto u programu olakšalo prolazak intervjua te zaposlenje u Microsoftu (*'Ja idem u devetom mjesecu raditi u Microsoft, znači to je ono... oni baš na intervjuima traže ono, nekakvo znanje koje mislim da nam je bilo puno lakše pohvatati upravo zbog Budi ++.'* – 2). Pojedinicima sudionicima su steknute kompetencije pomogle pri prolasku na intervjuu za Google (*'S obzirom da sam naučila jako puno o programiranju i algoritmima, to mi je pomoglo da prođem intervju za Google.'* – 3) te u odrađivanju prakse u Googleu izvan Hrvatske (*'Meni je to bilo dio zabave i igre tako da to mi je definitivno pomoglo da se sad ne baš zaposlim ali da nađem praksu u Googleu.'* – 3). Dok su drugim sudionicima iskustvo i znanje u Budi++-u omogućili sudjelovanje na studentskoj praksi izvan Hrvatske u Microsoftu (*'Evo prošle godine sam uspio imati Internship u Microsoftu. Internship je studentska praksa. Znači studentska praksa na tri mjeseca preko ljeta gdje ono studenti odu tako u neku firmu i dobiju tako neki zadatak na kojem rade.'* – 4), te im je pomoglo u odrađivanju prakse i objašnjavanju zadataka (*'razgovorima za posao gdje treba em pokazati neko znanje, em objasniti postupak rješavanja, tok misli i slično. I onda ovakve stvari super dođu. Plus znanja koja stečem ovdje, koristim tamo na poslu.'* – 4), te u prilagodbi na rad u firmi, odnosno u timu (*'Jer opet jedno je ok doći u okruženje s 500 ljudi bez ikakvog iskustva u timu, a jedno je doći u okruženje s 500 ljudi gdje sam već radio u nekim manjim timovima.'* – 4).

Iz odgovora je vidljivo da neformalno obrazovanje čini podlogu za razvijanje potencijala, kompetencija i vrijednosti koji ponajprije pridonose razvoju pojedinca te ga uspješno pripremaju za konkurentnost na tržištu rada (Pešić, 2017). Naime, ključni aspekt u današnjem obrazovanju više nije količina stečenog znanja, nego sposobnost pojedinca da koristi to znanje i da zna kako ga koristiti u određenim situacijama te da uskladi to znanje s potrebama društva (Plavšić i Diković, 2015). Budući da, kako je već navedeno, formalno obrazovanje nije dovoljno u današnjem svijetu, kao rješenje se javlja upravo neformalno obrazovanje i njegovi oblici koji razvijaju kritičko razmišljanje što olakšava rješavanje problema u današnjem promjenjivom svijetu, upravo iz razloga što je usmjerenije na osposobljavanje za rad, socijalizaciju i osobni razvoj (Lukić i sur., 2011).

4.1.5. Značaj mentorstva

'Odnos prema radu proizlazi iz odnosa prema volontiranju' prema nalazima rezultata istraživanja kojeg je proveo Miliša (2009). Naime, glavna pitanja koja se vezuju uz volontiranje su ona vezana uz motivaciju za počinjanje, uz ustrajnost u volonterskom radu i uz motivaciju s obzirom da je riječ o dobrovoljnom neplaćenom radu (Pološki Vokić i sur., 2013). Sukladno tome, postoje dva glavna faktora motivacije kada je riječ o uključivanju u volontiranje: intrinzični motivi (vrijednosti, učenje i samo-razvoj) i ekstrinzični motivi (razvoj karijere i prilagodba društvu) (Miljković i Jurčec, 2015). Autorica Zrinščak (2006. prema Morić i sur., 2011) u istraživanju ističe različite motive za uključivanje u volontiranje kojeg su naveli ispitanici: pružanje pomoći drugima; doprinos određenoj svrsi koja je bitna za nekoga; upoznavanje vlastitog djelovanja i vlastitog okruženja te razvijanje novih prijateljstava; stvaranje budućih poslovnih veza za napredak u obrazovanju i karijeri.

Pa tako u kontekstu mentoriranja sudionika intervjua, točnije njihovog volontiranja, svi sudionici su složni oko činjenice da su njihovi mentori utjecali na njihovu odluku za daljnjim angažmanom u programu u kontekstu volonterskog rada i držanja radionica mlađim polaznicima jer su i sami željeli prenijeti znanja djeci te na taj način doprinijeti i vratiti uslugu zajednici (*'Pa je sigurno da. Jer mi je bilo odlično za vidjeti kako (osoba 4) i (osoba 2) imaju želju pokazat nama i objasnit nama, tako da činilo mi se lijepo kad sam ja toliko puno od njih naučio da i ja nekom, makar im na najjednostavnijem tu tečaju pomognem nešto'* – 1; *'Pa ja sam htio najviše vratit ono zajednici isto, način na koji sam ja dobio to znanje.'* – 2). Sukladno navedenoj motivaciji, može se govoriti o podjeli funkcija volontiranja kojeg su naveli Clary i suradnici (1998. prema Miljković i Jurčec, 2015) pa se u ovom kontekstu može istaknuti

vrijednosna funkcija koja podrazumijeva brigu i pomoć drugima te doprinos zajednici. Pa tako osoba volontira zbog vlastitih vrijednosti koje se vezuju uz humanitarni rad, tj. jer osoba ima razvijenu empatiju i ima želju pomoći drugima kojima je to potrebno (Pološki Vokić i sur., 2013).

Posebice se neki sudionici nadaju će se ta tradicija i dalje održavati te ističu kako rade na tome da usade vrijednosti prenošenja znanja i međusobnog pomaganja u učenike/polaznike (*'Tako da mi je lijepo da postoji taj kontinuitet u kojem kolege pomažu jedni drugima i to je baš ono super kod programera i nadam se da će ta tradicija ostati jer je netko učio mene, ja ću učiti nekoga, a taj netko će dalje nastaviti.'* – 3), drugi se nadaju da će putem prenošenja znanja omogućiti učenicima da se i oni ostvare u profesionalnom životu (*'a sa strane voditelja radionica mislim da mi je tu najbitnije da djeca dobiju isto ono što sam ja dobio na svojim radionicama jer vjerujem da onda i oni mogu isto ovako odraditi neke korisne stvari, ono prakse vani, u velikim firmama i tako, projekte.'* – 2), te se nadaju da će i odgojno utjecati na sudionike na način da ih usmjere na pravi put i da im usade vrijednosti poput poštenja i vođenja (*'I evo baš mi je drago da mi možemo upravo to znanje njima prenesti i usmjeriti ih na neki način, osim odgoja doma s kojim dođu ovdje da i mi ih na neki način pokušamo usmjeriti na pravi put, što se tiče onih stvari poput poštenja i poput vođenja'* – 2). U kontekstu navedenih rezultata vidljiv je koncept prenošenja vrijednosti na mlađe generacije, što se može povezati s pristupom mladima kao resursu koji podrazumijeva pogled na mlade kao predstavnike poželjne budućnosti i nositelje dominantnih društvenih vrijednosti koje se prenose s generacije na generaciju, ali i potencijalni izvor inovacija (Ilišin i Spajić Vrkaš 2015, str 5.).

Nadalje, povezano s mentorstvom, sudionici su imali različita iskustva s učenicima/polaznicima koja su pozitivno utjecala na njih, pa tako neki ističu da su proživjeli različita iskustva s učenicima koje nikad ne bi mijenjali ni za što (*'Mislim da je to cijeli jedan proces koji ne bi mijenjao ni za što. Stvarno su, zbog njih mi je drago što sam još uvijek u tome. Tako da na mene osobno to utječe s njihovog aspekta. To što su oni ovdje, što su zainteresirani, što žele raditi.'* – 2), pri čemu ističu veliku značajnost mentoriranja i prenošenja znanja u smislu želje za nastavkom te teškim odbacivanjem tog posla/dijela života (*'Znači ovaj dio volontiranja, dio rada s djecom, učenja, programiranja,... mislim da ćemo to svi koji smo bili na ovom programu teško odbaciti jednom kad budemo morali otići negdje van, ali evo.'* – 2). Drugi sudionici također ističu pozitivna iskustva u radu s djecom i odraslima (*'što se tiče volontiranja, imam generalno super iskustva, i djeca i odrasli koji su bili ovdje su baš*

bili zahvalni.' – 3), ali i različite situacije u radu s učenicima u kojima su se morali rješavati različiti izazovi i problemi (*'e sad tu sam stvarno pokušala riješit na razne načine, uglavnom je to bilo riješeno tako da bi shvatila u čemu se radi, da li je netko samo totalno nezainteresiran pa igra igrice ili je netko taj dan tužan ili je netko drugi njemu nešto rekao pa sad to su neke razredničke dužnosti koje se tu obavljaju.'* – 3). Drugi sudionici pak ističu zadovoljstvo kada su učenici ostvarili dobre rezultate na natjecanjima (*'Pretprošle godine sam imao isto grupu učenika koji su ostvarili super rezultate na razini države. Tako da ono, to je već jako velika razina osobnog zadovoljstva.'* – 4), te utjecaj mentorstva na razvoj različitih novih iskustava i interesa koja su poduprijela želju za volontiranjem i tijekom života (*'Mislim, definitivno razvoj nekih novih iskustava koje inače sigurno ne bi' stekao i ono razvoj novih interesa jer sviđa mi se to prenošenje znanja i volio bi' jednog dana ostati nekako u tome.'* – 4).

Koncept mentorstva/volonterstva se prema literaturi može usporediti sa konceptom angažiranog i smislenog života. Peterson, Park i Seligman (2005. prema Miljković i Jurčec, 2015) su proveli istraživanje u kojem se utvrdilo da su angažiran i smislen život najbolji preduvjeti zadovoljstva životom što potvrđuju i odgovori sudionika ovog istraživanja. S obzirom na navedena iskustva sudionika, mentorstvo/volontiranje pruža različite prednosti, a upravo ih navodi Morić i sur. (2011): razvoj mladih u svim aspektima, posebice razvoj vrijednosti o pružanju pomoći drugima te razvoj osjećaja razumijevanja za druge (empatije); stvaraju se mreže prijateljstava i poznanstva; doprinosi razvoju zajednice, demokratskim promjenama te ekonomskom razvoju zemlje; doprinosi osobnom i profesionalnom razvoju te stjecanju specifičnih vještina i znanja kao i povećanju mogućnosti učenja; doprinosi stjecanju vještina i sposobnosti potrebnih za zapošljavanje; doprinosi povećanju samopoštovanja te zadovoljstva vlastitim životom.

4.1.6. Sadašnja i buduća uloga u odnosu na program

Kada je riječ o programu u sadašnjem kontekstu i uključenosti sudionika, pojedini sudionici nisu više uključeni zbog fakultetskih obaveza, ali se planiraju kasnije vratiti (*'Tako da ako se to stvarno malo olakša (na faksu), odnosno da ja shvatim kako to funkcionira, mislim da onda ću opet krenut s volontiranjem.'* – 1), dok svi drugi ističu da su uključeni te da žele nastaviti čak i ako se presele u drugu državu zbog zaposlenja (*'Još i dalje sam i nadam se da ću biti i kad se preselim kao nekakva onako preko interneta djecu mentorirati.'* – 2; *'A što se tiče*

radionica, ja bih ih voljela voditi i dalje pa makar i nekako na daljinu ili dolaziti, a kad sam tu na dalje.' – 3).

Keeley (2009. prema Marinović, 2015) ističe razloge zbog kojih mladi ljudi nastavljaju s obrazovanjem ili kao studenti nadograđuju svoje učenje izvan formalnog sustava obrazovanja. Prvi razlog je zbog dovršavanja svog stručnog obrazovanja; u tom kontekstu mladi ljudi imaju više slobodnog vremena, manje obaveza i nemaju vlastitu obitelj u većini slučajeva, što predstavlja glavnu prepreku u nastavku obrazovanja (Marinović, 2015). Drugi bitan čimbenik je da oni koji su više obrazovani imaju veće šanse da nastave obrazovanje (Marinović, 2015). U mladosti se stječu kompetencije koje se u odrasloj dobi nadograđuju a osobe se obrazuju kako bi išle u korak s promjenama i trendovima u njihovom okruženju (Marinović, 2015). Tu se ističe i treći razlog, koji predstavlja čisto zadovoljstvo te višak vremena budući da se životni vijek produžio (Keeley, 2009. prema Marinović, 2015). Isto tako Balković (2016) ističe da kada je riječ o motivaciji u programima neformalnog obrazovanja, raste motivacija za nastavkom učenja i usavršavanjem vlastitih sposobnosti zbog utjecaja na poboljšanje profesionalnog i osobnog razvoja.

Navedeni razlozi se mogu uvidjeti u kontekstu sadašnje uloge programa i općenito sudjelovanja u programu u ulozi mentora, pa tako se svi sudionici slažu da im mentoriranje ispunjava slobodno vrijeme te da im nudi osobno zadovoljstvo i opuštanje (*'Pa ispunjavanje slobodnog vremena da, osobno zadovoljstvo isto da. I mislim da onako relativno mi i je opuštajuće.'* – 2; *'Ali puno je to i iskorištavanje slobodnog vremena. Jer ono je da možda zvuči čudno, ali ono super mi je doći i održati radionicu ili tako nešto. Opuštajuće je.'* – 4), ali i igru (*'Jer se radi s njima, budu tu i neke fore i zezamo se i igramo društvene igre.'* – 2; *'i onda na kraju vidimo kako to radi i zapravo se svi igramo s time.'* - 3). Neki sudionici uz to ističu osobni razvoj (*'Osobni razvoj. Ali evo od njih svakako nešto se svaki dan nauči.'* – 2), te razvoj mentorskih sposobnosti poput komunikacijskih i prezentacijskih vještina koje su dobro došle u profesionalnom razvoju (*kako bih rekla, razviti i naučiti komunicirati s ljudima. Još uvijek i dalje ima prostora za napredak na tom polju, vjerojatno. Jer uvijek čovjek može biti bolji mentor i naučiti neke nove načine za prenošenje znanja, smisliti možda neku novu kreativnu radionicu i neki novi način općenito objašnjavanja pojedine teme koje mi tu imamo'* – 3). Upravo se to može povezati s navodom iz literature, a to je da se s neformalnim obrazovanjem sve mijenja i postaje izazovno, uzbudljivo i zabavno što u suštini privlači mlade ljude odnosno mladim ljudima to nudi zabavu, aktivno sudjelovanje i korist (Batelić, 2014).

Kada se sudionici osvrnu na dobrobiti programa te s obzirom na to sagledaju vlastitu budućnost u odnosu na program i profesionalni razvoj, pojedini sudionici ističu kako se nadaju da će biti uspješni na fakultetu te biti primijećeni i zaposliti se, po uzoru na vlastite mentore (*'Pa nadam se da će ići u smjeru (osoba 2) i (osobe 4). Da ću steć' neka znanja na faksu i da ću biti jako dobar na faksu da mogu se prijaviti na neki tako Internship ili nešto. I da će me onda tamo netko primijeti i netko mi reć': ej ti biš mogao ostat ili treba netko kao ti.'* – 1), drugi navode preseljenje u novu i nepoznatu državu gdje ih čeka posao u Microsoftu (*'Ja idem u devetom mjesecu raditi u Microsoft... Pa mislim ako sve bude u redu ja bih se trebao preseliti tamo krajem osmog mjeseca u novu državu.'* – 2). Neki navode odrađivanje druge prakse i mogući pronalazak posla u Googleu (*'I vjerojatno kako mi je ovo druga praksa (u Googleu) da bi' mogla naći posao tamo. Ali vidjet ćemo što će biti...'* – 3), dok drugi ističu odrađivanje druge prakse u Microsoftu te odluku o prihvaćanju poslovne ponude (*'Trenutno imam dogovoren još jedan Internship u Microsoftu. Tako da smo se dogovorili za još jednu praksu tako da ću ako ovo ljeto odradim sve ok, morat odlučiti em di ću, em hoću li prihvatiti ponudu za stalno.'* – 4). Sudeći po odgovorima sudionika, prednost neformalnog obrazovanja upravo leži u kontekstu omogućavanja efikasnog obrazovanja i porasta mogućnosti u svrhu razvoja karijere (Balković, 2016).

4.1.7. Formalno i neformalno obrazovanje

Naime, u sklopu izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti bitno je pozitivno usmjerenje, odnosno osmišljavanje i ponuda raznovrsnih i bogatih aktivnosti koje će omogućiti zadovoljavanje individualnih potreba mlade osobe (Ivančić i Sabo, 2012). Uspoređujući tako formalno obrazovanje i neformalno obrazovanje, pojedini autori ističu odnos formalnog i neformalnog obrazovanja u kontekstu pružanja kvalitetnijeg obrazovanja i činjenice da neformalno obrazovanje služi kao nadopuna formalnom obrazovanju te mladima i odraslima pruža pristup onim sadržajima i aktivnostima koji su u formalnom obrazovanju nepristupačni ili potpuno netaknuti (Simel, 2011).

Pa tako sudionici, uspoređujući formalno i neformalno obrazovanje, ističu: međusobno nadopunjavanje rada udruge i škole, odnosno ulogu programa u poboljšanju dodatnih vještina i pružanju dodatne podrške (*'I onda je dosta bitna stvar da mi možemo spojiti ovo neformalno obrazovanje kroz ovakve programe Budi ++ i formalno obrazovanje kroz osnovnu školu.'* – 2; *'Dakle škola je isto jako bitna, ali svakako pomaže ako se ima neko ekstra vrijeme u kojem će biti raspoloživ mentor koji će dati još znanja, još algoritama, još podrške neke.'* – 3); te dobru

suradnju između škole i udruge u kontekstu poticanja učenika na uključivanje u rad udruge (*'jer imamo dobru suradnju s profesorima, znači s ljudima iz formalnog obrazovanja koji nam kada oni primijete da su neki učenici dobri, pošalju nam ih ovdje na radionice'* – 2), pri čemu pojedini autori ističu da je važno poticati interes, pobuditi znatiželju, identificirati i pružiti podršku darovitim učenicima te učenicima koji pokazuju određeni interes za pojedino područje ili više takvih područja kako bi se mogli razvijati (Ivančić i Sabo, 2012).

Simkins (1976. prema Smith, 2001) navodi razlike formalnog i neformalnog obrazovanja pri čemu ističe sljedeće odrednice formalnog obrazovanja: svrha je dugoročna i opća; vremenski dugo traje te je prisutan pripremni oblik; sadržaj je standardiziran te je orijentiran akademski; pojedincu nametnuti zahtjevi ulaska u obrazovanje; kontrola učenja je vanjska te postoji hijerarhija; institucionalno, izolirano od okruženja, rigorozno strukturirano; učitelj je centar, a resursi su intenzivirani. Zatim ističe odrednice neformalnog obrazovanja koji su suprotni: svrha je kratkoročna i specifična; vremenski kraće traje te je oblik periodičan; sadržaj je individualiziran te je orijentiran praktički; pojedinac određuje zahtjeve pri ulasku u obrazovanje; pojedinac sam kontrolira proces učenja te postoji suradnja i demokracija; orijentirano na okruženje i zajednicu te je fleksibilno; učenik je u centru te se resursi nastoje sačuvati (Simkins, 1976. prema Smith, 2001).

Kada se sudionici istraživanja osvrnu na razlike formalnog (škola) i neformalnog obrazovanja (Budi ++), ističu sljedeće ključne razlike: brže učenje zbog relativno iste dobi (*'Mislim da se tu dosta brže nauči jer smo svi nekako, nismo vršnjaci, ali tu smo negdje'* - 1); opuštena atmosfera bez pritiska (*'I tu je sve puno opuštenije, tu se ono, makar ja sam se tu osjećao kao da sam doma... nisam imao nikakvog pritiska da ja sad moram skužiti kako tko radi'* - 1); nema straha od postavljanja pitanja (*'Mislim da šta je opuštenije, to je meni opuštenije za sjediti tamo i gledati prije ču pitati ako mi nešto nije jasno nego u školi.'* - 1); nema ocjenjivanja (*'A i tu nema ocjenjivanja pa valjda se taj dio pritiska makne pa mi je lakše, ne znam.'* - 1). Naime to se poklapa s definicijom neformalnog obrazovanja koju iznosi Mikulić (2015) te definira neformalno obrazovanje kao slobodno obrazovanje koje je utemeljeno na osobnoj potrebi, želji i izboru; vrlo je strukturirano i pomno planirano te razrađeno; podrazumijeva ugodno okruženje za učenje kao i rad bez prisile. Drugi sudionici ističu sljedeće: interakcije s ljudima istih interesa (*'Ovdje se baš ciljano nalaze ljudi s istim interesima.'* – 2; *'Vjerojatno najveća razlika je to što u školi je razred od 20, 30 učenika, svatko ima neke svoje interese koji su dosta različiti.'* – 4) te usmjerenost na učenike koji žele dodatna tehnička znanja zbog nedostatka u školi (*'zanimaju nas neke naprednije stvari, ne*

možemo jednostavno se time baviti jer nema dovoljno ljudi, nema dovoljno učenika koji bi se bavili takvim stvarima...i onda smo ovdje mogli potpuno se usmjeriti na te neke tehničke stvari.' – 2). Lukić i sur. (2011) ističu jednu od odrednica formalnog obrazovanja: površno učenje i nezainteresiranost. Sukladno tome, neki sudionici upravo ističu tu odrednicu: površnost u odnosu na gradivo i interes što je nedovoljno za natjecanja i zapošljavanje (*'Znači prošli smo svašta, ali sa znanjem iz škole nije dovoljno za natjecanja i nije dovoljno za zaposliti se.'* – 3), pri čemu je upravo značaj neformalnog obrazovanja sve veći, budući da kao takvo ima bitnu ulogu u današnjoj svakodnevici prožetoj stalnim i brzim promjenama u suvremenom društvu, posebice u aspektu života i rada (Kuka, 2012).

Nadalje, sudionici ističu još neke ključne razlike: manji broj polaznika što olakšava objašnjavanje i individualan pristup (*'Jer u školi je puno učenika na jednog profesora, možda ne može svakome toliko detaljno pomoć kol'ko može tu i nekoj manjoj grupi.'* – 3; *'Manje grupe pa je više individualnog pristupa.'* – 4); dobrovoljni dolazak polaznika koje to zanima (*'ali ovi koji dolaze su zainteresirani baš za to. Svojevoljno dolaze pa je dosta drukčiji način rada tu i tamo.'* – 4) pri čemu učenici više slušaju jer su zainteresirani (*'Većinom ovdje ljudi više slušaju.'* – 4) što potvrđuje da osobama koje rade s mladima neformalni oblik obrazovanja omogućuje susret s mladima koji su spremni na suradnju i koji nude inovacije (Batelić, 2014), odnosno koji su ponajprije zainteresirani; te dobrovoljno i samostalno rješavanje zadataka (*'Ovdje se ljudi samostalno neki, dobro neki neće, al' neki će samostalno odmah rješavati zadatke bez da ih se tjera...'* – 4). Upravo neki autori među glavnim karakteristikama neformalnog obrazovanja upravo ističu dobrovoljnost (Marković, 2005. prema Kuka, 2012; Pešić, 2017; Marinović, 2015). Naime, nitko osobu ne može prisiliti da sudjeluje u neformalnom obrazovanju niti postoje određene obvezujuće institucionalne zakonitosti što dakako predstavlja bitnu razliku u odnosu na formalno obrazovanje (Marinović, 2015).

Pastuović (2006) naime ističe kako je izlaz iz obrazovne krize uzaludno tražiti u povećanju obaveznog, odnosno formalnog obrazovanja već da se ključ nalazi u cjeloživotnom učenju, točnije poticanju neformalnog i informalnog obrazovanja. Sukladno tome, može se na kraju reći kako se škola našla pred novim izazovima, koji se mogu definirati kao potreba za fleksibilnijim odnosom prema izvanškolskim aktivnostima, ali i preuzimanjem dobrih i poticajnih karakteristika neformalnog i informalnog obrazovanja, integrirajući u obrazovni sustav one oblike koji povezuju formalno, neformalno i informalno obrazovanje (Jurić, 2007).

4.1.8. Prednosti i korisnost sudjelovanja u programu

Naime kada se na cjelokupno sudjelovanje u programu gleda kao na organizirani oblik provođenja slobodnog vremena koje ponajprije u ovom kontekstu nudi obrazovne aktivnosti, može se uvidjeti kako kod mladih osoba razvija njihove potencijale i interese te utječe na jačanje samopouzdanja, smanjuje stres, proširuje vidike, poboljšava socijalizaciju te omogućava druženje s vršnjacima, proširuje krug prijatelja, razvija toleranciju i timski rad (Hanžek i sur., 2013). Druženje s vršnjacima kao jedan od oblika neorganiziranog slobodnog vremena vrlo je bitno, jer kada se druže, mlade osobe vježbaju komunikacijske vještine, stvaraju odnose s drugima, zabavljaju se, razvijaju mišljenje i formiraju stavove (Hanžek i sur., 2013). Nebitno o kojem se tipu slobodnog vremena radi, bilo da je riječ o organiziranom ili neorganiziranom, mlade osobe, koje se još razvijaju i formiraju, kroz slobodno vrijeme mogu zadovoljiti osobne potrebe (potreba za druženjem, afirmacijom, pripadanjem...) te razviti različite kompetencije (međuljudske, komunikacijske, motivacijske...) (Hanžek i sur., 2013).

Pa tako, u odnosu na dobrobiti i korisnosti programa, jedna od ključnih dobrobiti se tiče upravo socijalizacijskog aspekta i stjecanja prijateljstva i poznanstva. Loewen (2011) ističe socijalno – komunikativnu kompetenciju (uspostavljanje kontakta te komunikacija i suradnja s drugim ljudima) koja se razvija u okviru neformalnog obrazovanja. U tom kontekstu su svi sudionici istaknuli kako su stekli prijateljstva s kojima i danas održavaju kontakte te da su dobri na privatnoj razini (*'Tako da svi smo ostali prijatelji...nego stvarno su mi postali su mi dragi i super prijatelji.'* – 1; *'(osoba 2 i osoba 4) su stvarno ovaj vjerojatno najbolji, ili jedni od boljih prijatelja koje imam'* – 3). Neki također ističu da su stekli poznanstva i umrežili se s ljudima iz cijele Hrvatske i izvan Hrvatske (*'nego kroz te Budi ++ smo se mi uspjeli umrežiti u te kampove, smo se uspjeli umrežiti s ljudima iz cijele Hrvatske.'* – 2; *'Imam poznanstva i izvan Hrvatske, a po Hrvatskoj imam dosta različitih poznanstva. Da prošlo ljeto sam radio vani tako da po tome...'* – 4).

U kontekstu stjecanja prijateljstva i poznanstva, sudionici vide različite koristi u različitim domenama. Pa tako neki ističu korist na fakultetu (*'Pa onda sad čak i kad zapnem s nečim na faksu a što se veže na to, mi znaju pomoć (osoba 2) i (osoba 3).'* – 1) te moguću pomoć pri pronalasku posla (*'i poznanstva u tom dijelu su super jer recimo ja njih mogu pitat da me tamo prijave i da možda dođem kod njih na Internship. I tako bi oni možda meni olakšali put do nekog posla.'* – 1). Drugi ističu korist u uključivanju na druge projekte izvan Budi++ (*'Mi*

smo kroz Budi ++ stekli dovoljno poznanstava tu u udruzi i dovoljno nekih iskustava da bi oni nas mogli staviti u neke druge projekte.' – 2) te korist u mobilnosti izvan Hrvatske bez osjećaja nesigurnosti (*'A i omogućilo nam je bolju mobilnost ja bih rekao jer evo kako je (osoba 4) bio 3 mjeseca u Microsoftu ja sam ga na ljeto išao i posjetiti.. nać' negdje otić' kod nekog putovat u druge države bez problema i straha da smo nekako onako drukčiji ili da znamo manje.'* – 2). Neki navode mogućnost pomoći kada je to potrebno neovisno o poslu (*'Onako ako nekom nešto treba pomoći, uvijek znamo da ćemo bez problema nekog nazvati i čut se i pomoć jedni drugima i više nego šta moramo onako radi posla'* – 3) te osjećaj olakšanja i sigurnosti pri upisu na fakultet (*'osoba 2 je upisao fakultet računarstva tako da sam imala... i tamo kad sam došla već nekakve prijatelje, nekakve veze za započeti. Nisam se osjećala sama tamo.'* – 3). Dok drugi navode pomoć u socijalizaciji i razvoju prijateljstva s ljudima sličnih interesa (*'Super je što se sklapaju poznanstva s ljudima sličnih interesa pa to automatski ono pogoduje razvijanju prijateljstva... I ono općenito važnost sklapanja prijateljstva zbog socijalizacije i ono.'* – 4) te korist u ostvarivanju uspjeha i obostranom pomaganju (*'Pa poznanstva mogu bit korisna za ostvarit nešto. Tipa ono sad da mi treba nešto konkretno znam kome se mogu obratit, tko mi može pomoć' s time. Ili ako ja mogu pomoć, on će se javit meni i slično.'* – 4).

Kada se sudionici osvrnu na korisnosti sudjelovanja u programu u kontekstu drugih oblika učenja i obrazovanja, većina sudionika navodi kako im je u vidu formalnog obrazovanja sudjelovanje uvelike pomoglo na fakultetu u smislu prolaska kolegija (*'I onda kad se dođe na fakultet, to znanje je izuzetno korisno jer najteži kolegiji na fakultetu se prođu vrlo jednostavno'* – 2; *'Em je pomoglo na tim kolegijima, em je pomoglo na drugim kolegijima jer nisam morao trošiti toliko vremena na ove kolegije pa sam mogao učit druge.'* – 4), dok neki ističu da im je pomoglo i tijekom srednjoškolskog obrazovanja (*'Čak sam nekad, nekad profesorica ne bi znala, a mi smo to tu učili pa bi onda ja znao objasnit to...'* – 1). U vidu neformalnog obrazovanja im je sudjelovanje u programu također pomoglo jer im je omogućilo pristup različitim kampovima za mogućnost učenja (*'pogotovo recimo na kampovima gdje... Znači dovedu većinom po rezultatima na državnom i slično najbolje učenike iz svojih kategorija.'* – 4) te pristup različitim projektima izvan udruge (*'jer bi radili razne projekte, sudjelovali u drugim stvarima koje nisu Budi ++ a zbog Budi ++ smo došli na te druge projekte.'* – 2). U vidu profesionalnog obrazovanja im je omogućilo pristup različitim mogućnostima odrađivanja prakse izvan Hrvatske (*'da to nije samo za mene nego i kolege su imale s tim iskustva. I ne samo u Rijeci nego znam i puno prijatelja iz Zagreba koji su kroz*

slične programe prolazili, ali u top top firmama financijskim softverskim i to im ne bi ništa vrijedilo da nisu dobili neke dobre osnove kroz ovakve programe.' – 2). Iz svega navedenog se može potvrditi stavka koja govori da je neformalno obrazovanje usmjerenije na osposobljavanje za rad, socijalizaciju i osobni razvoj (Lukić i sur., 2011).

Loewen (2011) u kontekstu neformalnog obrazovanja ističe dvije temeljne prednosti neformalnog obrazovanja: budući da se odvija u kontekstu stvarnog života, ljudi imaju pristup iskustvenom učenju kao i razvoju različitih kompetencija; fleksibilnost i individualnost situacija učenja omogućuju sagledavanja stvarnosti različitih ljudi kao i shvaćanje različitih oblika učenja. Na kraju su se sami sudionici usmjerili na ključne prednosti programa Budi++, odnosno njihovog sudjelovanja u neformalnom programu obrazovanja, pa među njima svi se slažu oko znanja (*'Pa ne znanje mi je definitivno prva jer bez znanja mi nema koristi upoznat nekog.'* – 1; *'em stvari koje sam naučio kroz sve to...'* – 4) i stjecanja prijateljstva te poznanstva (*... ajmo reć' druženje, i pa neki networking. I to i odrasli svi govore o tom networkingu i o širenju tih mreža i veza.'* – 2; *'Znači stekla su se nova poznanstva, novi prijatelji.'* – 3). Pojedini ističu naviku za rad (*'a ta navika za rad mi je dobra zato jer već sam se naviknuo od osnovne škole da subotama ne ležim doma na kauču i gledam televiziju nego da idem u CTK, da radim nešto'* – 1), odgoj (odnosno da su nas oni jako dobro možda usmjerili u tom nekom odgoju što se tiče ovoga odgoja i razvoja općenito.' – 2), napredak i razvoj (*'Napreduje se i u poslovnom nekom smislu i u socijalnom'* – 3; *Mislim i osobni i stručni razvoj je kroz ovo stečen tako da.'* – 4), te samoaktualizaciju i osobno zadovoljstvo (*'em ta samoaktualizacija u tom zadovoljstvu stečenom kroz sve to...'* – 4).

Mikulić (2015) stoga ističe važnost programa neformalnog obrazovanja za mlade koji će im omogućiti stjecanje značajnih iskustva, osobno shvaćanje tih iskustava, analiziranje njihove važnosti, te implementaciju stečenih znanja, iskustava i kompetencija kroz život. Na kraju se može istaknuti kako se korisnost obrazovanja ne može sagledavati samo kroz identificiranje mjera u kojoj su učenici svladali određeni program, već treba uzeti u obzir koliko ti programi osposobljavaju za realne potrebe rada i života te jesu li obrazovani ljudi, odnosno njihov potencijal, maksimalno iskorišteni (Pastuović, 2006).

5. Zaključak

Ova skupina sudionika upravo predstavlja one mlade koji su odlučili svoje slobodno vrijeme, rad i vrijednosti usmjeriti prema vlastitom razvoju, ali i doprinosu zajednici, budući da prema većini rezultata istraživanja prevladava negativna slika o mladima i njihovim životnim stilovima i vrijednostima te načinu korištenja slobodnog vremena. Pa tako, najčešće aktivnosti koje mladi preferiraju su sljedeće: izlasci u kafiće, gledanje televizije, slušanje radija, čitanje novina (Miliša, 2009); mladi se sve više okreću zabavi i razonodi (NPDM, 2014); vlada individualizacija, povlačenje i pasivizacija mladih koja se projicira na sve aspekte njihovog svakodnevnog života, posebice onog društvenog (Ilišin i Radin, 2008); najveća orijentacija mladih je sljedeća: privatnost, samosvojnost, materijalni položaj, profesionalni uspjeh, dokoličarenje (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015). Upravo literatura ističe postojanje dviju percepcija mladih pri čemu *jedan od pristupa polazi od mladih kao problema (odnosno, izvora problema i/ili skupine koja je u problemima), što znači da ih promatra kao populaciju u osjetljivom stadiju razvoja i prijemljivu za razne oblike devijantnog ponašanja, a koja još nije zadovoljavajuće integrirana u dano društvo i koju to isto društvo treba štiti. S takvim gledištem često je povezana negativna javna slika o mladima i nepovjerenje društva spram mlade generacije.* (Ilišin i Spajić Vrkaš 2015, str. 5). Nasuprot tome već spomenuti pristup mladima kao resursu bi trebao prevladavati više u društvu, a kako bi se to promijenilo potrebno je ponuditi mladima različite sadržaje i aktivnosti te ih motivirati na uključivanje kako bi se i sami mogli ostvariti i pridonijeti ponajprije sebi, a samim time i zajednici koja ih okružuje pa naposljetku i samom društvu. Potrebno je imati uvjerenje da svaka mlada osoba ima potencijal da se razvije i ostvari te joj je potrebno pomoći u tom smjeru s obzirom na njene individualne specifičnosti i sposobnosti. To potvrđuju i kritičari pedagogije koji smatraju da se na mladu osobu ne bi trebalo gledati kao na 'tabulu rasu' već da osoba posjeduje elemente koji su nužni za razvoj (Lukić i sur., 2011).

Proučavanjem dostupne literature, moglo se uvidjeti da je jako mali broj istraživanja u Hrvatskoj orijentiran na kvalitativni pristup razumijevanju doprinosa neformalnog obrazovanja rastu i razvoju mladih. Upravo autori koji su proveli kvantitativna istraživanja ističu potrebu za kvalitativnom analizom i daljnjim proučavanjem tematika vezanih uz mlade. Stoga je ovaj rad pokušao dati razumijevanje iskustva specifične skupine mladih, a zaključci izvedeni iz analize dobivenih rezultata isključivo mogu poslužiti u svrhu poticanja daljnjeg istraživanja ove i sličnih tematika vezanih uz mlade, te ne mogu poslužiti u svrhu generalizacije. Sukladno postavljenom cilju rada, uspjela su se dobiti iskustva mladih koji su

kontinuirano sudjelovali tijekom dužeg perioda u neformalnom programu obrazovanja o doprinosu sudjelovanja njihovom osobnom, socijalnom i profesionalnom rastu i razvoju.

Iz analiziranih rezultata može se izdvojiti sljedeće:

- Sudionici su se uključili u program u dobi između 13 i 14 godina.
- Sudionici ističu važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja zbog kasnijeg lakšeg napredovanja i mogućeg razvoja karijere.
- Intrinzična motivacija sudionika je najčešće vezana uz njihov interes prema informatici, druženje s drugim ljudima te stjecanje znanja kojeg nije bilo u školi.
- Sudionici su bili ekstrinzično motivirani te informirani o programu od strane roditelja, prijatelja i škole, točnije profesorice informatike, što znači da je škola imala ulogu u poticanju na uključivanje u program.
- Glavni razlozi nastavka sudjelovanja u programu su bili sljedeći: interes, znanje, korisnost, druženje s ljudima sličnih interesa, radna i motivirajuća atmosfera, napredovanje, osjećaj zadovoljstva.
- Sudionici ističu važnost kontinuiranog pohađanja programa zbog lakšeg napredovanja i razvoja vještine.
- Ključ uspješnog i kontinuiranog pohađanja programa sudionici vide u sljedećem: redovito pohađanje, samostalan rad kod kuće, vršnjačko pomaganje, upornost i želja za vlastitim napretkom.
- Kod nekih sudionika je sudjelovanje u programu imalo utjecaja na odabir u daljnjem školovanju (srednja škola i fakultet).
- Izazovi s kojima su se susretali sudionici tijekom sudjelovanja u programu su sljedeći: profesionalni (rad na zadacima), osobni (motivacija), izazovi u radu s djecom, izazovi vezani uz provedbu radionica.
- Potrebe i interesi koje su sudionici uspjeli ostvariti su sljedeći: znanja koja nisu dostupna u školi, interesi vezani uz programiranje, sudjelovanje u projektima, druženje s ljudima sličnih interesa.
- Sudjelovanje u programu je doprinijelo osobnom razvoju ličnosti kroz rast samopouzdanja koje se najviše očituje tijekom govora u javnosti te samouvjerenosti u vlastito znanje koje je poraslo zbog postignutih uspjeha.

- Kreativnost predstavlja bitnu odrednicu neformalnog obrazovanja. Ona se i ovdje ističe te je prisutna u različitim projektima pri čemu se učenike uvijek potiče da budu kreativni u izradi vlastitih radova.
- Samoaktualizaciju su ispitanici povezali s osjećajem osobnog zadovoljstva. U tom kontekstu ističu da ih područje programiranja te rad u toj struci čini sretnima. Također ju povezuju s volontiranjem/mentoriranjem te osjećajem zadovoljstva zbog vraćanja usluge drugima i prenošenja znanja na mlađe generacije. Zatim ističu vlastiti uspjeh i uspjeh učenika koji također podupire njihovo osobno zadovoljstvo kao i težnju ka višem cilju, odnosno rad za neku značajnu firmu, koji doprinosi njihovom samoostvarenju.
- Socijalne kompetencije koje su sudionici razvili tijekom sudjelovanja u programu su sljedeće: timski rad i rješavanje problema u timu, komunikacijske vještine te otvorenost i samopouzdanje u radu s ljudima, prezentacijske vještine tijekom objašnjavanja i govora u javnosti.
- Stručne kompetencije koje su sudionici razvili tijekom sudjelovanja u programu su sljedeće: stručno znanje vezano uz područje programiranja, razvoj mentalnog sklopa koji je pogodan za kasnije rješavanje zadataka, vještinu prezentiranja sebe ili proizvoda, vježbanje međuljudskih odnosa ili rada u timu, prezentacijske vještine u kontekstu držanja govora u javnosti, komunikacijske vještine u kontekstu objašnjavanja postupka i rješenja zadataka, sposobnost prilagođavanja komunikacije različitim uzrastima, organiziranost u kontekstu slobodnog vremena i radnih navika.
- Praktične kompetencije koje su sudionici razvili tijekom sudjelovanja u programu su sljedeće: izrada praktičnog rada i prenošenje rezultata na kompjuter, automatizacija posla putem programerskog rada bez računanja na ruke, rad na računalu i popravak računala, prilagođavanje laptopa vlastitim potrebama.
- Sudionici su istaknuli situacije u kojima su mogli primijeniti praktično iskustvo: kao pomoć u svakodnevnim situacijama, samostalna izrada aplikacije te pomoć drugima u izradi aplikacije, prezentacijske vještine tijekom natjecanja.
- Osposobljenost za rad, posao i budući život predstavlja bitan output obrazovanja. Sudionici su istaknuli da su stekli određenu razinu osposobljenosti, ali da će većinu toga steći na poslu. Sudjelovanje ih je osposobilo ponajprije za određene uvjete i situacije s kojima će se susretati na poslu, poput: timskog rada, prezentacijskih i komunikacijskih vještina u sklopu razgovora za posao i na poslu, izrade jednostavnih

aplikacija, umijeća prezentiranja i prodaje svojeg znanja i rada, pokazivanja stručnog/praktičnog znanja iz programiranja kojeg ispituju poslodavci u velikim firmama i koje je značajno za posao.

- Sudjelovanje u programu je doprinijelo i profesionalnom razvoju sudionika na način da im je omogućilo svladavanje lakših zadataka, objašnjavanje zadataka, odrađivanje prakse i rad u timu. Također su steknute kompetencije mogli predstaviti poslodavcu, što im je omogućilo odrađivanje studentske prakse i zaposlenje u velikim firmama izvan Hrvatske, poput Microsofta i Googlea.
- Također su sudionici, potaknuti primjerima vlastitih mentora, odlučili nastaviti pohađati program kao mentori/voditelji u radionicama za mlađe polaznike te su i sami željeli prenijeti znanja učenicima te na taj način doprinijeti i vratiti uslugu zajednici kako bi i učenici mogli uspjeti u profesionalnom životu i kako bi se ta tradicija nastavila, odnosno kako bi učenike usadili vrijednosti poput prenošenja znanja i međusobnog pomaganja, poštenja i vođenja.
- Na sudionike je mentorstvo imalo različite utjecaje te su proživjeli različita iskustva, ponajprije ona pozitivna, ali su se susretali i s različitim izazovima pri čemu se svi slažu kako ta iskustva s učenicima nikad ne bi mijenjali ni za što te bi teško odbacili taj dio života i kada se zaposle.
- Sudionici su i dalje uključeni u program, ali isključivo kao mentori te se nadaju da će i kada se zaposle ostati dijelom toga.
- Sada za njih sudjelovanje u programu poprima sljedeće uloge: ispunjavanje slobodnog vremena, osjećaj osobnog zadovoljstva i opuštanje, igra, osobni razvoj, razvoj mentorskih sposobnosti poput komunikacijskih i prezentacijskih vještina koje su dobro došle u profesionalnom razvoju.
- S obzirom na sudjelovanje u programu i profesionalni život, sudionici vlastitu budućnost vide veoma pozitivno. Pa tako se nadaju da će biti uspješni na fakultetu te biti primijećeni i zaposliti se, po uzoru na vlastite mentore. Zatim navode preseljenje u novu i nepoznatu državu gdje ih čeka posao u Microsoftu, odrađivanje druge prakse i mogući pronalazak posla u Googleu, odrađivanje druge prakse u Microsoftu te odluka o prihvaćanju poslovne ponude.
- Osvrćući se na odnos formalnog (škole) i neformalnog (udruge) obrazovanja sudionici ističu dobru suradnju između škole i udruge u kontekstu poticanja učenika na

uključivanje u rad udruge te u poboljšanju dodatnih vještina i pružanju dodatne podrške onim učenicima kojima formalno obrazovanje nije dovoljno.

- U isticanju temeljnih razlika formalnog i neformalnog obrazovanja sudionici ističu sljedeće ključne razlike: brže učenje zbog relativno iste dobi, opuštena atmosfera bez pritiska, nema straha od postavljanja pitanja, mogućnost interakcije s ljudima istih interesa, usmjerenost na učenike koji žele dodatna tehnička znanja zbog nedostatka u školi i koja su nužna za natjecanja i zapošljavanje, manji broj polaznika što olakšava objašnjavanje i individualan pristup, dobrovoljni dolazak polaznika koje to zanima, učenici više slušaju jer su zainteresirani, dobrovoljno i samostalno rješavanje zadataka.
- Tijekom sudjelovanja u programu sudionici su stekli prijatelje s kojima i danas održavaju kontakte te su veoma dobri i na privatnoj razini. Također im je program omogućio umrežavanje s ljudima iz cijele Hrvatske i izvan Hrvatske.
- Korisnost stjecanja prijateljstva u ovom programu sudionici vide na različite načine pa tako neki od njih ističu da su im prijateljstva steknuta u programu dobro došla tijekom fakulteta, pronalaska posla, uključivanja na druge projekte izvan Budi++ te u mobilnosti izvan Hrvatske.
- Korisnosti programa u drugim oblicima učenja i obrazovanja je također vidljiva te sudionici ističu kako im je sudjelovanje u programu pomoglo na fakultetu te u srednjoj školi u kontekstu svladavanja gradiva, omogućilo im je pristup različitim kampovima za mogućnost učenja te pristup različitim projektima izvan udruge kao i pristup različitim mogućnostima odrađivanja prakse izvan Hrvatske.
- Kao ključne prednosti sudjelovanja u programu, sudionici vide sljedeće: znanje, prijateljstvo i poznanstva, navika za rad, odgoj (usmjeravanje), napredak i razvoj, samoaktualizacija.

Sukladno svemu navedenom, a to ističe i literatura, potrebno je osigurati svim mladima na svim područjima jednake šanse i uvjete za uspjeh te kvalitetnije napredovanje kako bi se poboljšala društvena integracija, zadovoljile potrebe i kvaliteta života (NPDM, 2014). Naime, pojedini autori se slažu oko činjenice da je potrebno povećati svijest o važnosti načina i ponude sadržaja mladima u slobodnom vremenu jer uvelike utječe na kvalitetu života mladih, kao i na mogućnost ostvarivanja njihovih vlastitih potencijala i doprinosa što u konačnici opet pridonosi razvoju društva (Buković i sur., 2010). Samim time se potvrđuje već spomenuta

stavka o potrebi ulaganja u mlade jer oni predstavljaju bitan pokazatelj društva kao i resurs za razvoj društva.

U kontekstu slobodnog vremena, neformalno obrazovanje se nameće kao bitan čimbenik koji bi mladim ljudima u Hrvatskoj trebao biti sve dostupniji te kao takav bi trebao ponuditi različita znanja i vještine koji su potrebni za osobni i profesionalni razvoj, kao i za izgradnju samopouzdanja, temeljitije i jasnije planiranje i postavljanje životnih ciljeva kao i razvoj osjećaja osobne vrijednosti (Mikulić, 2015). Stoga je nužno podignuti svijest kod mladih o potrebi neformalnog obrazovanja te omogućiti veću ponudu pristupačnijih i korisnijih mogućnosti neformalnog obrazovanja. U kontekstu informiranja i poticanja mladih da se uključe u neformalno obrazovanje, značajnu ulogu upravo imaju ovi sudionici, kao i svi ostali koji su sudjelovali u nekom programu neformalnog obrazovanja. To može potvrditi i literatura, budući da rezultati pokazuju da studenti s višim razinama znanja o formalnom i neformalnom obrazovanju te informalnom učenju imaju i više iskustva sa sudjelovanjem u neformalnim oblicima obrazovanja, smatra se da je korisno poduprijeti ideju o širenju informacija o različitim oblicima obrazovanja i učenja (Plavšić i Diković, 2015). Stoga je vrlo vjerojatno da će učenici s više znanja vidjeti i više koristi od toga te će biti spremniji na sudjelovanje (Plavšić i Diković, 2015). Uz to je bitno istaknuti i ulogu škole u poticanju na uključivanje kao i potrebu za uvođenjem metoda neformalnog obrazovanja u formalno obrazovanje koje će pridonijeti poboljšanju formalnog sustava i razvoju otprije navedenih kompetencija (Kusturin, 2011). Samim time se treba poticati bolja povezanost između različitih oblika obrazovanja (formalno, neformalno i informalno) i fleksibilnije korištenje prednosti svakog od oblika kako bi se što bolje odgovorilo na individualne potrebe, ali i zahtjeve društva.

Naime, može se reći kako se u ovom radu orijentiralo uglavnom na prednosti sudjelovanja u neformalnom programu obrazovanja. S obzirom na to, potrebno bi bilo u daljnjim nastojanjima ispitati i one skupine ispitanika koji možda nisu imali pozitivna iskustva u ovom programu. Također, ne smiju se zanemariti i ostali programi neformalnog obrazovanja koji nisu orijentirani samo na informatiku i računalstvo koji su sve popularniji u današnje vrijeme zbog razvoja tehnologije. Isto tako poželjno je ispitati i iskustva drugih skupina ljudi poput starijih od 30 godina kao i osoba u nepovoljnom položaju (osoba bez kvalifikacija ili osoba s niskim kvalifikacijama,...) budući da je utvrđeno kako neformalno obrazovanje pridonosi njihovoj afirmaciji, osnaživanju i razvoju temeljnih vještina koje nisu imali prilike razviti (Balković, 2016). Svakako je potrebno dalje izučavati i istraživati tematiku mladih, slobodnog

vremena i neformalnog obrazovanja kako bi se što bolje odgovorilo na potrebe i izazove mladih, ali i društva općenito te kako bi se mladi što bolje afirmirali, a samim time i društvo napredovalo.

6. Popis literature i izvora

- Ajduković, M. (2015). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Annual of social work*, 21(3), 345 – 366. Preuzeto 17.3.2019. s <https://hrcak.srce.hr/134768>
- Balković, M. (2016). *Upravljanje znanjem pri priznavanju i vrednovanju neformalnog i informalnog učenja*. Zagreb: Filozofski fakultet. Preuzeto 3.3.2019. s <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8204/1/Balkovi%C4%87,%20Mislav.pdf>
- Batelić, J. (2014, studeni). The importance of non-formal education. *European Youth Portal*. Preuzeto 15.3.2019. s https://europa.eu/youth/hr/article/54/21492_en
- Brkljačić, T. i sur. (2012). Povezanost između osjećaja sreće i nekih aspekata provođenja slobodnog vremena. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 153 (3-4), 355-371. Preuzeto 1.12.2018. s <https://hrcak.srce.hr/138871>
- Buković, N. i sur. (2010, kolovoz). Istraživanje problema, potreba i društvenog položaja mladih: Mladi i poduzetnička kultura. *ISSUU*. Preuzeto 25.2.2019. s https://issuu.com/emilijajakovljev/docs/smz_istrazivanje_final
- Car, S. (2013). Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagojska istraživanja*, 10(2), 285-292. Preuzeto 24.10.2018. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=191595
- Čudić, J. (2017, studeni). ERASMUS+ projekt OŠ Josip Pupačić: My homeland, my people, my tradition. *PROFIL-Klett*. Preuzeto 19.2.2019. s <https://www.profil-klett.hr/erasmus-projekt-os-josip-pupacic-my-homeland-my-people-my-tradition#overlay-context=koncepti-obrazovanja-kroz-formalno-neformalno-i-informalno-ucenje>
- Čunović, D. (2016). *Slobodno vrijeme djece i mladih*. Zagreb: Učiteljski fakultet. Preuzeto 20.2.2019. s <https://repositorij.unizg.hr/islandora/object/ufzg:245/preview>
- Dejanović Jozić, M. (2017). *Socijalne vještine učenice koja muca: završni rad*. Rijeka: Filozofski fakultet. Preuzeto 18.3.2019. s <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri%3A915>
- Glavaš, J. (2019, veljača). Djeca i slobodno vrijeme. *Služba za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti*. Preuzeto 27.2.2019. s http://www.nzjz-split.hr/images/MENTALNO/CLANCI/djeca_i_slobodno_vrijeme.pdf

- Gray, E. D. (2009). *Doing Research in the Real World*. London: SAGE. Preuzeto 20.3.2019. s <http://uk.sagepub.com/en-gb/eur/doing-research-in-the-real-world/book248702>
- Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagoška istraživanja*, 10 (2), 203-217. Preuzeto 23.10.2018. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=191497
- Hanžek, D. i sur. (2013). Istraživanje potreba mladih – slobodno vrijeme mladih. U Bužinkić, E. (Ur.), *Znam, razmišljam, sudjelujem: 6. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 56-101). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 21.10.2018. s [http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmi%C5%A1ljam_i_sudjelujem_web_novo\(1\).pdf](http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmi%C5%A1ljam_i_sudjelujem_web_novo(1).pdf)
- Ilišin, V. i Radin, F. (2008). Mladi: problem ili resurs. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 46(2), 203 – 208. Preuzeto 20.10.2018. s <https://hrcak.srce.hr/27362>
- Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (2015). Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj: istraživački izvještaj. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih. Preuzeto 15.1.2019. s <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/mladi-i-volonterstvo/mladi-9015/9015>
- Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (2018). Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 56(1), 91-95. Preuzeto 20.10.2018. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=287851
- Ivančić, I. i Sabo, J. (2012). *Izvanastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme*. Zadar: Filozofski fakultet. Preuzeto 24.2.2019. s <http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/pdf/izvanastavne-aktivnosti-i-njihov-utjecaj-na-ucenikovo-slobodno-vrijeme.pdf>
- Jeđud, I. (2007). Alisa u zemlji čudesa – kvalitativna metodologija i metoda utemeljene teorije. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 43(2), 83-101. Preuzeto 15.1.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=41715
- Jurić, V. (2007, rujan). Školsko (formalno), neformalno i informalno obrazovanje. *CROSBİ*. Preuzeto 18.2.2019. s <https://www.bib.irb.hr/344142>

- Juzbašić, M. i Vukasović Hlupić, T. (2015). Osobine ličnosti i motivi za volontiranje. *Psihologijske teme*, 24(2), 279-304. Preuzeto 15.5.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=209679
- Kovač, V. (2017). Priprema, pozor – volontiraj: Istraživanje motivacije, informiranosti i stavova mladih u Osijeku o volontiranju i mogućnostima za volontiranje. U Bračulj, A. i Bužinkić, E. (Ur.), *Mladi o mladima: 8. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 58-66). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 19.10.2018. s <http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Mladi-o-mladima-web.pdf>
- Kovačić, M. i Čulum, B. (2015). *Teorija i praksa rada s mladima: prilog razumijevanju rada s mladima u hrvatskom kontekstu*. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske. Preuzeto 18.10.2018. s http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/MMH-rad%20s%20mladima-digitalna%20verzija_.pdf
- Kuka, E. (2012). Koncept neformalnog obrazovanja. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(27), 197-202. Preuzeto 15.2.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=125458
- Kusturin, S. (2011). Što je zastrašujuće u učenju. U Rajković, M. i Bužinkić, E. (Ur.), *Fokus: mladi: 4. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 66-69). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 22.10.2018. s <http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Fokus-mladi.pdf>
- Ledić, J. (2007). *Zašto (ne) volontiramo?: stavovi javnosti o volonterstvu*. Zagreb: Academy for Educational Development. Preuzeto 12.12.2018. s https://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/izdavastvo/digitalna_zbirka/aed/zasto_volontiramo.pdf
- Ledić, J. i Brajdić Vuković, M. (2017). *Narativi o profesionalnoj socijalizaciji mladih znanstvenika*. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Lipnjak, T. (2017). Slobodno vrijeme i potrebe mladih u lokalnoj zajednici: Nacrt istraživanja za osobe koje rade s mladima u lokalnoj zajednici. U Bračulj, A. i Bužinkić, E. (Ur.), *Mladi o mladima: 8. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 128-141). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 19.10.2018. s <http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Mladi-o-mladima-web.pdf>
- Loewen, B. (2011, siječanj). Informalno i neformalno učenje - analiza i perspektive. *Doc Player*. Preuzeto 18.2.2019. s <https://docplayer.org/32557023-Infomalno-i-neformalno-ucenje-analiza-i-perspektive-esej-za-raspravu-januar-sijecanj-godine.html>

- Lukić, A. i sur. (2011). Smjernice i perspektive rada s mladima u zajednici (youth work) u djelima kritičkih pedagoga. U Rajković, M. i Bužinkić, E. (Ur.), *Fokus: mladi: 4. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 69-84). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 22.10.2018. s <http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Fokus-mladi.pdf>
- Marinović, M. (2015). *Vrednovanje kompetencija studenata stečenih u izvannastavnim aktivnostima*. Rijeka: Filozofski fakultet. Preuzeto 24.2.2019. s <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri:12/preview>
- Mejovšek, M. (2008). *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Mikulić, I. (2015, listopad). Moć neformalnog obrazovanja. *Infozona.hr*. Preuzeto 12.3.2019. s <http://infozona.hr/news/moc-neformalnog-obrazovanja/8469>
- Miliša, Z. (2009). Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu. *Diacovensia XVI, 1(2)*, 93-115. Preuzeto 19.10.2018. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=57124
- Miljković, D. i Jurčec, L. (2015). Povezanost pristupa sreći, motiva za volontiranje i subjektivne dobrobiti volontera. *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 156(1-2)*, 115-129. Preuzeto 15.5.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=245192
- Morić, D. i Puhovski, T. (2012). Istraživanje rada s mladima. *Agencija za mobilnost i programe EU*. Preuzeto 18.10.2018. s http://arhiva.mobilnost.hr/prilozi/05_1340010259_Istrazivanje_o_radu_s_mladima_fi_nal.pdf
- Morić, D. i sur. (2011). Volontiranje i mladi – stavovi i iskustva. U Rajković, M. i Bužinkić, E. (Ur.), *Fokus: mladi: 4. Bilten studija o mladima za mlade* (str. 84-94). Mreža mladih Hrvatska. Preuzeto 22.10.2018. s <http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Fokus-mladi.pdf>
- Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine. (2014, listopad). *Ministrstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku*. Preuzeto 21.10.2018. s <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/mladi-i-volonterstvo/mladi-9015/nacionalni-program-za-mlade-9024/9024>
- Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgovne znanosti, 8(2)*, 421-441. Preuzeto 5.3.2019. s <https://hrcak.srce.hr/22428>

- Pastuović, N. (2008). Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju. *Odgojne znanosti*, 10(2), 253-267. Preuzeto 19.2.2019. s <https://hrcak.srce.hr/29568>
- Pešić, S. (2017, studeni). Neformalno obrazovanje: razine i modeli. *PROFIL-Klett*. Preuzeto 19.2.2019. s <https://www.profil-klett.hr/neformalno-obrazovanje-razine-i-modeli>
- Plavšić, M. i Diković, M. (2015). Formal Education, Non-formal and Informal Learning: Knowledge and Experience. *Napredak : časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 156(1-2), 9-23. Preuzeto 8.3.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=245183
- Plavšić, M. i Diković, M. (2016). Stavovi studentica i studenata prema formalnom obrazovanju, neformalnom i informalnom učenju. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18(1), 71-102. Preuzeto 5.3.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=229413
- Pojmovnik. (2019, veljača). *Tjedan cjeloživotnog učenja*. Preuzeto 21.2.2019. s <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/>
- Pološki Vokić, N. i sur. (2013). Motivacija za volontiranje - jesu li motivi za volontiranje povezani sa spolom, ličnosti i područjem studiranja? *Revija za socijalnu politiku*, 20(3), 225-252. Preuzeto 15.5.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=169177
- Rogić, A. M. (2017). Odnos različitih oblika učenja u cjeloživotnom obrazovanju nastavnika. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 63(2), 13-24. Preuzeto 10.3.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=287612
- Simel, S. (2011). Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 15(1), 47-58. Preuzeto 15.1.2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=154602
- Smith, M. K. (2001). What is non-formal education?: the encyclopaedia of informal education. *INFED*. Preuzeto 10.3.2019. s <http://infed.org/mobi/what-is-non-formal-education/#conclusion>
- Spetić, M. (2016). Istraživanje učinaka promjena kod mladih u kontekstu neformalnog obrazovanja. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 65(4), 519-536. Preuzeto 24.10.2018. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=262586

- Travis, D. (2016). Desk research: the what, why and how. *Userfocus*. Preuzeto 13.3.2019. s <https://www.userfocus.co.uk/articles/desk-research-the-what-why-and-how.html>
- Valjan Vukić, V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika - višestruke perspektive. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 65(1), 33-57. Preuzeto 24.2.2019. s <https://hrcak.srce.hr/177319>
- Zakon o obrazovanju odraslih, *Narodne novine*, 17/07 (2007).
- Zakon o volonterstvu, *Narodne novine*, 22/13 (2013).

7. Popis priloga

Prilog 1 (Pitanja za polustrukturirani intervju)

'Program Budi++'

Šifra _____

Spol _____

Dob _____

Godine sudjelovanja _____

Uvodna pitanja

1. Možete li reći s koliko godina ste se uključili u program 'Budi++'?
2. Možete li mi reći razloge zbog kojih ste se uključili u program 'Budi ++'?
3. Možete li mi reći što/tko vas je točno motiviralo ili potaknulo da se uključite u program 'Budi ++' u svoje slobodno vrijeme?
  - Kako ste čuli za program 'Budi++'?
  - Sjećate li se možda je li škola igrala ulogu u kontekstu informiranja ili možda čak i poticanja na uključivanje?
4. Koji su bili vaši razlozi za nastavak sudjelovanja u programu 'Budi++'?
5. Kako percipirate važnost vašeg kontinuiranog pohađanja programa 'Budi++'?
6. Što bi po vašem mišljenju bio ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Središnja pitanja (Doprinos razvoju)

7. Na koji način ste stjecali znanja tijekom vašeg sudjelovanja u programu 'Budi ++'?
8. Koje potrebe i interese ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?
9. Koje kompetencije ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

- Koje kompetencije ste stekli, a za koje možete reći da su vas osposobile za tržište rada, budući posao i život?
  - Koliko vam je sudjelovanje u programu 'Budi++' pomoglo da odgovorite na stvarne probleme, situacije, zahtjeve i izazove koji vas okružuju?
10. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva?
  11. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem osobnom razvoju ličnosti, samorealizaciji i samoaktualizaciji?
  12. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašim socijalnim vještinama i proširivanju poznanstva te sklapanju prijateljstva?
  13. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem profesionalnom razvoju?
  14. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji odabir u kontekstu školovanja (srednja škola i fakultet)?
  15. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji angažman u tom programu?
  16. Postoje li negativna iskustva koja ste doživjeli ili možda znate da su ih drugi doživjeli tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++' te možete li ih opisati?
    - Navedite izazove s kojima ste se susretali tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Završna pitanja

17. Kakvu ulogu/značaj ima sudjelovanje u programu 'Budi++' sada u vašem životu (opuštanje, razvoj, ispunjavanje slobodnog vremena...)?
18. Kako vidite svoj budući život i posao s obzirom na ono što vam je omogućilo sudjelovanje u programu 'Budi++'?
19. Kada usporedite svoje školsko iskustvo (formalno obrazovanje) i iskustvo učenja u programu 'Budi++', što je ključna razlika koju biste htjeli istaknuti?
20. Kada biste trebali sa samo tri ključne riječi opisati što vidite kao ključne prednosti vašeg sudjelovanja u programu 'Budi++', koje bi to tri riječi bile?

Prilog 2 (Transkripti intervjua)

Sudionik - 1

Prvo, možete li reći s koliko godina ste se uključili u program 'Budi++'?

16. Valjda, da. Mislim, ne znam otkad je 'Budi ++'?

Mislim i na to prije, u to programiranje, svejedno?

U programiranje, šta ja znam, 7. razred znači s 13, 14 godina. Od onda sam baš u CTK.

Možete li reći razloge zbog kojih ste se uključili u program 'Budi ++'?

Jer me zanimalo programiranje, kompjuteri i takve stvari. Nije da me netko prisilio, da su me se htjeli doma riješiti, nego stvarno me zanimalo. U školi mi je bilo dosadno jer sve što smo radili je bilo ono usput i programiranja nije bilo baš. Bio je neki logo i basic ja mislim, a tu je bilo baš programiranje ono za u to vrijeme pomučit se.

Znači to je ono iz vlastitih nekih interesa?

Da, da isključivo da.

Možete li mi reći što/tko vas je točno motiviralo ili potaknulo da se uključite u program 'Budi ++' u svoje slobodno vrijeme? Pretpostavljam da je to bilo u vaše slobodno vrijeme.

Dada, u slobodno vrijeme.

Tko vas je motivirao?

Pa ispočetka ja nisam htio odlaziti zato jer me bilo strah ful da li ću ono znat, da li ću moć' to pratiti i to, i onda me je tata samo jedno ljeto prijavio i rekao mi je: moraš ić'. I onda sam išao i ostao do kraja, mislim do prošle godine.

A da li je možda škola igrala ulogu u kontekstu informiranja ili možda čak i poticanja na uključivanje?

Ne, ne ništa.

A kako ste čuli za taj program?

Ne znam, mislim tata me to prijavio. Ja nisam ni znao. Meni je brat bio u ZTK. To je zajednica tehničke kulture. I onda je valjda tata tako preko brata saznao da postoji i ovo za programiranje i to. Pa me je tu prijavio.

Koji su bili vaši razlozi za nastavak sudjelovanja u programu 'Budi++'? Mislim da li vam je ikada došlo da odustanete i slično?

Pa ne baš. Jer mi je to dosta koristilo. Tipa šta smo u školi sve radili iz programiranja mi je bilo sve ful ono trivijalno za odraditi te stvari. Čak sam nekad, nekad profesorica ne bi znala, a mi smo to tu učili pa bi onda ja znao objasniti to.

Dada, znači bolje nego ona?

Da, i tako da mi je ovo bilo ful korisno i je još korisno jer sam stekao prijatelje, poznanstva i to. Pa onda sad čak i kad zapnem s nečim na faksu a što se veže na to, mi znaju pomoć npr. (osoba 2) ili tako (osoba 4). Uglavnom mi oni pomažu ako mi šta treba i tako...

A koji bi onda bili ti razlozi zašto ste nastavili?

Pa jer mi je trebalo, jer mi je trebalo i jer me i zanimalo.

Znači kako ste onda dalje išli, to...

To me sve više zanimalo i postajao sam sve bolji, pa mi je bilo sve veće zadovoljstvo nastavljati s tim i tako.

Kako percipirate važnost vašeg kontinuiranog pohađanja programa 'Budi++'? Šta mislite zašto je to važno? Naprimjer taj period cijeli koji ste od 14. godine pohađali?

Pa jer ako se, recimo da sam bio godinu tu pa da sam dvije godine stao, pa da sam godinu došao mislim da bi mi se izgubio, izgubio bi zalet. Znači, stao bi i onda bi zaboravio par stvari vjerojatno pa bi mi onda bilo teže se vratiti na staro i tako. Mislim da bi mi bilo teže svaki put nastaviti. Tako da mislim da je radi toga najvažnije.

Što bi po vašem mišljenju bio ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Pa to da se programiranje predstavi na nekakav zabavan način koji nam može pomoć u svakodnevnom životu.

Na koji način ste stjecali znanja tijekom vašeg sudjelovanja u programu 'Budi ++'?

Samo preko mentora. Mislim ne znam kako se to kaže. Dal su bili mentori ono prije, šta god. Preko (osoba 2) uglavnom, (osoba 4) je bio mi kao zadužen za... ali to je bilo dosta prije ne znam da li to spada u Budi ++. (osoba 4) je bio za c ++ koji je bio programski jezik. On mi je bio uglavnom za to. A (osoba 2) je tu bio osnove informatike, to je druga skupina natjecanja na Infoplusu. To je školsko natjecanje i državno i županijsko iz Ministarstva ili ne znam tko to ima. I tako da je (osoba 4) bio za taj programerski dio, za c ++, a (osoba 2) je bio za osnove informatike. To je kao više neka teorija, brojevni sustavi, logički sklopovi i to. Tako da bili su podijeljeni tu, 50 50. I tako su oni polagali.

A kako je to izgledalo?

Pa svaku subotu bi se tu našli. Bilo je 8,9 nije bitno. I bili bi tu pa ne znam do kad je to službeno trajalo, ali mi bi znali ostati i do 3. 3,4. Znali bi tu nekad i poručat tako da. Onda bi ujutro bi došli, pojeli bi nešto za marendu, išli bi tu do marketa. Onda bi krenuli radit ili bi (osoba 4) sjeo sa mnom pa bi mi pomagao dok kodiram ili bi mi dao neki zadatak pa bi ga ja probao iskodirat' sam, ako bi uspio bi bilo super, a ako ne bi opet sjeo do mene i prošao sa mnom kroz taj zadatak. Ne bi mi dao rješenje nego bi prolazio sa mnom kako ja taj zadatak rješavam sam sebi u glavi. Jer važno je kod programiranja, makar meni, da shvatim na koji način ja dođem do tog nekog rezultata koji je u zadatku i onda to pokušam prenijeti na kompjuter. Tako u tom smislu bi mi pomogao, ne da bi mi dao rješenje. A (osoba 2), (osoba 2) bi uglavnom, sličilo je predavanjima. Ja i on bi se našli. Bili bi samo ja i on jer sam ja bio za tu kategoriju natjecanja. Ja bi sjeo, on bi mi objasnio par stvari i onda bih dobio zadatke iz tih par stvari. To bi sve rješavali na ploči i bilo je brzo, efikasno, sve super.

Aha to je znači bilo jedan na jedan samo ili je bilo grupno?

Ne, s (osoba 2) je bilo jedan na jedan zato jer sam ja krenuo s osnovama informatike sam. Onda su se kasnije drugi neki priključili. A s (osoba 4) bi bilo, bila bi učionica šta ja znam od 10 nas kako je kome šta trebalo, on bi uskakao.

Koje potrebe i interese ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Koje interese. Pa brdo njih. Sve ovo što iz programiranja znam u biti znam otuda. Iz osnova informatika recimo, u školi je bilo brojevni sustavi i tako neke gluposti, ali to je sve ono, najosnovniji zadaci. A tu je bilo sve već napredno. Mislim mi smo vježbali, ja i (osoba 2) za te osnove informatike smo vježbali po državnim natjecanjima sve. Tako da tu je bilo dosta napredno i to mi i dan danas pomaže. Evo imam na faksu drugi semestar, predmet se zove digitalna logika. To je jako usko s tim osnovama informatike. I ne znam možda dvije lekcije su bile da ja nisam znao o čemu priča, da već otprije nisam znao to. Tako da u tom smislu mi je (osoba 2) baš puno pomogao jer je on u to vrijeme bio na faksu i prolazio kroz te predmete. I onda bi to samo meni proslijedio.

Znači to je praktički pomoglo i za kasnije isto?

Da da naravno. To pomaže za uvijek, mislim tu se na programiranju se recimo dobije taj neki mentalni sklop ako se zove tako. Znači taj način razmišljanja se razvije kako rješavat te zadatke koji se dobiju. Tako da nije samo... lako je sad naučit meni novi programski jezik jer moram naučit samo njegovu sintaksu, znači način na koji ja njemu govorim što da napravi. A bitno je ono što mu trebam reći šta da napravi. Tako da to sam stekao. To je najvažnije.

Koje kompetencije ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa opet isto, sve šta znam iz programiranja, u biti znam otuda. Što znam iz osnova, znam otuda.

Koje kompetencije ste stekli, a za koje možete reći da su vas osposobile za tržište rada, budući posao i život?

Pa mislim da me ništa nije osposobilo trenutno, ali mislim da mi je sve od toga jako pomoglo u osposobljavanju. Znači sve što sad radim na faksu, mislim da će me faks tek osposobiti donekle. Iz faksa ću izać' da neću moć' radit niti jedan konkretan posao u toj grani, nego da ću tek doć' na posao pa onda napredovat u tome. Ali sve što smo radili mi pomaže jako puno na faksu. Recimo sad iz programiranja sam već

demonstrator zato jer sve ono što mi radimo tamo, ja već imam neki svoj način razmišljanja za to programiranje i onda meni sve to dosta lagano tamo. Mislim da u tom smislu za sad sam... šta piše?

Kao u smislu to vas nije osposobilo nego vas je pripremilo?

Da u tom smislu sam osposobljen. A u smislu da ću ja obavljat sad neki, da ću bit neki developer ili nešto u nekoj firmi, nisam još definitivno. Nisam ni nakon faksa.

Koliko vam je sudjelovanje u programu 'Budi++' pomoglo da odgovorite na stvarne probleme, situacije, zahtjeve i izazove koji vas okružuju? To bi onda isto bio odgovor kao i prethodno?

Ma dobro mislim, ako ja sad idem radit neku svoju aplikaciju, može biti dosta jednostavna za isprogramirat, a može biti ideja dobra pa to na kraju ispadne dobra aplikacija. Pa me u tom smislu pripremilo, osposobilo.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva? Znači kada se usporedimo s formalnim koje nije toliko orijentirano na praktično iskustvo. Pa kako vam je znači sudjelovanje u ovom programu doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva?

Koliko mi je znači Budi ++ pomogao u nekim praktičnim situacijama?

Pa da u razvoju nekog praktičnog iskustva. Može biti vezano i za ovo što ste sad rekli. Možda sada ste sposobni ne znam sada napraviti neku aplikaciju i tako slično.

Pa mislim i puno i malo. Ovisi o tome što se smatra pod tim praktičnim znanjima. Opet ako moram napraviti ne znam novi Facebook, nisam ni blizu. Ali ako moram napraviti, recimo doma sam si napravio s Arduinom za neki mikrokontroler. S tim sam si napravio da tata ne mora svaku večer palit grijanje i odabirat koliko grijača palit u ovisnosti o tome kol'ko je stvarno hladno i kol'ko nije. I da se pumpa sama ukopča kad se zgrije bačva vode, da se ukopča da vrti po podnom grijanju. Recimo to sam napravio.

Znači to ste sami napravili doma? Baš zanimljivo.

Da. Ne u biti to je jako jednostavno u biti za napraviti kad se te osnove nauče.

Ali dobro netko to ne zna...

Ma da dobro, ali mislim... recimo da to postane neki komercijalni proizvod, bi trebalo ne znam napraviti da to sve bude puno stabilnije, možda da bude lakše za koristiti se, možda bi taj Arduino trebalo spojiti s web stranicom. To sam isto imao u planu, ali na kraju nikad nisam napravio. Da se napravi neka tako aplikacija za mobitel, opet u tom smislu nisam osposobljen za ništa.

Pa dobro to bi bio primjer za grijanje. Znači nekako ti je dalo mogućnosti da odgovoriš na nekakve izazove u okolini i situacije, da si olakšaš i slično.

Dobro mislim u smislu programiranja to je još uvijek jako jednostavno. Tu ima par uvjeta i par ovih iskopčaj i ukopčaj na Arduino i to je to. Sad da ima nekog naprednog programiranja stvarno nema.

Nema veze jer naprimjer ja se u to ne kužim i ne razumijem što mi pričaš i ne znam kako bih to napravila. Ali kažem u jednom kontekstu i je možda na neki način u nekakvim oblicima. Ne mora sad to biti neki da ti stvoriš novu aplikaciju, ali ono da li ti je u nekakvim trenucima, konkretnim životnim stvarima pomoglo.

Pa u tom smislu je. Mislim ne znam svi zadaci iz programiranja su više za razmisliti, isprogramirati, sad neki su zahtjevniji za razmisliti kako će ih se napraviti, a neki su zahtjevniji za isprogramirati to što treba napraviti. Al ništa u biti nije jako praktično. A s tim Arduino se na ovako jednostavnim programima može napraviti nešto praktično. Tipa ovo grijanje tako da. Nisam naučio puno praktičnih stvari ali sam naučio kako bi mogao napraviti nešto praktično da me se pita. Uglavnom nešto praktično je jednostavnije za napraviti nego ovi neki zadaci koje dobivamo.

A taj program. Arduino?

Arduino je mikrokontroler na kojeg se uploada taj source file. Znači to je neki file u kojem mi kodiramo tipa notepad. I onda ja spremim taj file na Arduino i on zna kako to pokrenuti. On zna prevesti ono što sam ja njemu zadao. I onda on ima ne znam koliko inputa i outputa digitalnih i analognih, i onda on pomoću nekih senzora tipa za temperaturu, to mi je koristilo za upaliti grijanje i koliko grijača upaliti. On ovisnosti o tome zna da li će upaliti jedan grijač, dva grijača, tri grijača. I opet ima neki output na koji šalje signal na RL koji u biti zatvori strujni krug za grijač. On je kao neki posrednik između softvera i hardvera.

A sad slijede pitanja koja su više vezana uz nekakav doprinos razvoju. Znači kako je to doprinijelo vašem razvoju. Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem osobnom razvoju ličnosti, samorealizaciji i samoaktualizaciji?

Pa vjerojatno timski rad mi je dosta bolji jer smo radili, a nekoliko puta smo radili u timovima. Recimo ne znam ako znate za Poriluk. To je aplikacija kao neki digitalni vodič kroz Rijeku. To je za turiste bilo osmišljeno. Znači jedan dio tima je sakupljao informacije i šta će bit sadržaj te aplikacije. A drugi dio se sastojao od dva dijela opet. Jedan je bio sad više nisam siguran za IOS ili Android. Ja mislim za Android. A drugi smo bili mi, znači (osoba 4), (osoba 2) i ja i mi smo bili za Windows phone zaduženi. I svaki od ta dva tima je napravio aplikaciju za Windows phone, odnosno jedan tim je napravio za WP a jedan za Android. I to je išlo na Windows store i Google play i ok je bila aplikacija. Znači u tom smislu mi je poboljšala timski rad. Jer sam radio konstantno, ne konstantno, ali ono šta ja znam... Tipa 15 sati na dan bi ja i (osoba 4) i (osoba 2) bili u kontaktu. I u svakom trenu bi znali šta treba napraviti koji od nas. Nije to dugo trajalo, tako da tih 15 sati zvuči puno, ali trajalo je tipa mjesec dana možda. Tako da ono. Timski rad mi je bolji zato. Vjerojatno i komunikacija općenito. Mislim da me malo i otvorilo. Inače sam dosta zatvoren, ali mislim da me ovo dosta otvorilo jer sam imao puno, dosta sati sam i volontirao. Znači maloj djeci objašnjavao tako da u tom smislu sam, lakše mi je doć' do nekog i pitat: ej šta ti treba, šta ti treba pomoć s tim nešto ne ide i tako to. Prije to ne bih mogao.

Znači kao neki komunikacijski aspekt. I to je to znači timski rad i komunikacija?

Pa da da. Timski rad i komunikacija. Mislim da je to to.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašim socijalnim vještinama i proširivanju poznanstva te sklapanju prijateljstva?

Pa socijalne vještine su ja mislim ta komunikacija i to, šta nije. A poznanstva je pitanje kao da li sam stekao poznanstva ili da li mi je lakše stjecati?

Pa i jedno i drugo. Dobro to se opet naravno veže za socijalne vještine, naravno ako imate razvijene socijalne vještine lakše ćete stjecati nova prijateljstva i poznanstva. A sada se isto možda odnosi i na ove ljude koje ste mi spominjali.

Ovi ljudi su super poznanstva zato jer su oni par godina ispred mene i recimo (osoba 2) i (osoba 4) sad završavaju znači diplomski i jednog i drugog već sad čeka posao u Microsoftu. (osoba 4) ide koliko znam, ide u Redmond opet znači to je sjedište Microsofta i tamo ide na Internship i mislim da će onda odlučit šta želi raditi. A (osoba 2) ide u Norvešku, bit će stvarno zaposlen i poznanstva u tom dijelu su super jer recimo ja njih mogu pitat da me tamo prijave i da možda dođem kod njih na Internship. I tako bi oni možda meni olakšali put do nekog posla.

A da li se i družite svejedno. Nevezano uz programiranje.

Dada. (osoba 4) je u Zagrebu tako da s njim ne toliko. Jest da je bilo neuspjelih pokušaja kad je bio tu. A s (osoba 2) se viđam stalno jer idemo na isti faks tako da se vidimo po hodnicima i to. Čak i kad se ne vidimo smo stalno, mislim često se čujemo na Facebook i to. Tako da svi smo ostali prijatelji. Nije da sad oni meni trebaju za Microsoft i to nego stvarno su mi postali su mi dragi i super prijatelji.

Znači ne doprinosi možda znanju samo nego i ostalim aspektima?

Sigurno da.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem profesionalnom razvoju?

Pa to je opet onaj odgovor od prije. Da mi je pomoglo u ovisnosti o tome kakav je zadatak. Ako je neki relativno lagan zadatak mi je pomoglo da ću ga moći riješiti. Ako je neki složeniji možda ću ga moći razumjeti ali ga neću moći riješiti. A ako je neki ono stvarno težak onda mi nije pomoglo. Ali recimo (osoba 4) i (osoba 2), mislim da njima Budi ++ opet nije toliko pomogao jer su oni bili predavači, a ne polaznici. Tako da njima je možda najviše pomoglo u ovom nekom komunikacijskom aspektu.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji odabir u kontekstu školovanja (srednja škola i fakultet)?

Pa šta ja znam na koji način. Pa pomoglo mi je. Mislim stalno se ponavlja. Pomoglo mi je puno. U srednjoj školi nisam stvarno ni taknuo informatiku.

Ne da li vam je pomoglo, nego kako je utjecalo na vaš daljnji odabir. I da li ste vi zbog toga izabrali. Odnosno da li je možda to utjecalo na vas da odaberete srednju tehničku ili tehnički fakultet.

Pa nije utjecalo, zato jer sam ja otprije već znao da to želim raditi. Mislim možda je utjecalo, ali samo u smislu da mi je potvrdilo da ja to želim raditi. Ali da me sad ne znam da sam mislio ići na pomorski pa da sam se predomislio, ne. Toliko drastično nije ni moglo jer sam ja znao da želim to.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji angažman u tom programu? Ono što ste spominjali da ste volontirali. Znači vi ste se uključili u taj program i nastavili isto predavati kao ili. U sklopu tog programiranja, predavali ste o tome. Odnosno da li vas je to potaknulo da ostanete i da drugima prenosite znanje i slično?

Pa je sigurno da. Jer mi je bilo odlično za vidjeti kako (osoba 4) i (osoba 2) imaju želju pokazat nama i objasniti nama, tako da činilo mi se lijepo kad sam ja toliko puno od njih naučio da i ja nekom, makar im na najjednostavnijem tu tečaju pomognem nešto, nešto da ih ono makar malo zainteresiram ili nešto. Sad koliko sam uspio nije bitno, ali bitna je volja.

Postoje li negativna iskustva koja ste doživjeli ili možda znate da su ih drugi doživjeli tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++' te možete li ih opisati?

Ne.

A izazovi s kojima ste se susretali tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Pa izazova je bilo jer smo radili recimo taj Poriluk. Tamo je bilo kašnjenja, bilo je nečega što nismo znali napraviti. Tako nekih, uglavnom u tim projektima je bilo izazova. Inače ne. Šta ja znam za Poriluk se (osoba 4) dosta mučio, mislim da se dosta mučio nisam siguran da li je to ili nešto drugo. Trebalo je geolokaciju dobit na mobitel i mislim da mu je to bilo teško za napraviti tako da to je recimo izazov. Ili ne znam bilo je podijeljeno, ja sam imao dosta mali dio u tom Poriluku jer sam imao 15 godina ne znam koliko. Tako da nisam baš znao. Ali bio je izazov s vremenom recimo. Bio je točan datum kada to treba biti gotovo, a mi smo kasnili. A dio prevoditelja, imali smo prevoditelje kao jer je trebalo biti na 3 jezika, dio prevoditelja nije preveo. I

onda smo recimo na engleski ja mislim prevodili mi. Tako da je ispalo više posla nego što je trebalo biti. U tom smislu je bilo izazova.

A da li je bilo možda izazova u suradnji kada ste spominjali timski rad i to? Je li bilo izazova između ljudi?

Meni ne. Po meni ne. Mislim da smo svi bili, makar ja sam sa svima uvijek bio složan i nikad nisam ono... uvijek bi imao neki prijedlog, al bi uvijek svi prihvatili neki drugi prijedlog pa bi svi to ono. Baš je bilo lijepo za radit sa svima. Nije bilo ne znam, (osoba 4) je bio najbolji u programiranju, nije bilo da bi on rekao to ćemo raditi tako i to je to. Ako je netko imao bolju ideju uvijek bi je neko spomenuo i odlučilo bi se koja je bolja.

Kakvu ulogu/značaj ima sudjelovanje u programu 'Budi++' sada u vašem životu (opuštanje, razvoj, ispunjavanje slobodnog vremena...)?

Opet isto. Opet za faks. Sad više nisam tu. Ostao sam dobar s (osoba 4), (osoba 2) i to. Tako da znam što se događa otprilike tu, ali da volontiram i to, to više ne. Jer nemam vremena, mislim imam nešto vremena, ali ne želim to sve potrošiti tu. Želim i odmoriti malo doma i to. Recimo prvi semestar mi je bio dosta težak tu nisam baš ni odmarao. Ovaj mi je već malo lakši. Mislim da bi trebalo tako, mislim tako je stalno. Peti razred je bio dosta težak onda do osmog nisam ni znao da idem u školu. Onda mi je prvi u srednjoj bio jako težak, a do kraja nisam ni znao da idem u školu. Tako da ako se to stvarno malo olakša, odnosno da ja shvatim kako to funkcionira, mislim da onda ću opet krenut s volontiranjem.

Da li se bavite i u slobodno vrijeme programiranjem i tako?

Pa u biti to radim na faksu tako da. Tako da se moram baviti htio ne htio tako da. Ali zanimljivo mi je to ispunjava me i volim to raditi. Recimo šta ja znam od svih predmeta na faksu, najbolje mi je programiranje. Najzanimljivije i to mi je ful drago jer ću to jedan dan radit vjerojatno tako da.

Kako vidite svoj budući život i posao s obzirom na ono što vam je omogućilo sudjelovanje u programu 'Budi++'?

Pa nadam se da će ići u smjeru (osoba 2) i (osoba 4). Da ću steć' neka znanja na faksu i da ću biti jako dobar na faksu da mogu se prijaviti na neki tako Internship ili nešto. I

da će me onda tamo netko primijeti i netko mi reć': ej ti biš mogao ostat ili treba netko kao ti. Tako da htio bi da tako bude, a sad i ako ne bude bože moj. Mislim da za to uvijek ima mjesta za radit tako da, mislim da i ako ne budem dobar toliko koliko i oni, mislim da ću opet moć' radit neki solidan posao.

Kada usporedite svoje školsko iskustvo (formalno obrazovanje) i iskustvo učenja u programu 'Budi++', što je ključna razlika koju biste htjeli istaknuti? Općenito kada usporedite način rada u školi i tu, praktično iskustvo, i davanje prijedloga i mišljenja, odnos s ljudima,...

Mislim da se tu dosta brže nauči jer smo svi nekako, nismo vršnjaci, ali tu smo negdje i puno mi je lakše reći: ej (osoba 2) zašto ovo ovako; nego dignut ruku i pitat: profesorice možete doći, a zašto ovo ovako, a ne ovako. I tu je sve puno opuštenije, tu se ono, makar ja sam se tu osjećao kao da sam doma. Mislim da je zato bilo tu puno lakše za naučit. U školi nije sve jako formalno, makar nije bilo u mojoj, ali je puno formalnije nego tu opet. Mislim da šta je opuštenije, to je meni opuštenije za sjedit tamo i gledat i prije ću pitat ako mi nešto nije jasno nego u školi. A i tu nema ocjenjivanja pa valjda se taj dio pritiska makne pa mi je lakše, ne znam. Mislim da je ključna razlika da je jako opušteno meni bilo, nisam imao nikakvog pritiska da ja sad moram skužit kako tko radi nego...

Kada biste trebali sa samo tri ključne riječi opisati što vidite kao ključne prednosti vašeg sudjelovanja u programu 'Budi++', koje bi to tri riječi bile?

Znanje definitivno. Ne znam da li prijateljstva i poznanstva isto. Prije svega prijateljstvo a onda poznanstvo. I ne znam neka možda navika ta rad. Nešto tako tako da. To bi bilo neke tri ili četiri ako je poznanstvo različito od prijateljstva. Pa ne znanje mi je definitivno prva jer bez znanja mi nema koristi upoznat nekog. Prijateljstvo je opet sa znanjem zato jer mi je glupo imat poznanstva ako nisam dobar s tim ljudima i ako mi oni nisu dragi. Mislim ne bi mi se dalo ni pitat nekog za neku uslugu. Poznanstva su dobra jer poznanstva, a ta navika za rad mi je dobra zato jer već sam se naviknuo od osnovne škole da subotama ne ležim doma na kauču i gledam televiziju nego da idem u CTK, makar to nije više CTK nego nešto drugo, ali... da ne ležim doma u biti, da ne radim, da radim nešto, da ne bude da ne radim ništa. To je navika ta za rad.

To je to, hvala.

Sudionik - 2

Možete li reći s koliko godina ste se uključili u program 'Budi++'?

Eee... e sad ne znam točno kad je to bilo. Znači 7. razred osnovne, znači prije jedno 4,8, 10... desetak godina. Možda sa 13 godina tako nekako.

Možete li mi reći razloge zbog kojih ste se uključili u program 'Budi ++'?

Prijatelj me pozvao inače koji je godinu prije mene bio na radionicama pa me pozvao da dođem na radionice da malo naučim ovoga, programiranje.

A je li to bilo iz nekakvih isto interesa ili ne?

Pa da, mislim bilo je iz interesa da naučim programirat i da se onda još družim ovoga s njima, malo više, subotama.

Možete li mi reći što/tko vas je točno motiviralo ili potaknulo da se uključite u program 'Budi ++' u svoje slobodno vrijeme?

(osoba 4).

Preko njega ste čuli za taj program 'Budi++'?

Dada.

Sjećate li se možda je li škola igrala ulogu u kontekstu informiranja ili možda čak i poticanja na uključivanje?

Pa mislim direktno za Budi ++ mislim da nije. Ali preko škole sam čuo za kamp informatičara ljetni na koji sam išao i tamo sam se onda s (osoba 4) upoznao koji me onda zvao na Budi ++ tako da ono na neki način... da, na neki način škola je imala utjecaja, da.

To je zapravo dio vašeg slobodnog vremena bio?

Da, to je bilo, subotama su bile radionice.

Koji su bili vaši razlozi za nastavak sudjelovanja u programu 'Budi++? Znači kada ste počeli kako ste odlučili da ćete nastaviti s time?

Razlozi za nastavak kao prelazak na mentoriranje ili kao na...

Nene baš za nastavak sudjelovanja kao polaznik, ako se sjećate?

Aha, kad sam počeo. Pa ja mislim da mi je bilo ovoga, ono, vidio sam da mogu naučit neke stvari, korisno znanje pokupit i... da se još mogu onda ovako s ljudima sličnih interesa družiti tim vikendima i tako. Pa to su bili ono glavni razlozi.

Kako percipirate važnost vašeg kontinuiranog pohađanja programa 'Budi++'? Znači primjerice to što ste nastavili, zašto je to važno?

Pa mislim da je to dosta važno. Ovoga... jer samo kroz kontinuirani rad se može ovako jedna disciplina naučiti jer ima tu dosta stvari koje se trebaju naučiti i dosta stvari koje se trebaju izvježbati i onda ako nije rad kontinuiran, grupa može otić' dalje nakon, nakon dva tjedna. Onda je dosta teško učeniku pohvatat ono što se nije radilo. I dosta teško je profesorima jer moraju balansirat, odnosno voditelji radionica moraju balansirat između dvije skupine, jedna ona koja je išla dalje s gradivom, jedna ona koja je ostala prije s gradivom. Tako i... onda je dosta bitan kontinuirani rad.

Što bi po vašem mišljenju bio ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Pa mislim bilo bi svakako redovito pohađanje, znači kontinuirano pohađanje radionica, rad na radionicama, rad kući. Što se tiče znači zadataka ili vježbanja koje onda voditelj zada. Mislim da su to najbitnije stvari. Ne znam je li ima još nešto. Eventualno nekakva kolaboracija ili vršnjačko učenje gdje se onda oni koji su neki dio gradiva svladali mogu mlađima ili onima koji nisu bili objasniti neke stvari ili neke zadatke koje su riješili, posebno u ovom području je to dosta ovoga je dosta bitno. Ima tih zadataka koje možda mlađi, znači zadaci velikog obujma, koje onda voditelji, dosta je teško to riješiti voditeljima, s obzirom da poduzima puno vremena onda drugi vršnjaci mogu tako neke stvari naučiti pa onda i to vršnjačko učenje je dosta bitno.

Znači na tome se temelji sam taj rad u tom programu?

Pa mislim da da. Mislim dosta je bitan odnos između voditelja i učenika. Ali i vršnjačkog učenja, to je isto jedna bitna stvar.

Sada kad ste rekli za sam rad, na koji način ste stjecali znanja tijekom vašeg sudjelovanja u programu 'Budi ++'? Možete prvo kao polaznik pa onda kao mentor.

Znači kako je proces izgledao?

Da.

Pa... mislim subotama bi se našli na tim radionicama, i onda bi nam, tad nam je Loris to vodio. I onda bi nam Loris objasnio neke nove koncepte ili bi vježbali i rješavali neke zadatke. Ako bi imali neki problem pitali bi njega. Ili bi ono međusobno si pomagali, međusobno rješavali znači te zadatke. I tako je uglavnom prolazila radionica. To je sve bilo u sklopu priprema nekih za natjecanja koja su nam dolazila tamo prvi drugi treći mjesec godina obično kad ide. Tako da ono, tako je izgledalo sa strane učenika. Nije bilo nešto, nešto pretjerano ono... varijacije sa strane nastavnog programa da bi imali neke vježbice, ili da bi radili neke... ne znam neke... bilo je ono tipično programerska radionica gdje bi sjeli i radili par sati i mislim da se jedino tako i može naučit. Posebno kod darovite djece jer s obzirom da Budi ++, pa evo sad bi se onda prebacio na ovaj dio voditelja. Budi ++ je program koji mi dosta često radimo s darovitom djecom koji mogu držat koncentraciju relativno dugo vremena i mogu nas pratit. I mi možemo pratit njihov tempo pa onda nema potrebe za prekidanjem radionica, za nekim velikim pauzama, za neke one icebreakere, wormere, kako se već zovu, igre na početku upoznavanja. Mislim da tu nemamo ono previše koristi od toga. Tako je bilo i prije a tako je i sad kad ja vodim te radionice. Onda oni dođu, ako ima neki koncept kojeg treba objasniti, to se objasni. Ako ne, onda se rješavaju zadaci. Svatko dobije svoj zadatak u nekom konceptu za kojeg ja smatram da im je slabiji ili da oni moraju to navježbati i do natjecanja je sve vođeno propozicijama, s obzirom da se pripremamo za natjecanja, onda se vodimo službenim propozicijama koje je agencija propisala. I tako to izgleda. Uglavnom dobiju zadatke iz područja koja su im malo slabija ili koje još nismo radili. Ako nismo radili neki dio onda im se to prvo objasni.

To je znači onda bilo više na praksu usmjereno kroz te zadatke. Mislim je li bilo tu nekog teoretskog objašnjavanja ili je to čisto na početku?

Pa mora bit na početku teoretskog objašnjavanja, na početku svake te cjeline, svakog tog koncepta programerskog. Ja im pokušam objasniti neke stvari da bi uopće shvatili kako se to onda može iskoristiti u praksi. I onda najbolje zapravo kroz zadatke oni to shvate. S obzirom da su zadaci dosta vjerni prikaz onoga što će biti na natjecanjima.

Onda oni ovoga kroz te zadatke mogu primijenit ono što su naučili teorijski, a mogu se i pripremiti dalje za natjecanja.

Koje potrebe i interese ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa znači moje potrebe i interesi su bili vezani uz učenje programiranja i nova znanja koja sam ostvario. Mislim to sve vodi nekom većem cilju. Mislim jer kad smo mi krenuli s tim radionicama, to je bilo za natjecanje, mi smo vježbali stvari koje su se tražile na natjecanju, koje možda nisu toliko primjenjive u stvarnom svijetu. I onda kad se dođe na fakultet, to znanje je izuzetno korisno jer najteži kolegiji na fakultetu se prođu vrlo jednostavno s obzirom da te koncepte već imamo pohvatane. Možemo se baviti nekim stvarnim projektima, i onda na kraju to dovodi do ovih najvećih firmi gdje...evo imamo tu sreću i odrađivat, moji kolege, sreću odrađivat praksu. Ne sreću, nego primijenili su to znanje, koje smo upravo ovdje na Budi ++ dobili. Da evo kolegica (osoba 3) je u Googleu bila na ljeto, kolega (osoba 4) je u Microsoftu radio tri mjeseca. Ja idem u devetom mjesecu raditi u Microsoft, znači to je ono... oni baš na intervjuima traže ono, nekakvo znanje koje mislim da nam je bilo puno lakše pohvatati upravo zbog Budi ++. Tako da evo to je sa strane učenika, a sa strane voditelja radionica mislim da mi je tu najbitnije da djeca dobiju isto ono što sam ja dobio na svojim radionicama jer vjerujem da onda i oni mogu isto ovako odraditi neke korisne stvari, ono prakse vani, u velikim firmama i tako, projekte.

Znači vama je to doprinijelo?

Dada puno. Bez toga bi bilo dosta teško. Morao bi na fakultetu tek početi učiti takve neke stvari, a onda mislim da bi to bilo dosta teško.

A koji je veći cilj?

Pa mislim da je to tome. Ovisi od osobe do osobe. Ali mislim da je nama svima u našoj struci, ja vjerujem u svakoj struci, ljudima je cilj raditi za neku firmu koja stvara promjenu ili koja ima neke velike proizvode. Jer mislim da se na taj način može najbolje naučiti u struci. Kada smo u nekoj firmi koja ima desetke tisuća zaposlenika, stotinu tisuća zaposlenika, koja ima ono ogromne proizvode na milijune korisnika koji koriste. I onda da bi uopće došli na tu razinu da se mi možemo toj firmi predstaviti kao

potencijalni zaposlenik, mi moramo već imat neko znanje, samouvjerenost da smo dovoljno dobri i mislim da se to kroz ovakve radionice i uspije pohvatat.

Da zapravo sam zaboravila istaknuti da se radi o potrebama i interesima koje niste uspjeli ostvariti u formalnom?

Aha u formalnom, u formalnom. Pa mislim da to ne treba gledat kao stvari koje nismo ostvarili u formalnom obrazovanju jer bi formalno obrazovanje trebalo svakako poticati djecu na rad u tom programiranju, ali... recimo mi smo u osnovnoj školi na nastavi informatike radili programiranje. I pripremali smo se za natjecanja kol'ko smo stigli, kol'ko je to slobodno vrijeme profesoru dopuštalo i kol'ko je dopuštala... normalno i financijska situacija s obzirom da se za takve stvari profesori često ni ne plaćaju. I onda je dosta bitna stvar da mi možemo spojiti ovo neformalno obrazovanje kroz ovakve programe Budi ++ i formalno obrazovanje kroz osnovnu školu. I mislim da je to super stvar. I to sa strane voditelja mogu i potvrditi jer imamo dobru suradnju s profesorima, znači s ljudima iz formalnog obrazovanja koji nam kada oni primijete da su neki učenici dobri, pošalju nam ih ovdje na radionice da usavrše znanje nečeg što već rade u školi, da nauče neke nove stvari koje uopće u školi ni ne mogu možda naučit. Jer ne možemo očekivat od profesora da znaju jako puno toga.

A to bi znači onda bilo kao nekakvo međusobno nadopunjavanje onda formalnog?

Dada.

Koje kompetencije ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa mislim da smo kroz, mislim ja sam bar kroz formalno obrazovanje uspio dobit neke osnove informatike, neke osnove tog programiranja, koje su onda ovdje produbljene i na puno veću razinu dovedene. Ali ono što još smatram, da kroz školu možda se ne može ostvariti ili se možda može u manjoj mjeri ostvariti su interakcije s drugim ljudima iz struke, s drugim vršnjacima koji imaju iste interese jer u školi je često jako malo ljudi s istim interesima. Ovdje se baš ciljano nalaze ljudi s istim interesima. Prezentacijske vještine i tako neke stvari koje smo mi morali ovdje odraditi jer bi radili razne projekte, sudjelovali u drugim stvarima koje nisu Budi ++ a zbog Budi ++ smo došli na te druge projekte. Pa smo kroz njih ono vježbali međuljudske odnose,

prezentacijske vještine, i tako te ono razno razne stvari. ali mislim da je ono produbljanje programerskih koncepata najbitnije.

Koje kompetencije ste stekli, a za koje možete reći da su vas osposobile/pripremile za tržište rada, budući posao i život? Koliko vam je sudjelovanje u programu 'Budi++' pomoglo da odgovorite na stvarne probleme, situacije, zahtjeve i izazove koji vas okružuju?

Mislim da je tu najbitnije ovoga programerske vještine, znači algoritamski koncepti, programiranje i takve stvari s obzirom da se to na intervjuima dosta često traži, kod velikih firmi. Da, intervjui za velike firme kao dio svog procesa obično postavljaju pitanja zahtijevaju poznavanje područja koja se uče upravo ono od najmlađih dana, znači kad oni krenu već na natjecanja u petom razredu, pa oni nakon osnovne škole, isto tako i ja, sam prešao na srednju školu gdje sam mogao neke kompliciranije koncepte naučiti i onda evo u srednjoj školi kada sam završio s tim algoritmima i strukturama podataka koje je obično svuda na fakultetima kolegij. Mislim da je to znanje bilo ključno za te velike firme. Ali sve to počinje od ovih osnovnih koncepata pa to je to.

Jeste vi tu dobili certifikat ili niste. Mislim je li njima bitno na koji način ste stekli ili vas provjeravaju jednostavno koliko znate?

Tamo provjeravaju, na intervjuu provjeravaju znanje, certifikati im nisu toliko bitni. Postave neko pitanje i zadatak... ono pristup čovjeka koji je došao na razgovor za posao je da dokaže da on to zna. Mislim diplome se gledaju s fakulteta s obzirom da je to formalno obrazovanje, ali neko ovakvo neformalno obrazovanje... mislim da nam nije cilj, nikom od nas bio ići na ni jednu vrstu neformalne edukacije radi diploma i certifikata. Mislim da je to veliki problem kojeg mi možda imamo u društvu i posebno u formalno obrazovanju jer se često vidi da profesori idu na neke skupove idu na neke radionice i onda prva stvar koja se pita je hoćemo li dobiti neku potvrdu, mislim potvrde su dosta bitne ali znanje koje se skupi na tim skupovima je puno bitnije.

A sad malo specifičnije, na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva?

Pa znači kroz Budi ++ ne mogu se sjetiti što sve točno upada, je li upadaju neki projekti koje smo mi radili u Budi ++, ali neovisno o tome. Mi smo kroz Budi ++ stekli dovoljno poznanstava tu u udruzi i dovoljno nekih iskustava da bi oni nas mogli

staviti u neke druge projekte. Recimo dobili smo priliku raditi na Poriluk digital edition, koja je mobilna aplikacija koja omogućuje prolazak po gradu Rijeci i znamenitosti i pregledavanja... ali uglavnom poanta je u tome da je to mobilna aplikacija prva koju smo mi radili i to je radio tim od nas, evo radili smo (osoba 1), (osoba 4) i ja smo bili tim za jednu mobilnu aplikaciju, a (osoba 3) i još par ljudi su radili za Android aplikaciju. Znači mi smo dobili, to nam je uglavnom bila i prva mobilna aplikacija koju smo napravili, nismo nikad tako nešto radili. Dobili smo podršku od centra, dobili smo svo znanje koje nam je potrebno, ali smo mi to sami uspjeli napraviti i takve stvari su nas gurale prema možda nekim praktičnim stvarima koje se prodaju danas i koje su dio struke.

Primjerice on mi je natuknuo da je nešto doma uspio napraviti, nekakav sklop da se to može palit, nisam sigurna kako. Ali u tom nekom smislu, da li vam je možda u svakodnevnom životu pomoglo na nekakvim primjerima.

Pa mislim konkretno u svakodnevnom životu ne toliko, s obzirom da se ne bavim toliko elektronikom, imamo radionice elektronike i robotike koje ovoga, s čijim znanjem se onda mogu takve stvari napraviti. Ali ja sam se više bavio programerskim radom koji onda možda ono u automatiziranim stvarima može pomoć. Recimo ima stranica za stripove na kojoj se mogu pregledavati stripovi koje je dosta komplicirano gledat zbog reklama i svega. I onda s ovim programerskim znanjem se relativno jednostavno napravi koji pokupi te stripove s te stranice i stavim ih u neki format u kojem nemam nikakvih reklama nemam nikakvih problema. Znači koristeći to programersko znanje riješim neke svakodnevne probleme. Pa u tom slučaju i da.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem osobnom razvoju ličnosti, samorealizaciji i samoaktualizaciji? Ako razumijete?

Možete objasniti.

Pa npr. samoaktualizacija bi bila da se ostvarite u onom što radite, znači nekakav najviši cilj ljudskih potreba.

Pa mislim kroz radionice mislim da djeci je možda teško to pojmiti... ali kroz cijeli period. Ja mislim da jesam dostigao neku tu razinu meni osobno dosta bitnu jer radim u području koje me interesira koje volim s ljudima koji su obično izuzetno inteligentni i pametni. I ono u firmama i na projektima koji su jako veliki. Mislim ovisi od čovjeka

do čovjeka, što čovjeka ispunjava, mene recimo struka jako ispunjava i to još od osnovne škole kad sam krenuo na te radionice i to je jedan kontinuirani niz, znači od učenja, cijelo vrijeme učenja do nekog ispunjenja viših ciljeva poput evo zaposlenja u firmi u kojoj bi svi u struci htjeli raditi ili tako nekog ovoga dijela.

A možda neke osobine ličnosti?

Eee... mislim da je to ono, vraćam se na one prezentacijske vještine i ono vještine mogućnosti recimo prodaje nekog proizvoda kojeg smo napravili ili prezentacijske vještine proizvoda ili prezentacijske vještine sebe. S obzirom da kroz te intervjuje se ne gleda samo tehničko znanje nego kol'ko je osoba spremna raditi u timu, kol'ko je osoba dobra za neki kolektiv. I mislim da ako osoba nije baš, nije u mogućnosti prodati sebe i prodati svoje znanje, onda je recimo dosta teško dobiti takav posao. A mislim da sam to naučio kroz razne projekte. Jedan primjer je na Hackathon, prije godinu dana smo osvojili drugo mjesto i neke novčane nagrade. I rekli su nam da su bodovi bili jako jako blizu, ali da je prezentacija našeg softverskog rješenja prevagnula znači u tome da mi se popnemo na drugo mjesto. I mislim da je to jako bitno. Ja sam prezentirao u tom trenutku i sve što sam iskoristio u tim prezentacijama sam naučio praktički kroz projekte ovdje.

A je li bi se moglo govoriti o nekakvim osobinama kao što su organizacija, otvorenost u radu s ljudima i tako neke stvari, imate li možda takav neki koncept?

Pa mislim ja sad ne znam popis da bih mogao staviti kvačice, ali evo definitivno organiziranost, s obzirom da moramo biti organizirani u svemu, od svojeg vremena slobodnog kojeg moramo iskoristiti, u organiziranju slobodnog vremena kojeg trošimo na vježbanje nekih stvari i učenje novih stvari i tako. Šta je bila ova druga?

Otvorenost u radu s ljudima

Pa mislim i to svakako. S obzirom na to da na radionicama međusobno radimo, međusobno si pomažemo, na raznim projektima surađujemo u timu, tim radi veći projekt i tako nešto pa smatram da su definitivno te stvari bitne.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašim socijalnim vještinama i proširivanju poznanstva te sklapanju prijateljstva?

Mislim da je to dosta ovako bitno jer ljude koje sam upoznao 2008, na tom kampu informatike kad je krenulo, to su (osoba 4) i (osoba 3). S njima se još uvijek znam, znači od prošle godine smo 10 godina proslavili da smo se upoznali... tako da to su baš neke veze i poznanstva i to ne samo s ljudima ovdje iz okoline nego kroz te Budi ++ smo se mi uspjeli umrežiti u te kampove, smo se uspjeli umrežiti s ljudima iz cijele Hrvatske. I sad mi imamo ljude i prijatelje iz Zagreba, iz Pule koji zbog studija nisu blizu nas ili zbog geografske lokacije nisu blizu nas, možda su ovoga i u drugim državama ili nešto tako studiraju. S njima se čujemo stalno, preko interneta što nam je omogućilo, i mislim da nam je to baš omogućilo te veze i poznanstva. A i omogućilo nam je bolju mobilnost ja bih rekao jer evo kako je (osoba 4) bio 3 mjeseca u Microsoftu ja sam ga na ljeto išao i posjetiti pa sam onda morao i preko tih aviona i doć' do te Amerike nekako, on je u Americi bio pa do tamo doć'. Mobilnost i u vidu što se onda možemo umrežit i s tim ljudima koje znamo iz cijele Hrvatske, nać' negdje otić' kod nekog putovat u druge države bez problema i straha da smo nekako onako drukčiji ili da znamo manje.. pa mislim da je u tom vidu dosta bitno.

A tipa nekakve socijalne vještine, timski rad i suradnja, rješavanje problema i slično?

Pa redom što se tiče ovoga, komunikacija i prezentacijske vještine oboje može spadati kao neke stvari koje smo unaprijedili kroz projekte koje smo radili pa koje smo morali prezentirati. Komunikacijske vještine također i kroz ovaj mentorski dio smo morali razvijati i da bi mogli s djecom raditi. I šta je bilo ono treće?

Pa rješavanje problema, poglavito u skupini, da mora postojati neki kompromis.

Pa to je isto mislim da smo imali i takve stvari. S obzirom da na projektima, obično na ovim radionicama gdje se radi programiranje individualno, tu nema toliko toga, ali kad radimo na nekim projektima u mobilnim aplikacijama, projektima robotičkim i tako nekim stvarima, uvijek se moraju rješavati neki konflikti ili radit na tome da ti međuljudski odnosi budu u redu u timskom radu i da su svi zadovoljni. Tako da smo imali i takvih stvari.

A kakva je bila ta okolina u kojoj ste radili? Prethodni ispitanik je istaknuo da je bilo dosta opušteno.

Pa ja se slažem dosta s njim jer to je bila jedna grupa gdje svi cijenimo tuđa mišljenja gdje neovisno o tome kol'ko godina mi programiramo nema problema da mi

prihvatimo mišljenje od nekog mlađeg ako ima smisla i takve stvari. Znači isto mislim da je vrlo opuštena atmosfera i atmosfera u kojoj mi možemo puno naučiti i ako znamo već neke stvari možemo puno naučiti od drugih, i mlađi od nas i mi od njih. Mislim da je cilj ta opuštena atmosfera gdje se cijene svi sudionici i gdje se mišljenja dijele. Pluralizam nekakvog mišljenja.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem profesionalnom razvoju? Zapravo praktički vam je omogućilo da se zaposlite u Microsoft?

Pa da mislim da to nije samo za mene nego i kolege su imale s tim iskustva. I ne samo u Rijeci nego znam i puno prijatelja iz Zagreba koji su kroz slične programe prolazili, znači u njihovim udrugama kroz njihove programe za nadarenu djecu koji su evo... jedan kolega ide u Facebook na ljeto, neki su bili Zurichu u Googleu, pa neki u Munchenu u Googleu, ali u top top firmama financijskim softverskim i to im ne bi ništa vrijedilo da nisu dobili neke dobre osnove kroz ovakve programe.

A kakvo je bilo to iskustvo u Microsoftu kada ste posjetili prijatelja?

Pa bio sam u njegovoj firmi, znači u zgradi tamo gdje se događa sve. Pa me proveo da vidim kako to izgleda u toj firmi kako izgleda njegovo radno mjesto i slično. Znači obično je sve to skupa u jednom otvorenom uredu koji nema... svatko nema svoj zasebni ured nego su svi u zajedničkom prostoru gdje se onda može svakog doć' potapšat po ramenu ono pitat neke stvari i tako dalje. I što sam još htio reć'. Dosta je čini mi se opuštena atmosfera, kuhinjice su svuda, stolovi za stolni tenis, onako kantine. Pokušava se na neki način imat opuštena atmosfera. A ono što sam još saznao je, kad sam bio u Oslu na intervjuu, to su mi rekli da je do nedavno radio tamo jedan od najviše pozicioniranih firmi unutar same firme, unutar Microsofta, koji je razinu, dvije možda ispod direktora. Koji se šetao sasvim normalno po uredu, sjedio gdje i drugi ljudi u otvorenom uredu, mogli ste ga potapšat po ramenu, nešto pitat neko najosnovnije pitanje. Rekli su mi ljudi tamo da bi on skoćio na ploću i odmah krenuo crtat nešto, objašnjavat ljudima znači senioritet ili kako god se na hrvatskom to kaže. Ne postavlja se kao iznad mada je po razini, ali stvarno ono radi jako dobro s ljudima.

To bi zapravo bilo kao neko vođenje, a ne upravljanje ljudima.

Pa da mislim da nije uopće ni dobro smatrat u tome da su oni ljudi koji upravljaju s kolektivom jednim nego kao dio tog kolektiva gdje svi skupa želimo postići neki viši

cilj, a ja sam samo karika koja je onda malo većeg ranga koja onda, s obzirom na malo veće znanje i sposobnosti vođenja, moć' usmjerit ljude u pravom smjeru.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji odabir u kontekstu školovanja (srednja škola i fakultet)? Je li uopće imalo utjecaja?

Pa mislim da je. Doduše već kad sam ja i u osnovnoj školi krenuo jer ja sam od trećeg četvrtog osnovne krenu na radionice kod svog profesora na dodatnu nastavu iz informatike, tek sam negdje šesti, sedmi razred krenuo ovdje u CTK. Mislim da sam ja već tad znao, a i puno prije kad sam dobio prvi kompjuter, ne znam koliko sam imao 4 5 godina, odmah sam već znao da bi se time volio baviti i od tada sam već znao da se želim usmjeriti u tom profesionalnom kontekstu. A školu srednju sam birao između gimnazije i srednje strukovne škole koja se bavila računarstvom i odabrao sam strukovnu školu. Činio mi se kao dobar izbor za poboljšanje tih tehničkih znanja u smislu te struke i fakultet je ostao isti odabir. Ali mislim da su ove radionice, da je Budi ++ samo ojačao odabir struke i da nije na neki način potpuno preokrenuo način na koji sam razmišljao nego samo ono potvrdio.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji angažman u tom programu? To bi bio ovaj oblik voditeljstva, točnije oblik volontiranja. Mislim kako vas je potaknulo da nastavite da zapravo odete u ulogu mentora, odnosno voditelja?

Pa ja sam htio najviše vratiti ono zajednici isto, način na koji sam ja dobio to znanje. Mi smo te radionice imali besplatno, nismo ništa plaćali, imali smo ljude koji su nas usmjeravali, ljude koji su nas vodili i htio sam na isti način to vratiti djeci koja sad dolaze na ove radionice i koji su najveći ponos svih nas ovdje koji radimo s njima. I evo baš mi je drago da mi možemo upravo to znanje njima prenesti i usmjeriti ih na neki način, osim odgoja doma s kojim dođu ovdje da i mi ih na neki način pokušamo usmjeriti na pravi put, što se tiče onih stvari poput poštenja i poput vođenja. Kako je jako bitno vratiti zajednici, doprinest ono na taj neki način. Mislim da je to glavni razlog.

To je zapravo onda više nekako unutarnji cilj?

Pa da mislim, cilj je meni osobno vratiti nazad zajednici što sam dobio, a onda kao output toga je da djeca možda imaju kvalitetno obrazovanje.

Ne zadržat za sebe i s nikim podijelit.

Pa mislim da da. Jer evo mi smo imali ljude koji su nas tome naučili. Znači Loris kad je nas učio bilo je dosta naglasak na radu, na osobnom napretku, na poštenju, na vraćanju zajednici, na međuljudskim odnosima, pomaganju. Mislim da je to i nama sad svima cilj koji smo volonteri ovdje da toj djeci usadimo u glavu da budu dosta dobri što se toga tiče i da možda i oni vraćaju nazad to zajednici za koju godinu.

Postoje li negativna iskustva koja ste doživjeli ili možda znate da su ih drugi doživjeli tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++' te možete li ih opisati?

Na radionicama mislim da ne. Jer ovdje je dosta dobra stvar što smo svi iz istog područja, istih interesnih područja, jako se dobro svi slažemo tako da kol'ko ja znam, ja nisam imao nikakvo negativno iskustvo, ne znam ako su ih kolege imale.

Navedite izazove s kojima ste se susretali tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Pa mislim izazovi su obično profesionalnog tipa bili. Nisu nikad bili onako međuljudskog tipa onako da smo morali prelaziti neke izazove vezane uz ljude. Ali ono profesionalnih izazova je bilo puno. Kako sa samim sobom se dogovoriti da ja sad moram vježbat da će to meni dobro donest u budućnosti. To su nekakvi izazovi s kojima se treba nositi. Mislim nije bilo nikakvih onako nekih prevelikih izazova, obično to budu baš profesionalni izazovi. Recimo kad nam se baci neki problem kojeg nikad nismo vidjeli ili kada moramo ovako riješiti, napraviti mobilnu aplikaciju evo vam stvari koje mi želimo, a nikad to nismo radili i tako. Mislim da su to uglavnom izazovi s kojima smo se susretali.

Kakvu ulogu/značaj ima sudjelovanje u programu 'Budi++' sada u vašem životu (opuštanje, razvoj, ispunjavanje slobodnog vremena...)? Ako se još bavite.

Pa u sam Budi ++ nisam uključen kao polaznik nego kao mentor. Još i dalje sam i nadam se da ću biti i kad se preselim kao nekakva onako preko interneta djecu mentorirati, ali na mene ima dosta veliki utjecaj. Jer evo mi s početkom školske godine krenemo raditi s djecom, vidimo njihov napredak kroz mjesece rada. I onda dođe prvi mjesec pa rasture školsko, dođe drugi mjesec pa možda malo lošije riješe županijsko ili nisu zadovoljni pa onda s njima dijelimo i te trenutke. Onda dođu na državnu razinu gdje su najbolji od najboljih, gdje od 6 000 djece na početku se skupi stotinu

njih i onda osvoje... recimo ove godine su osvojili, naša dvojica osnovnoškolaca su osvojila dvije bronce pa su se bacali okolo po bazenu kad smo bili pa su ono radovali se. Ili bude netko tko je malo kiksao pa ispadne četvrti ili šesti, zadnji ono po tim listama pa onda i njih treba tješiti i tako neke stvari. Mislim da je to cijeli jedan proces koji ne bi mijenjao ni za što. Stvarno su, zbog njih mi je drago što sam još uvijek u tome. Tako da na mene osobno to utječe s njihovog aspekta. To što su oni ovdje, što su zainteresirani, što žele raditi. Mislim da to najviše utječe.

A što bi onda to ispunjavalo za vas: kao ispunjavanje slobodnog vremena ili to više ide onako u nekom smjeru vašeg osobnog zadovoljstva ili razvoja ili možda općenito opuštanja. Da li vas možda taj dio kad dođete tu i opušta. Šta bi to bilo od svih tih stvari?

Pa ispunjavanje slobodnog vremena da, osobno zadovoljstvo isto da. I mislim da onako relativno mi i je opuštajuće, ali nekad zna bit naporno jer oni su dosta hiperaktivni i tako je to. I svatko bi htio pažnju za sebe i dosta je teško jednom objašnjavati neke napredne koncepte i onda se drugi javljaju da njima treba nešto i tako. Ali mislim da i je, opuštajuće je svakako jer se radi s njima, budu tu i neke fore i zezamo se i igramo društvene igre, svašta nešto pokušavam se malo ono i opustiti tako da sve od ovog što smo već naveli.

Praktički osobni taj nekakav razvoj, možda vas uči nekakvom strpljenju u radu i slično. Evo baš kad kažete tako kad su hiperaktivni i slično?

Pa mislim u tom dijelu da. Osobni razvoj, malo manje već u stručnim tim kompetencijama s obzirom da mislim da sam prešao taj jedan dio koji mogu naučiti. Ali evo od njih svakako nešto se svaki dan nauči.

Kako vidite svoj budući život i posao s obzirom na ono što vam je omogućilo sudjelovanje u programu 'Budi++'?

Pa mislim ako sve bude u redu ja bih se trebao preseliti tamo krajem osmog mjeseca u novu državu. Gdje nema nikog poznatog i gdje je hladno i tako gdje neće bit baš jednostavno odraditi život. Ali mislim da sam pripremljen dovoljno dobro i kroz ove programe što se tiče tih socijalnih vještina i kroz tehničke vještine. I nadam se da ću još moć' i održavati te radionice online, da ću se moć' čuti sa tom djecom, da mogu i njima neke stvari tako... odvoditi ih još par godina na državno dok ne završe te svoje škole i dok oni ne krenu dalje na fakultete ali evo mislim da će tako nekako izgledati.

Pa da i prenositi neka iskustva budući da ste u drugoj zemlji.

Pa da da. Njima i eventualno možda se i uključiti gore u neki vid ovog obrazovanja jer mislim da je to nešto što se teško odbacuje. Znači ovaj dio volontiranja, dio rada s djecom, učenja, programiranja,... mislim da ćemo to svi koji smo bili na ovom programu ćemo teško odbacit jednom kad budemo morali otić' negdje van, ali evo. Mislim da će se dat to nekako iskombinirat.

Kada usporedite svoje školsko iskustvo (formalno obrazovanje) i iskustvo učenja u programu 'Budi++', što je ključna razlika koju biste htjeli istaknuti? Kada usporedite taj proces rada u školi, sam rad u školi, nastavnike, učenike i slično. I kada to usporedite sa radom ovdje kada ste bili polaznik. Jer ste i u školi bili u ulozi učenika i ovdje ste bili u ulozi učenika.

Pa mislim da je ključna razlika ljudi koji su na nastavi. Znači razred je miješana skupina ljudi koja je dobra za socijalizaciju, ali nije dobra za poboljšanje tehničkih sposobnosti nikako. Jer na osnovnim satovima informatike imamo set od 20 i nešto ljudi, imamo jednog profesora koji pokušava objasniti osnove Worda i Excela koji su svima potrebni i stvarno jesu svima potrebni. Ali nama koji smo možda te razine odavno prešli i koji smo se s time bavili i zanimaju nas neke naprednije stvari, ne možemo jednostavno se time baviti jer nema dovoljno ljudi, nema dovoljno učenika koji bi se bavili takvim stvarima. I ono i tako dalje, znači mislim da su glavna razlika učenici, a čak i na dodatnoj nastavi iz informatike gdje su oni koji se žele baviti programiranjem i takvim stvarima, rijetko koja generacija, rijetko se dogodi u nekom periodu godina da bude desetero djece i da bude osam njih onako zagrizlo i kvalitetno, a ovdje kad smo se mi našli to bi bilo obično onako, iz svake škole iz koje su nas poslali, su bili to super ljudi i djeca i onda smo ovdje mogli potpuno se usmjeriti na te neke tehničke stvari. pa mislim da je to glavna razlika što se tiče učenika.

Kada biste trebali sa samo tri ključne riječi opisati što vidite kao ključne prednosti vašeg sudjelovanja u programu 'Budi++', koje bi to tri riječi bile?

Pa znači, ajde nekako socijalizacija definitivno, programiranje... i pa neki networking kao mada mi to nismo znali kao djeca, ali mislim da je to dosta ključna stvar. I to i odrasli svi govore o tom networkingu i o širenju tih mreža i veza. Nama je to bilo, mi smo to okarakterizirali kao druženje. Doduše možda bi to spadalo pod socijalizaciju... ajmo reć' druženje, programiranje i... pa i ne znam nekakve, druženje, programiranje i

odgoj, ajmo reći. Ma da i to opet kao djeca smo možda malo manje znali, ali sad kad smo stariji vjerujem da svi vidimo da smo uspješno, odnosno da su nas oni jako dobro možda usmjerili u tom nekom odgoju što se tiče ovoga odgoja i razvoja općenito.

A šta bi bilo programiranje u kontekstu stjecanja znanja?

Da da da, pa tako nekako.

A dobro druženje to su više socijalne vještine, sklapanje prijateljstva, na to mislite.

Da da da, mislim druženje i sklapanje prijateljstva, ali mislim u kontekstu ljudi istih interesa jer mi bi onda upoznali ljude koji bi bili puno bolji od nas. Znači iz Zagreba dođu ljudi koji su danas nosioci olimpijskih medalja, što se tiče informatike, i onda oni vas na neki način guraju u ovaj drugi dio, u programiranje. Znači oni i njihovo znanje vas tjera da vi i svoje znanje unaprijedite jer želite biti čim bolji pa evo tako nekako.

Dobro, to je to, hvala.

Super.

Sudionik - 3

Možete li reći s koliko godina ste se uključili u program 'Budi++'?

Pa bila sam negdje sedmi razred osnovne škole, sad koliko je to bilo godina. 13 valjda, koliko treba godina imati u sedmom razredu?

Pa da 13,14 tako nešto.

Tako nešto, da li je bio sedmi ili šesti razred, tako nešto.

Možete li mi reći razloge zbog kojih ste se uključili u program 'Budi ++'?

Pa nekakvo pojačano vježbanje informatike. Više nego u školi, kao još dodatno. Druženje sa natjecateljima koje sam isto poznavala sa drugih natjecanja i da s njima mogu ustvari vježbati, napredovat skupa s njima. Naučit još neki novi programski jezik, naučit još dodatne algoritme i tako, sve što mi je trebalo za natjecanja ustvari dođe zgodno.

Znači to su više ono neki razlozi usmjereni možda na obrazovanje, znanje i stjecanje znanja ili?

Pa da jer me zapravo uputila profesorica u osnovnoj školi tako da ona me vježbala za natjecanja i poslala me najprije radi natjecanja, a onda sam kasnije vidjela što sve drugo ima pa sam se uključila i kao mentor i u neke druge radionice i tako.

Možete li mi reći što/tko vas je točno motiviralo ili potaknulo da se uključite u program 'Budi ++' u svoje slobodno vrijeme?

Profesorica i kolege natjecatelji.

Profesorica iz informatike pretpostavljam?

Da.

A kolege natjecatelji?

(osoba 4) i (osoba 2). (osoba 4) je prvi ja mislim krenuo.

Kako ste čuli za program 'Budi++'?

Od profesorice i od njih.

Sjećate li se možda je li škola igrala ulogu u kontekstu informiranja ili možda čak i poticanja na uključivanje?

Je jer ustvari da nije bilo profesorice, ne bih znala za natjecanje i samim time ne bih onda znala ni za CTK. Vjerojatno.

Koji su bili vaši razlozi za nastavak sudjelovanja u programu 'Budi++'? Kada ste odlučili nastaviti sa sudjelovanjem i vidjeli kako sve to funkcionira, zbog čega ste odlučili nastaviti?

Pa takve neke radionice daju dosta motivacije, puno je lakše raditi u grupi nego raditi sam kući i nekako atmosfera je radna, ono dođe se i rješavaju se zadaci. Bude puno zabavnije, meni je to kao djetetu bilo dosta bitno da nisam baš sama u tome nego ima još netko tko sa mnom to vježba, vidim da se netko trudi da mi objasni i to je bilo dosta motivirajuće.

Kako percipirate važnost vašeg kontinuiranog pohađanja programa 'Budi++'? na primjer zašto je bitno kontinuirano pohađati tako neki program?

Pa radionice ili?

Pa da sve općenito, vaše sudjelovanje kako se proteže od 13,14 godine, zbog čega je bitno pohađati taj program a i radionice?

Pa ustvari radionice kad se ne dolazi u kontinuitetu, vjerojatno bi se izgubila nekakva fluentnost kodiranja, znači dobro je nadograđivati znanje redovito, i ne samo zapustiti neku vještinu, tako i sportovi tako i bilo što, tako i programiranje ako se želi napredovati. Tako da je dobro ostati na radionicama i nastaviti dolaziti kroz neki dulji period jer nitko ne može odjednom postati fantastičan programer. To je vještina koja se gradi, iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu. I ustvari nakon nekog vremena kad se sve relativno nauči, može se i doprinijeti društvu nazad tako što se drže radionice za nekog tko je mlađi, tko možda manje zna i tako. Daje dosta zadovoljstvo životu kad se nekom vrati uslugu. Zapravo... mislim znanje i općenito nekakvo mentorstvo koje se pruža učenicima.

A jesu li vama bili mentori (osoba 4) i (osoba 2)?

Pa mi smo zapravo na početku išli na radionice skupa, a kako su oni godinu stariji, oni su krenuli na fakultet tako da mislim bila je jedna godina u kojoj je ispalo da su

oni mentori, a ja sam učenik jer sam ja bila četvrti srednje, a oni prva godina fakulteta. Ali većinom smo mi bili skupa kao neka grupa koja zajedno uči i nama su bili različiti mentori ovdje. Znači mislim da je bio Loris i bili su još dvojica studenata koji su dolazili stariji od nas, pa su nam držali radionice.

Što bi po vašem mišljenju bio ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Neka upornost i zapravo želja da se nauči i da se napreduje jer nitko ne može biti natjeran da sam... nitko ne može biti natjeran ako ga ne zanima, al opet ne može napredovat ako nema sam svoj interes da će i kući nešto pogledati, da će se potruditi razmišljati i tako.

Na koji način ste stjecali znanja tijekom vašeg sudjelovanja u programu 'Budi ++'?

Preko radionica. Preko nekakvih web tutoriala eventualno. Preko starih zadataka s natjecanja, od kolega koji bi onako ispričali možda neki algoritam ili rješenje kojeg nema nigdje dostupno da se može čuti ili pročitati nego baš treba znat od nekog to čuti. Puno bude lakše kad netko objasni iz nekih knjiga, ali kad sam se ja spremala bilo je dosta manje knjiga nego sada, što je djeci raspoloživo možda.

A kakve su bile radionice, kako je to izgledalo?

Svaka radionica je možda neka tema ili neki algoritam ili neki zadatak o kojem se treba razmišljati ili više zadataka. I onda se postavi zadatak, voditelj postavi zadatak i onda mi svi trebamo to riješiti. Razmisliti najprije o strategiji rješavanja onda popričamo o tom, prodiskutiramo i idemo to svi iskodirat da radi na kompjuteru i ustvari si pomažemo ako neko zapne tako da je dosta to prednost kad se rješava ovako na radionici nego kad netko doma zapne i ne zna sad više što će i nema mu tko pomoć tako da je ovo bilo super.

A ovi web tutoriali, kako to izgleda?

Pa ništa razlika od nekih drugih web tutoriala recimo kada mi treba neka specifična funkcija ili nešto u programiranju, pa sad ne mogu se sjetit kako ide i moram pogledati na c++ referencu, to je neka stranica gdje pišu sve funkcije koje postoje u c++. I onda se obratim to kao literaturi. Idem proguglat nešto i vidim što mi treba, što ne znam i što treba popraviti.

A jesu tim radionicama prethodile kao neke, neki teorijski dio?

Pa ustvari ja se ne sjećam da je bilo neke teorije. Tu teoriju se nauči usput, kako dođe kroz zadatke, nema sad nekih predavanja kao u školi. A i mi koji smo išli na te grupe s kojima sam ja počela, smo već znali nešto od prije, s natjecanja. Tako da nas nije trebalo uvest od čiste nule, ali bilo je stvari koje nismo znali, ali to bi naučili možda kroz neku kraću teoriju od dvije, tri rečenice i onda bi kroz zadatak, kroz algoritam naučili. Sad kad sm došli stariji, srednja škola, to je bilo dosta više objašnjavanja algoritma jer je dulji, ali ne bi rekla da je to neka teorija u smislu računarstva. To je više bilo fokusirano na algoritme i programiranje.

Koje potrebe i interese ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa primarno više vježbati jer u satnici u školi nema dovoljno sati, koliko god se profesor potruđi, dobro je dopunit s nekim dodatnim programom da se stigne više gradiva obraditi. Dakle škola je isto jako bitna, ali svakako pomaže ako se ima neko ekstra vrijeme u kojem će biti raspoloživ mentor koji će dati još znanja, još algoritama, još podrške neke. Može opet pitanje da se sjetim ako sam nešto zaboravila.

Znači potrebe i interese koje ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi? Ili općenito možda neke potrebe i interese koje ste ostvarili?

Aha, pa tu je i druženje s kolegama natjecateljima. Jer relativno je mali broj natjecatelja po školi za tako nešto, za programiranje.

Sa sličnim interesima?

Da sa sličnim interesima, tako da ustvari u školi nije bilo toliko puno djece koliko sam još upoznala ovdje kroz radionice, a koji su se bavili sličnim stvarima. Tako da je i to veliki plus.

Koje kompetencije (znanja, vještine i sposobnosti) ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa ja bih rekla neki rad u grupi jer smo imali nekih projekata ovdje u CTK koje smo radili kao aplikaciju, pa svi skupa. To mi je bilo dosta zgodno i čak i neko industrijsko znanje programiranja, praktično, za neke aplikacije mi je bilo novina, što nisam radila u školi. Onda nekakvo govorenje u javnosti jer ustvari kad sam počela vodit radionice, nisam imala toliko prezentereskog iskustva da ja nekome nešto objašnjavam. Jer se ustvari u osnovnoj školi prezentira nešto, ali to je uvijek možda nekakva povijest, priroda, nešto što nije možda potrebno toliko se uživjeti u razmišljanje onoga koji sluša da bi mu se objasnilo da on nauči razmišljati tako da ustvari kreativno stvara novo rješenje za nešto. To je dosta izazovno i teško je ispraviti nekome program jer on radi na svoj način, a ja na svoj i onda je potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušat objasniti na način kako će razumjeti ta osoba. To bi bilo kao da sam profesor matematike ili možda fizike ili nečeg takvog. A prezentacije toga u školi baš nismo pretjerano imali, ne znam ako još nešto... mislim takve neke socijalne vještine i naravno ove programerske vještine. Stručno znanje programiranja, korištenja algoritama i takve stvari.

A na primjer ovo što ste rekli, ta aplikacija i to gdje ste kao stekli nekakav suradnički rad, rad u timu i slično. Ima li neki primjer te aplikacije?

Ima, bilo smo radili jednom nenasilnu igricu, zvala se Asap. I cilj igrice je bio da se napravi nešto što će promovirati nenasilje i u igrici općenito nema nasilja jer dosta igrice ustvari se temelji na nasilju praktički. Tamo smo imali nekakvu priču da lik ulazi u knjige i na svakom tom levelu treba pomoći nekakvom liku iz knjige, bilo da hvata stvari za Matovilku, nešto pomaže složiti nekakve karte za putnike i tako dalje. Dakle nešto miroljubivo je bilo u pitanju. I jednom smo imali mobilnu aplikaciju za snalaženje po gradu.

Aha ovaj Poriluk što su mi i oni objašnjavali.

Da to su isto i oni radili. Znači (osoba 4) i (osoba 2) su na obje aplikacije sudjelovali. Poriluk je ta aplikacija za obilaženje znamenitosti, hodanje po gradu, praćenje nekakvih ruta, šetnji i tako.

Na koji način je to izgledalo kada ste suradnički radili na toj aplikaciji?

Baš bi se našli ovdje dolje u učionici uzeli si komad od 4, 5 sati dosta dugo da smo mi tu i da sjednemo za računala, ako netko ima problem, može pitat da dođe netko

pogledat, pomoć. Ako ne, svatko radi na svom dijelu zadatka da bi se na kraju spojilo sve u cjelinu, u veliku igricu ili u aplikaciju. Tako da smo imali neku ploču na kojoj je napisano koji su zadaci, pa smo zadatke dodjeljivali jedni drugima, pričali što još treba dodati, kako ćemo dalje i tako.

A koje onda od tih kompetencija koje ste stekli, možete reći da su vas osposobile/pripremile za tržište rada, budući posao i život?

Pa skoro sve.

Koliko vam je sudjelovanje u programu 'Budi++' pomoglo da odgovorite na stvarne probleme, situacije, zahtjeve i izazove koji vas okružuju?

Pa sve koje sam navela zapravo jer se u realnom okruženju na poslu radi u grupi, radi se na velikim projektima u programiraju. Nije da jedna osoba radi cijeli projekt jer bi to bilo previše posla tako da treba znat raditi u grupi, dogovoriti se, podijeliti zadatke, prezentirati svoje rješenje drugima jer ako svima radimo zajedno onda trebaju znati što radimo tako da treba im objasniti, treba znati programirati tako da je i ta vještina bitna.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva?

Mislim da sam to sad rekla, znači da praktično sam naučila programirati bolje nego što sam znala prije i da mi je to zapravo korisno i bit će mi i dalje korisno i za dobivanje posla i za rad u budućnosti.

A imate li možda primjer, to je u smislu više da vam pomaže možda u vašem svakodnevnom životu kod nekih stvari. ne znam znam da mi je osoba 1 pričao da je on nešto osmislio nekakvu sklopku što je doma napravio tati. Ali u tako nekom smislu, da li vam je možda pomoglo u nekakvim sličnim stvarima.

Aha, znači praktično kod kuće, u tom smislu?

Pa da bilo gdje, ili vas je potaknulo da vi sami izradite nešto doma, nekakvu aplikaciju ili slično?

Aha, pa radila sam doma svašta kad sam bila manja sam smišljala neke svoje igrice za mobitel ili sam radila nešto s Arduinom, pokušavala isprogramirati neke svoje

robotičarske dizajne ili sam općenito naučila kako popraviti internet, kako razumjeti kako sve radi ono kad nekome nešto ne radi ja mu mogu popraviti. Ili kad me netko pita za pomoć općenito sa računalima, znam pomoći malo više toga nego što sam znala prije. Ne znam to je to.

E pa tako neke stvari.

Ali nisam izumila bojler haha.

Hahaha, a nije on izumio, nego je samo olakšao tati.

Ali pomoglo je u automatizaciji posla općenito da si napišem za nešto što bi netko računao na ruke, ja sam znala kako isprogramirati da to izračunam da provjerim neke rezultate ili da općenito dobijem kad mi je nešto trebalo automatizirati, napišem skriptu za to. Drugi ljudi bi radili ručno nešto a ja sam mogla recimo izrezati komade slika pomoću Python skripte. Tako da nisam morala sjeckati slike ručno.

E to to. To je dosta zanimljivo.

Da to je kad je stotine slika puno je lakše kad treba izrezati neki dio, recimo kvadrat ili tako i onda ja imam skriptu koja sve odjednom sama odradi i onda ja imam mapu s novim slikama.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem osobnom razvoju ličnosti, samorealizaciji i samoaktualizaciji?

Ne znam što je to.

Samoaktualizacija bi bila kao nekakvo samoispunjavanje, znači da ste dostigli nekakav viši cilj, da vas to ispunjava, da ste zadovoljni sami sobom... kada imate razinu potreba, najviša razina je samoaktualizacija, odnosno da vi sami sebe ostvarite u tome što radite, da ste vi zadovoljni sa time. Sad da li vam je doprinijelo tome, razvoju nekih osobina ličnosti.

Pa radne navike sigurno glede ovih radova na projektu, da sam shvatila kako se to radi, kako se može nešto isplanirati da bude gotovo na vrijeme, što se tiče samoispunjenja, ovo volontiranje i mentorstvo je stvarno jako veliko zadovoljstvo u životu jer ustvari vidim da sam mogla vratiti uslugu koju sam ja dobila. Znači da sam naučila nekoga što je netko naučio mene i oni će vjerojatno, učenici, u budućnosti učiti nekoga kad narastu. Tako da mi je lijepo da postoji taj kontinuitet u kojem kolege

pomažu jedni drugima i to je baš ono super kod programera i nadam se da će ta tradicija ostati jer je netko učio mene, ja ću učiti nekoga, a taj netko će dalje nastaviti. Eee... što se tiče volontiranja, imam generalno super iskustva, i djeca i odrasli koji su bili ovdje su baš bili zahvalni. Tako da je jako lijepo kad se primi od njih baš zahvala, koju niti možda ni ne tražim, ali da mi netko recimo, da mi dijete donese kiki bombone, da mi ovi odrasli kažu da im je baš drago što su došli na radionicu. To je stvarno lijepo za čuti od njih. Ne znam ako ima još nešto.

Pa bilo je kao još razvoj ličnosti.

Razvoj ličnosti, pa ne znam možda malo više samopouzdanja vjerojatno glede tog vođenja radionica jer prije nego što sam postala mentor, vjerojatno nisam bila toliko samopouzdana da nekom držim predavanje ili da održim neku prezentaciju ili bilo šta slično. To bi mi bilo dosta stresno, a sad mi je... netko mi dođe ujutro i kaže da imam radionicu iz čega god a da ja to znam raditi, onda mi nije problem. Dođem i samo odradim radionicu. Nije baš da je to praksa i da se to tako radi, ali ono ako je netko bolestan i treba ga zamijeniti, nije mi stres tako da to je promjena, rekla bih.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašim socijalnim vještinama i proširivanju poznanstva te sklapanju prijateljstva?

To sam sad rekla (za socijalne vještine). Da pa ustvari cijeli CTK, svi su zaposlenici uvijek bili dosta dobri prema nama i pomogli nam uvijek sa svime, tako da vjerujem čak i da mi negdje odemo, kao što će (osoba 2) otići raditi u Microsoft, vjerujem da ćemo svi ostati više nego samo suradnici na poslu, da ćemo se svi čuti, da smo svi prijatelji. Onako ako nekom nešto treba pomoći, uvijek znamo da ćemo bez problema nekog nazvati i čuti se i pomoć jedni drugima i više nego šta moramo onako radi posla. (osoba 4) i (osoba 2) su stvarno ovaj vjerojatno najbolji, ili jedni od boljih prijatelja koje imam onako općenito tako da... da nisam toliko se družila tu s njima, možda bi se samo upoznali, a ne bi nikad postali prijatelji, počeli se družiti tako da... to mi je jedan veliki plus za upoznat njih i općenito druge sudionike ovdje na radionicama. Čak i svoje učenike, jer sa mnom je prošlo kroz radionice dosta djece i pozdravljaju me tu i tamo na ulici i znam kad narastu da ćemo se sjećati jedni drugih, osim ako ne promijene izgled totalno, pobjuju kosu ili ne znam što će napraviti, ali ja ću ih probati zapamtiti. Tako da mislim definitivno neke socijalne veze će ostati i od tu suradnika i od polaznika i sa drugim volonterima tako da je to super.

A ove socijalne vještine, što ste rekli, to su bile?

Prezentacija, više samopouzdanja, nekakva komunikacijska vještina za objašnjavanje svog vlastitog mišljenja, ne znam kako bi se to zvalo.

Pa da. Možda otvorenost nekakva isto...

Pa i otvorenost i nekakva sposobnost prilagodbe na tuđi način mišljenja. Da mu se objasni kako shvatit. Ne znam kako se to zove. Sposobnost objašnjavanja da netko shvati na njegov način. Znači ne može se isto objašnjavati odraslome od 30 godina i djetetu koji ide drugi razred.

To bi bilo to prilagođavanje znači različitim dobnim skupinama, mislim gradiva, ali to bi više bilo nekakvo stručno znanje, ali i da.

Pa može biti i gradiva, ali i obraćanje relativno nekoj osobi jer dijete od drugog razreda neće ni moć' izdržat radionicu dva sata. Trebat će neku pauzu, trebat će s njim možda popričat da općenito shvati tko dolazi po njega, kad treba otići ća, da li on smije otići na wc i takve neke stvari koje djeca pitaju. Ja sam dobila pitanje zašto ja imam dugu kosu, zašto imam rozu torbu, nekakva takva pitanja koja simpatično djeca pitaju. Tako da treba znati i na to odgovoriti. Različite dobne skupine stvarno imaju različite stilove razgovora i potrebe da.

A to bi bila nekakva otvorenost u izražavanju nekog stava ili mišljenja.

Pa da da.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem profesionalnom razvoju?

Ja sam sad još fakultet, znači četvrta godina tako da imam još jednu godinu. Profesionalni razvoj, pa usmjerilo me da zapravo izaberem možda ovaj fakultet. Jer sam odabrala računarstvo, dvoumila sam se između... jer mene je kako sam imala dobre ocjene zanimalo dosta natjecanja. U srednjoj školi zanimalo me svašta od nekakvog hrvatskog, biologije, čak i likovnog, informatike svašta. Tako, da nisam znala koliko ima tu mogućnosti u informatici, što se sve može raditi, možda ne bih bila toliko lako odlučila. Iako vjerujem da bi ionako izabrala računarstvo, jer me to dosta zanimalo, ali ovako definitivno nije bilo toliko teško. Ono znala sam već neke kolege

ovdje sa radionice koji su upisali gore fakultet. (osoba 2) je upisao fakultet računarstva tako da sam imala... i tamo kad sam došla već nekakve prijatelje, nekakve veze za započeti. Nisam se osjećala sama tamo. Znala sam kako izgleda, što to upisujem. Bilo mi je tako lakše, u tom smislu.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji odabir u kontekstu školovanja (srednja škola i fakultet)?

Mislim da mi je čak utjecalo i... potvrdilo mi je u smislu potvrdilo mi je da ono što me zanima da imam smisla to raditi, da mogu to naučiti, da ima dosta toga što se može raditi u tom području, da se isplati to raditi i da ono da su ljudi koji su tamo na tom fakultetu dobri u smislu dobro društvo. Jer mi je to bilo bitno da ne budem negdje tamo skroz sama, da ne poznajem nikoga. Tako da mi je to bilo plus, makar izdržala bih da nisam sama, ali kažem osjećala sam se opušteno tamo, nije mi bilo strašno promijeniti školu. A što se tiče osnovne škole na srednju. Tu mi je dilema možda bila teža nego za odabir fakulteta jer tad sam stvarno još bila mala u odnosu na sad. I bilo je svakakvih raznih srednjih škola i ja sam tražila onu koja je imala programiranje najviše.

Znači upisali ste tehničku?

Ne ne ne. Nego neke škole, recimo opće gimnaziju imaju dvije godine programiranja, tj informatike. A GAM,. Gimnazija Andrije Mohorovičića, ima sve četiri godine za matematički smjer. Htjela sam cijelu srednju školu imati informatiku, ali nisam htjela ići na skroz tehničku školu jer kažem nisam bila još 100% sa samom sobom sigurna je li se želim odmah fokusirati samo na to. Jer onda ne bih dobila toliko mogućnosti stranih jezika i ovih raznih društvenih predmeta koje sam još htjela zadržati za rezervu da ih slušam i da, ne znam, ako ću ih možda poslije nastaviti učiti.

Zapravo je utjecalo na neki način sudjelovanje u ovom programu?

Pa je. Ja sam svakako htjela čim više programirati samo nisam bila sigurna ako će mi to biti konačna struka, ali definitivno sam htjela programirati dalje cijeli život.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji angažman u tom programu? Pretpostavljam utjecalo je na to volontiranje.

Da, zapravo sam poželjela i ja biti voditelj i mentor učenicima.

Postoje li negativna iskustva koja ste doživjeli ili možda znate da su ih drugi doživjeli tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++' te možete li ih opisati?

Sa volontiranjem ili na radionicama?

I jedno i drugo.

Pa neka pretjerano negativna ne, možda nešto što mi je bilo više izazovno.

Navedite izazove s kojima ste se susretali tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Hm.. pa ponekad je bilo teško doprijeti do neke djece koja su možda manje komunikativna, da shvatim jer oni šute i onda to mi je najgore kad netko samo šuti. Ne mogu shvatiti je li mu nije jasno ili ga ne zanima možda ili što je u pitanju, da li je netko tužan ili tako nešto. Pogotovo kad mi dođu neka nova djeca koju još ne poznajem... e sad tu sam stvarno pokušala riješiti na razne načine, uglavnom je to bilo riješeno tako da bi shvatila u čemu se radi, da li je netko samo totalno nezainteresiran pa igra igrice ili je netko taj dan tužan ili je netko drugi njemu nešto rekao pa sad to su neke razredničke dužnosti koje se tu obavljaju. Još mi je bilo jednom problem, mislim problem, našla sam se na čudu kad se dvoje djece posvadilo i onda je tamo bilo nekih suza u razredu i onda se to trebalo rješavati, tako da mi je to bilo isto nešto novo. Riješilo se isto, dvije najbolje frendice su se pomirile i to je tako kako je već u trećem osnovne. Ali eto malo me zateklo, i takve neke stvari... tako da je to bilo možda nešto za što nisam bila pripremljena, nisam studirala pedagogiju niti ništa slično pa sam morala naučiti i nekako smisliti svoje rješenje kroz sam rad i kroz neku zdravu logiku kako bi se trebalo riješiti rješenje. Mi jesmo imali neke radionice, ovdje za volontere kao da naučimo neke pristupe kako bi riješili problem, ali u početku mi je ovo i dalje bilo čudno. Odnosno novo prije nego li čudno. A možda je ponekad izazovno riješiti problem s nekim roditeljima, ali i to se riješi. Tako da to su jedini ovako problemi, znači to je što se tiče držanja radionica i mentorstva, ali mislim da su to skroz normalne stvari koje mora obavljati bilo koji učitelj ili predavač. Da mora raditi s ljudima i vidjeti kako oni u stvari reagiraju i pokušati shvatiti njih i zašto su tako reagirali i onda odreagirati u skladu s tim. Tako da se to riješi.

A možda izazovi dok si bila polaznik?

Dok sam bila polaznik, pa nema nekih pretjeranih izazova osim teških zadataka. Izazovi na samom rješavanju... ono radno okruženje je bilo super, učitelji su bili super. Tako da jedino kad bi mi zadatak bio težak onda bi to bilo riješi opet, riješi opet, opet ne valja. Neka upornost je bila potrebna da se to ispravi i riješi.

Kakvu ulogu/značaj ima sudjelovanje u programu 'Budi++' sada u vašem životu (opuštanje, razvoj, ispunjavanje slobodnog vremena...)?

Pa sad ovdje primarno prenosim znanje. Nešto manje vremena ovdje učim jer sad učim zapravo na fakultetu ili sama što mi treba. Utječe mi na to da sam zapravo sretna što to radim. Nemam neki dulji opis toga. Sretna sam da mogu prenositi znanje i to je to.

Tu ima na primjer, da li te to možda opušta, a da li je to više neki osobni razvoj, da li ti je to više ispunjavanje slobodnog vremena i slično? Ili možda svo troje, ili možda još nešto više, ne znam.

Pa rekla bih da je zapravo svo troje. Jer ja uvijek nađem načina da si popunim slobodno vrijeme, al ovo je jedan od onako boljih, korisnijih... opuštanje... pa je znači na primjer, sad prilikom ovog proljetnog kampa, baš su djeca radila zanimljive projektiće i to je bilo i kreativno i razni kao stojevi su se radili, znači kao robotika. Što objedinjuje i programiranje i robotiku i nekakvo kreativno izražavanje i dizajn, svi tih mogućih aparata što su napravili. Tako da lijepo ih je vidjeti kako rade, super je biti im mentor i ono moći, doći, pomoći i reći kako bi se nešto moglo bolje, kako se nešto može popraviti i onda na kraju vidimo kako to radi i zapravo se svi igramo s time. Tako da nema nekog opterećenja. S time više je kao igra, čak i meni tako neke radionice. A inače rješavanje zadataka mi je jako zanimljivo i zabavno tako da mi nikad nije teško makar i 50 puta riješiti isti zadatak jer ako imam 10 ljudi u učionici i 4,5 godina radim iste, neki zadaci se ponavljaju, i onda sam ih već riješila da ih mogu u snu riješiti, ali svejedno mi nije još dosadno.

A razvoj nekakav, u smislu kao razvijaš nekakve vještine?

Definitivno se socijalne vještine i dalje razvijaju. Jer možda sad kad sam veća mogu više toga, kako bih rekla, razviti i naučiti komunicirati s ljudima. Još uvijek i dalje ima prostora za napredak na tom polju, vjerojatno. Jer uvijek čovjek može biti bolji mentor

i naučiti neke nove načine za prenošenje znanja, smisliti možda neku novu kreativnu radionicu i neki novi način općenito objašnjavanja pojedine teme koje mi tu imamo.

Kako vidite svoj budući život i posao s obzirom na ono što vam je omogućilo sudjelovanje u programu 'Budi++'? I kao polaznik i kao mentor.

S obzirom da sam naučila jako puno o programiranju i algoritmima, to mi je pomoglo da prođem intervju za Google. Tako da preporučila bih svakome koga zanima u konačnici takva karijera da se definitivno počne baviti sa rješavanjem zadataka i da možda kao mali ako ga zanima krene ovako na radionice. Jer sam zapravo bez neke muke naučila stvari koje ljudi jako stresno uče za te prijave za posao. Znači možda netko tko je velik odrastao, sad želi se zaposliti i krene učiti i onda se možda nervira, brine se kako će to ispast. Ja sam jednostavno kroz te godine nekako opušteno naučila te algoritme. Nije da sam bila nekako prisiljena da sad moram to naučiti do tog i tog roka. Meni je to bilo dio zabave i igre tako da to mi je definitivno pomoglo da se sad ne baš zaposlim ali da nađem praksu u Googleu. I vjerojatno kako mi je ovo druga praksa da bi mogla naći posao tamo. Ali vidjet ćemo što će biti, a što se tiče tih drugih firmi koje inače imaju slične tipove intervjua, isto se može i kod njih dobro proći ako se ovako vježba, slične takve algoritme. Ee... može opet to pitanje haha.

Sve ok. Kao budući život i posao, općenito kako vidiš, da li bi se voljela zaposliti i slično?

Da malo je problematično što su sve te velike firme u drugim državama. Nema baš nešto tu u Rijeci. Ili barem ima u drugim gradovima, ima nešto u Zagrebu od tih firmi, mislim da ima Erickson, nisam sigurna sad. Ali uglavnom je sve to da treba otići iz Rijeke i treba pustit...

Znači voljela bi ostati tu?

Da, tako da je to ovaj dosta veliki faktor da bih ja htjela tu ostati ako se može, a sad vidjet ćemo. A što se tiče radionica, ja bih ih voljela voditi i dalje pa makar i nekako na daljinu ili dolaziti, a kad sam tu na dalje. Online, ili tako ili kad sam u Rijeci da mogu doći i održati radionicu, makar tjedan dana možda, pa svaki dan možda jedan sat ili možda jednom mjesečno ili kako već se može.

A kako je izgledala ta praksa u Googleu?

A to se može sad obaviti cijeli novi intervju o tome. Pa praksa je isto dosta motivirajuća. Upozna se puno ljudi iz raznih država. Baš svi zaposlenici su iz stvarno svakakvih okruženja, iz raznih kultura, iz raznih država, pričaju razne jezike. Svi pričaju engleski tako da ima se i tu mogućnost naučiti nešto novo, ali nije neka barijera između ljudi. Znači svi možemo pričati engleski, na poslu se općenito radi na engleskom. Nauči se jako puno što se tiče novih tehnologija i što se tiče općenito rada u tako velikom poduzeću. Znači neku organizaciju tamo, nauči se kako se planiraju veliki ti projekti i baš je jako dobra praksa, znači stvarno se dodijeli mentora svakom od ljudi koji su na praksi i može se uvijek pitati za pomoć i čovjek se ne osjeća da može zapestiti negdje. Znači uvijek kad se zapne može se pitati nekog. Cijeli tim će dosta rado odgovoriti. Nikad nitko neće nekome reći da je glup jer ne zna znači... baš je ohrabrujuća atmosfera tamo. I drugi praktikanti znači pomažu jedni drugima i pričaju i družuju se nakon posla i baš je jako dobro okruženje za rad. Znači ima besplatni ručak, ima teretanu, ima sve moguće tako dobre stvari, znači restoran, nekakav prostor za druženje, prostor za igranje igrice, tako da se drži i do odnosa među zaposlenicima, do slobodnog vremena, i nitko nije izrabljivan i svi su, onako osjećaju se dobro tamo i vole dolaziti i baš je rad posvećen tome kako treba tom zaposleniku. Znači nije da se netko osjeća da je rob posla. To nisam vidjela nigdje tamo, svi rade dosta entuzijastično i zanima ih šta rade i puno znaju. Tako da je jako dobro iskustvo tamo.

A to si bila gdje?

U Londonu.

Koliko si dugo tamo bila?

3 mjeseca.

To si tijekom faksa bila ili?

Ne ono je po ljeti. Znači postoje ljetne prakse i zimske prakse u Googleu i vjerojatno i svuda. Ali kako je naše školstvo bazirano da se sve radi preko zime i jeseni i proljeća, a po ljeti smo slobodni, onda mi je najlakše bilo po ljeti uzeti praksu.

Kada usporedite svoje školsko iskustvo (formalno obrazovanje) i iskustvo učenja u programu 'Budi++', što je ključna razlika koju biste htjeli istaknuti?

Pa u odnosu na školstvo, ovdje smo više fokusirani na jednu temu. Znači da u školi, recimo na informatici to mogu usporedit s radionicama iz programiranja ovdje. Ovdje baš radimo programiranje i programiramo rješenja za neke zadatke i uvijek smo u istom programskom jeziku. Ne radi se neka teorija kao recimo dijelovi računala ili nešto slično. Dok na informatici se prolazi malo brže kroz sve to i malo više onako površno. Ne na loš način površno, ali mora se proć od svake teme pomalo. Znači u školi se radi ono dijelovi računala, pa nekakve brojevne sustave, pa logiku. Onda rad u ovim Office alatima, znači Microsoft pa Excel, Paint i takve stvari. I još se radi, mi smo radili, ne znam ako se još uvijek radi po novom programu, nešto za web malo i tako. Znači prošli smo svašta, ali sa znanjem iz škole nije dovoljno za natjecanja i nije dovoljno za zaposliti se. Znači trebalo bi raditi više jer se tamo prođu neke osnove, a ovdje je bilo zapravo detaljno i fokusirano na jednu, kako bih rekla, granu možda informatike, koja me zanimala.

Znači to je nekako više u stručnom dijelu ključna razlika?

Da. I broj učenika po mentoru isto. Jer u školi je puno učenika na jednog profesora, možda ne može svakome toliko detaljno pomoć kol'ko može tu i nekoj manjoj grupi. Što nije profesor kriv, ali jednostavno je tako. Ima profesora koji imaju dodatne i onda to nadoknađuju kad nekog zanima ono naprave dodatnu nastavu pa onda rade dodatno s učenicima i onda pomognu, ali... uvijek je bolje imati plus.

Znači onda se mogu svakome posvetiti?

Dada.

I za kraj, kada biste trebali sa samo tri ključne riječi opisati što vidite kao ključne prednosti vašeg sudjelovanja u programu 'Budi++', koje bi to tri riječi bile? Znači i kao polaznika i kao mentora.

Sad o moram malo dulje razmisliti. (pauza)

Da da može, bez problema. Znači nekakve tri ključne prednosti.

Prijateljstvo, napredak i znanje. Možda da su to prednosti. Znači stekla su se nova poznanstva, novi prijatelji. Napreduje se i u poslovnom nekom smislu i u socijalnom. I znanje se definitivno povećava kad smo tu i kao voditelji i kao polaznici. To je to.

To je to, hvala.

Sudionik - 4

Možete li reći s koliko godina ste se uključili u program 'Budi++'?Može kao polaznik.

A kao polaznik sam krenuo u šestom razredu osnovne škole.

Znači 12 godina?

Tako nešto da. I polazio sam od šestog razreda onda nadalje cijelu osnovnu školu i cijelu srednju školu. A kao volonter sam krenuo u... nisam sigurna da li je bio prvi ili drugi srednje. Mislim da je drugi, ali nisam sto posto siguran. S tim da ono, prvo sam krenuo radit s učenicima osnovnoškolskog uzrasta, kasnije onda s učenicima srednjoškolskog uzrasta. Tu iskreno ne znam kad sam počeo sa srednjoškolcima radit.

Aha to je kao volonter?

Kao volonter da, a kao polaznik od šestog osnovne.

A da li mislite da je bitno to uključivanje od tako rane dobi? Mislim, koliko je to značajno?

Pa mislim da da. Jer realno ima onih koji kreću već puno ranije. Ali generalno bih rekao da je peti razred sasvim dobro da krenu tako s nečime. Jasno je da dijete u petom razredu ne može toliko naučit kao netko u prvom srednje. Ali ono već sada može steć' neke dobre temelje i naučit nešto što će mu kasnije olakšat daljnje učenje jednom kad odraste.

Možete li mi reći razloge zbog kojih ste se uključili u program 'Budi ++'?

Čisto interes prema informatici. Zapravo iskreno da mi profesorica u osnovnoj nije rekla da postoji to i da se prijavim, ne bi' ni došao jer...

Ona vam je rekla za?

Ona mi je bila rekla za postojanje tog programa i za te radionice subotom.

Aha za CTK?

Da.I onda sam se preko toga bio prijavio i došao.

Znači to je onda isključivo zbog utjecaja učiteljice, ali i zbog nekog vlastitog interesa?

Tako je. Jer ono na nastavi smo imali informatiku koliko smo imali, ali ništa pretjerano napredno. Tako da ono, ono što smo ovdje radili je bilo dosta drukčije nego što se radi u školi. Mislim jasno da se na redovnoj nastavi ne može raditi koliko se može na radionici s ljudima koji su baš za to zainteresirani.

A da jer profesor nema vremena, nema uvjeta i slično.

Da, mislim nije da nema vremena nego, ako većina razreda ide jednim tempom, netko ide sporije od toga, netko ide brže od toga... Ne može se baš svakom prilagoditi.

A ovdje se moglo?

A manje je ljudi plus svi koji dođu su već oni koje to više zanima i koji su napredniji u tome. Ok, opet se ne može nužno prilagoditi svakome, ali taj tempo te grupe će biti brži od tempa normalnog razreda.

Možete li mi reći što/tko vas je točno motiviralo ili potaknulo da se uključite u program 'Budi++' u svoje slobodno vrijeme?

Vlastiti interes i učiteljica.

Kako ste čuli za program 'Budi++'?

Preko nje sam čuo za to, da.

Sjećate li se možda je li škola igrala ulogu u kontekstu informiranja ili možda čak i poticanja na uključivanje?

Informiranja da. I poticanja.

Koji su bili vaši razlozi za nastavak sudjelovanja u programu 'Budi++'?

Mislim jednom kad sam krenuo mi se ful svidjelo to što smo radili. Bio sam totalno zainteresiran. I onda je kada u prvom, drugom mjesecu krenulo školsko natjecanje. To nas je onda Loris iz CTK pitao ako ćemo se prijaviti. Ono, zašto ne, 'ajmo. Nakon školskog i županijskog, pa sam onda još prošao i na državno tako da me tu još dodatno motiviralo. Tako da ono, nakon toga bilo neupitno hoću li nastaviti.

Kao motivacija za daljnje napredovanje ili?

Da. Jer konkretno državno izgleda na principu da iz cijele države, tko prođe ide se na par dana u, tad je bilo u Primoštenu. I onda ono brdo vršnjaka, na jednom mjestu u Primoštenu tako da ono bude i kao izlet fora tako da ono super iskustvo.

Kako percipirate važnost vašeg kontinuiranog pohađanja programa 'Budi++'?

A bitno je radi kontinuiranog učenja jer teško je nadoknadit. Mislim moguće je krenut, ima ljudi koji krenu tek u srednjoj školi pa opet nadoknade to što su prvih par godina neki imali prednost. S tim da trebaju puno više truda uložiti nego recimo netko tko je krenuo u petom razredu i cijelo vrijeme kontinuirano učio. Tako da ono moguće je samo uskočiti u to, ali puno je lakše krenut od neke ranije dobi i postepeno prolaziti kroz sve to.

Što bi po vašem mišljenju bio ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu 'Budi++'? Što biste izdvojili, što je bitno?

Pa bitno je redovito dolaziti na radionice, ali također i samostalno doma vježbat neke zadatke, rješavati, pokušavati jer nemoguće je imati toliko radionica, ovdje uz nekog mentora, koliko bi zapravo bilo potrebno za nešto stvarno postići. Ono, ovdje se može steći dosta znanja dobiti dosta pomoći, opet potrebno je uložiti dosta svog truda. Znači ono ne može netko stalno stajati iznad mene i gledati šta radim. Treba se osoba sama potruditi. Ono neće me ovdje nitko tjerati zašto nisi doma radio ili dat zadaću ili nešto. Ali ono ako želim nešto postići treba se sam potruditi.

Na koji način ste stjecali znanja tijekom vašeg sudjelovanja u programu 'Budi ++'?

Nova znanja prvenstveno preko tih radionica što smo ovdje imali. Tad je bilo svake subote i mi bi onda imali radionice o novim sadržajima. I onda bi na tome rješavali zadatke... nekad bi dobili još dodatno zadatke ili bi si sami našli kasnije za doma rješavati. Imali smo mentore. Loris iz CTK. I ono to što kažem doma samostalno rješavati. Jasno ako s nečim zapnemo uvijek možemo pitati. To je ono super jer uvijek ima tko nam može pojasniti.

Znači nije kao u školi, kao npr. neki se ustručavaju pitati?

Drukčija je atmosfera u školi i ovdje. Ovdje je dosta drukčija povezanost mentora i polaznika u odnosu na učenike i nastavnike u školi. Puno više se osjeti ta distanca u školi nego ovdje.

A što mislite zašto je to tako?

Dobro jedno je vjerojatno i zbog uzrasta jer evo mi smo sad na faksu, a učenici su osnovna, srednja škola. Tako da dobnih razmaka je isto puno manje nego u školi. Plus općenito škola je idejno kao neki autoritet dok ovdje isto toliko nema toga. Manje grupe pa je više individualnog pristupa. Vjerojatno to.

A taj rad kao polaznika što ste vi rekli da ste međusobno isto radili, kakvo je bilo vršnjačko pomaganje. Je li bilo vršnjačkog pomaganja?

Pa mislim često je vidljivo da ono ako netko zna nešto da će pomoć osobi do sebe ili tako nešto ili pogotovo recimo na kampovima gdje... ne znam ako je netko već prije pričao o tome. Hrvatski savez informatičara svake godine organizira ljetni i zimski kamp. Znači dovedu većinom po rezultatima na državnom i slično najbolje učenike iz svojih kategorija. Ljeti većinom bude na Krku deset dana, a zimski bude u Krapini mislim da je tjedan dana tako nešto. I onda kroz dan budu radionice i fora je onda što su svi ti učenici smješteni blizu tako da većinom ostanu ljudi do 3, 4 ujutro budni i družu se i slično. A onda ujutro budu skroz neispavani, ali ok. I ono na radionicama se rješavaju neki zadaci i nakon radionica onda ljudi još ostanu skupa rješavat, gledat tko će brže riješit, tko je kako riješio i slično. Tako da tamo se onda jako vidi to vršnjačko pomaganje.

A ovdje unutar ovih radionica?

Ima i ovdje, al' nije toliko izraženo, nisu ljudi cijelo vrijeme jedni uz druge. Tako da ono ima i tokom radionica, ima i opet što se ljudi upoznaju pa se nastave kasnije družiti pa si onda dalje pomažu, al' ono mislim da je tamo više izraženo čisto zbog toga što ono žive skupa svi na jednom mjestu, cijelo vrijeme, automatski to bude intenzivnije izraženo. Bilo bi to isto ovdje da su sad tjedan dan na istom mjestu. Tako da ono vidi se i ovdje da si pomažu, al' ono nije tol'ko izraženo čisto zato što nisu cijelo vrijeme skupa.

Ali dobro opet tu postoji neka dobra suradnja i to?

Da definitivno. Pogotovo kad imaju nešto što rade u timu.

Koje potrebe i interese ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Pa općenito škola ima slabo riješen rad s darovitim i naprednim učenicima. Što je možda puno bolje riješeno ovako kroz udruge koje imaju posebno za to radionice. I ono konkretno što se programiranja i toga tiče smo u školi radili jako malo tako da većinu toga što sam naučio tokom osnovne i srednje škole, sam naučio ovdje.

A interesi?

Mislim interesi općenito prema programiranju i tom području. Iskreno da u šestom razredu nisam krenuo ovdje ne znam bi li upisao faks koji sam upisao ili bi upisao nešto drugo. I ono kako sam krenuo ovdje to mi se sviđelo pa sam i dalje ostao u tom području. Tokom srednje naginjao prema tome, kasnije fakultet upisao vezano uz to. Da nisam došao stvarno ne znam kako bi dalje se odvijalo.

Koje kompetencije ste uspjeli ostvariti sudjelovanjem u programu 'Budi ++', a koje možda niste uspjeli ostvariti u formalnom obrazovanju/školi?

Što se programiranja tiče ili sam rad s učenicima?

Možete i kao polaznik i kao mentor.

Tokom mentorstva sam ovdje ipak stekao toliko predavačkog iskustva koje ipak može bit korisno kasnije ako ništa tokom izlaganja nekog seminara ili prezentacija, držanja javnog govora. Što u školi, postoje prezentacije, ali opet nije na istoj razini. Jednostavno ovdje ako se svaku subotu nešto predaje različito je nego ako se u školi održi jedna prezentacija mjesečno ili po polugodištu.

A kao polaznik?

A kao polaznik opet to. Puno gradiva koje se u školi jednostavno ne obrađuje.

Koje kompetencije ste stekli, a za koje možete reći da su vas osposobile za tržište rada, budući posao i život?

Oboje od navedenog mi je dosta koristilo kasnije za tržište rada. Ok znanje koje sam stekao svakako jer je to znanje koje mi baš treba konkretno za posao kojim se bavim. Ali i ovo, komunikacija s ljudima i objašnjavanje nešto na ploči i slično je jako korisno jer u našoj struci većina razgovora za posao je na principu ili ste jedan na jedan s osobom koja vas intervjuira ili budu dve osobe koje vas intervjuiraju ili tako nešto. Ali ono popričate o tome što ste radili do sada, imate li neko radno iskustvo, dobijete neki

zadatak i treba ga riješiti na ploči. I onda treba na ploči to riješiti i objasniti kako biste riješili, što biste radili. Tako da to je dosta korisno, to što sam godinama objašnjavao ljudima takve stvari tako da sad i na razgovoru za posao opet radim nešto što mi je već kol'ko tol'ko poznato. Jer tu je problem što je puno ljudi koji znaju zadavati zadatke, ali nikad nisu drugima objašnjavali zadatke. Onda ono dođu na ploču, pišu, šute i ... ok, to je točno što rade, ali osoba koja gleda ono, treba sama shvatiti što se događa. Jedno je to, a jedno je kad netko krene pisati i sad ono napiše nešto, objasni šta radi, zašto radi, zašto bio nešto bilo bolje.

To su onda kao neke prezentacijske vještine?

Pa da, da.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo razvoju vašeg praktičnog iskustva? Da li vam je pomoglo u svakodnevnim situacijama ili slično? Da li je bilo nešto što vam je poboljšalo vaše praktično iskustvo ili utjecalo da vi to sutra koristite u praktičnim situacijama, da vi sami izradite nekakvu aplikaciju ili slično?

Mislim evo nedavno sam prijateljici pomogao napraviti aplikaciju za konferenciju. Imali su, na fakultetu su organizirali neku konferenciju ta studente iz Hrvatske pa smo napravili mobilnu aplikaciju za to, koja je imala raspored, notifikacije, obavijesti i slično. Ovdje smo isto bili pred... drugi treći srednje smo radili aplikaciju o gradu Rijeci, koja je bila namijenjena kao turistima. Tako da ono, u takvim stvarima sigurno. Moj laptop je totalno iskonfiguriran kako meni paše.

Pa da da. Općenito tako neke stvari, neovisno što to možda vama ne izgleda sad nešto praktično jer... tako neke stvari koje su vam pomogle, npr. bez tog znanja ne bi mogli npr. to napraviti? Kada se osvrnete na tako neke stvari.

Mislim to su stvari ono, meni sad super i pomažu mi, ali teoretski mogao bi bez toga. Jer ono prilagodio sam si nešto, zgodnije mi je tako, sad mi je ugodnije raditi, ali ono... takve stvari su nešto bez čega bi se moglo.

Neovisno, ali isto je primjerice drugom ispitaniku pomoglo s grijačima. Imate li možda isto tako neki primjer doma?

Baš tako nešto hardverski ne, ali to da si nešto iskonfiguriram na laptopu kako mi paše, da. Ili ne znam, kako sam u Zagrebu u domu, a zna bit problema s internetom.

Sad više ne, ali prije je znalo bit. Jer kako je previše ljudi u domu, svi idu na fejs, i onda je jedne godine Facebook to bio prepoznao kao napad na njih pa je jednostavno blokirao svih u domu. Što sam ja jednostavno riješio preko VPN-a gdje sam se spajao preko druge IP adrese i mogao normalno pristupit fejsu jer nisam na istoj IP adresi kao i ostali.

To su te nekakve situacije u kojima vam je pomoglo.

Neka praktična situacija... da je sad nešto bez čega ne bi mogao živjet, nije, ali ono u tom trenutku je pomoglo.

Pa kažem bilo šta ono da si u nekom trenutku olakšate u toj nekoj situaciji.

Pa da je.

I da taj Poriluk.

Da to je to za turiste, za grad Rijeku.

Što ste tu radili?

Mobilnu aplikaciju o gradu Rijeci. A imala je znamenitosti Rijeke, nekoliko tura koje se onda mogu prošetati, pa onda po njima da se prođe što više znamenitosti, tj. i o svakoj neki opis. Općenito mjesta gdje se može izlaziti i tako.

A to ste radili samostalno ili?

U timova. Znači bili smo dva tima. Jedan za Windows Phone, jedan za Android. Tad je Windows phone bio kol'ko tol'ko aktualan. Tako da (osoba 2), (osoba 1) i ja smo bili radili za Windows Phone, a (osoba 3) i (nepoznata osoba) su radili za Android.

A ste imali tu mentore ili ste više manje sami radili?

To smo više manje sami radili.

A dobro pa praktički je. Jer to su sve neke stvari kroz koje vi stječete praktično iskustvo...

A mislim opet to što smo radili, znanja za to stekli ovdje i po kampovima od Hrvatskog saveza informatičara. Tako da ono... možda nismo na tom konkretnom projektu imali mentora, ali smo imali mentore koji su nam prije pomagali da bi stekli znanja za to napraviti.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem osobnom razvoju ličnosti, samorealizaciji i samoaktualizaciji?

Mislim da je puno pomoglo sa javnim nastupima. I dalje imam treme od toga. Pogotovo ono kad treba pričat pred velikim grupama ljudi. Evo sad u utorak bi trebao držat govor na engleskom. Što mi je ono opet dodatan stres. Ali ono mislim da bi bez ovako nečega imao puno većih problema sa javnim govorom nego trenutno. Mislim trenutno ono je me trema, ali ok, obavim to.

A nekakvoj samoaktualizaciji. Ne znam ako znate što je to?

Mislim da znam otprilike kao samoispunjenje tako nešto.

Tako je kada. Kada imate potrebe, pa na najnižoj razini imate fiziološke potrebe...

To je ona najviša razina.

Tako je. Kada čovjek sve potrebe zadovolji, može onda dostići ovo. Sada kako ste vi zadovoljni s tim što ste postigli?

Mislim veliko je zadovoljstvo tek kad se postigne osobno neki uspjeh. Plasman na natjecanju ili tako šta. Ali također jako je veliko zadovoljstvo kad netko od mojih učenika velik uspjeh. Znači ono to sam isto imao zadnjih godina da... prošle godine je moj učenik osvojio prvo mjesto na državnom što je ono zadovoljstvo do neba. I ne znam. Pretprošle godine sam imao isto grupu učenika koji su ostvarili super rezultate na razini države. Tako da ono, to je već jako velika razina osobnog zadovoljstva. To je u biti nešto što najviše dobijemo kroz ovakve projekte (u CTK).

A što se tiče razvoja ličnosti i samopouzdanja.

Pa vjerojatno da. Jer ono em tako neko ostvarenje uspjeha da l' mene da l' učenika doprinosi nekom rastu pouzdanja, samopouzdanja. Općenito smanjenje treme bi mogao bit svojevrsan rast samopouzdanja.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašim socijalnim vještinama i proširivanju poznanstva te sklapanju prijateljstva?

Pa nešto što sam spomenuo za komunikaciju, objašnjavanje stvari i slično.

Općenito tu s ljudima ili i s drugim ljudima ili neovisno?

Neovisno o području, da.

A nekakav timski rad? Kako gledate na vašu spremnost na timski rad i slično?

Pa mislim definitivno pomogne prilikom kasnijeg timskog rada to što sam u prošlosti radio u timu. Tipa evo ta aplikacija Poriluk, isto smo je radili u timu. Morali smo se sami podijeliti tko će šta raditi, sami usklađivati i ono paziti koliko tko šta može napraviti i slično da bi to napredovalo kako spada. Tako da ono to je iskustvo koje pomogne ono za kasnije, za timski rad. Jer ono jednostavno aplikacija na kojoj radi tisuće ljudi, bitno je imati ok timski rad. Jer ono nije dovoljno bit samo super u području ako se ne možeš snaći s ostalim ljudima.

A sklapanju prijateljstva i nekakvih poznanstava?

Mislim kroz to sam upoznao jako puno ljudi. (osoba 2) i (osoba 3) sam isto upoznao kroz to, sad smo si super dobri. Većinu ljudi koje znam sam zapravo upoznao kroz takve stvari (u CTK i na natjecanjima i kroz kampove).

A i dalje se družite s njima?

Da, evo konkretno prošle godine (osoba 2) me došao i posjetiti u Ameriku tako da ono baš smo si dobri svi na ono privatnoj razini neovisno o radionicama ovdje. Pa i evo ovo natjecanje što sad idemo, isto idemo nas troje ovako. Nije nikakvo nešto sad službeno natjecanje. Firma organizira nešto tipa Escape Room, samo sa zagonetkama programerskog tipa. Mislim natjecanje, više je to Escape Room i imaju onda za svaku riješenu zagonetku, doniraju određen iznos dječjoj bolnici Kantrida.

A u čemu vidite važnost sklapanja prijateljstva, poznanstva kroz neki program?

Super je što se sklapaju poznanstva s ljudima sličnih interesa pa to automatski ono pogoduje razvijanju prijateljstva jer imamo neke slične interese, vjerojatnije da ćemo si pasati nego neki nasumični stranci. I ono općenito važnost sklapanja prijateljstva zbog socijalizacije i ono.

A poznanstva? Nekakvo umrežavanje s ljudima?

Pa poznanstva mogu biti korisna za ostvariti nešto. Tipa ono sad da mi treba nešto konkretno znam kome se mogu obratiti, tko mi može pomoći s time. Ili ako ja mogu

pomoć, on će se javiti meni i slično. Imam poznanstva i izvan Hrvatske, a po Hrvatskoj imam dosta različitih poznanstva. Da prošlo ljeto sam radio vani tako da po tome...

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' doprinijelo vašem profesionalnom razvoju?

Evo prošle godine sam uspio imati Internship u Microsoftu. Internship je studentska praksa. Znači studentska praksa na tri mjeseca preko ljeta gdje ono studenti odu tako u neku firmu i dobiju tako neki zadatak na kojem rade. Rade u tim i većinom onda na tom imaju mentora. Ali ono više manje rade stvari koje bi radili zaposlenici na stalno. A općenito za dobit takav posao, to je ono što sam pričao o tim intervjuima, razgovorima za posao gdje treba em pokazati neko znanje, em objasniti postupak rješavanja, tok misli i slično. I onda ovakve stvari super dođu. Plus znanja koja stečem ovdje, koristim tamo na poslu.

A kakvi su uvjeti rada tamo? Kako je to izgledalo?

A ono znači jednom kad sam došao tamo, dobio sam zadatak na kojem radim, i bio je onda plan tokom ljeta tih 20 tjedana, da bi trebao dovršiti taj zadatak. Dobio sam mentoricu kojoj se mogu obratiti za pomoć kad mi je nešto zatrebalo, ono općenito komentirala kako napredujem ili ono dvoumim se kako nešto napraviti, mogu napraviti ovo što će biti dobro s ove strane, ali zato lošije ovdje, ovo će biti dobro ovdje, lošije tamo. Pa ono, šta odabrat... i ono rad u tim, svaki tjedan se gleda kol'ko je tko napravio, tko je di zapeo, da li nekom treba pomoć i ono. U takvim situacijama... konkretno za moj projekt bilo je planirano da napravim nešto do kraja ljeta, i onda se ispostavilo da je opseg toga što treba napraviti puno veći od toga što smo inicijalno mislili. Tako da je u trenutku kad je moj Internship završio, je na tome radio tim od jedno 5 ljudi. I ono to je svima bilo skroz ok, zato što ono ja sam ok napravio svoj posao, završio sam možda 50% toga što je inicijalno bilo planirano jer se pokazalo ono da to nije to što se mislilo nego da ono ima još više posla oko toga. Svi su bili ok s time jer ono nije moja greška, nego je objektivno tako. Više ljudi je došlo na to raditi i to je to.

Kako vidite vaše iskustvo rada u Microsoftu?

Definitivno jedno super iskustvo. Jer rad u takvoj jednoj firmi je nešto što se ne može iskusiti ili ovdje ili na faksu jer to je firma koja ima stotine tisuća zaposlenika i

programi na kojima oni rade su daleko veći od onoga što mi ovdje možemo napraviti. Tako da ono rad u takvom okruženju je nešto što se jednostavno ne može dobit u manjim okolinama. Jer jedno je radit u timu sa 5 ljudi, a jedno je radit u timu sa 500 ljudi. I ono uskladit se međusobno s 500 ljudi jer uskladit se međusobno sa 500 ljudi je daleko složenije nego uskladit se sa 5 ljudi. Jer ono 5 ljudi mogu imat Facebook grupu i svi se međusobno čut. Ovako već treba pazit tko će šta radit da ne bi' ja sad radio nešto što će poremetit rad nekog drugoga i slično.

Možemo li reći da vam (Budi++) omogućio rad u takvoj firmi. Mislim, da li bi vi, mislim možemo reć' da je to utjecalo na neki način, puno, npr ovo sudjelovanje u programu i doprinijelo?

Da, naravno. Jer opet jedno je ok doć' u okruženje s 500 ljudi bez ikakvog iskustva u timu, a jedno je doć' u okruženje s 500 ljudi gdje sam već radio u nekim manjim timovima. Tako da ono opet se dobije određeno iskustvo koje onda pomaže za prilagodbu na tako nešto. I još nešto konkretno s tako velikim firmama. Projekti koji se tamo rade onda imaju kasnije utjecaja na velike mase. Tipa ovdje što smo radili Poriluk, Windows Phone verzija je imala 100, 200 korisnika, što je za Windows platformu bilo super. Tamo što sam radio, zadnji dan mog Internshipa je to otišlo u funkciju da znači svi mogu koristiti, i u roku od sat vremena je imalo oko 100 000 korisnika.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji odabir u kontekstu školovanja (srednja škola i fakultet)?

Utjecalo je sigurno jer u osnovnoj školi kad sam se krenuo baviti s time, sam vidio da me to zanima i razvio daljnji interes prema tome. Tako da ono jednom kad sam to iskusio sam znao da se time želim baviti. Da nisam probao to ne znam bi li završio na tom fakultetu ili bi otišao na nešto drugo, ne mogu reć'. Ali ono ovako kad sam krenuo s time i vidio da me zanima je definitivno utjecalo dalje na moj izbor. Jer evo ono u osnovnoj sam već vidio da se želim baviti time, pa ono koja srednja će mi bit u skladu s time. I onda kasnije u srednjoj opet dalje.

Na koji način je sudjelovanje u programu 'Budi++' utjecalo na vaš daljnji angažman u tom programu? Na koji način je utjecalo da vi postanete volonter/mentor?

To jednom kad sam krenuo kao polaznik, kad sam dovoljno toga naučio i došao već u kol'ko tol'ko stariju skupinu polaznika, mi je ono... i općenito kroz em polazak na to di smo imali i mentora koji je nama pomagao, em kroz sudjelovanje na kampovima Hrvatskog saveza informatičara koji su isto koncipirani na način di stariji učenici rade sa mlađim učenicima. I s njima mi se svidjela ta ideja da i sam probam radit sa mlađim učenicima i prenijet im svoje znanje. Tako da sam onda kroz to krenuo s time. Jer ono kroz taj koncept sam ja stekao to znanje, cilj je nastaviti i ja.

A što se tiče, je li što ste rekli vašeg iskustva, volonterstva. Kako možete reći da je to utjecalo na vas?

Mislim, definitivno razvoj nekih novih iskustava koje inače sigurno ne bi' stekao i ono razvoj novih interesa jer sviđa mi se to prenošenje znanja i volio bi' jednog dana ostati nekako u tome. Iskreno ne vidim se kao nastavnika, ne bih htio baš samo to radit. Al' bi volio kad bi mogao uz posao tu i tamo držat neke radionice ili pomagat tako nekome. Volio bi' ostat u toku tako s nečime. Kol'ko je to moguće. Ali ne bih si uzeo to kao primaran posao.

Postoje li negativna iskustva koja ste doživjeli ili možda znate da su ih drugi doživjeli tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++' te možete li ih opisati?

Nije bilo negativnih iskustva.

Navedite izazove s kojima ste se susretali tijekom sudjelovanja u programu 'Budi++'? U odnosima ili u radu?

U odnosima se stvarno ne mogu požaliti na ništa. U odnosu kao oni prema meni kao volonteru i obratno. Stvarno ono zadovoljan sam totalno. I kao polaznik isto da. A konkretno neki izazovi, ono kad radimo na nečemu, pa sad kako će izgledat, hoćemo li uspjeti napraviti. Tipa evo radili smo tu aplikaciju Poriluk, to nam je bila svima nama prva neka ozbiljnija aplikacija koju radimo. Na kraju smo s tim i na nekom natjecanju osvojili nagradu i ono bilo je ok uspješna, tako da eto, lijepo je uspjelo. Ono da bi izveo tako nešto napraviti ono ozbiljnije.

A izazovi kao mentora?

Pa najveća problematika je što sam ja u Zagrebu, a oni ovdje. Tako da ono ne mogu bit ovdje svaki vikend jer ne bi stigao... tako da prilagodio sam se kol'ko sam uspio.

Recimo (osoba 2) i (osoba 3) su ovdje cijelo vrijeme, imaju puno više učenika s kojima rade nego ja. Dobro prošle godine tog učenika što sam imao, kategorija razvoj softvera. Znači ovdje većinom što imaju radionice svake subote su primjena algoritama i logo. I onda baš imaju konkretno zadatke koje rješavaju i ovdje onda prolaze određena gradiva, dok u razvoju softvera je natjecanje na principu da svaki učenik mora napraviti neki svoj rad i onda... dobro uz rad priložit video koji ukratko prezentira taj rad, prezentaciju i tehničku dokumentaciju i znači dokument od dvadesetak stranica koji priča o tome što je napravio. I onda državno povjerenstvo odabere, mislim da je 8 radova, koji onda dođu na državno natjecanje i tamo prezentiraju što su napravili. I onda em učenici međusobno glasaju, odnosno daju bodove, em državno povjerenstvo dodjeljuje određeni broj bodova. I sad kod toga je konkretno bilo zgodno što ja nisam trebao biti fizički ovdje cijelo vrijeme prisutan, jer em kako je puno individualiziranije jer ono jedan učenik radi jedan rad. Tako da neće sad 5 učenika raditi isto, tako da sam ono u komunikaciji s jednim konkretnim učenikom oko jednog konkretnog rada. I ono on će sam nešto raditi, ako negdje zapne će pitati i ono, šta bi mogao napraviti, šta bi mogao unaprijediti. Tako da tu nije bilo tol'ko bitno da sam ja svaki tjedan ovdje. Tako da to je jedna od prilagodba ono da sam pokušao pomoći u takvom nekom području, a ne u ovom gdje je bilo očekivano da sam cijelo vrijeme ovdje.

Kakvu ulogu/značaj ima sudjelovanje u programu 'Budi++' sada u vašem životu (opuštanje, razvoj, ispunjavanje slobodnog vremena...)?

Dobro kao osobni razvoj vjerojatno i dalje pomaže. Ali puno je to i iskorištavanje slobodnog vremena. Jer ono je da možda zvuči čudno, ali ono super mi je doći i održati radionicu ili tako nešto. Opuštajuće je. Ako je ok grupa, ako su ljudi zainteresirani mi je super raditi tako s ljudima.

Dobro to opet ovisi o tome kakvo vi gledate na sam taj... ako vas ispunjava programiranje, znači da je... ne znam je li vas ispunjava?

Pa je. Mislim ne bi' se bavio toliko time da mi je tlaka.

A osobni razvoj? U kojim segmentima vam pomaže i dan danas?

Mislim ono što smo već prije bili spominjali.

Znači i dalje se razvijaju te vještine komunikacije, prezentacije i slično?

Da, vjerojatno da.

A nekakva otvorenost u radu s ljudima.

Mislim isto tako i kad sam došao na posao preko ljeta mi je bilo najnormalnije pričat s ljudima bez obzira jesu li mi oni nadređeni, nenadređeni. Komunicirat ono, ako sam negdje zapeo pitat pomoć.

Kako vidite svoj budući život i posao s obzirom na ono što vam je omogućilo sudjelovanje u programu 'Budi++'?

Pa ovo što sam rekao, ne bi' ostao isključivo u obrazovnom sektoru, al' volio bih kad bih mogao uz posao tu i tamo doprinosit prenošenju znanja kroz neke radionice ili sudjelovanje u takvim programima. Hoće li to biti Budi ++, ovisi gdje budem.

A posao?

A posao. Trenutno imam dogovoren još jedan Internship u Microsoftu. Konkretno sad za dva tjedan letim u Ameriku. Ne znam 1.6. mi je let. I nakon tog se još vraćam ovdje na obranu diplomskog, to mi je u devetom mjesecu. A nakon toga onda ne znam. Jer u biti prošle godine su mi bili nudili, znači nakon Internshipa... normalna stvar kod Internshipa je to da je za studente , i trebao bi' imati još barem jedan semestar faksa da bi mogao ići na Internship. I onda kako sam prošle godine bio četvrta godina, nakon Internshipa, ono ako je sve ok, ponudit će ponudu za nagodinu, ako sam tipa treća godina, ponudit će novi Internship za četvrtu.

Ponudu za praksu ili za posao?

Ovisi koja sam godina. Tipa da sam bio treća godina bi bila ponuda za još jednu praksu, kako sam bio četvrta godina sam baš dobio ponudu za posao. S time da tad sam dobio ponudu za posao opet u tom timu u Americi za stalno. Što mi je bilo ono, ne znam bi li se selio u Ameriku ili ne bi. Plaća je daleko već nego kod nas, mislim daleko veća nego u Europi. Hrvatsku ne uspoređujem hahah. Al' ono daleko je, 9 sati vremenska zona razlika. Tako da ono zbog toga bih ostao u Europi. Jer ono u Europi gdje god da sam, sam dva sata leta od Hrvatske. U istoj vremenskoj zoni se mogu normalno čut sa svima, tako da ono... zbog toga sam se prošle godine uspio dogovorit

za još jednu praksu. Jer kao ono obrana mi je u devetom mjesecu, tako da sam još uvijek student tokom trajanja prakse. Tako da smo se dogovorili za još jednu praksu tako da ću ako ovo ljeto odradim sve ok, morat odlučit em di ću, em hoću li prihvatiti ponudu za stalno.

A pomoć nekakva na fakultetu i u srednjoj s obzirom na ovo sudjelovanje. Je li ti pomoglo puno?

Je, jer sam imao jako veliko predznanje. Jer pogotovo dobro, u srednjoj, opet gradivo koje tamo radim nije tol'ko povezano s ovim što se ovdje radi jer jednostavno se u srednjoj ne stigne tol'ko toga odradit.

Dobro znači ovdje više kao dobivao si dodatno neko znanje. A na fakultetu?

A na fakultetu je već bilo kolegija koji su se dosta doticali tog što smo ovdje radili onda sam ja o tome imao baš jako veliko predznanje. Em je pomoglo na tim kolegijima, em je pomoglo na drugim kolegijima jer nisam morao trošiti toliko vremena na ove kolegije pa sam mogao učit druge.

Kada usporedite svoje školsko iskustvo (formalno obrazovanje) i iskustvo učenja u programu 'Budi++', što je ključna razlika koju biste htjeli istaknuti? I kao mentor i kao polaznik.

Vjerojatno najveća razlika je to što u školi je razred od 20, 30 učenika, svatko ima neke svoje interese koji su dosta različiti. Pogotovo osnovna škola, gimnazija koje nisu određene. Znači ono ima ljudi koje zanima informatika, ima ljudi koje zanima biologija, kemija, hrvatski. I ono automatski onaj kojeg zanima hrvatski, a neće bit toliko zainteresiran za informatiku jer su dosta različita područja. I onda automatski em ja imam za učit stvari koje me ne zanimaju tol'ko, em oni imaju učit stvari koje mene više zanimaju, pa oni onda pokazuju manji interes na tome. Dok ovdje grupa ljudi, manje su grupe pa je automatski lakše za radit, ali ovi koji dolaze su zainteresirani baš za to. Svojevoljno dolaze pa je dosta drukčiji način rada tu i tamo. Zbog toga recimo.

A kakav je onda način rada. Recimo koja je razlika načina rada u školi i ovdje kada usporedite?

Većinom ovdje ljudi više slušaju. Ovdje se ljudi samostalno neki, dobro neki neće, al' neki će samostalno odmah rješavat zadatke bez da ih se tjera. U školi je zadaća tlaka,

haha... to i samim time što su svi zainteresirani, to što se radi može biti naprednije. Jer onako kad bi se ovako sad takvo gradivo stavilo u školu, to bi bilo previše za one koje ne zanima. Mislim, realno to im ne bi kasnije ni trebalo tako da ih nema smisla forsirati da rade ako imamo puno. Plus ne možemo sad u školi jedan predmet isforsirat i zanemarit ostale. Škola ima svoj kurikulum, svoje predmete, svi moraju bit kakvi jesu. Može ih se mijenjati, ali ono ne možemo isforsirati informatiku i zanemariti ostale. Dok ovdje kako su svi došli za informatiku, se može na tome radit dosta naprednije.

A atmosfera možda kakva je, tu i u školi, kada bi se usporedilo?

Rekao bi' da je opuštenije jer em je puno manja ta distanca učenika i mentora, em nema toga sada da netko mora doć', da netko mora nešto napraviti, jer u školi htio ili ne, svatko mora bit u razredu. Ovdje ne mora doć', nitko mu neće ništa napraviti. Ovdje može se usred radionice sjetiti da je gladan i otić' na burek. Ok, hahah.

Hahahah.

U školi ne može tek tako sad svatko šetat.

A ta distanca, u kojem smislu?

Ovo što sam na početku bio rekao da puno su bliži učenici mentoru, puno će lakše pitat, puno će češće pitat. Imamo se na fejsu i slično. I ono manja razlika u godinama. I manje viđenje da je taj mentor sad neki autoritet.

Znači svi ste jednaki?

Da.

A kako se to odnosi na rad, u smislu nekakvog znanja je li imaju oni nekakve prijedloge, pa se to uvažava, ili, kako to funkcionira?

Mislim, jasno ako učenik ima neki prijedlog, poslušat se, uvaži, prokomentira. Ono, može to bit super ideja, a može se vidjeti da iz nekog razloga nije dobra. Ali onda ono zašto nije dobra, se može dio toga iskoristit, se može onda nešto malo promijenit. U školi uglavnom učenik sluša. I to je to.

A ovdje se stvarno oni javljaju i predlažu nešto svoje i tako?

Da, cilj je toga. I pogotovo kad rade tako neke projekte timske, je cilj da svatko iznese neku svoju ideju, uopće šta će radit, i onda kako će to ostvarit, i pa se onda usklađuje pa se vidi što se uopće može ostvarit, što je sad prenadobudno. Jer to isto zna krenut, sad će ovaj napraviti Space shuttle. Ono malo smirit.

Ali ono nije sad ne znam, ti sad znaš super tu, i sad ćeš ti njemu reć' nemaš pojma.

Ne, ne, ne definitivno ne.

Jer to su mi svi govorili, (osoba 4) zna najbolje, ali se nikad on nije postavio kao netko tko zna najbolje?

Mislim ne bi' ni rekao da znam najbolje. Ok, definitivno ima područja u kojima znam više od ostalih, ali postoje područja u kojima oni znaju više od mene.

Mentori ili učenici?

Učenici i drugi mentori. Tako da ne bih rekao da znam najbolje, naći ću nešto što znam bolje od ostalih, ali ću naći nešto što drugi znaju bolje od mene.

Kada biste trebali sa samo tri ključne riječi opisati što vidite kao ključne prednosti vašeg sudjelovanja u programu 'Budi++', koje bi to tri riječi bile?

Samorazvitak, prijateljstva i... napredovanje općenito.

Dobro samorazvoj, koji bi to smisao bio?

Mislim općenito, em ta samoaktualizacija u tom zadovoljstvu stečenom kroz sve to, em stvari koje sam naučio kroz sve to, zapravo osobni razvoj. Stane u jednu riječ haha.

A prijateljstvo dobro, to ste rekli i što je bilo zadnje?

Napredovanje, to bi bilo u kontekstu ovog prvog. I stručno i osobno.

Znači i stručno i osobno, jer sam ja mislila kao samoaktualizacija osobni razvoj, a napredovanje kao stručni razvoj, tako sam mislila?

Mislim i osobni i stručni razvoj je kroz ovo stečen tako da.

Dobro znači i osobni i stručni razvoj i prijateljstvo.

Da.

Ok, to je to, hvala.

Prilog 3 (Kodno stablo)

Područja	Dimenzije
Uključivanje u program	Godine uključivanja
	Važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja
	Intrinzična motivacija
	Ekstrinzična motivacija
	Nemotiviranost za uključivanje
	Uloga i utjecaj škole
	Informiranje o programu
Sudjelovanje u programu	Razlozi nastavka sudjelovanja u programu
	Važnost kontinuiranog pohađanja programa
	Ključ uspješnog i kontinuiranog pohađanja programa
	Utjecaj na odabir u daljnjem školovanju
	Izazovi s kojima su se susretali
Načela rada u programu	Način stjecanja znanja
	Opis i način rada iz perspektive učenika
	Opis i način rada iz perspektive mentora
	Načela rada u skupini
Razvoj, doprinos i kompetencije	Potrebe i interesi
	Osobni razvoj ličnosti
	Kreativnost
	Samoaktualizacija (osobno zadovoljstvo)
	Socijalne kompetencije
	Stručne kompetencije
	Praktične kompetencije
	Primjena praktičnog iskustva (primjeri)
	Osposobljenost za rad, posao i budući život
	Profesionalni razvoj
Značaj mentorstva	Odluka za angažiranjem kao mentor
	Utjecaj mentorstva na sudionika (primjeri)

Sadašnja i buduća uloga sudionika u odnosu na program	Uključenost u program
	Uloga programa u sadašnjem kontekstu
	Viđenje vlastite budućnosti u odnosu na program i profesionalni život
Formalno i neformalno obrazovanje	Odnos formalnog i neformalnog obrazovanja
	Razlika formalnog i neformalnog obrazovanja
	Važnost formalnog certificiranja neformalnog obrazovanja
Prednosti i korisnost sudjelovanja u programu	Stjecanje prijateljstva i poznanstva u programu
	Važnost i dobrobit stjecanja prijateljstva i poznanstva u programu
	Korisnosti programa u drugim oblicima učenja i obrazovanja
	Mogućnost studentske prakse i rada u velikim firmama izvan Hrvatske
	Ključne prednosti sudjelovanja u programu

Prilog 4 (Postupak kodiranja)

Područja	Dimenzije	Kategorije	Primjeri
	Godine uključivanja	- 7. razred OŠ - 6. razred OŠ (4)	'Šta ja znam, 7. razred znači s 13, 14 godina. Od onda sam baš u CTK.' – 1 'Znači 7. razred osnovne. Možda sa 13 godina tako nekako.' – 2 'Pa bila sam negdje sedmi razred osnovne škole, sad koliko je to bilo godina. 13 valjda' – 3 'A kao polaznik sam krenuo u šestom razredu osnovne škole.' – 4
Uključiva nje u program	Važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja	- Lakši napredak tijekom školovanja i mogućnost pronalaska posla - Lakše i opušteno učenje bez pritiska zbog pronalaska posla te razvoj karijere - Steći dobre temelje radi lakšeg učenja i napredovanja u kasnijoj dobi te manjeg ulaganja napora i truda	'Da, intervjui za velike firme kao dio svog procesa obično postavljaju pitanja zahtijevaju poznavanje područja koja se uče upravo ono od najmlađih dana, znači kad oni krenu već na natjecanja u petom razredu, pa oni nakon osnovne škole, isto tako i ja, sam prešao na srednju školu gdje sam mogao neke kompliciranije koncepte naučiti i onda evo u srednjoj školi kada sam završio s tim algoritmima i strukturama podataka koje je obično svuda na fakultetima kolegij.' – 2 'Tako da preporučila bih svakome koga zanima u konačnici takva karijera da se definitivno počne baviti sa rješavanjem zadataka i da možda kao mali ako ga zanima krene ovako na radionice. Jer sam zapravo bez neke muke naučila stvari koje ljudi jako stresno uče za te prijave za posao. Znači možda netko tko je velik odrastao, sad želi se zaposliti i krene učiti i onda se možda nervira, brine se kako će to ispasti. Ja sam jednostavno kroz te godine nekako opušteno naučila te algoritme. Nije da sam bila nekako prisiljena da sad moram to naučiti do tog i tog roka.' – 3 'Ali ono već sada može steći' neke dobre temelje i naučiti nešto što će mu kasnije olakšati daljnje učenje jednom kad odraste. Mislim moguće je krenuti, ima ljudi koji krenu tek u srednjoj školi pa opet nadoknade to što su prvih par godina neki imali prednost. S tim da trebaju puno više truda uložiti nego recimo

			<i>netko tko je krenuo u petom razredu i cijelo vrijeme kontinuirano učio.'</i> – 4
Intrinzična motivacija	<ul style="list-style-type: none"> - Zainteresiranost za programiranje na dobrovoljnoj bazi; nezadovoljenost potrebe za programiranjem u školi (napredno) - Želja za znanjem iz programiranja i želja za druženjem s prijateljem - Dodatno znanje kojeg nema u školi te druženje s natjecateljima i zajedničko napredovanje - Interes prema informatici te dodatno obrazovanje kojeg u školi nema (napredno) 	<p><i>'Jer me zanimalo programiranje, kompjuteri i takve stvari. Nije da me netko prisilio, da su me se htjeli doma riješiti, nego stvarno me zanimalo.'</i> – 1</p> <p><i>'U školi mi je bilo dosadno jer sve što smo radili je bilo ono usput i programiranja nije bilo baš... tu je bilo baš programiranje ono za u to vrijeme pomučiti se.'</i> – 1</p> <p><i>'mislim bilo je iz interesa da naučim programirati i da se onda još družim ovoga s njima, malo više, subotama.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa nekakvo pojačano vježbanje informatike. Više nego u školi, kao još dodatno. Druženje sa natjecateljima koje sam isto poznavala sa drugih natjecanja i da s njima mogu ustvari vježbati, napredovat skupa s njima.'</i> – 3</p> <p><i>'Čisto interes prema informatici. Jer ono na nastavi smo imali informatiku koliko smo imali, ali ništa pretjerano napredno. Tako da ono, ono što smo ovdje radili je bilo dosta drukčije nego što se radi u školi.'</i> – 4</p>	
Ekstrinzična motivacija	<ul style="list-style-type: none"> - Roditelji (otac) - Prijatelj - Profesorica informatike i drugi natjecatelji - Profesorica informatike 	<p><i>'i onda me je tata samo jedno ljeto prijavio i rekao mi je: moraš ić'. I onda sam išao i ostao do kraja.'</i> – 1</p> <p><i>'Prijatelj (osoba 4) me pozvao inače koji je godinu prije mene bio na radionicama pa me pozvao da dođem na radionice da malo naučim ovoga, programiranje.'</i> – 2</p> <p><i>'Profesorica i kolege natjecatelji (osoba 2 i osoba 4).'</i> – 3</p> <p><i>'Ona mi je bila rekla za postojanje tog programa i za te radionice subotom.'</i> – 4</p>	
Nemotiviranost za uključivanje	<ul style="list-style-type: none"> - Strah i sumnja u vlastitu sposobnost 	<p><i>'Pa ispočetka ja nisam htio odlaziti zato jer me bilo strah ful da li ću ono znat, da li ću moć' to pratiti i to.'</i> – 1</p>	
Uloga i utjecaj	<ul style="list-style-type: none"> - Nije imala utjecaja (1) - Imala je utjecaja 	<p><i>'Ne, ne ništa.'</i> – 1</p> <p><i>'Ali preko škole sam čuo za kamp informatičara ljetni na koji</i></p>	

	škole		<p><i>Sam išao i tamo sam se onda s (osobom 4) upoznao koji me onda zvao na Budi ++ tako da ono na neki način... da, na neki način škola je imala utjecaja, da.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa da jer me zapravo uputila profesorica u osnovnoj školi tako da ona me vježbala za natjecanja i poslala me najprije radi natjecanja... jer ustvari da nije bilo profesorice, ne bih znala za natjecanje i samim time ne bih onda znala ni za CTK.'</i> – 3</p> <p><i>'iskreno da mi profesorica u osnovnoj nije rekla da postoji to i da se prijavim, ne bi' ni došao'</i> – 4</p>
	Informiran je o programu	<ul style="list-style-type: none"> - Utjecaj obitelji (brat i otac) - Utjecaj prijatelja - Utjecaj profesorice i drugih natjecatelja - Utjecaj profesorice 	<p><i>'mislim tata me to prijavio. Ja nisam ni znao. Meni je brat bio u ZTK. To je zajednica tehničke kulture. I onda je valjda tata tako preko brata saznao da postoji i ovo za programiranje i to.'</i> – 1</p> <p><i>'(osoba 4) – prijatelj.'</i> – 2</p> <p><i>'Od profesorice i od njih (osoba 2 i osoba 4).'</i> – 3</p> <p><i>'Preko nje sam čuo za to, da.'</i> – 4</p>
Sudjelovanje u programu	Razlozi nastavka sudjelovanja u programu	<ul style="list-style-type: none"> - Potreba, zainteresiranost, napredak i zadovoljstvo - Znanje, korisnost, druženje s ljudima sličnih interesa - Motivirajuća i radna atmosfera, lakši rad u grupi, zabava, osjećaj da nisi sam u tome i da se netko trudi da ti objasni - Rast zainteresiranosti te napredovanje na natjecanjima što je dodatno motiviralo 	<p><i>'Jer mi je trebalo i jer me i zanimalo... i postajao sam sve bolji, pa mi je bilo sve veće zadovoljstvo nastavljat s tim i tako.'</i> – 1</p> <p><i>'vidio sam da mogu naučit neke stvari, korisno znanje pokupit i... da se još mogu onda ovako s ljudima sličnih interesa družiti tim vikendima i tako. Pa to su bili ono glavni razlozi.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa takve neke radionice daju dosta motivacije, puno je lakše raditi u grupi nego raditi sam kući i nekako atmosfera je radna, ono dođe se i rješavaju se zadaci. Bude puno zabavnije, meni je to kao djetetu bilo dosta bitno da nisam baš sama u tome nego ima još netko tko sa mnom to vježba, vidim da se netko trudi da mi objasni i to je bilo dosta motivirajuće.'</i> – 3</p> <p><i>'Mislim jednom kad sam krenuo mi se ful svidjelo to što smo radili. Bio sam totalno zainteresiran. I onda je kada u prvom, drugom mjesecu krenulo školsko natjecanje. Nakon školskog i</i></p>

		<i>županijskog, pa sam onda još prošao i na državno tako da me tu još dodatno motiviralo. Tako da ono, nakon toga bilo neupitno hoću li nastaviti.'</i> – 4
Važnost kontinuiranog pohoda programa	<p>- Gubitak zaleta/kontinuiteta, zaboravljanje i teži nastavak i učenje (teže napredovanje i učenje discipline) (1 i 2)</p> <p>- Gubitak fluentnosti kodiranja, nadograđivanje znanja kroz dulji vremenski period kako bi se napredovalo i kako bi se ta vještina usavršila</p> <p>- Važnost kontinuiranog i postepenog učenja kroz duži period od rane dobi, te teža nadoknada i više ulaganja posebice u kasnijoj dobi</p>	<p><i>'recimo da sam bio godinu tu pa da sam dvije godine stao, pa da sam godinu došao mislim da bi mi se izgubio, izgubio bi zalet. Znači, stao bi i onda bi zaboravio par stvari vjerojatno pa bi mi onda bilo teže se vratiti na staro i tako. Mislim da bi mi bilo teže svaki put nastaviti.'</i> – 1</p> <p><i>'kroz kontinuirani rad se može ovako jedna disciplina naučiti jer ima tu dosta stvari koje se trebaju naučiti i dosta stvari koje se trebaju izvježbati i onda ako nije rad kontinuiran, grupa može otić' dalje nakon, nakon dva tjedna. Onda je dosta teško učeniku pohvatat ono što se nije radilo.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa ustvari radionice kad se ne dolazi u kontinuitetu, vjerojatno bi se izgubila nekakva fluentnost kodiranja, znači dobro je nadograđivati znanje redovito, i ne samo zapustit neku vještinu, tako i sportovi tako i bilo što, tako i programiranje, ako se želi napredovati. Tako da je dobro ostati na radionicama i nastaviti dolaziti kroz neki dulji period jer nitko ne može odjednom postati fantastičan programer. To je vještina koja se gradi, iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu.'</i> – 3</p> <p><i>'A bitno je radi kontinuiranog učenja jer teško je nadoknadi. S tim da trebaju puno više truda uložiti nego recimo netko tko je krenuo u petom razredu i cijelo vrijeme kontinuirano učio. Tako da ono moguće je samo uskočiti u to, ali puno je lakše krenut od neke ranije dobi i postepeno prolaziti kroz sve to.'</i> – 4</p>
Ključ uspješnog i kontinuiranog	<p>- Predstavljanje programiranja na zabavan i koristan način</p> <p>- Redovito pohađanje, rad na radionicama i kod</p>	<p><i>'da se programiranje predstavi na nekakav zabavan način koji nam može pomoć u svakodnevnom životu.'</i> – 1</p> <p><i>'redovito pohađanje, znači kontinuirano pohađanje radionica, rad na radionicama, rad kući. Mislim da su to najbitnije stvari.'</i> – 2</p>

<p>pohađanja programa</p>	<p>kuće; vršnjačko učenje i pomaganje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upornost, odgovornost za vlastiti razvoj i želja za napredovanjem - Redovito dolaženje na radionice te samostalan rad kod kuće (ulaganje vlastitog truda kako bi se postiglo puno te razvijanje odgovornosti za vlastiti napredak) 	<p><i>'Eventualno nekakva kolaboracija ili vršnjačko učenje gdje se onda oni koji su neki dio gradiva svladali mogu mlađima ili onima koji nisu bili objasniti neke stvari ili neke zadatke koje su riješili, posebno u ovom području je to dosta ovoga je dosta bitno.'</i> – 2</p> <p><i>'Neka upornost i zapravo želja da se nauči i da se napreduje jer nitko ne može biti natjeran da sam... nitko ne može biti natjeran ako ga ne zanima, al opet ne može napredovat ako nema sam svoj interes da će i kući nešto pogledati, da će se potruditi razmišljati i tako.'</i> – 3</p> <p><i>'Pa bitno je redovito dolaziti na radionice, ali također i samostalno doma vježbat neke zadatke, rješavat, pokušavat jer nemoguće je imat toliko radionica, ovdje uz nekog mentora, koliko bi zapravo bilo potrebno za nešto stvarno postići. Ono, ovdje se može steći dosta znanja dobit dosta pomoći, opet potrebno je uložiti dosta svog truda. Znači ono ne može netko stalno stajati iznad mene i gledat šta radim. Treba se osoba sama potruditi. Ono neće me ovdje nitko tjerat zašto nisi doma radio ili dat zadaću ili nešto. Ali ono ako želim nešto postić' treba se sam potruditi.'</i> – 4</p>
<p>Utjecaj na odabir u daljnjem školovanju</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Potvrda da se želi time baviti u životu (1, 2) - Utjecaj u odabiru fakulteta; potvrda da se želi baviti zbog različitih mogućnosti - Utjecaj u odabiru fakulteta i srednje škole 	<p><i>'Pa nije utjecalo, zato jer sam ja otprije već znao da to želim raditi. Mislim možda je utjecalo, ali samo u smislu da mi je potvrdilo da ja to želim raditi.'</i> – 1</p> <p><i>'a i puno prije kad sam dobio prvi kompjuter, ne znam koliko sam imao 4 5 godina, odmah sam već znao da bi se time volio baviti i od tada sam već znao da se želim usmjeriti u tom profesionalnom kontekstu. Ali mislim da su ove radionice, da je Budi ++ samo ojačao odabir struke i da nije na neki način potpuno preokrenuo način na koji sam razmišljao nego samo ono potvrdilo.'</i> – 2</p> <p><i>'pa usmjerilo me da zapravo izaberem možda ovaj fakultet. Tako, da nisam znala koliko ima tu mogućnosti u informatici, što se sve može raditi, možda ne bih bila toliko lako odlučila.'</i></p>

			<p><i>Iako vjerujem da bi ionako izabrala računarstvo, jer me to dosta zanimalo, ali ovako definitivno nije bilo toliko teško.'</i> – 3</p> <p><i>'potvrdilo mi je u smislu, potvrdilo mi je da ono što me zanima da imam smisla to raditi, da mogu to naučiti, da ima dosta toga što se može raditi u tom području, da se isplati to raditi i da ono da su ljudi koji su tamo na tom fakultetu dobri u smislu dobro društvo.'</i> – 3</p> <p><i>'Iskreno da u šestom razredu nisam krenuo ovdje ne znam bi li upisao faks koji sam upisao ili bi upisao nešto drugo. I ono kako sam krenuo ovdje to mi se svidjelo pa sam i dalje ostao u tom području. Jer evo ono u osnovnoj sam već vidio da se želim baviti time, pa ono koja srednja će mi biti u skladu s time. Tokom srednje naginjao prema tome, kasnije fakultet upisao vezano uz to. Da nisam došao stvarno ne znam kako bi dalje se odvijalo'</i> – 4</p>
Izazovi s kojima su se susretali		<ul style="list-style-type: none"> - Profesionalni izazovi (rad na projektima te rješavanje zadataka) (1,2,3,4) - Osobni izazovi; hiperaktivnost i traženje pažnje od strane učenika - Objašnjavanje zadatka na razumljiv način; dopiranje do zatvorenije i nove djece; prilagođavanje različitim ljudima i njihovom ponašanju te rješavanje problema - Nalaženje s polaznicima zbog 	<p><i>'Tako nekih, uglavnom u tim projektima je bilo izazova. Inače ne. Šta ja znam za Poriluk se (osoba 4) dosta mučio. Trebalo je geolokaciju dobiti na mobitel i mislim da mu je to bilo teško za napraviti tako da to je recimo izazov. Ili ne znam bilo je podijeljeno, ja sam imao dosta mali dio u tom Poriluku jer sam imao 15 godina ne znam koliko. Tako da nisam baš znao. Ali bio je izazov s vremenom recimo. Bio je točan datum kada to treba biti gotovo, a mi smo kasnili. A dio prevoditelja, imali smo prevoditelje kao jer je trebalo biti na 3 jezika, dio prevoditelja nije preveo. I onda smo recimo na engleski ja mislim prevodili mi. Tako da je ispalo više posla nego što je trebalo biti.'</i> – 1</p> <p><i>'Ali ono profesionalnih izazova je bilo puno. Recimo kad nam se baci neki problem kojeg nikad nismo vidjeli ili kada moramo ovako riješiti, napraviti mobilnu aplikaciju evo vam stvari koje mi želimo, a nikad to nismo radili i tako.'</i> – 2</p> <p><i>'pa nema nekih pretjeranih izazova osim teških zadataka.'</i></p>

		<p>studiranja u drugom gradu (prilagodba mentora na područje u kojem radi jedan na jedan s učenicom)</p> <p>- Nije bilo izazova u međuljudskim odnosima zbog dobre suradnje (1,2,3,4)</p>	<p><i>Izazovi na samom rješavanju...'</i> – 3</p> <p><i>'konkretno neki izazovi, ono kad radimo na nečemu, pa sad kako će izgledat, hoćemo li uspjeti napraviti. Tipa evo radili smo tu aplikaciju Poriluk, to nam je bila svima nama prva neka ozbiljnija aplikacija koju radimo.'</i> – 4</p> <p><i>'Kako sa samim sobom se dogovorit da ja sad moram vježbat da će to meni dobro donest u budućnosti.'</i> – 2</p> <p><i>'ali nekad zna bit naporno jer oni su dosta hiperaktivni i tako je to. I svatko bi htio pažnju za sebe i dosta je teško jednom objašnjavat neke napredne koncepte i onda se drugi javljaju da njima treba nešto i tako.'</i> – 2</p> <p><i>'To je dosta izazovno i teško je ispraviti nekome program jer on radi na svoj način, a ja na svoj i onda je potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušat objasnit na način kako će razumjeti ta osoba.'</i> – 3</p> <p><i>'pa ponekad je bilo teško doprijeti do neke djece koja su možda manje komunikativna, da shvatim jer oni šute i onda to mi je najgore kad netko samo šuti. Ne mogu shvatiti je li mu nije jasno ili ga ne zanima možda ili što je u pitanju, da li je netko tužan ili tako nešto. Pogotovo kad mi dođu neka nova djeca koju još ne poznajem...'</i> – 3</p> <p><i>'Da mora radit s ljudima i vidjeti kako oni u stvari reagiraju i pokušati shvatiti njih i zašto su tako reagirali i onda odreagirat u skladu s tim. Tako da se to riješi.'</i> – 3</p> <p><i>'Pa najveća problematika je što sam ja u Zagrebu, a oni ovdje. Tako da ono ne mogu bit ovdje svaki vikend jer ne bi stigao... tako da prilagodio sam se kol'ko sam uspio... tako da sam ono u komunikaciji s jednim konkretnim učenicom oko jednog konkretnog rada. I ono on će sam nešto radit, ako negdje zapne će pitat i ono, šta bi mogao napraviti, šta bi mogao unaprijedit. Tako da tu nije bilo tol'ko bitno da sam ja svaki tjedan ovdje.'</i> – 4</p> <p><i>'Po meni ne (izazovi u suradnji). Mislim da smo svi bili,</i></p>
--	--	---	---

			<p><i>makar ja sam sa svima uvijek bio složan i nikad nisam ono...'</i></p> <p>– 1</p> <p><i>'Pa mislim izazovi su obično profesionalnog tipa bili. Nisu nikad bili onako međuljudskog tipa onako da smo morali prelaziti neke izazove vezane uz ljude.'</i> – 2</p> <p><i>'ono radno okruženje je bilo super, učitelji su bili super.'</i> – 3</p> <p><i>'U odnosima se stvarno ne mogu požaliti na ništa. U odnosu kao oni prema meni kao volonteru i obratno. I kao polaznik isto da.'</i> – 4</p>
Načela rada u programu	Način stjecanja znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Mentorstvo i radionice (1,2,3,4) - Priprema za natjecanja uz pomoć mentora (objašnjavanje) (1,2,3) 	<p><i>'Samo preko mentora.'</i> – 1</p> <p><i>'mislim subotama bi se našli na tim radionicama, i onda bi nam, tad nam je mentor to vodio.'</i> – 2</p> <p><i>'Preko radionica. Ali većinom smo mi bili skupa kao neka grupa koja zajedno uči i nama su bili različiti mentori ovdje.'</i></p> <p>– 3</p> <p><i>'Nova znanja prvenstveno preko tih radionica što smo ovdje imali. Imali smo mentore.'</i> – 4</p> <p><i>'Mislim mi smo vježbali, ja i (osoba 2) za te osnovne informatike smo vježbali po državnim natjecanjima sve.'</i> – 1</p> <p><i>'To je sve bilo u sklopu priprema nekih za natjecanja koja su nam dolazila tamo prvi drugi treći mjesec godina obično kad ide.'</i> – 2</p> <p><i>'Preko starih zadataka s natjecanja, od kolega koji bi onako ispričali možda neki algoritam ili rješenje kojeg nema nigdje dostupno da se može čuti ili pročitati nego baš treba znat od nekog to čuti.'</i> – 3</p>
	Opis i način rada iz perspektive učenika	<ul style="list-style-type: none"> - Vježbanje zadataka i poticanje samostalnosti u razmišljanju i rješavanju zadataka/ zajedničko diskutiranje o zadatku - Pomoć mentora u rješavanju zadataka ili 	<p><i>'Onda bi krenuli raditi ili bi (osoba 4) sjeo sa mnom pa bi mi pomagao dok kodiram ili bi mi dao neki zadatak pa bi ga ja probao iskodirati' sam, ako bi uspio bi bilo super, a ako ne bi opet sjeo do mene i prošao sa mnom kroz taj zadatak. Ne bi mi dao rješenje nego bi prolazio sa mnom kako ja taj zadatak rješavam sam sebi u glavi. A (osoba 2) bi uglavnom, sličilo je predavanjima. Ja i on bi se našli. Ja bi sjeo, on bi mi objasnio</i></p>

	<p>međusobno pomaganje učenika</p> <p>- Predavanja i objašnjavanje temeljnih koncepata (teorijski dio)</p>	<p><i>par stvari i onda bih dobio zadatke iz tih par stvari. To bi sve rješavali na ploči i bilo je brzo, efikasno, sve super.'</i> – 1</p> <p><i>'I onda bi nam mentor objasnio neke nove koncepte ili bi vježbali i rješavali neke zadatke. Ako bi imali neki problem pitali bi njega. Ili bi ono međusobno si pomagali, međusobno rješavali znači te zadatke. I tako je uglavnom prolazila radionica...bilo je ono tipično programerska radionica gdje bi sjeli i radili par sati i mislim da se jedino tako i može naučit.'</i></p> <p>– 2</p> <p><i>'Svaka radionica je možda neka tema ili neki algoritam ili neki zadatak o kojem se treba razmišljati ili više zadataka. I onda se postavi zadatak, voditelj postavi zadatak i onda mi svi trebamo to riješiti. Razmisliti najprije o strategiji rješavanja onda popričamo o tom, prodiskutiramo i idemo to svi iskoridat da radi na kompjuteru i ustvari si pomažemo ako neko zapne tako da je dosta to prednost kad se rješava ovako na radionici nego kad netko doma zapne i ne zna sad više što će i nema mu tko pomoć tako da je ovo bilo super... ali bilo je stvari koje nismo znali, ali to bi naučili možda kroz neku kraću teoriju od dvije, tri rečenice i onda bi kroz zadatak, kroz algoritam naučili.'</i> – 3</p> <p><i>'Tad je bilo svake subote i mi bi onda imali radionice o novim sadržajima. I onda bi na tome rješavali zadatke... nekad bi dobili još dodatno zadatke ili bi si sami našli kasnije za doma rješavat. Imali smo mentore. Mentor iz CTK. I ono to što kažem doma samostalno rješavat. Jasno ako s nečim zapnemo uvijek možemo pitat. To je ono super jer uvijek ima tko nam može pojasnit.'</i> – 4</p>
<p>Opis i način rada iz perspektive mentora</p>	<p>- Obrazovni aspekt – objašnjavanje novih koncepata i zadavanje zadataka iz područja koja su im slabija; primjena</p>	<p><i>'ako ima neki koncept kojeg treba objasniti, to se objasni. Ako ne, onda se rješavaju zadaci. Svatko dobije svoj zadatak u nekom konceptu za kojeg ja smatram da im je slabiji ili da oni moraju to navježbati.'</i> – 2</p> <p><i>'Ja im pokušam objasniti neke stvari da bi uopće shvatili kako</i></p>

		<p>teorijskih spoznaja kroz zadatke te priprema za natjecanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odgojni aspekt – usađivanje temeljnih vrijednosti (pomaganje zajednici i ljudima) u učenike po uzoru na vlastite mentore - Rad s darovitim djecom i učenicima (bolja prilagodba i napredovanje) (2,4) - Pronalazak najboljeg načina objašnjavanja rješenja polaznicima; rad i igra te pomaganje od strane mentora (savjeti) - Poticanje učenika na promišljanje o rješenju i uvažavanje tuđih mišljenja te pomaganje oko razrade ideje/rješenja 	<p><i>se to onda može iskoristiti u praksi. I onda najbolje zapravo kroz zadatke oni to shvate. Onda oni ovoga kroz te zadatke mogu primijeniti ono što su naučili teorijski, a mogu se i pripremiti dalje za natjecanja.'</i> – 2</p> <p><i>'Znači mentor kad je nas učio bilo je dosta naglasak na radu, na osobnom napretku, na poštenju, na vraćanju zajednici, na međuljudskim odnosima, pomaganju. Mislim da je to i nama sad svima cilj koji smo volonterima ovdje da toj djeci usadimo u glavu da budu dosta dobri što se toga tiče i da možda i oni vraćaju nazad to zajednici za koju godinu.'</i> – 2</p> <p><i>'Posebno kod darovite djece koji mogu držati koncentraciju relativno dugo vremena i mogu nas pratiti. I mi možemo pratiti njihov tempo pa onda nema potrebe za prekidanjem radionica, za nekim velikim pauzama, za neke one icebreakere, wormere, kako se već zovu, igre na početku upoznavanja'</i> – 2</p> <p><i>'Pa općenito škola ima slabo riješen rad s darovitim i naprednim učenicima. Što je možda puno bolje riješeno ovako kroz udruge koje imaju posebno za to radionice... oni koje to više zanima i koji su napredniji u tome. Ok, opet se ne može nužno prilagoditi svakome, ali taj tempo te grupe će biti brži od tempa normalnog razreda.'</i> – 4</p> <p><i>'To je dosta izazovno i teško je ispraviti nekome program jer on radi na svoj način, a ja na svoj i onda je potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušati objasniti na način kako će razumjeti ta osoba.'</i> – 3</p> <p><i>'Tako da lijepo ih je vidjeti kako rade, super je biti im mentor i ono moći, doći, pomoći i reći kako bi se nešto moglo bolje, kako se nešto može popraviti i onda na kraju vidimo kako to radi i zapravo se svi igramo s time.'</i> – 3</p> <p><i>'I pogotovo kad rade tako neke projekte timske, je cilj da svatko iznese neku svoju ideju, uopće šta će raditi, i onda kako će to ostvariti, i pa se onda usklađuje pa se vidi što se uopće</i></p>
--	--	--	--

		<p>može ostvarit, što je sad prenadobudno... Ono, može to bit super ideja, a može se vidjeti da iz nekog razloga nije dobra. Ali onda ono zašto nije dobra, se može dio toga iskoristit, se može onda nešto malo promijenit. Jer to isto zna krenut, sad će ovaj napravit Space shuttle. Ono malo smirit. ' – 4</p>
Načela rada u skupini	<ul style="list-style-type: none"> - Uvažavanje tuđeg mišljenja neovisno o položaju i znanju osobe (pluralizam mišljenja) (1,2,3,4) - Opuštena atmosfera i obostrano učenje (učenici od mentora i mentori od učenika) - Opuštena atmosfera kao igra - Opuštenija atmosfera (nema sankcija te je manja distanca učenika i mentora) - Vršnjačko učenje i pomaganje (pogotovo u timskom radu) (2,3,4) - Odnos i povezanost učenika i mentora (bolja povezanost, češće postavljanje pitanja) (2,4) 	<p>'uvijek bi imao neki prijedlog, al bi uvijek svi prihvatili neki drugi prijedlog pa bi svi to ono. Baš je bilo lijepo za radit sa svima. Nije bilo ne znam, mentor (osoba 4) je bio najbolji u programiranju, nije bilo da bi on rekao to ćemo raditi tako i to je to. Ako je netko imao bolju ideju uvijek bi je neko spomenuo i odlučilo bi se koja je bolja.' – 1</p> <p>'to je bila jedna grupa gdje svi cijenimo tuđa mišljenja gdje neovisno o tome kol'ko godina mi programiramo nema problema da mi prihvatimo mišljenje od nekog mlađeg ako ima smisla i takve stvari. Pluralizam nekakvog mišljenja.' – 2</p> <p>'Razmisliti najprije o strategiji rješavanja onda popričamo o tom, prodiskutiramo i idemo to svi iskodirat da radi na kompjuteru' – 3</p> <p>'jasno ako učenik ima neki prijedlog, poslušat se, uvaži, prokomentira.' – 4</p> <p>'Znači isto mislim da je vrlo opuštena atmosfera i atmosfera u kojoj mi možemo puno naučiti i ako znamo već neke stvari možemo puno naučiti od drugih, i mlađi od nas i mi od njih.' – 2</p> <p>'Tako da nema nekog opterećenja. S time više je kao igra, čak i meni tako neke radionice.' – 3</p> <p>'Rekao bi' da je opuštenije jer em je puno manja ta distanca učenika i mentora, em nema toga sada da netko mora doć'. Ovdje ne mora doć', nitko mu neće ništa napraviti. Ovdje može se usred radionice sjetiti da je gladan i otić' na burek.' – 4</p> <p>'Ali i vršnjačkog učenja, to je isto jedna bitna stvar. Ima tih zadataka koje možda mlađi, znači zadaci velikog obujma, koje onda voditelji, dosta je teško to riješit voditeljima, s obzirom</p>

			<p><i>da poduzima puno vremena onda drugi vršnjaci mogu tako neke stvari naučit.'</i> – 2</p> <p><i>'i ustvari si pomažemo ako neko zapne tako da je dosta to prednost kad se rješava ovako na radionici nego kad netko doma zapne i ne zna sad više što će i nema mu tko pomoć tako da je ovo bilo super.'</i> – 3</p> <p><i>'Pa mislim često je vidljivo da ono ako netko zna nešto da će pomoć osobi do sebe ili tako nešto. Da definitivno. Pogotovo kad imaju nešto što rade u timu.'</i> – 4</p> <p><i>'Mislim dosta je bitan odnos između voditelja i učenika.'</i> – 2</p> <p><i>'Ovdje je dosta drukčija povezanost mentora i polaznika u odnosu na učenike i nastavnike u školi. Puno više se osjeti ta distanca u školi nego ovdje... puno su bliži učenici mentoru, puno će lakše pitat, puno će češće pitat.'</i> – 4</p>
Razvoj, doprinos i kompetencije	Potrebe i interesi	<ul style="list-style-type: none"> - Znanja i interesi vezani uz programiranje (1,2,4) - Znanja koja nisu dostupna u školi te koja zadovoljavaju potrebe darovitih (napredni zadaci) (1,4) - Primjena znanja i odrađivanje prakse u značajnim informatičkim firmama i na projektima - Više vježbanja zbog nedostatka u školi, druženje s ljudima sličnih interesa 	<p><i>'Sve ovo što iz programiranja znam u biti znam otuda.'</i> – 1</p> <p><i>'potrebe i interesi su bili vezani uz učenje programiranja i nova znanja koja sam ostvario.'</i> – 2</p> <p><i>'I ono konkretno što se programiranja i toga tiče smo u školi radili jako malo tako da većinu toga što sam naučio tokom osnovne i srednje škole, sam naučio ovdje. Mislim interesi općenito prema programiranju i tom području.'</i> – 4</p> <p><i>'u školi je bilo brojevni sustavi i tako neke gluposti, ali to je sve ono, najosnovniji zadaci. A tu je bilo sve već napredno.'</i> – 1</p> <p><i>'škola ima slabo riješen rad s darovitim i naprednim učenicima. Što je možda puno bolje riješeno ovako kroz udruge koje imaju posebno za to radionice.'</i> – 4</p> <p><i>'Mislim to sve vodi nekom većem cilju. Možemo se baviti nekim stvarnim projektima, i onda na kraju to dovodi do ovih najvećih firmi gdje...evo imamo tu sreću i odrađivat, moji kolege, sreću odrađivat praksu. Ne sreću, nego primijenili su to znanje, koje smo upravo ovdje na Budi ++ dobili.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa primarno više vježbati jer u satnici u školi nema dovoljno</i></p>

			<i>sati, koliko god se profesor potruđi, dobro je dopunit s nekim dodatnim programom da se stigne više gradiva obradit... pa tu je i druženje s kolegama natjecateljima. Da sa sličnim interesima, tako da ustvari u školi nije bilo toliko puno djece koliko sam još upoznala ovdje kroz radionice, a koji su se bavili sličnim stvarima. Tako da je i to veliki plus.'</i> – 3
Osobni razvoj ličnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Samouvjerenost u vlastito znanje - Samopouzdanje u sposobnosti prezentiranja pred drugima - Samopouzdanje kroz uspjehe sebe i drugih te kroz pobjedu treme od javnog nastupa 	<ul style="list-style-type: none"> u 'mi moramo već imat neko znanje, samouvjerenost da smo dovoljno dobri i mislim da se to kroz ovakve radionice i uspije pohvatat.' u – 2 <p><i>'pa ne znam možda malo više samopouzdanja vjerojatno glede tog vođenja radionica jer prije nego što sam postala mentor, vjerojatno nisam bila toliko samopouzdana da nekom držim predavanje ili da održim neku prezentaciju ili bilo šta slično. To bi mi bilo dosta stresno.'</i> – 3</p> <p><i>'Jer ono em tako neko ostvarenje uspjeha da l' mene da l' učenika doprinosi nekom rastu pouzdanja, samopouzdanja. Općenito smanjenje treme bi mogao bit svojevrsan rast samopouzdanja.'</i> – 4</p>	
Kreativnost	<ul style="list-style-type: none"> - Kreativnost u mlađoj dobi; poticanje kreativnosti kod učenika; kreativni radovi i projekti učenika 	<ul style="list-style-type: none"> u 'Aha, pa radila sam doma svašta kad sam bila manja sam smišljala neke svoje igrice za mobitel ili sam radila nešto s Arduinom, pokušavala isprogramirat neke svoje robotičarske dizajne' – 3 <p><i>'Jer se ustvari u osnovnoj školi prezentira nešto, ali to je uvijek možda nekakva povijest, priroda, nešto što nije možda potrebno toliko se uživjeti u razmišljanje onoga koji sluša da bi mu se objasnilo da on nauči razmišljati tako da ustvari kreativno stvara novo rješenje za nešto. To bi bilo kao da sam profesor matematike ili možda fizike ili nečeg takvog.'</i> – 3</p> <p><i>'sad prilikom ovog proljetnog kampa, baš su djeca radila zanimljive projektiće i to je bilo i kreativno i razni kao stojevi su se radili, znači kao robotika. Što objedinjuje i programiranje i robotiku i nekakvo kreativno izražavanje i dizajn, svi tih mogućih aparata što su napravili.'</i> – 3</p>	

<p>Samoaktualizacija (osobno zadovoljstvo)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ispunjavanje i ljubav prema programiranju - Ispunjavanje i ljubav prema struci, zadovoljstvo rada s ljudima, u projektima i na poslu; težnja ka višem cilju (rad u struci, posebice za neku značajnu firmu) - Zadovoljstvo i osjećaj sreće potaknut volontiranjem (vraćanje usluge) - Vlastiti uspjeh (natjecanja) te uspjeh učenika (natjecanja) što pruža veliko osobno zadovoljstvo 	<p><i>'Ali zanimljivo mi je to ispunjava me i volim to raditi. Recimo šta ja znam od svih predmeta na faksu, najbolje mi je programiranje. Najzanimljivije i to mi je ful drago jer ću to jedan dan radit vjerojatno tako da.'</i> – 1</p> <p><i>'Ja mislim da jesam dostigao neku tu razinu meni osobno dosta bitnu jer radim u području koje me interesira, koje volim, s ljudima koji su obično izuzetno inteligentni i pametni. I ono u firmama i na projektima koji su jako veliki. Mislim ovisi od čovjeka do čovjeka, što čovjeka ispunjava, mene recimo struka jako ispunjava...'</i> – 2</p> <p><i>'i to još od osnovne škole kad sam krenuo na te radionice i to je jedan kontinuirani niz, znači od učenja, cijelo vrijeme učenja do nekog ispunjenja viših ciljeva poput evo zaposlenja u firmi u kojoj bi svi u struci htjeli raditi ili tako nekog ovoga dijela. Ali mislim da je nama svima u našoj struci, ja vjerujem u svakoj struci, ljudima je cilj raditi za neku firmu koja stvara promjenu ili koja ima neke velike proizvode. Jer mislim da se na taj način može najbolje naučiti u struci.'</i> – 2</p> <p><i>'ovo volontiranje i mentorstvo je stvarno jako veliko zadovoljstvo u životu jer ustvari vidim da sam mogla vratiti uslugu koju sam ja dobila. Utječe mi na to da sam zapravo sretna što to radim. Sretna sam da mogu prenositi znanje i to je to.'</i> – 3</p> <p><i>'Mislim veliko je zadovoljstvo tek kad se postigne osobno neki uspjeh. Plasman na natjecanju ili tako šta. Ali također jako je veliko zadovoljstvo kad netko od mojih učenika velik uspjeh. Tako da ono, to je već jako velika razina osobnog zadovoljstva. To je u biti nešto što najviše dobijemo kroz ovakve projekte (u CTK).'</i> – 4</p>
<p>Socijalne kompetencije</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Timski rad (1,2,3,4) - Komunikacijske vještine (traženje pomoći) i prezentacijske 	<p><i>'Pa vjerojatno timski rad mi je dosta bolji jer smo radili, a nekoliko puta smo radili u timovima. Recimo ne znam ako znate za Poriluk. To je aplikacija kao neki digitalni vodič kroz Rijeku. To je za turiste bilo osmišljeno. Jer sam radio</i></p>

		<p>vještine (objašnjavanje i govor u javnosti) te otvorenost i samopouzdanje u radu s ljudima (1,2,3,4) - Rješavanje problema u timu</p>	<p><i>konstantno, ne konstantno, ali ono šta ja znam... Tipa 15 sati na dan bi ja i (osoba 4) i (osoba 2) bili u kontaktu. I u svakom trenu bi znali šta treba napraviti koji od nas. Timski rad mi je bolji zato.'</i> – 1</p> <p><i>'(otvorenost u radu s ljudima) S obzirom na to da na radionicama međusobno radimo, međusobno si pomažemo, na raznim projektima surađujemo u timu, tim radi veći projekt i tako nešto pa smatram da su definitivno te stvari bitne.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa ja bih rekla neki rad u grupi jer smo imali nekih projekata ovdje u CTK koje smo radili kao aplikaciju, pa svi skupa... ako netko ima problem, može pitat da dođe netko pogledat, pomoć. Ako ne, svatko radi na svom dijelu zadatka da bi se na kraju spojilo sve u cjelinu. Tako da smo imali neku ploču na kojoj je napisano koji su zadaci, pa smo zadatke dodjeljivali jedni drugima, pričali što još treba dodati, kako ćemo dalje i tako.'</i> – 3</p> <p><i>'Tipa evo ta aplikacija Poriluk, isto smo je radili u timu. Morali smo se sami podijelit tko će šta radit, sami usklađivat i ono pazit kol'ko tko šta može napravit i slično da bi to napredovalo kako spada. Tako da ono to je iskustvo koje pomogne ono za kasnije, za timski rad. Jer ono jednostavno aplikacija na kojoj radi tisuće ljudi, bitno je imat ok timski rad. Jer ono nije dovoljno bit samo super u području ako se ne možeš snać' s ostalim ljudima.'</i> – 4</p> <p><i>'Vjerojatno i komunikacija općenito. Mislim da me malo i otvorilo. Inače sam dosta zatvoren, ali mislim da me ovo dosta otvorilo jer sam imao puno, dosta sati sam i volontirao. Znači maloj djeci objašnjavao tako da u tom smislu sam, lakše mi je doć' do nekog i pitat: ej šta ti treba, šta ti treba pomoć s tim nešto ne ide i tako to. Prije to ne bih mogao.'</i> – 1</p> <p><i>'Komunikacijske vještine također i kroz ovaj mentorski dio smo morali razvijati i da bi mogli s djecom raditi. Komunikacija i prezentacijske vještine oboje može spadati kao</i></p>
--	--	--	--

			<p><i>neke stvari koje smo unaprijedili kroz projekte koje smo radili pa koje smo morali prezentirati.'</i> – 2</p> <p><i>'Onda nekakvo govorenje u javnosti jer ustvari kad sam počela vodit radionice, nisam imala toliko prezenterškog iskustva da ja nekome nešto objašnjavam...mislim takve neke socijalne vještine'</i> – 3</p> <p><i>'kad sam došao na posao preko ljeta mi je bilo najnormalnije pričat s ljudima bez obzira jesu li mi oni nadređeni, nenadređeni. Komunicirat ono, ako sam negdje zapeo pitat pomoć. Mislim da je puno pomoglo sa javnim nastupima. I dalje imam treme od toga. Pogotovo ono kad treba pričat pred velikim grupama ljudi. Ali ono mislim da bi bez ovako nečega imao puno većih problema sa javnim govorom nego trenutno. Mislim trenutno ono je me trema, ali ok, obavim to. I onda treba na ploči to riješit i objasnit kako biste riješili, što biste radili.'</i> – 4</p> <p><i>'ali kad radimo na nekim projektima u mobilnim aplikacijama, projektima robotičkim i tako nekim stvarima, uvijek se moraju rješavati neki konflikti ili radit na tome da ti međuljudski odnosi budu u redu u timskom radu i da su svi zadovoljni.'</i> – 2</p>
Stručne kompetencije		<ul style="list-style-type: none"> - Temeljno znanje - Produbljeno znanje, znanje na višoj razini (2,4) - Programerske vještine - Mentalni sklop - Prezentacijske vještine sebe ili proizvoda te vježbanje međuljudskih odnosa - Prezentacijske vještine (tijekom radionica) nužne za kasnije situacije 	<p><i>'sve šta znam iz programiranja, u biti znam otuda. Što znam iz osnova, znam otuda.'</i> – 1</p> <p><i>'Pa mislim da smo kroz, mislim ja sam bar kroz formalno obrazovanje uspio dobit neke osnove informatike, neke osnove tog programiranja, koje su onda ovdje produbljene i na puno veću razinu dovedene.'</i> – 2</p> <p><i>'Puno gradiva koje se u školi jednostavno ne obrađuje.'</i> – 4</p> <p><i>'i naravno ove programerske vještine. Stručno znanje programiranja, korištenja algoritama i takve stvari.'</i> – 3</p> <p><i>'Mislim tu se na programiranju se recimo dobije taj neki mentalni sklop ako se zove tako. Znači taj način razmišljanja se razvije kako rješavat te zadatke koji se dobiju. Tako da to sam stekao. To je najvažnije.'</i> – 1</p>

		<p>te za govor u javnosti (3,4)</p> <p>- Komunikacijske vještine - znati objasniti rješenje da osobi bude razumljivo, a ne samo prezentirati rješenje (s obzirom na njen način shvaćanja) (3,4)</p> <p>- Sposobnost prilagodbe komunikacije i objašnjavanja osobama različitih uzrasta (gradivo i potrebe)</p> <p>- Organiziranost i radne navike (u smislu vremena) (2,3)</p>	<p><i>'Pa smo kroz njih (projekte) ono vježbali međuljudske odnose, prezentacijske vještine, i tako. Prezentacijske vještine i one vještine mogućnosti recimo prodaje nekog proizvoda kojeg smo napravili ili prezentacijske vještine proizvoda ili prezentacijske vještine sebe.'</i> – 2</p> <p><i>'Onda nekakvo govorenje u javnosti jer ustvari kad sam počela voditi radionice, nisam imala toliko prezenteriskog iskustva da ja nekome nešto objašnjavam...To bi mi bilo dosta stresno, a sad mi je...netko mi dođe ujutro i kaže da imam radionicu iz čega god a da ja to znam raditi, onda mi nije problem. Dođem i samo odradim radionicu.'</i> – 3</p> <p><i>'Tokom mentorstva sam ovdje ipak stekao toliko predavačkog iskustva koje ipak može bit korisno kasnije ako ništa tokom izlaganja nekog seminara ili prezentacija, držanja javnog govora.'</i> – 4</p> <p><i>'nekakva komunikacijska vještina za objašnjavanje svog vlastitog mišljenja... potrebno baš se uživjeti u to rješenje i pokušat objasniti na način kako će razumjeti ta osoba... sposobnost prilagodbe na tuđi način mišljenja. Da mu se objasni kako shvatit. Sposobnost objašnjavanja da netko shvati na njegov način.'</i> – 3</p> <p><i>'I onda treba na ploči to riješiti i objasniti kako biste riješili, što biste radili. Tako da to je dosta korisno, to što sam godinama objašnjavao ljudima takve stvari tako da sad i na razgovoru za posao opet radim nešto što mi je već kol'ko tol'ko poznato. Jer tu je problem što je puno ljudi koji znaju zadavat zadatke, ali nikad nisu drugima objašnjavali zadatke.'</i> – 4</p> <p><i>'Znači ne može se isto objašnjavati odraslome od 30 godina i djetetu koji ide drugi razred...jer dijete od drugog razreda neće ni moć' izdržat radionicu dva sata. Trebat će neku pauzu, trebat će s njim možda popričat da općenito shvati tko dolazi po njega, kad treba otići ća, da li on smije otići na wc i takve neke stvari koje djeca pitaju. Tako da treba znati i na to</i></p>
--	--	--	--

		<p><i>odgovoriti. Različite dobne skupine stvarno imaju različite stilove razgovora i potrebe da.'</i> – 3</p> <p><i>'organiziranost, s obzirom da moramo biti organizirani u svemu, od svojeg vremena slobodnog kojeg moramo iskoristiti, u organiziranju slobodnog vremena kojeg trošimo na vježbanje nekih stvari i učenje novih stvari i tako.'</i> – 2</p> <p><i>'radne navike sigurno glede ovih radova na projektu, da sam shvatila kako se to radi, kako se može nešto isplanirati da bude gotovo na vrijeme'</i> – 3</p>
Praktične kompetencije	<ul style="list-style-type: none"> - Napraviti praktičan rad te prenijeti rezultate na kompjuter - Pomoć u automatizaciji stvari putem programerskog rada (izbjegavanje ručnog rada) (2,3) - Pomoć u radu na računalu - Prilagođavanje vlastitog laptopa svojim potrebama 	<p><i>'Nisam naučio puno praktičnih stvari ali sam naučio kako bi mogao napraviti nešto praktično da me se pita. Jer važno je kod programiranja, makar meni, da shvatim na koji način ja dođem do tog nekog rezultata koji je u zadatku i onda to pokušam prenijeti na kompjuter.'</i> – 1</p> <p><i>'Ali ja sam se više bavio programerskim radom koji onda možda ono u automatiziranim stvarima može pomoć.'</i> – 2</p> <p><i>'Ali pomoglo je u automatizaciji posla općenito da si napišem za nešto što bi netko računao na ruke, ja sam znala kako isprogramirati da to izračunam da provjerim neke rezultate ili da općenito dobijem kad mi je nešto trebalo automatizirati, napišem skriptu za to.'</i> – 3</p> <p><i>'ili sam općenito naučila kako popraviti internet, kako razumjeti kako sve radi ono kad nekome nešto ne radi ja mu mogu popraviti. Ili kad me netko pita za pomoć općenito sa računalima, znam pomoći malo više toga nego što sam znala prije.'</i> – 3</p> <p><i>'Moj laptop je totalno iskonfiguriran kako meni paše. Mislim to su stvari ono, meni sad super i pomažu mi, ali teoretski mogao bi bez toga. Jer ono prilagodio sam si nešto, zgodnije mi je tako, sad mi je ugodnije radit, ali ono...'</i> – 4</p>
Primjena praktičnog iskustva	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoć u svakodnevnim situacijama (1,2,3,4) - Samostalna izrada 	<p><i>'recimo doma sam si napravio s Arduinom za neki mikrokontroler. S tim sam si napravio da tata ne mora svaku večer palit grijanje i odabirat koliko grijača palit u ovisnosti</i></p>

	<p>(primjeri)</p> <p>aplikacije u timovima (1,2,3,4)</p> <p>- Prezentsijske vještine i pobjeda na natjecanju</p> <p>- Pomoć prijateljici u izradi aplikacije</p>	<p><i>o tome kol'ko je stvarno hladno i kol'ko nije. I da se pumpa sama ukopča kad se zgrije bačva vode, da se ukopča da vrti po podnom grijanju. Recimo to sam napravio.'</i> – 1</p> <p><i>'Recimo ima stranica za stripove na kojoj se mogu pregledavati stripovi koje je dosta komplicirano gledat zbog reklama i svega. I onda s ovim programerskim znanjem se relativno jednostavno napravi koji pokupi te stripove s te stranice i stavim ih u neki format u kojem nemam nikakvih reklama nemam nikakvih problema. Znači koristeći to programersko znanje riješim neke svakodnevnne probleme.'</i> – 2</p> <p><i>'Drugi ljudi bi radili ručno nešto a ja sam mogla recimo izrezati komade slika pomoću Python skripte. Tako da nisam morala sjeckati slike ručno. Da to je kad je stotine slika puno je lakše kad treba izrezati neki dio, recimo kvadrat ili tako i onda ja imam skriptu koja sve odjednom sama odradi i onda ja imam mapu s novim slikama.'</i> – 3</p> <p><i>'Ili ne znam, kako sam u Zagrebu u domu, a zna bit problema s internetom. Jer kako je previše ljudi u domu, svi idu na fejs, i onda je jedne godine Facebook to bio prepoznao kao napad na njih pa je jednostavno blokirao svih u domu. Što sam ja jednostavno riješio preko VPN-a gdje sam se spajao preko druge IP adrese i mogao normalno pristupit fejsu jer nisam na istoj IP adresi kao i ostali.'</i> – 4</p> <p><i>'Recimo ne znam ako znate za Poriluk. Znači jedan dio tima je sakupljao informacije i šta će bit sadržaj te aplikacije. A drugi dio se sastojao od dva dijela opet. I svaki od ta dva tima je napravio aplikaciju, odnosno jedan tim je napravio za Windows Phone a jedan za Android.'</i> – 1</p> <p><i>'Recimo dobili smo priliku raditi na Poriluk digital edition... Znači mi smo dobili, to nam je uglavnom bila i prva mobilna aplikacija koju smo napravili, nismo nikad tako nešto radili. Dobili smo podršku od centra, dobili smo svo znanje koje nam je potrebno, ali smo mi to sami uspjeli napraviti i takve stvari</i></p>
--	--	--

			<p><i>su nas gurale prema možda nekim praktičnim stvarima koje se prodaju danas i koje su dio struke.'</i> – 2</p> <p><i>'(Poriluk) Baš bi se našli ovdje dolje u učionici uzeli si komad od 4, 5 sati dosta dugo da smo mi tu i da sjednemo za računala, ako netko ima problem, može pitat da dođe netko pogledat, pomoć. Ako ne, svatko radi na svom dijelu zadatka da bi se na kraju spojilo sve u cjelinu, u veliku igricu ili u aplikaciju.'</i> – 3</p> <p><i>'Ovdje smo isto bili pred... drugi treći srednje smo radili aplikaciju o gradu Rijeci, koja je bila namijenjena kao turistima. U timova. Znači bili smo dva tima. Jedan za Windows Phone, jedan za Android. To smo više manje sami radili.'</i> – 4</p> <p><i>'Jedan primjer je na Hackathon, prije godinu dana smo osvojili drugo mjesto i neke novčane nagrade. I rekli su nam da su bodovi bili jako jako blizu, ali da je prezentacija našeg softverskog rješenja prevagnula znači u tome da mi se popnemo na drugo mjesto. I mislim da je to jako bitno. Ja sam prezentirao u tom trenutku i sve što sam iskoristio u tim prezentacijama sam naučio praktički kroz projekte ovdje.'</i> – 2</p> <p><i>'Mislim evo nedavno sam prijateljici pomogao napraviti aplikaciju za konferenciju. Imali su, na fakultetu su organizirali neku konferenciju ta studente iz Hrvatske pa smo napravili mobilnu aplikaciju za to, koja je imala raspored, notifikacije, obavijesti i slično.'</i> – 4</p>
<p>Osposobljenost za rad, posao i budući život</p>	<p>- Pomoć u osposobljavanju; osposobljenost se ponajviše stječe na poslu; izrada jednostavnih aplikacija; potrebna viša razina znanja za složenije aplikacije</p>		<p><i>'Pa mislim da me ništa nije osposobilo trenutno, ali mislim da mi je sve od toga jako pomoglo u osposobljavanju.'</i> – 1</p> <p><i>'Iz faksa ću izać' da neću moć' raditi niti jedan konkretan posao u toj grani, nego da ću tek doć' na posao pa onda napredovat u tome.'</i> – 1</p> <p><i>'ako ja sad idem raditi neku svoju aplikaciju, može biti dosta jednostavna za isprogramirati, a može biti ideja dobra pa to na kraju ispadne dobra aplikacija. Pa me u tom smislu</i></p>

		<p>- Znanje iz programiranja koje ispituju poslodavci; znati prezentirati i prodati svoje znanje i rad; dobra pripremljenost (socijalne i tehničke vještine) za posao izvan države</p> <p>- Rad u grupi/timu (podjela zadataka i dogovor), prezentacija rješenja i znanje iz programiranja; praktično znanje korisno za rad u budućnosti i za pronalazak posla</p> <p>- Stručno znanje iz programiranja potrebno za posao; korisnost komunikacijskih i prezentacijskih vještina u sklopu razgovora za posao i na poslu (znati objasniti zadatak i rješenje); sposobnost rada u timu</p>	<p><i>pripremlilo, osposobilo.'</i> – 1</p> <p><i>'Opet ako moram napraviti ne znam novi Facebook, nisam ni blizu. Da se napravi neka tako aplikacija za mobitel, opet u tom smislu nisam osposobljen za ništa.'</i> – 1</p> <p><i>'Mislim da je tu najbitnije ovoga programerske vještine, znači algoritamski koncepti, programiranje i takve stvari s obzirom da se to na intervjuima dosta često traži, kod velikih firmi. Mislim da je to znanje bilo ključno za te velike firme.'</i> – 2</p> <p><i>'S obzirom da kroz te intervjuje se ne gleda samo tehničko znanje nego kol'ko je osoba spremna raditi u timu, kol'ko je osoba dobra za neki kolektiv. I mislim da ako osoba nije baš, nije u mogućnosti prodat sebe i prodat svoje znanje, onda je recimo dosta teško dobit takav posao.'</i> – 2</p> <p><i>'Ali mislim da sam pripremljen dovoljno dobro i kroz ove programe što se tiče tih socijalnih vještina i kroz tehničke vještine.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa sve koje sam navela zapravo jer se u realnom okruženju na poslu radi u grupi, radi se na velikim projektima u programiraju. Nije da jedna osoba radi cijeli projekt jer bi to bilo previše posla tako da treba znat raditi u grupi, dogovoriti se, podijeliti zadatke, prezentirati svoje rješenje drugima jer ako svima radimo zajedno onda trebaju znati što radimo tako da treba im objasniti, treba znati programirati tako da je i ta vještina bitna.'</i> – 3</p> <p><i>'znači da praktično sam naučila programirati bolje nego što sam znala prije i da mi je to zapravo korisno i bit će mi i dalje korisno i za dobivanje posla i za rad u budućnosti.'</i> – 3</p> <p><i>'Ok znanje koje sam stekao svakako jer je to znanje koje mi baš treba konkretno za posao kojim se bavim.'</i> – 4</p> <p><i>'Ali i ovo, komunikacija s ljudima i objašnjavanje nešto na ploči i slično je jako korisno jer u našoj struci većina razgovora za posao je na principu ili ste jedan na jedan s osobom koja vas intervjuira ili budu dve osobe koje vas</i></p>
--	--	---	--

			<p><i>intervjuiraju ili tako nešto. Ali ono popričate o tome što ste radili do sada, imate li neko radno iskustvo, dobijete neki zadatak i treba ga riješiti na ploči. I onda treba na ploči to riješiti i objasniti kako biste riješili, što biste radili. Tako da to je dosta korisno, to što sam godinama objašnjavao ljudima takve stvari tako da sad i na razgovoru za posao opet radim nešto što mi je već kol'ko tol'ko poznato.'</i> – 4</p> <p><i>'Pa mislim definitivno pomogne prilikom kasnijeg timskog rada to što sam u prošlosti radio u timu. Tako da ono to je iskustvo koje pomogne ono za kasnije, za timski rad. Jer ono nije dobrovoljno bit samo super u području ako se ne možeš snać' s ostalim ljudima.'</i> – 4</p>
	<p>Profesionalni razvoj</p>	<p>- Rješavanje zadataka</p> <p>- Steknute kompetencije koje se mogu predstaviti poslodavcu; lakši prolazak intervjua za Microsoft te zaposlenje zbog steknutog znanja u programu Budi ++</p> <p>- Pomoć pri prolasku na intervjuu za Google te odrađivanje prakse u Googleu</p> <p>- Sudjelovanje na studentskoj praksi izvan Hrvatske; steknute sposobnosti i znanja koja su pomogla u odrađivanju prakse (objašnjavanje zadataka); iskustvo koje je pomoglo u prilagodbi na rad u</p>	<p><i>'Da mi je pomoglo u ovisnosti o tome kakav je zadatak. Ako je neki relativno lagan zadatak mi je pomoglo da ću ga moći riješiti. Ako je neki složeniji možda ću ga moći razumjeti ali ga neću moći riješiti. A ako je neki ono stvarno težak onda mi nije pomoglo.'</i> – 1</p> <p><i>'I onda da bi uopće došli na tu razinu da se mi možemo toj firmi predstaviti kao potencijalni zaposlenik, mi moramo već imati neko znanje, samouvjerenost da smo dovoljno dobri i mislim da se to kroz ovakve radionice i uspije pohvatati.'</i> – 2</p> <p><i>'Ja idem u devetom mjesecu raditi u Microsoft, znači to je ono... oni baš na intervjuima traže ono, nekakvo znanje koje mislim da nam je bilo puno lakše pohvatati upravo zbog Budi ++.'</i> – 2</p> <p><i>'S obzirom da sam naučila jako puno o programiranju i algoritmima, to mi je pomoglo da prođem intervju za Google. Meni je to bilo dio zabave i igre tako da to mi je definitivno pomoglo da se sad ne baš zaposlim ali da nađem praksu u Googleu.'</i> – 3</p> <p><i>'Evo prošle godine sam uspio imati Internship u Microsoftu. Internship je studentska praksa. Znači studentska praksa na tri mjeseca preko ljeta gdje ono studenti odu tako u neku</i></p>

		<p>firmi (rad u timu)</p>	<p><i>firmu i dobiju tako neki zadatak na kojem rade. Rade u tim i većinom onda na tom imaju mentora. Ali ono više manje rade stvari koje bi radili zaposlenici na stalno.'</i> – 4</p> <p><i>'A općenito za dobit takav posao, to je ono što sam pričao o tim intervjuima, razgovorima za posao gdje treba em pokazat neko znanje, em objasniti postupak rješavanja, tok misli i slično. I onda ovakve stvari super dođu. Plus znanja koja stečem ovdje, koristim tamo na poslu.'</i> – 4</p> <p><i>'Jer opet jedno je ok doć' u okruženje s 500 ljudi bez ikakvog iskustva u timu, a jedno je doć' u okruženje s 500 ljudi gdje sam već radio u nekim manjim timovima. Tako da ono opet se dobije određeno iskustvo koje onda pomaže za prilagodbu na tako nešto'</i> – 4</p>
Značaj mentorstva	<p>Odluka za angažiranje kao mentor</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Utjecaj vlastitih mentora i želja za prenošenjem znanja djeci te doprinosom i vraćanjem usluga zajednici što daje osjećaj zadovoljstva i sreće (1,2,3,4) - Održavanje tradicije prenošenja znanja i međusobnog pomaganja - Prenijeti znanje na učenike kako bi i oni mogli uspjeti u profesionalnom životu; usmjeravanje učenika na pravi put i omogućavanje kvalitetnog obrazovanja 	<p><i>'Pa je sigurno da. Jer mi je bilo odlično za vidjeti kako (osoba 4) i (osoba 2) imaju želju pokazati nama i objasniti nama, tako da činilo mi se lijepo kad sam ja toliko puno od njih naučio da i ja nekom, makar im na najjednostavnijem tu tečaju pomognem nešto, da ih ono makar malo zainteresiram ili nešto. Sad koliko sam uspio nije bitno, ali bitna je volja.'</i> – 1</p> <p><i>'Pa ja sam htio najviše vratiti ono zajednici isto, način na koji sam ja dobio to znanje. Mi smo te radionice imali besplatno, nismo ništa plaćali, imali smo ljude koji su nas usmjeravali, ljude koji su nas vodili i htio sam na isti način to vratiti djeci koja sad dolaze na ove radionice i koji su najveći ponos svih nas ovdje koji radimo s njima.'</i> – 2</p> <p><i>'I ustvari nakon nekog vremena kad se sve relativno nauči, može se i doprinijeti društvu nazad tako što se drže radionice za nekog tko je mlađi, tko možda manje zna i tako. Daje dosta zadovoljstvo životu kad se nekom vrati uslugu. Zapravo... mislim znanje i općenito nekakvo mentorstvo koje se pruža učenicima.'</i> – 3</p> <p><i>'To jednom kad sam krenuo kao polaznik, kad sam dovoljno toga naučio i došao već u kol'ko tol'ko stariju skupinu</i></p>

			<p><i>polaznika, mi je ono... i općenito kroz em polazak na to di smo imali i mentora koji je nama pomagao, em kroz sudjelovanje na kampovima Hrvatskog saveza informatičara koji su isto koncipirani na način di stariji učenici rade sa mlađim učenicima. I s njima mi se svidjela ta ideja da i sam probam radit sa mlađim učenicima i prenijet im svoje znanje.'</i> – 4</p> <p><i>'zapravo sam poželjela i ja biti voditelj i mentor učenicima. Znači da sam naučila nekoga što je netko naučio mene i oni će vjerojatno, učenici, u budućnosti učiti nekoga kad narastu. Tako da mi je lijepo da postoji taj kontinuitet u kojem kolege pomažu jedni drugima i to je baš ono super kod programera i nadam se da će ta tradicija ostati jer je netko učio mene, ja ću učiti nekoga, a taj netko će dalje nastaviti.'</i> – 3</p> <p><i>'a sa strane voditelja radionica mislim da mi je tu najbitnije da djeca dobiju isto ono što sam ja dobio na svojim radionicama jer vjerujem da onda i oni mogu isto ovako odraditi neke korisne stvari, ono prakse vani, u velikim firmama i tako, projekte.'</i> – 2</p> <p><i>'I evo baš mi je drago da mi možemo upravo to znanje njima prenesti i usmjeriti ih na neki način, osim odgoja doma s kojim dođu ovdje da i mi ih na neki način pokušamo usmjeriti na pravi put, što se tiče ono nekih stvari poput poštenja i poput vođenja... a onda kao output toga je da djeca možda imaju kvalitetno obrazovanje.'</i> – 2</p>
Utjecaj mentorstva na sudionika (primjeri)	- Utjecaj cijelog procesa na osobu i proživljavanje različitih iskustava s učenicima koje nikad ne bi mijenjao; velika značajnost mentoriranja i prenošenja znanja u smislu želje za nastavkom i izvan		<i>'Jer evo mi s početkom školske godine krenemo raditi s djecom, vidimo njihov napredak kroz mjesec rada. I onda dođe prvi mjesec pa rasture školsko, dođe drugi mjesec pa možda malo lošije riješe županijsko ili nisu zadovoljni pa onda s njima dijelimo i te trenutke. Onda dođu na državnu razinu gdje su najbolji od najboljih, gdje od 6 000 djece na početku se skupi stotinu njih i onda osvoje... recimo ove godine su osvojili, naša dvojica osnovnoškolaca su osvojila dvije bronce pa su se bacali okolo po bazenu kad smo bili pa</i>

		<p>Hrvatske te teško odbacivanje tog posla/dijela života</p> <p>- Pozitivna iskustva te iskazivanje zahvalnosti od strane djece i odraslih; suočavanje s različitim situacijama u radu s djecom te rješavanje problema/izazova</p> <p>- Zadovoljstvo kada učenici ostvare dobre rezultate na natjecanjima; razvoj različitih novih iskustava i interesa te želja za volontiranjem tijekom života</p>	<p><i>su ono radovali se. Ili bude netko tko je malo kiksao pa ispadne četvrti ili šesti, zadnji ono po tim listama pa onda i njih treba tješiti i tako neke stvari. Mislim da je to cijeli jedan proces koji ne bi mijenjao ni za što. Stvarno su, zbog njih mi je drago što sam još uvijek u tome. Tako da na mene osobno to utječe s njihovog aspekta. To što su oni ovdje, što su zainteresirani, što žele radit.'</i> – 2</p> <p><i>'Njima i eventualno možda se i uključiti gore u neki vid ovog obrazovanja jer mislim da je to nešto što se teško odbacuje. Znači ovaj dio volontiranja, dio rada s djecom, učenja, programiranja,... mislim da ćemo to svi koji smo bili na ovom programu ćemo teško odbaciti jednom kad budemo morali otići' negdje van, ali evo.'</i> – 2</p> <p><i>'što se tiče volontiranja, imam generalno super iskustva, i djeca i odrasli koji su bili ovdje su baš bili zahvalni. Tako da je jako lijepo kad se primi od njih baš zahvala, koju niti možda ni ne tražim, ali da mi netko recimo, da mi dijete donese kiki bombone, da mi ovi odrasli kažu da im je baš drago što su došli na radionicu. To je stvarno lijepo za čuti od njih.'</i> – 3</p> <p><i>'e sad tu sam stvarno pokušala riješiti na razne načine, uglavnom je to bilo riješeno tako da bi shvatila u čemu se radi, da li je netko samo totalno nezainteresiran pa igra igrice ili je netko taj dan tužan ili je netko drugi njemu nešto rekao pa sad to su neke razredničke dužnosti koje se tu obavljaju.'</i> – 3</p> <p><i>'Znači ono to sam isto imao zadnjih godina da... prošle godine je moj učenik osvojio prvo mjesto na državnom što je ono zadovoljstvo do neba. I ne znam. Pretprošle godine sam imao isto grupu učenika koji su ostvarili super rezultate na razini države. Tako da ono, to je već jako velika razina osobnog zadovoljstva.'</i> – 4</p> <p><i>'Mislim, definitivno razvoj nekih novih iskustava koje inače</i></p>
--	--	--	--

			<i>sigurno ne bi' stekao i ono razvoj novih interesa jer sviđa mi se to prenošenje znanja i volio bi' jednog dana ostati nekako u tome.'</i> – 4
Sadašnja i buduća uloga sudionika u odnosu na program	Uključeno u program	<p>- Više nije uključen, ali se planira kasnije vratiti (1)</p> <p>- Uključen kao mentor i želi nastaviti kad/ako se preseli u drugu državu ili kad se zaposli</p>	<p><i>'Opet za faks. Sad više nisam tu. Ostao sam dobar s (osobom 4) (osobom 2) i to. Tako da znam što se događa otprilike tu, ali da volontiram i to, to više ne. Tako da ako se to stvarno malo olakša (na faksu), odnosno da ja shvatim kako to funkcionira, mislim da onda ću opet krenut s volontiranjem.'</i> – 1</p> <p><i>'Još i dalje sam i nadam se da ću biti i kad se preselim kao nekakva onako preko interneta djecu mentorirati.'</i> – 2</p> <p><i>'A što se tiče radionica, ja bih ih voljela vodit i dalje pa makar i nekako na daljinu ili dolazit, a kad sam tu na dalje.'</i> – 3</p> <p><i>'i volio bi' jednog dana ostati nekako u tome. Iskreno ne vidim se kao nastavnika, ne bih htio baš samo to radit. Al' bi volio kad bi mogao uz posao tu i tamo držat neke radionice ili pomagat tako nekome. Volio bi' ostat u toku tako s nečime.'</i> – 4</p>
	Uloga programa u sadašnjem kontekstu	<p>- Ispunjavanje slobodnog vremena, osobno zadovoljstvo i opuštanje; osobni razvoj i učenje od drugih (učenika), a manje stručni razvoj</p> <p>- Prenošnje znanja i zadovoljstvo; opuštanje i ispunjavanje slobodnog vremena; zadovoljstvo u rješavanju zadataka; poboljšanje komunikacijskih vještina i mentorskih sposobnosti (novi načini prenošenja</p>	<p><i>'Pa ispunjavanje slobodnog vremena da, osobno zadovoljstvo isto da. I mislim da onako relativno mi i je opuštajuće. Ali mislim da i je, opuštajuće je svakako jer se radi s njima, budu tu i neke fore i zezamo se i igramo društvene igre, svašta nešto pokušavam se malo ono i opustiti...'</i> – 2</p> <p><i>'Pa mislim u tom dijelu da. Osobni razvoj, malo manje već u stručnim tim kompetencijama s obzirom da mislim da sam prešao taj jedan dio koji mogu naučiti. Ali evo od njih svakako nešto se svaki dan nauči.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa sad ovdje primarno prenosim znanje. Utječe mi na to da sam zapravo sretna što to radim. Sretna sam da mogu prenositi znanje i to je to.'</i> – 3</p> <p><i>'Jer ja uvijek nađem načina da si popunim slobodno vrijeme, al ovo je jedan od onako boljih, korisnijih... opuštanje...'</i> – 3</p> <p><i>'A inače rješavanje zadataka mi je jako zanimljivo i zabavno</i></p>

		<p>znanja, objašnjavanja tematika i stvaranja kreativnih radionica)</p> <p>- Razvoj komunikacijskih i prezentacijskih vještina, slobodno vrijeme, opuštanje i zadovoljstvo mentoriranjem</p>	<p><i>tako da mi nikad nije teško makar i 50 puta riješit isti zadatak' – 3</i></p> <p><i>'Jer možda sad kad sam veća mogu više toga, kako bih rekla, razviti i naučiti komunicirati s ljudima. Još uvijek i dalje ima prostora za napredak na tom polju, vjerojatno. Jer uvijek čovjek može biti bolji mentor i naučiti neke nove načine za prenošenje znanja, smisliti možda neku novu kreativnu radionicu i neki novi način općenito objašnjavanja pojedine teme koje mi tu imamo' – 3</i></p> <p><i>'Dobro kao osobni razvoj vjerojatno i dalje pomaže (vještine komunikacije i prezentacije). Ali puno je to i iskorištavanje slobodnog vremena. Jer ono je da možda zvuči čudno, ali ono super mi je doć' i održat radionicu il' tako nešto. Opuštajuće je.' – 4</i></p>
<p>Videnje vlastite budućnosti u odnosu na program i profesionalni život</p>	<p>- Biti uspješan na fakultetu te biti primijećen i zaposliti se (po uzoru na mentore)</p> <p>- Preseljenje u novu i nepoznatu državu (posao u Microsoftu)</p> <p>- Odrađivanje druge prakse i mogućí pronalazak posla u Googleu; želja da ipak ostane u Hrvatskoj</p> <p>- Odrađivanje prakse u Americi te odluka o prihvaćanju poslovne ponude; želja da ostane i zaposli se negdje u Europi</p>	<p><i>'Pa nadam se da će ići u smjeru (osoba 2) i (osobe 4). Da ću steć' neka znanja na faksu i da ću biti jako dobar na faksu da mogu se prijaviti na neki tako Internship ili nešto. I da će me onda tamo netko primijeti i netko mi reć': ej ti biš mogao ostat ili treba netko kao ti.' – 1</i></p> <p><i>'Ja idem u devetom mjesecu radit u Microsoft... Pa mislim ako sve bude u redu ja bih se trebao preselit tamo krajem osmog mjeseca u novu državu. Gdje nema nikog poznatog i gdje je hladno i tako gdje neće bit baš jednostavno odradit život.' – 2</i></p> <p><i>'I vjerojatno kako mi je ovo druga praksa (u Googleu) da bi' mogla naći posao tamo. Ali vidjet ćemo što će biti...' – 3</i></p> <p><i>'Da malo je problematično što su sve te velike firme u drugim državama. Da, tako da je to ovaj dosta veliki faktor da bih ja htjela tu ostat ako se može, a sad vidjet ćemo' – 3</i></p> <p><i>'Trenutno imam dogovoren još jedan Internship u Microsoftu. Konkretno sad za dva tjedan letim u Ameriku. I nakon tog se još vraćam ovdje na obranu diplomskog, to mi je u devetom mjesecu. A nakon toga onda ne znam. Tako da smo se dogovorili za još jednu praksu tako da ću ako ovo ljeto</i></p>	

			<p><i>odradim sve ok, morat odlučit em di ću, em hoću li prihvatiti ponudu za stalno.'</i> – 4</p> <p><i>'Al' ono daleko je, 9 sati vremenska zona razlika. Tako da ono zbog toga bih ostao u Europi. '</i> – 4</p>
Formalno i neformalno obrazovanje	<p>Odnos formalnog i neformalnog obrazovanja</p>	<p>- Uloga formalnog obrazovanja u poticanju učenika; suradnja između škole i udruge te poticanje učenika na uključivanje u rad udruge; međusobno nadopunjavanje rada udruge i škole</p> <p>- Uloga u poboljšanju dodatnih vještina i pružanju dodatne podrške (2,3)</p>	<p><i>'Pa mislim da to ne treba gledat kao stvari koje nismo ostvarili u formalnom obrazovanju jer bi formalno obrazovanje trebalo svakako poticati djecu na rad u tom programiranju.'</i> – 2</p> <p><i>'I to sa strane voditelja mogu i potvrditi jer imamo dobru suradnju s profesorima, znači s ljudima iz formalnog obrazovanja koji nam kada oni primijete da su neki učenici dobri, pošalju nam ih ovdje na radionice da usavrše znanje nečeg što već rade u školi, da nauče neke nove stvari koje uopće u školi ni ne mogu možda naučit.'</i> – 2</p> <p><i>'I pripremali smo se za natjecanja kol'ko smo stigli, kol'ko je to slobodno vrijeme profesoru dopuštalo i kol'ko je dopuštala... normalno i financijska situacija s obzirom da se za takve stvari profesori često ni ne plaćaju. I onda je dosta bitna stvar da mi možemo spojiti ovo neformalno obrazovanje kroz ovakve programe Budi ++ i formalno obrazovanje kroz osnovnu školu.'</i> – 2</p> <p><i>'Znači razred je miješana skupina ljudi koja je dobra za socijalizaciju, ali nije dobra za poboljšanje tehničkih sposobnosti nikako.'</i> – 2</p> <p><i>'Dakle škola je isto jako bitna, ali svakako pomaže ako se ima neko ekstra vrijeme u kojem će biti raspoloživ mentor koji će dati još znanja, još algoritama, još podrške neke.'</i> – 3</p>
	<p>Razlika formalnog i neformalnog obrazovanja</p>	<p>- Brže učenje zbog relativno iste dobi; opuštena atmosfera bez pritiska; nema straha od postavljanja pitanja; nema ocjenjivanja</p>	<p><i>'Mislim da se tu dosta brže nauči jer smo svi nekako, nismo vršnjaci, ali tu smo negdje '</i> - 1</p> <p><i>'I tu je sve puno opuštenije, tu se ono, makar ja sam se tu osjećao kao da sam doma... nisam imao nikakvog pritiska da ja sad moram skužiti kako tko radi'</i> - 1</p> <p><i>'Mislim da šta je opuštenije, to je meni opuštenije za sjedit</i></p>

ja	<p>- Interakcije s ljudima istih interesa; usmjerenost na učenike koji žele dodatna tehnička znanja zbog nedostatka u školi</p> <p>- Površnost u odnosu na gradivo i interes što je nedovoljno za natjecanja i zapošljavanje; broj polaznika što olakšava objašnjavanje i individualan pristup</p> <p>- Uključuju se ljudi sličnih interesa; manja je grupa ljudi koji dobrovoljno dolaze pa je drugačiji način rada; učenici više slušaju, samostalno i dobrovoljno rješavaju zadatke, mogućnost napretka i individualnog pristupa je veća jer sudjeluju učenici koji su za to zainteresirani te jer ih je manje</p>	<p><i>tamo i gledat i prije ću pitat ako mi nešto nije jasno nego u školi.'</i> - 1</p> <p><i>'A i tu nema ocjenjivanja pa valjda se taj dio pritiska makne pa mi je lakše, ne znam.'</i> - 1</p> <p><i>'Ali ono što još smatram, da kroz školu možda se ne može ostvariti ili se možda može u manjoj mjeri ostvariti su interakcije s drugim ljudima iz struke, s drugim vršnjacima koji imaju iste interese jer u školi je često jako malo ljudi s istim interesima. Ovdje se baš ciljano nalaze ljudi s istim interesima.'</i> - 2</p> <p><i>'Ali nama koji smo možda te razine odavno prešli i koji smo se s time bavili i zanimaju nas neke naprednije stvari, ne možemo jednostavno se time baviti jer nema dovoljno ljudi, nema dovoljno učenika koji bi se bavili takvim stvarima...a ovdje kad smo se mi našli to bi bilo obično onako, iz svake škole iz koje su nas poslali, su bili to super ljudi i djeca i onda smo ovdje mogli potpuno se usmjeriti na te neke tehničke stvari.'</i> - 2</p> <p><i>'Znači prošli smo svašta, ali sa znanjem iz škole nije dovoljno za natjecanja i nije dovoljno za zaposliti se. Znači trebalo bi raditi više jer se tamo prođu neke osnove, a ovdje je bilo zapravo detaljno i fokusirano na jednu, kako bih rekla, granu možda informatike, koja me zanimala.'</i> - 3</p> <p><i>'I broj učenika po mentoru isto. Jer u školi je puno učenika na jednog profesora, možda ne može svakome toliko detaljno pomoć kol'ko može tu i nekoj manjoj grupi.'</i> - 3</p> <p><i>'Vjerojatno najveća razlika je to što u školi je razred od 20, 30 učenika, svatko ima neke svoje interese koji su dosta različiti.'</i></p> <p>- 4</p> <p><i>'Dok ovdje grupa ljudi, manje su grupe pa je automatski lakše za raditi, ali ovi koji dolaze su zainteresirani baš za to. Svojevoljno dolaze pa je dosta drukčiji način rada tu i tamo.'</i></p> <p>- 4</p>
----	---	---

			<i>'Većinom ovdje ljudi više slušaju. Ovdje se ljudi samostalno neki, dobro neki neće, al' neki će samostalno odmah rješavati zadatke bez da ih se tjera... to i samim time što su svi zainteresirani, to što se radi može biti naprednije. Manje grupe pa je više individualnog pristupa.'</i> – 4
	Važnost formalnog certificiranja neformalnog obrazovanja	- Nije bitno bilo hoće li im priznati sudjelovanje u Budi ++; opći problem u Hrvatskoj, posebice među nastavnicima	<i>'mislim da nam nije cilj, nikom od nas bio ići na ni jednu vrstu neformalne edukacije radi diploma i certifikata.'</i> – 2 <i>'Mislim da je to veliki problem kojeg mi možda imamo u društvu i posebno u formalno obrazovanju jer se često vidi da profesori idu na neke skupove idu na neke radionice i onda prva stvar koja se pita je hoćemo li dobiti neku potvrdu, mislim potvrde su dosta bitne ali znanje koje se skupi na tim skupovima je puno bitnije.'</i> – 2
Prednosti i korisnost sudjelovanja u programu	Stjecanje prijateljstva i poznanstva u programu	- Fizički i virtualni kontakti (ovisno o obavezama) - Nastojati održavati kontakte s prijateljima mentorima i s polaznicima (zbog dobre atmosfere i suradnje) - Pravo prijateljstvo i (na privatnoj razini) s ostalim sudionicima intervjua (1,2,3,4) - Poznanstva i umrežavanje s ljudima iz cijele Hrvatske i izvan Hrvatske (2,4)	<i>'ful korisno i je još korisno jer sam stekao prijatelje, poznanstva i to. (osoba 4) je u Zagrebu tako da s njim ne toliko. Jest da je bilo neuspjelih pokušaja kad je bio tu. A s (osobom 2) se viđam stalno jer idemo na isti faks tako da se vidimo po hodnicima i to. Čak i kad se ne vidimo smo stalno, mislim često se čujemo na Facebook i to.'</i> – 1 <i>'Da pa ustvari cijeli CTK, svi su zaposlenici uvijek bili dosta dobri prema nama i pomogli nam uvijek sa svime, tako da vjerujem čak i da mi negdje odemo... vjerujem da ćemo svi ostati više nego samo suradnici na poslu, da ćemo se svi čuti, da smo svi prijatelji... Čak i svoje učenike, jer sa mnom je prošlo kroz radionice dosta djece i pozdravljaju me tu i tamo na ulici i znam kad narastu da ćemo se sjećati jedni drugih...'</i> – 3 <i>'Tako da svi smo ostali prijatelji. Nije da sad oni meni trebaju za Microsoft i to nego stvarno su mi postali su mi dragi i super prijatelji.'</i> – 1 <i>'Mislim da je to dosta ovako bitno jer ljude koje sam upoznao 2008, na tom kampu informatike kad je krenulo, to su (osoba 3) i (osoba 4). S njima se još uvijek znam, znači od prošle</i>

			<p><i>godine smo 10 godina proslavili da smo se upoznali...' – 2</i></p> <p><i>'(osoba 2 i osoba 4) su stvarno ovaj vjerojatno najbolji, ili jedni od boljih prijatelja koje imam onako općenito tako da... da nisam toliko se družila tu s njima, možda bi se samo upoznali, a ne bi nikad postali prijatelji, počeli se družiti tako da...' – 3</i></p> <p><i>'(osobu 2 i osobu 3) sam isto upoznao kroz to, sad smo si super dobri. Da, evo konkretno prošle godine (osoba 2) me došao i posjetit u Ameriku tako da ono baš smo si dobri svi na ono privatnoj razini neovisno o radionicama ovdje.' – 4</i></p> <p><i>'tako da to su baš neke veze i poznanstva i to ne samo s ljudima ovdje iz okoline nego kroz te Budi ++ smo se mi uspjeli umrežiti u te kampove, smo se uspjeli umrežiti s ljudima iz cijele Hrvatske.' – 2</i></p> <p><i>'Mislim kroz to sam upoznao jako puno ljudi. Većinu ljudi koje znam sam zapravo upoznao kroz takve stvari (u CTK i na natjecanjima i kroz kampove). Imam poznanstva i izvan Hrvatske, a po Hrvatskoj imam dosta različitih poznanstva. Da prošlo ljeto sam radio vani tako da po tome...' – 4</i></p>
<p>Važnost i dobrobit stjecanja prijateljstva i poznanstva u programu</p>	<p>- Pomoć na fakultetu; pomoć pri pronalasku posla</p> <p>- Pomoć u uključivanju na projekte; pomoć u mobilnosti izvan Hrvatske bez osjećaja nesigurnosti</p> <p>- Pomoć kada je to potrebno neovisno o poslu; osjećaj olakšanja i sigurnosti pri upisu na fakultet</p> <p>- Razvoj prijateljstva</p>		<p><i>'Pa onda sad čak i kad zapnem s nečim na faksu a što se veže na to, mi znaju pomoć (osoba 2) i (osoba 3).' – 1</i></p> <p><i>'Ovi ljudi su super poznanstva zato jer su oni par godina ispred mene i recimo (osoba 2) i (osoba 4) sad završavaju znači diplomski i jednog i drugog već sad čeka posao u Microsoftu... i poznanstva u tom dijelu su super jer recimo ja njih mogu pitat da me tamo prijave i da možda dođem kod njih na Internship. I tako bi oni možda meni olakšali put do nekog posla.' – 1</i></p> <p><i>'Mi smo kroz Budi ++ stekli dovoljno poznanstava tu u udruzi i dovoljno nekih iskustava da bi oni nas mogli staviti u neke druge projekte.' – 2</i></p> <p><i>'A i omogućilo nam je bolju mobilnost ja bih rekao jer evo kako je (osoba 4) bio 3 mjeseca u Microsoftu ja sam ga na</i></p>

	<p>zbog sličnih interesa te pomoć u socijalizaciji; pomoć u ostvarivanju uspjeha te obostrano pomaganje</p>	<p><i>ljetu išao i posjetiti... Mobilnost i u vidu što se onda možemo umrežiti i s tim ljudima koje znamo iz cijele Hrvatske, nać' negdje otić' kod nekog putovat u druge države bez problema i straha da smo nekako onako drukčiji ili da znamo manje.'</i> – 2</p> <p><i>'Onako ako nekom nešto treba pomoći, uvijek znamo da ćemo bez problema nekog nazvati i čuti se i pomoć jedni drugima i više nego šta moramo onako radi posla'</i> – 3</p> <p><i>'Ono znala sam već neke kolege ovdje sa radionice koji su upisali gore fakultet. (osoba 2) je upisao fakultet računarstva tako da sam imala... i tamo kad sam došla već nekakve prijatelje, nekakve veze za započeti. Nisam se osjećala sama tamo. Znala sam kako izgleda, što to upisujem. Bilo mi je tako lakše, u tom smislu.'</i> – 3</p> <p><i>'Super je što se sklapaju poznanstva s ljudima sličnih interesa pa to automatski ono pogoduje razvijanju prijateljstva jer imamo neke slične interese, vjerojatnije da ćemo si pasat nego neki nasumični stranci. I ono općenito važnost sklapanja prijateljstva zbog socijalizacije i ono.'</i> – 4</p> <p><i>'Pa poznanstva mogu bit korisna za ostvarit nešto. Tipa ono sad da mi treba nešto konkretno znam kome se mogu obratit, tko mi može pomoć' s time. Ili ako ja mogu pomoć, on će se javit meni i slično.'</i> – 4</p>
<p>Korisnosti programa u drugim oblicima učenja i obrazovanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoć u srednjoj školi - Korisnost za natjecanja - Korisnost za pristup različitim kampovima za mogućnost učenja - Korisnost za pristup različitim projektima - Pomoć na fakultetu (1,2,4) - Napredak na fakultetu - Pristup različitim 	<p><i>'Tipa šta smo u školi sve radili iz programiranja mi je bilo sve ful ono trivijalno za odradit te stvari. Čak sam nekad, nekad profesorica ne bi znala, a mi smo to tu učili pa bi onda ja znao objasniti to...'</i> – 1</p> <p><i>'Naučit još neki novi programski jezik, naučit još dodatne algoritme i tako, sve što mi je trebalo za natjecanja ustvari dođe zgodno'</i> – 3</p> <p><i>'pogotovo recimo na kampovima gdje... ne znam ako je netko već prije pričao o tome. Hrvatski savez informatičara svake godine organizira ljetni i zimski kamp. Znači dovedu većinom po rezultatima na državnom i slično najbolje učenike iz svojih</i></p>

		<p> mogućnostima odrađivanja prakse izvan Hrvatske </p>	<p> <i> kategorija. Ljeti većinom bude na Krku deset dana, a zimski bude u Krapini mislim da je tjedan dana tako nešto. I onda kroz dan budu radionice i fora je onda što su svi ti učenici smješteni blizu tako da većinom ostanu ljudi do 3, 4 ujutro budni i družu se i slično. I ono na radionicama se rješavaju neki zadaci i nakon radionica onda ljudi još ostanu skupa rješavat, gledat tko će brže riješit, tko je kako riješio i slično.' – 4 </i> </p> <p> <i> 'jer bi radili razne projekte, sudjelovali u drugim stvarima koje nisu Budi ++ a zbog Budi ++ smo došli na te druge projekte.' – 2 </i> </p> <p> <i> 'Evo imam na faksu drugi semestar, predmet se zove digitalna logika. I ne znam možda dvije lekcije su bile da ja nisam znao o čemu priča, da već otprije nisam znao to. Ali sve što smo radili mi pomaže jako puno na faksu.' – 1 </i> </p> <p> <i> 'I onda kad se dođe na fakultet, to znanje je izuzetno korisno jer najteži kolegiji na fakultetu se prođu vrlo jednostavno s obzirom da te koncepte već imamo pohvatane.' – 2 </i> </p> <p> <i> 'A na fakultetu je već bilo kolegija koji su se dosta doticali tog što smo ovdje radili onda sam ja o tome imao baš jako veliko predznanje. Em je pomoglo na tim kolegijima, em je pomoglo na drugim kolegijima jer nisam morao trošiti toliko vremena na ove kolegije pa sam mogao učiti druge.' – 4 </i> </p> <p> <i> 'Recimo sad iz programiranja sam već demonstrator zato jer sve ono što mi radimo tamo, ja već imam neki svoj način razmišljanja za to programiranje i onda meni sve to dosta lagano tamo.' – 1 </i> </p> <p> <i> 'da to nije samo za mene nego i kolege su imale s tim iskustva. I ne samo u Rijeci nego znam i puno prijatelja iz Zagreba koji su kroz slične programe prolazili, znači u njihovim udrugama kroz njihove programe za nadarenu djecu koji su evo... jedan kolega ide u Facebook na ljeto, neki su bili Zurichu u Googleu, pa neki u Munchenu u Googleu, ali u top top </i> </p>
--	--	---	--

			<i>firmama financijskim softverskim i to im ne bi ništa vrijedilo da nisu dobili neke dobre osnove kroz ovakve programe.'</i> – 2
Mogućnost studentske prakse i rada u velikim firmama izvan Hrvatske	<ul style="list-style-type: none"> - Intervju za Microsoft - Iskustvo rada tijekom studentske prakse u Googleu - Iskustvo rada tijekom studentske prakse u Microsoftu 	<p><i>'Tamo provjeravaju, na intervjuu provjeravaju znanje, certifikati im nisu toliko bitni. Postave neko pitanje i zadatak... ono pristup čovjeka koji je došao na razgovor za posao je da dokaže da on to zna. Mislim diplome se gledaju s fakulteta s obzirom da je to formalno obrazovanje, ali ... S obzirom da kroz te intervjuje se ne gleda samo tehničko znanje nego kol'ko je osoba spremna radit u timu, kol'ko je osoba dobra za neki kolektiv.'</i> – 2</p> <p><i>'Pa praksa je isto dosta motivirajuća. Upozna se puno ljudi iz raznih država. Baš svi zaposlenici su iz stvarno svakakvih okruženja, iz raznih kultura, iz raznih država, pričaju razne jezike. Svi pričaju engleski tako da ima se i tu mogućnost naučit nešto novo, ali nije neka barijera između ljudi. Nauči se jako puno što se tiče novih tehnologija i što se tiče općenito rada u tako velikom poduzeću. Znači uvijek kad se zapne može se pitat nekog. Cijeli tim će dosta rado odgovorit. Nikad nitko neće nekome reći da je glup jer ne zna znači... baš je ohrabrujuća atmosfera tamo. I drugi praktikanti znači pomažu jedni drugima i pričaju i druže se nakon posla i baš je jako dobro okruženje za rad. Znači nije da se netko osjeća da je rob posla. To nisam vidjela nigdje tamo, svi rade dosta entuzijastično i zanima ih šta rade i puno znaju.'</i> – 3</p> <p><i>'Definitivno jedno super iskustvo. Jer rad u takvoj jednoj firmi je nešto što se ne može iskusiti il' ovdje il' na faksu jer to je firma koja ima stotine tisuća zaposlenika i programi na kojima oni rade su daleko veći od onoga što mi ovdje možemo napraviti. Tako da ono rad u takvom okruženju je nešto što se jednostavno ne može dobit u manjim okolinama. Jer jedno je radit u timu sa 5 ljudi, a jedno je radit u timu sa 500 ljudi. I ono uskladit se međusobno s 500 ljudi... Ovako već treba pazit tko će šta radit da ne bi' ja sad radio nešto što će poremetit</i></p>	

			<i>rad nekog drugoga i slično.'</i> – 4
Ključne prednosti sudjelovanja u programu	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje (1,2,3,4) - Prijateljstvo i poznanstvo (networking) (1,2,3,4) - Navika za rad - Odgoj (usmjeravanje) - Napredak i razvoj (3,4) - Samoaktualizacija (osobno zadovoljstvo) 	<p><i>'Pa ne znanje mi je definitivno prva jer bez znanja mi nema koristi upoznat nekog.'</i> – 1</p> <p><i>'programiranje (u kontekstu stjecanja znanja)...'</i> – 2</p> <p><i>'I znanje se definitivno povećava kad smo tu i kao voditelji i kao polaznici.'</i> – 3</p> <p><i>'em stvari koje sam naučio kroz sve to...'</i> – 4</p> <p><i>'Prijateljstvo je opet sa znanjem zato jer mi je glupo imat poznanstva ako nisam dobar s tim ljudima i ako mi oni nisu dragi. Mislim ne bi mi se dalo ni pitat nekog za neku uslugu.'</i> – 1</p> <p><i>'Pa znači, ajde nekako socijalizacija definitivno,... ajmo reć' druženje, i pa neki networking. I to i odrasli svi govore o tom networkingu i o širenju tih mreža i veza.'</i> – 2</p> <p><i>'Znači stekla su se nova poznanstva, novi prijatelji.'</i> – 3</p> <p><i>'prijateljstva.'</i> – 4</p> <p><i>'a ta navika za rad mi je dobra zato jer već sam se naviknuo od osnovne škole da subotama ne ležim doma na kauču i gledam televiziju nego da idem u CTK, da radim nešto'</i> – 1</p> <p><i>'i odgoj, ajmo reći... ali sad kad smo stariji vjerujem da svi vidimo da smo uspješno, odnosno da su nas oni jako dobro možda usmjerili u tom nekom odgoju što se tiče ovoga odgoja i razvoja općenito.'</i> – 2</p> <p><i>'Napreduje se i u poslovnom nekom smislu i u socijalnom'</i> – 3</p> <p><i>'Samorazvitak... i napredovanje općenito. Mislim i osobni i stručni razvoj je kroz ovo stečen tako da.'</i> – 4</p> <p><i>'em ta samoaktualizacija u tom zadovoljstvu stečenom kroz sve to...'</i> – 4</p>	

Prilog 5 (Sažeci)

Sudionik 1

Sudionik, kada je riječ o uključivanju u program, ističe da je započeo u sedmom razredu osnovne škole te da ga je za to motivirao interes prema programiranju na dobrovoljnoj bazi, odnosno nije ga nitko prisilio da se uključi u program, te je isto tako istaknuo nezadovoljenost potrebe za programiranjem u školi, budući da je u školi bilo sve općenito, a u programu se radilo dosta naprednije. Kada je riječ o ekstrinzičnoj motivaciji, sudionik je istaknuo da je otac imao utjecaja na njegovu odluku te ga potaknuo da se prijavi na program jer je sudionik sumnjao u vlastitu sposobnost i mogućnost razumijevanja i praćenja gradiva. Također je otac imao ulogu u informiranju, budući da je brat od sudionika bio uključen u rad slične udruge, pa je otac tako saznao za udruhu CTK i njen rad, dok škola nije imala utjecaja niti u informiranju niti u poticanju na uključivanje u program. Govoreći o sudjelovanju, sudionik ističe da su glavni razlozi njegovog nastavka sudjelovanja u programu bili potreba za znanjem, zainteresiranost prema programiranju te uvid u vlastiti napredak koji mu je pružao zadovoljstvo te ga potaknuo da se nastavi baviti i napredovati u tom području. Što se tiče važnosti kontinuiranog sudjelovanja, sudionik ističe da je ono veoma bitno jer se u protivnom izgubi zalet u učenju, lakše se zaboravlja naučeno znanje, što otežava daljnje učenje i napredovanje. Stoga, kao ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu, sudionik izdvaja predstavljanje programiranja na zabavan i koristan način, koji može pomoći u svakodnevnim situacijama. Što se tiče sudjelovanja u programu i utjecaja na različite aspekte života sudionika, posebice onog formalnog dijela obrazovanja, sudionik ističe kako njegovo sudjelovanje u programu nije utjecalo na odabir srednje škole ili fakulteta jer je on znao otprije da će se baviti programiranjem u životu, već mu je sudjelovanje samo potvrdilo njegovu odluku. Vezano uz sudjelovanje u programu, još se mogu istaknuti i izazovi s kojima se sudionik suočavao tijekom svog sudjelovanja u programu kao polaznik. Među njima ističe profesionalne izazove, odnosno izazove u radu na projektima i rješavanju zadataka, poput: težine zadatka, vremenskih izazova, dobi sudionika i njegovog znanja u rješavanju zadataka. Prema navodima sudionika, izazova u suradnji, odnosno u radu s ljudima, nije bilo. Kada je riječ o načelima rada u programu, sudionik ističe da je znanja stjecao isključivo preko mentora koji su vodili radionice na kojima su se rješavali i vježbali zadaci u sklopu pripreme za natjecanja. Kada netko od polaznika nije znao riješiti zadatak, mentori bi im pomogli ili bi si polaznici međudobno pomagali. Uvijek se poticala samostalnost polaznika u razmišljanju i načinu rješavanja zadataka, te se nije dalo gotovo rješenje, odnosno nije se nametao način

rješavanja zadataka iz perspektive mentora. Također su postojala predavanja na kojima bi se objasnili osnovni teorijski koncepti nakon čega bi se zadali zadaci sukladno obrađenoj teoriji. Promicala su se načela rada u skupni/timu pa je tako sudionik istaknuo da su se uvažavala svačija mišljenja, neovisno o znanju i položaju mentora ili drugih polaznika, tijekom rada na zadacima te se svačiji prijedlog saslušao i o njemu se raspravilo te bi se zajednički odlučilo koji je najbolji način rješavanja zadatka. U kontekstu razvoja, doprinosa i kompetencija, sudionik je istaknuo da je zadovoljio potrebe i interese vezane uz znanje programiranja, te da je većinu znanja iz područja programiranja stekao sudjelovanjem u programu, i to posebice ona koja nisu bila dostupna u školi, odnosno ona naprednija. Što se tiče samoaktualizacije i osobnog zadovoljstva, sudionik ističe da ga područje programiranja ispunjava, interesira te da voli to sada raditi i da je sretan što će se time baviti tijekom života. Socijalne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su: timski rad, kroz projekte u radu s drugim polaznicima (sudionicima intervjua); komunikacijske vještine te otvorenost i samopouzdanje u radu s ljudima, posebice mlađim polaznicima, tijekom volonterstva/mentorstva; prezentacijske vještine u kontekstu objašnjavanja zadataka mlađim polaznicima, također tijekom mentorstva. Stručne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su sljedeće: temeljno znanje programiranja; mentalni sklop, odnosno način razmišljanja i rješavanja zadataka koji pomaže u daljnjem rješavanju zadataka. Što se tiče praktičnih kompetencija, sudionik ističe da se programiranje uglavnom ne temelji na praktičnoj primijeni, ali da je naučio kako napraviti nešto praktično, odnosno kako da riješi zadatak i rezultate zadataka prenese na kompjuter. Sukladno stečenim praktičnim kompetencijama, sudionik ističe da je u nekim situacijama uspio primijeniti praktično iskustvo kao primjerice u svakodnevnim situacijama, odnosno olakšao si je neke svakodnevne situacije koje je mogao, ili pak u samostalnoj izradi aplikacije u timovima, koju je radio s ostalim sudionicima intervjua te je imao pozitivna iskustva. Što se tiče stečenih kompetencija u odnosu na osposobljenost za rad, posao i budući život, sudionik ističe da ga sudjelovanje i steknute kompetencije nisu osposobile, ali da su mu pomogli u osposobljavanju, jer smatra da se osposobljenost ponajviše stječe na poslu. Također su mu steknute kompetencije pomogle u izradi/programiranju jednostavnih aplikacija, dok za izradu složenijih aplikacija, smatra da mu je potrebna viša razina znanja koju još treba steći. U kontekstu profesionalnog razvoja, sudionik ističe da još uvijek studira te da to nije u mogućnosti procijeniti, ali može procijeniti da mu je sudjelovanje u programu u okviru profesionalnog razvoja pomoglo u rješavanju zadataka ovisno o težini zadatka. Što se tiče mentorstva, sudionik ističe da su na njegovu odluku za angažiranjem u ulozi mentora utjecali drugi mentori, koji su njemu vodili radionice kada je bio polaznik, te od kojih je dobio puno

znanja, i koji su bili motivirani da prenesu njemu i ostalim polaznicima znanje. Stoga se i on nastojao potruditi da motivira polaznike i da ih zainteresira te da prenesu stečeno znanje. Sudionik više nije uključen u program kao mentor zbog obaveza na fakultetu, ali se planira kasnije vratiti. U odnosu na sve dobrobiti koje mu je donio program, sudionik vlastitu budućnost vidi veoma pozitivno te smatra da će ići u smjeru svojih mentora te da će steći dodatna znanja i biti uspješan na fakultetu, da će možda pristupiti studentskoj praksi u drugoj zemlji, te da će ga netko primijetiti i da će se na koncu i zaposliti u struci. Kada usporedi općenito formalno obrazovanje i svoje sudjelovanje u neformalnom programu, sudionik ističe glavne razlike: brže se uče nova znanja zbog relativno iste dobi; opuštenija je atmosfera bez pritiska te stoga nema straha od postavljanja pitanja; nema ocjenjivanja što dodatno umanjuje pritisak. U okviru isticanja prednosti i korisnosti programa, sudionik ističe da je stekao brojne prijatelje i poznanstva te da održava kontakte s ostalim sudionicima intervjuja i da su ostali jako dobri prijatelji. U tom kontekstu također vidi prednosti budući da takva prijateljstva i poznanstva, dobro dođu na fakultetu kada se suoči s različitim izazovima i zadacima, te u pronalasku posla budući da oni odlaze raditi u Microsoft u drugu državu te ih on ima priliku posjetiti. Također korisnost programa se još može očitovati i u drugim oblicima odgoja i obrazovanja: poput srednje škole, gdje sudionik ističe da je ponekad znao objasniti zadatke bolje od profesorice; također mu olakšava učenje na kolegijima na fakultetu budući da ne mora puno učiti jer je već stekao određena znanja; a isto tako mu je steknuto znanje u programu omogućilo da postane demonstrator na fakultetu. Kao ključne prednosti sudjelovanja u programu sudionik vidi sljedeće: znanje, prijateljstvo i poznanstvo te navika za rad u kontekstu odlaska na radionice subotama.

Sudionik 2

Sudionik, kada je riječ o uključivanju u program, ističe da je započeo u sedmom razredu osnovne škole te da ga je za to motivirao interes prema programiranju, želja za znanjem iz programiranja, kao i želja za češćim druženjem s prijateljem, drugim sudionikom intervjua. Također sudionik ističe važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja zbog lakšeg napretka tijekom daljnjeg školovanja, srednje škole i fakulteta, kao i mogućnosti lakšeg pronalaska posla, budući da neke od firmi na intervjuima traže upravo znanja koja se stječu od najranije dobi. Kada je riječ o ekstrinzičnoj motivaciji, sudionik je istaknuo da je prijatelj (drugi sudionik intervjua) imao utjecaja na njegovu odluku te ga potaknuo da se prijavi na program. Također je isti prijatelj imao ulogu u informiranju i poticanju, dok je škola na neki način imala utjecaja, jer je preko škole saznao za kamp informatičara na koji se prijavio te je tamo upoznao prijatelja koji ga je pozvao da se uključi u program. Govoreći o sudjelovanju, sudionik ističe da su glavni razlozi njegovog nastavka sudjelovanja u programu bili stjecanje novih znanja, koja su prije svega korisna te druženje s ljudima sličnih interesa vikendom. Što se tiče važnosti kontinuiranog sudjelovanja, sudionik ističe da je ono veoma bitno jer se isključivo putem kontinuiranog rada i vježbanja može usavršiti određena disciplina te isto tako je otežano daljnje učenje i napredovanje ako se ne vježba u kontinuitetu. Stoga, kao ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu, sudionik izdvaja sljedeće: redovito pohađanje radionica te rad na radionicama i kod kuće; vršnjačko učenje i pomaganje u rješavanju zadataka koje je u programiranju posebice bitno. Što se tiče sudjelovanja u programu i utjecaja na različite aspekte života, posebice onog formalnog dijela obrazovanja, sudionik ističe kako njegovo sudjelovanje u programu nije utjecalo na odabir srednje škole ili fakulteta jer je on znao od malena da će se baviti programiranjem u životu, već mu je sudjelovanje u programu samo potvrdilo i ojačalo njegovu odluku. Vežano uz sudjelovanje u programu, još se mogu istaknuti i izazovi s kojima se sudionik suočavao tijekom svog sudjelovanja u programu kao polaznik, ali i kao mentor. Među njima ističe profesionalne izazove, odnosno izazove u izradi novih aplikacija ili pak rješavanju novih zadataka. Zatim ističe osobne izazove u kontekstu motiviranja i odgovornosti za vlastiti rad i napredovanje, kao i izazove u rad s polaznicima, u ulozi mentora, pri čemu ističe da ponekad zna biti naporno jer polaznici znaju biti hiperaktivni te nerijetko svaki polaznik traži pažnju za sebe. Prema navodima sudionika, izazova u suradnji, odnosno u radu s ljudima, nije bilo. Kada je riječ o načelima rada u programu, sudionik ističe da je znanja stjecao isključivo preko mentora koji su vodili radionice na kojima su se rješavali i vježbali zadaci u sklopu pripreme

za natjecanja. Postojala su najprije predavanja na kojima bi se objasnili osnovni teorijski koncepti nakon čega bi se zadali zadaci sukladno obrađenoj teoriji. Kada netko od polaznika nije znao mentori bi im pomogli ili bi si polaznici međudobno pomagali. Uvijek se poticala samostalnost u razmišljanju i načinu rješavanju zadataka. Kada je riječ o radu iz perspektive mentora, sudionik ističe da bi najprije objasnio nove teoretske koncepte te bi zatim zadavao zadatke iz područja za koje je uvidio da slabije idu polaznicima. Kroz te zadatke su polaznici mogli primijeniti teorijske spoznaje te su se ujedno mogli pripremati i za natjecanja. No povrh neke obrazovne komponente, sudionik ističe da je nastojao usaditi temeljne vrijednosti u polaznike po uzoru na vlastite mentore koji su stavljali naglasak na rad, osobni napredak, poštenje, vraćanje zajednici, međuljudske odnose, pomaganje. Također je sudionik istaknuo da se radi o radu s darovitom djecom i učenicima što iziskuje prilagođavanje s obje strane koje je u udruzi dobro regulirano te polaznici mogu pratiti tempo i način rada, kao i mentori, što omogućuje polaznicima bolje napredovanje. Promicala su se načela rada u skupni/timu pa je tako sudionik istaknuo da su se uvažavala i cijenila svačija mišljenja, neovisno o znanju i položaju mentora ili drugih polaznika, odnosno bilo koji prijedlog koji je imao smisla bi se uvažio te je postojao, kako sudionik, ističe 'pluralizam mišljenja' u radu. Također je istaknuo vladanje opuštene atmosfere u kojoj su svi mogli učiti jedni od drugih, polaznici od mentora i mentori od polaznika. A isto tako je sudionik naglasio bitnost vršnjačkog učenja, što uvelike olakšava posao voditelju/mentoru, kao i odnos voditelja i polaznika koji je također veoma važan u zajedničkom radu. U kontekstu razvoja, doprinosa i kompetencija, sudionik je istaknuo da je zadovoljio potrebe i interese vezane uz učenje i stjecanje znanja u području programiranja. Također sudionik ističe da to vodi ka nekom višem cilju i potrebi poput primjerice činjenice da je imao mogućnost primijeniti znanje i odrađivati praksu u značajnim informatičkim firmama te sudjelovati na isto tako značajnim projektima. Kada je riječ o osobnom razvoju ličnosti, sudionik je istaknuo da je upravo kroz radionice stekao samouvjerenost u vlastito znanje i sposobnosti. Što se tiče samoaktualizacije i osobnog zadovoljstva, sudionik ističe da ga područje programiranja, tj. struka ispunjava, voli raditi u tom području jer omogućava rad sa sposobnim ljudima, na velikim projektima i za značajne firme. Također smatra da je većini ljudi u interesu, kao i njemu, težiti ka nekom višem cilju, a to je rad u struci, posebice za neku značajnu firmu koja stvara promjene. Socijalne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su: timski rad, kroz projekte i radionice u radu s drugim polaznicima; komunikacijske vještine te otvorenost u radu s ljudima, posebice mlađim polaznicima, tijekom volonterstva/mentorstva, ali i tijekom rada na projektima; prezentacijske vještine u kontekstu objašnjavanja zadataka mlađim polaznicima, također tijekom mentorstva,

ali i kroz prezentaciju projekata; rješavanje problema tijekom rada u timu na projektima. Stručne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su sljedeće: produbljeno znanje, odnosno znanje na višoj razini u odnosu na ono stečeno u školi; prezentacijske vještine sebe i vlastitog znanja ili pak proizvoda kojeg je napravio, stečene kroz projekte; vježbanje međuljudskih odnosa na projektima; organizacija vlastitog slobodnog vremena u odnosu na obaveze. Što se tiče praktičnih kompetencija, sudionik ističe da mu je znanje pomoglo kao pomoć u automatizaciji posla, odnosno nije trebao određeni posao ručno obaviti, već isključivo putem programerskog rada. Sukladno stečenim praktičnim kompetencijama, sudionik ističe da je u nekim situacijama uspio primijeniti praktično iskustvo kao primjerice u svakodnevnim situacijama, odnosno olakšao si je neke svakodnevne situacije koje je mogao, ili pak u samostalnoj izradi aplikacije u timovima, koju je radio s ostalim sudionicima intervju te je imao pozitivna iskustva. Navedenu izradu aplikacije smatra dobrim poticajem za promišljanje o praktičnim stvarima u području programiranja koje se danas prodaju. Također primjena prezentacijskih vještina na natjecanju, koje je stekao tijekom sudjelovanja u programu, su mu pomogle da osvoji prvo mjesto, a isto tako su mu pomogle da se bolje predstavi na intervjuu za posao u Microsoftu. Što se tiče stečenih kompetencija u odnosu na osposobljenost za rad, posao i budući život, sudionik ističe da je stekao stručno znanje iz programiranja kojeg ispituju poslodavci u značajnim firmama, da je stekao vještine prezentiranja vlastitog znanja i rada što je također značajno za velike informatičke firme, kao i vještine rada u timu što se također ispituje prilikom intervju za posao u informatičkim firmama jer njima nije bitno samo stručno znanje programiranja već i sposobnost rada osobe u timu. Stoga su mu sudjelovanje i stečene kompetencije pomogle u kontekstu profesionalnog razvoja, odnosno u okviru sljedećih mogućnosti; omogućilo znanja koja je mogao predstaviti poslodavcu; omogućilo pristup i sudjelovanje na različitim projektima izvan Budi ++; pristup različitim mogućnostima odrađivanja prakse izvan Hrvatske; dobru pripremljenost, u okviru socijalnih i tehničkih vještina, potrebnih za posao izvan Hrvatske; lakši prolazak intervju za Microsoft te ponudu za zaposlenje zbog stečutog znanja u programu Budi ++. Što se tiče mentorstva, sudionik ističe da su na njegovu odluku za angažiranjem u ulozi mentora utjecali drugi mentori, koji su njemu vodili radionice kada je bio polaznik, te koji su ga usmjeravali, stoga se javila želja za doprinosom i vraćanjem usluga zajednici, i to djeci ponajprije, odnosno polaznicima. Također je sudionik istaknuo da je htio prenijeti znanje na svoje polaznike kako bi i oni mogli uspjeti u profesionalnom životu te usmjeriti ih na pravi put i prave vrijednosti, a kao ishod toga, polaznici dobivaju kvalitetno obrazovanje. Što se tiče pojedinih primjera utjecaja mentorstva na sudionika, sudionik ističe kako cjelokupni proces utječe na njega te

kako zajedno s polaznicima proživljava različita iskustva i emocije tijekom rada pri čemu ističe da taj dio svog života i rada, odnosno dio mentoriranja, nikada ne bi mijenjao ni za što. Za njega mentoriranje i prenošenje novih znanja imaju značajnu ulogu koju teško može odbaciti stoga razmišlja o nastavku tog aspekta života kada se preseli i izvan Hrvatske. Ako se preseli i zaposli, sudionik i dalje želi nastaviti voditi radionice u udruzi barem online ili se uključiti u neki oblik obrazovanja i mentoriranja izvan Hrvatske. Budući da je i dalje uključen u program kao mentor, sudionik ističe da program sada za njega ima ulogu ispunjavanja slobodnog vremena, osobnog zadovoljstva i opuštanja, te osobnog razvoja budući da smatra da se uvijek može osobno napredovati i učiti od vlastitih učenika. U odnosu na sve dobrobiti koje mu je donio program, sudionik vlastitu budućnost vidi u kontekstu preseljenja i zapošljavanja u novu državu (Microsoft). Kada se osvrne na odnos formalnog i neformalnog obrazovanja, sudionik ističe sljedeće: naglašava ulogu formalnog obrazovanja u poticanju učenika na uključivanje u neformalne programe obrazovanja; naglašava da ostvaruju dobru suradnju sa školom koja potiče učenike na uključivanje u rad udruge, ako primijete da učenik ima potencijala; naglašava međusobno nadopunjavanje rada udruge i škole zbog nedostatka resursa u školi; naglašava dobrobit programa u stjecanju dodatnih tehničkih vještina. Kada uspoređi općenito formalno obrazovanje i svoje sudjelovanje u neformalnom programu, sudionik ističe glavne razlike: interakcija s ljudima istih ili sličnih interesa; usmjeravanje na učenike koji žele dodatna i naprednija tehnička znanja zbog nedostatka resursa u školi. Sudionik je također osvrće na certificiranje i formalno priznavanje neformalnog obrazovanja, pri čemu ističe da njemu to nije bio cilj kada se uključivao te navodi kako to predstavlja opću problematiku u Hrvatskoj, posebice među nastavnicima, kojima je bitno da dobiju certifikat, dok su im manje važna znanja koja trebaju steći. U okviru isticanja prednosti i korisnosti programa, sudionik ističe da je stekao brojne prijatelje i poznanstva kako u Hrvatskoj tako i izvan nje, te da održava kontakte s ostalim sudionicima intervjua i da su ostali jako dobri prijatelji i na privatnoj razini. U tom kontekstu također vidi prednosti budući da takva prijateljstva i steknuta poznanstva mogu pomoći u uključivanju na projekte izvan rada udruge i programa Budi ++, kao i u mobilnosti i putovanju izvan Hrvatske bez osjećaja straha i nesigurnosti. Također korisnost programa se još može očitovati i u drugim oblicima odgoja i obrazovanja poput činjenice da je sudioniku olakšalo prolazak veoma teških kolegija na fakultetu budući da nije morao puno učiti jer je već stekao određena znanja. Isto tako se korisnost vidi i u profesionalnom smislu gdje je sudionik pristupio i prošao intervju za posao u Microsoftu u Norveškoj. Kao ključne prednosti sudjelovanja u programu sudionik vidi

sljedeće: znanje, prijateljstvo i širenje poznanstva (umrežavanje) te odgoj i usmjeravanje prema razvoju.

Sudionik 3

Sudionik, kada je riječ o uključivanju u program, ističe da je započeo u sedmom razredu osnovne škole te da ga je za to motiviralo stjecanje dodatnog znanje iz informatike kojeg tada nije bilo u školi, druženje s natjecateljima, odnosno drugim sudionicima intervjua, koje je upoznao na natjecanjima te zajedničko vježbanje i napredovanje s tim natjecateljima. Također sudionik ističe važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja zbog lakšeg razvoja karijere u tom području kao i zbog lakšeg i opuštenog učenja tijekom godina što uvjetuje puno manje pritiska, stresa i pripreme u svrhu prijave za posao. Kada je riječ o ekstrinzičnoj motivaciji, sudionik je istaknuo da su prijatelji (drugi sudionici intervjua) i profesorica informatike u školi imali utjecaja na njegovu odluku te ga potaknuli da se prijavi na program. Također su profesorica i prijatelji/natjecatelji imali ulogu u informiranju i poticanju, što znači da je sukladno tome škola na neki način imala utjecaja, jer se s profesoricom iz informatike pripremala za natjecanja na kojima je upoznala prijatelje/natjecatelje (druge sudionike intervjua) te ju je ona uputila u rad udruge kako bi dodatno vježbala i tako je saznala za CTK. Govoreći o sudjelovanju, sudionik ističe da su glavni razlozi njegovog nastavka sudjelovanja u programu bili: motivirajuća i radna atmosfera, lakši rad u grupi nego samostalno kod kuće, zabava, osjećaj da nisi sam u tom području i da se netko trudi da ti objasni. Što se tiče važnosti kontinuiranog sudjelovanja, sudionik ističe da je ono veoma bitno jer se izgubi ta fluentnost kodiranja i jer je programiranje vještina koja se treba nadograđivati kroz dulji vremenski period kako bi se napredovalo i kako bi se usavršila ta vještina i postao dobar stručnjak. Stoga, kao ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu, sudionik izdvaja sljedeće: upornost, odgovornost za vlastiti razvoj, te interes i želja za napredovanjem u tom području. Što se tiče sudjelovanja u programu i utjecaja na različite aspekte života, posebice onog formalnog dijela obrazovanja, sudionik ističe kako njegovo sudjelovanje u određenoj mjeri utjecalo na odabir fakulteta, ali i potvrdilo, jer je uvidio mogućnosti i prednosti koje nudi to područje. Vezano uz sudjelovanje u programu, još se mogu istaknuti i izazovi s kojima se sudionik suočavao tijekom svog sudjelovanja u programu kao polaznik, ali i kao mentor. Među njima ističe profesionalne izazove, odnosno izazove u rješavanju novih zadataka. Zatim ističe izazove u radu s polaznicima, u ulozi mentora: objašnjavanje zadatka na razumljiv način, odnosno na način da razumije svaki polaznik s obzirom na njegov način shvaćanja; dopiranje do zatvorenije, manje komunikativnije i nove djece; prilagođavanje različitim ljudima i njihovom ponašanju i reagiranje u skladu s njihovim ponašanjem. Prema navodima sudionika, izazova u

suradnji, odnosno u radu s ljudima, nije bilo. Kada je riječ o načelima rada u programu, sudionik ističe da je znanja stjecao isključivo preko mentora koji su vodili radionice na kojima su se rješavali i vježbali zadaci u sklopu pripreme za natjecanja. Postojala su najprije predavanja na kojima bi se objasnili osnovni teorijski koncepti nakon čega bi se zadali zadaci sukladno obrađenoj teoriji, kako bi se što bolje razumjela ta teorija. Najprije se razmislilo o strategiji rješavanja, pa bi se prodiskutiralo i onda bi se rješavali zadaci. Kada netko od polaznika nije znao mentori bi im pomogli ili bi si polaznici međudobno pomagali, što je prednost u odnosu na samostalan rad kod kuće. Kada je riječ o radu iz perspektive mentora, sudionik je istaknuo kako se uvijek trudio uživjeti u rješenje i objasniti svakom polaznik na način kako će on to najbolje shvatiti te je nastojao uvijek pomoći polaznicima kada su radili na nekom zadatku te im davati savjete kako da poboljšaju svoj rad. Naglasak je stavljao na zajedništvo. Promicala su se načela rada u skupni/timu pa je tako sudionik istaknuo da su se uvažavala i cijenila svačija mišljenja, odnosno bilo koji prijedlog prodiskutirao prije nego bi se krenulo s rješavanjem zadataka. Također je istaknuo vladanje opušteno atmosfere što je usporedio s igrom, a isto tako je naglasio bitnost vršnjačkog učenja i pomaganja, što predstavlja prednost u odnosu na samostalan rad kod kuće. U kontekstu razvoja, doprinosa i kompetencija, sudionik je istaknuo da je zadovoljio potrebe i interese vezane uz povećanu mogućnost vježbanja u području programiranja zbog nedostatka u školi, kao i uz druženje s ljudima sličnih interesa. Kada je riječ o osobnom razvoju ličnosti, sudionik je istaknuo da je upravo kroz radionice stekao samopouzdanje u sposobnosti prezentiranja i predavanja pred drugim ljudima što joj je prije bilo veoma stresno. Također se tu ističe još i razvoj kreativnosti u kontekstu kojeg sudionik ističe kako je program potaknuo kreativnost u ranoj dobi kod njega te kako se upravo na radionicama potiče kreativno razmišljanje kod polaznika, i kako je sam imao prilike uvidjeti kreativne radove svojih polaznika tijekom prisustvovanja kampu informatičara. Što se tiče samoaktualizacije i osobnog zadovoljstva, sudionik se osvrće na ulogu mentora te ističe kako osjeća zadovoljstvo i sreću zbog vraćanja usluge i prenošenja znanja drugima. Socijalne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su: timski rad, kroz projekte i radionice u radu s drugim polaznicima (dodjela zadataka, dogovori oko daljnjih aktivnosti, međusobno pomaganje); komunikacijske i prezentacijske vještine u objašnjavanju te samopouzdanje tijekom govora u javnosti. Stručne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su sljedeće: stručno znanje, tj. programerske vještine; prezentacijsko iskustvo i govor u javnosti što utječe na lakšu prilagodbu neočekivanim situacijama prezentiranja; komunikacijske i prezentacijske vještine za objašnjavanje rješenja na način da osobi bude razumljivo (s obzirom na njen način shvaćanja), a ne samo prezentiranje rješenja; sposobnost

prilagodbe komunikacije i objašnjavanja osobama različitih uzrasta s obzirom na gradivo, njihove potrebe i njihov način komunikacije; organizacija vremena na način da se obaveze izvrše na vrijeme. Što se tiče praktičnih kompetencija, sudionik ističe da mu je znanje pomoglo kao pomoć u automatizaciji posla, odnosno nije trebao određeni posao ručno obaviti/izračunati, već isključivo putem programerskog rada. Nadalje mu je pomoglo u popravku računala kada nekome zatreba. Sukladno stečenim praktičnim kompetencijama, sudionik ističe da je u nekim situacijama uspio primijeniti praktično iskustvo kao primjerice u svakodnevnim situacijama, odnosno olakšao si je neke svakodnevne situacije koje je mogao, ili pak u samostalnoj izradi aplikacije u timovima, koju je radio s ostalim sudionicima intervjua te je imao pozitivna iskustva. Što se tiče stečenih kompetencija u odnosu na osposobljenost za rad, posao i budući život, sudionik ističe je prošao kroz sve one situacije koje se pojavljuju na poslu poput rada u grupi/timu (podjela zadataka i dogovor), prezentacije rješenja te je stekao stručno znanje iz programiranja koje je korisno za rad u budućnosti i za pronalazak posla. Stoga su mu sudjelovanje i steknute kompetencije pomogle u kontekstu profesionalnog razvoja, odnosno u okviru sljedećih mogućnosti: pomoglo je pri prolasku na intervjuu za Google te omogućilo odrađivanje prakse u Googleu. Što se tiče mentorstva, sudionik ističe da su na njegovu odluku za angažiranjem u ulozi mentora utjecali drugi mentori, koji su njemu vodili radionice kada je bio polaznik, što je u njemu pobudilo želju za prenošenjem znanja djeci te doprinosom i vraćanjem usluga zajednici što mu osobno daje osjećaj zadovoljstva i sreće. Sudionik je tako nastojao održati tradiciju i kontinuitet prenošenja znanja i međusobnog pomaganja za što smatra da će usaditi i u ostale polaznike te da će i oni tako nastaviti. Što se tiče pojedinih primjera utjecaja mentorstva na sudionika, sudionik ističe kako je doživio pozitivna iskustva u radu s djecom i odraslima te je također dobio iskazivanje zahvalnosti od strane djece i odraslih, ali i da se ponekad suočavao s različitim situacijama i izazovima u radu s djecom koje je morao rješavati. Sudionik ističe da je i dalje uključen kao mentor te ako se preseli i zaposli izvan Hrvatske, i dalje želi nastaviti voditi radionice barem online. Budući da je i dalje uključen u program kao mentor, sudionik ističe da program sada za njega ima sljedeće uloge: prenošenje znanja i osjećaj zadovoljstva i sreće zbog toga; opuštanje i ispunjavanje slobodnog vremena; osjećaj zadovoljstva u rješavanju zadataka; poboljšanje komunikacijskih vještina i mentorskih sposobnosti (novi načini prenošenja znanja, objašnjavanja tematika i stvaranja kreativnih radionica). U odnosu na sve dobrobiti koje mu je donio program, sudionik vlastitu budućnost vidi u kontekstu odrađivanja druge prakse i mogućeg zapošljavanja u Googleu pritom ističući želju da ipak ostane u Hrvatskoj. Kada se osvrne na odnos formalnog i neformalnog obrazovanja, sudionik

naglašava dobrobit programa u stjecanju dodatnih tehničkih vještina i pružanju dodatne podrške u obliku mentorstva. Kada usporedi općenito formalno obrazovanje i svoje sudjelovanje u neformalnom programu, sudionik ističe glavne razlike: površnost u školi u odnosu na gradivo i interes učenika što je nedovoljno za natjecanja i zapošljavanje; broj učenika u razredu što otežava objašnjavanje i mogućnost individualnog pristupa. U okviru isticanja prednosti i korisnosti programa, sudionik ističe da je stekao brojne prijatelje i u mentorima i u polaznicima, te da nastoji održavati kontakte s ostalim sudionicima intervjua i polaznicima zbog dobre atmosfere i suradnje tijekom zajedničkog rada. S ostalim sudionicima intervjua je u jako dobrim odnosima i na privatnoj razini. U tom kontekstu također vidi prednosti budući da takva prijateljstva i steknuta poznanstva mogu pomoći kada je to potrebno neovisno o tome gdje se tko nalazi te pružaju osjećaj olakšanja i sigurnosti posebice pri upisu na fakultet kada se već otprije poznaju ljudi. Također korisnost programa se još može očitovati i u drugim oblicima odgoja i obrazovanja poput činjenice da je sudioniku olakšalo prolazak na natjecanjima jer je već stekao određena znanja. Isto tako se korisnost vidi i u profesionalnom smislu gdje je sudionik pristupio studentskoj praksi u Googleu u Engleskoj. Kao ključne prednosti sudjelovanja u programu sudionik vidi sljedeće: znanje, prijateljstvo i širenje poznanstva te napredovanje u profesionalnom i socijalnom smislu.

Sudionik 4

Sudionik, kada je riječ o uključivanju u program, ističe da je započeo u šestom razredu osnovne škole te da ga je za to motivirao interes prema informatici te stjecanje dodatnog znanja iz informatike kojeg u školi nema i koje je uvelike naprednije. Također sudionik ističe važnost ranog uključivanja u programe neformalnog obrazovanja jer se u ranijoj dobi mogu steći dobri temelji koji olakšavaju učenje i napredovanje u kasnijoj dobi te zahtijevaju manje ulaganje napora i truda. Kada je riječ o ekstrinzičnoj motivaciji, sudionik je istaknuo da ga je profesorica informatike u školi informirala i potaknula na uključivanje u program, što znači da je sukladno tome škola imala utjecaja u informiranju i poticanju na uključivanje u program neformalnog obrazovanja. Govoreći o sudjelovanju, sudionik ističe da su glavni razlozi njegovog nastavka sudjelovanja u programu bili rast zainteresiranosti za područje programiranja te napredovanje na natjecanjima što ga je još dodatno motiviralo da ostane i napreduje. Što se tiče važnosti kontinuiranog sudjelovanja, sudionik ističe da je ono veoma bitno zbog kontinuiranog učenja što se teško može nadoknaditi, ako osoba nije redovita, te također ističe važnost kontinuiranog sudjelovanja kroz duži period posebice od rane dobi jer se kasnije teže napreduje, ako se krene u kasnijoj dobi. Stoga, kao ključ uspješnog i kontinuiranog sudjelovanja u programu, sudionik izdvaja sljedeće: redovito dolaženje na radionice te samostalan rad kod kuće; ulaganje vlastitog truda kako bi se napredovalo i kako bi se postigli rezultati; razvijanje odgovornosti za vlastiti rast i napredak. Što se tiče sudjelovanja u programu i utjecaja na različite aspekte života, posebice onog formalnog dijela obrazovanja, sudionik ističe kako je njegovo sudjelovanje u programu u velikoj mjeri utjecalo na odabir srednje škole i fakulteta jer kako je polazio program tako ga je sve više interesiralo te se htio usmjeriti prema tom području. Vezano uz sudjelovanje u programu, još se mogu istaknuti i izazovi s kojima se sudionik suočavao tijekom svog sudjelovanja u programu kao polaznik, ali i kao mentor. Među njima ističe profesionalne izazove, odnosno izazove u radu na projektima ili pak u rješavanju novih zadataka. Zatim ističe izazov u radu s polaznicima, u ulozi mentora, a to je nalaženje s polaznicima i vođenje radionica što otežava njegovo studiranje u drugom gradu. Prema navodima sudionika, izazova u suradnji, odnosno u radu s ljudima, nije bilo. Kada je riječ o načelima rada u programu, sudionik ističe da je znanja stjecao isključivo preko mentora koji su vodili radionice na kojima su se rješavali i vježbali zadaci. Postojala su najprije predavanja na kojima bi se objasnili osnovni teorijski koncepti nakon čega bi se zadali zadaci sukladno obrađenoj teoriji. Kada netko od polaznika nije znao mentori bi im pomogli ili bi si polaznici međudobno pomagali, što je bila velika prednost jer

je postojao netko tko može objasniti. Također su se samostalno rješavali zadaci kod kuće. Kada je riječ o radu iz perspektive mentora, sudionik je istaknuo da nastoji poticati polaznike na promišljanje o različitim načinima rješenja zadatka pritom uvažavajući svačiji prijedlog i mišljenje te nastoji pomoći oko razrade ideje/rješenja te usmjeriti polaznike kada imaju nadobudne ideje. Isto tako sudionik ističe da ne postoji autoritet mentora nad polaznicima te da je veća mogućnost korištenja individualnog pristupa zbog manjih grupa. Također je sudionik istaknuo da se radi o radu s darovitom djecom i učenicima što iziskuje prilagođavanje s obje strane koje je u udruzi dobro regulirano te polaznici mogu pratiti tempo i način rada, kao i mentori, što omogućuje polaznicima bolje napredovanje. Promicala su se načela rada u skupni/timu pa je tako sudionik istaknuo da su se uvažavala i cijenila svačija mišljenja, odnosno bilo koji prijedlog koji je imao smisla bi se uvažio prije nego bi se krenulo s rješavanjem zadataka. Također je istaknuo vladanje opuštene atmosfere u kojoj nema sankcija i u kojoj je manja distanca polaznika i mentora te je naglasio bitnost vršnjačkog učenja i pomaganja, posebice kod rada u timu. Nadalje je naglasio važnost odnosa i povezanosti voditelja i polaznika te je istaknuo postojanje bolje povezanosti što uvjetuje češće postavljanje pitanja od strane polaznika i bolje odnose. U kontekstu razvoja, doprinosa i kompetencija, sudionik je istaknuo da je zadovoljio potrebe i interese vezane uz učenje i stjecanje znanja u području programiranja, posebice ona koja su naprednija te nisu dostupna u školi te koja zadovoljavaju potrebe darovitih učenika. Kada je riječ o osobnom razvoju ličnosti, sudionik je istaknuo da je upravo kroz vlastite uspjehe, uspjehe svojih polaznika i kroz pobjedu treme od javnog nastupa, stekao veće samopouzdanje. Što se tiče samoaktualizacije i osobnog zadovoljstva, sudionik se osvrće na uspjehe te ističe kako su vlastiti uspjesi na natjecanjima te uspjesi njegovih polaznika, također na natjecanjima, pružili veliko osobno zadovoljstvo. Socijalne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su: timski rad, kroz projekte i radionice u radu s drugim polaznicima pri čemu ističe da je on jako značajan te da nije dovoljno da osoba ima samo stručno znanje; komunikacijske vještine te otvorenost u radu s ljudima (posebice u kontekstu traženja pomoći od drugih i u kontekstu govora u javnosti), tijekom volonterstva/mentorstva, ali i tijekom rada na projektima; prezentacijske vještine u kontekstu objašnjavanja zadataka mlađim polaznicima, također tijekom mentorstva, ali i kroz prezentaciju projekata. Stručne kompetencije koje je sudionik uspio razviti su sljedeće: produbljeno znanje, odnosno znanje na višoj razini u odnosu na ono stečeno u školi; prezentacijske vještine, stečene kroz radionice, koje dobro dođu za držanje govora u javnosti i predavanja; komunikacijske i prezentacijske vještine za objašnjavanje postupka rješenja zadatka i toka misli, a ne samo prezentiranje rješenja. Što se tiče praktičnih

kompetencija, sudionik ističe da mu je stečeno znanje pomoglo u prilagođavanju vlastitog laptopa svojim potrebama. Sukladno stečenim praktičnim kompetencijama, sudionik ističe da je u nekim situacijama uspio primijeniti praktično iskustvo kao primjerice u svakodnevnim situacijama, odnosno olakšao si je neke svakodnevne situacije koje je mogao, ili pak u samostalnoj izradi aplikacije u timovima, koju je radio s ostalim sudionicima intervju te je imao pozitivna iskustva. Također je primijenio znanje kako bi pomogao prijateljici u izradi aplikacije. Što se tiče stečenih kompetencija u odnosu na osposobljenost za rad, posao i budući život, sudionik ističe: da je stekao stručno znanje iz programiranja koje mu je potrebno za posao; zatim komunikacijske i prezentacijske vještine koje su mu bile potrebne u sklopu razgovora za posao i sada su mu potrebne na poslu u kontekstu objašnjavanja zadataka i rješenja; kompetencije za rad u većim timovima. Stoga su mu sudjelovanje i stečute kompetencije pomogle u kontekstu profesionalnog razvoja, odnosno u okviru sljedećih mogućnosti: sudjelovanje na studentskoj praksi izvan Hrvatske; stečute sposobnosti i znanja koja su pomogla u odrađivanju prakse i koja pomažu u dobivanju posla; iskustvo rada u timu koje je pomoglo u prilagodbi na rad u firmi u većem timu. Što se tiče mentorstva, sudionik ističe da su na njegovu odluku za angažiranjem u ulozi mentora utjecala njegova iskustva tijekom perioda kada je bio polaznik te je pobudilo želju u njemu za pomaganjem drugima, posebice mladima, i prenošenjem znanja. Što se tiče pojedinih primjera utjecaja mentorstva na sudionika, sudionik ističe kako osjeća zadovoljstvo kada učenici ostvare dobre rezultate na natjecanjima te da je kroz mentorstvo dobio različita nova iskustava i razvio nove interese, posebice one vezane uz nastavak volontiranja i tijekom života čak i kada se zaposli. Sudionik ističe da je i dalje uključen kao mentor te ako se preseli i zaposli izvan Hrvatske, i dalje želi nastaviti voditi radionice barem online. Budući da je i dalje uključen u program kao mentor, sudionik ističe da program sada za njega ima sljedeće uloge: daljnji razvoj komunikacijskih i prezentacijskih vještina; ispunjavanje slobodnog vremena; opuštanje i pružanje osjećaja zadovoljstva. U odnosu na sve dobrobiti koje mu je donio program, sudionik vlastitu budućnost vidi u kontekstu odrađivanja još jedne studentske prakse u Americi te donošenja odluke o prihvaćanju poslovne ponude premda se želi zaposliti negdje u Europi zbog blizine doma. Kada usporedi općenito formalno obrazovanje i svoje sudjelovanje u neformalnom programu, sudionik ističe glavne razlike: u programe neformalnog obrazovanja se uključuju ljudi sličnih interesa; manja je grupa ljudi koji dobrovoljno dolaze pa je drugačiji način rada; učenici više slušaju, samostalno i dobrovoljno rješavaju zadatke; mogućnost napretka i individualnog pristupa je veća jer sudjeluju učenici koji su za to zainteresirani te jer ih je manje. U okviru isticanja prednosti i korisnosti programa, sudionik ističe da je stekao brojne

prijatelje i poznanike kako u Hrvatskoj tako i izvan nje, kroz sudjelovanje u različitim programima i kampovima koje mu je upravo omogućilo sudjelovanje u programu Budi++, te da održava kontakte s ostalim sudionicima intervjua i da su ostali jako dobri prijatelji i na privatnoj razini. U tom kontekstu također vidi prednosti budući da takva prijateljstva i steknuta poznanstva pogoduju razvoju pravih prijateljstva zbog sličnih interesa te pomažu u socijalizaciji, mogu pomoći u ostvarivanju uspjeha te pogoduju razvoju obostranog pomaganja u stručnom smislu kada je nekome potrebno. Također korisnost programa se još može očitovati i u drugim oblicima odgoja i obrazovanja poput činjenice da je sudioniku omogućilo pristup različitim kampovima za mogućnost učenja, stjecanja novih znanja, upoznavanja novih ljudi, druženja i novih iskustava. S druge strane mu je olakšalo učenje na određenim kolegijima na fakultetu budući da nije morao puno učiti jer je već stekao određena znanja te mu je omogućilo posvećivanje vremena drugim kolegijima. Isto tako se korisnost vidi i u profesionalnom smislu gdje je sudionik pristupio studentskoj praksi u Microsoftu u Americi. Kao ključne prednosti sudjelovanja u programu sudionik vidi sljedeće: znanje, prijateljstvo, napredovanje u osobnom i stručnom smislu, samoaktualizacija i osobno zadovoljstvo.

Prilog 6 (Informirani pristanak)

SUGLASNOST SUDIONIKA

za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju za potrebe kolegija „Diplomski rad“

Student/ica: Matea Dejanović Jozić

Institucija: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Kratak opis teme istraživanja

U svrhu izrade diplomskog rada, provede će se istraživanje kojim će se nastojati ispitati i razumijeti iskustva osoba koje su kontinuirano pohađale neformalni program obrazovanja pod nazivom 'Budi++' koji se provodi u sklopu udruge CTK Rijeka koja provodi programe i edukacije neformalnog obrazovanja pretežito iz područja informatike. Prikupljanjem i analizom prikupljenih podataka nastojat će se utvrditi kakva su iskustva mladih koji sudjeluju u neformalnom programu obrazovanja, koji značaj neformalnog obrazovanja pridaju mladi koji u njemu sudjeluju, te kako ta iskustva u neformalnom obrazovanju doprinose njihovom osobnom (samoaktualizaciji), socijalnom i profesionalnom razvoju.

Opis procesa istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju cilja navedenog istraživanja i odgovora na istraživačka pitanja, provodi se kvalitativno istraživanje u obliku polustrukturiranih intervjua s osobama koje su kontinuirano pohađale program 'Budi++' dulji period. Za potrebe analize podataka, intervju će se snimati mobitelom.

Mogući rizici i dobici

Ne postoji rizik povezan s ovim istraživanjem osim korištenja Vašeg dragocjenog vremena. Ne postoji niti direktan (osobni) dobitak. Međutim, rezultati ovog istraživanja pomoći će pri razumijevanju konteksta neformalnog obrazovanja kao organiziranog slobodnog vremena mladih kako bi se potaknulo daljnje istraživanje područja slobodnog vremena, potreba, interesa i izazova s kojima se suočavaju mladi na lokalnim razinama, a koje je prvenstveno bitno zbog njihove samoaktualizacije.

Pravo na odbijanje i odustajanje

Kao što ste slobodno odabrali sudjelovati u ovom istraživanju, također ste slobodni odustati u bilo kojem trenutku ukoliko za tim osjetite potrebu. Također možete odbiti odgovoriti na pitanja koja smatrate neugodnim.

Povjerljivost

Sve informacije koje podijelite tijekom intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim studentice koja provodi istraživanje i profesorice (mentorice) na kolegiju neće imati pristup podacima niti u obliku dokumenta niti u obliku audio-zapisa. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u analizi osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na Vaše ime te preko njih neće biti moguće rekonstruirati Vaš identitet.

Dostupni izvori informacija

Ukoliko imate dodatnih pitanja možete kontaktirati profesoricu (mentoricu), izv. prof. dr. sc. Bojanu Čulum Ilić, na e-mail adresu: bculum@ffri.hr.

AUTORIZACIJA

Molimo Vas suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju na temu „Značaj neformalnog obrazovanja za osobni, socijalni i profesionalni rast i razvoj mladih - iskustvene priče.“

(ime i prezime sudionika istraživanja)

„Svojim potpisom izražavam svoj pristanak za sudjelovanje u istraživanju i potvrđujem da sam informiran o svrsi istraživanja, da je moje sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, da imam pravo odustati u bilo kojem trenutku, da su istraživači obvezni pridržavati se Etičkog kodeksa i da su dužni zaštititi tajnost podataka.“

Datum: _____

(vlastiti potpis)